

Жува

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 8 кор. шістрічна 4 кор.
Поодинокое число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Наша зброя.

(До участи духовенства в боротьбі за народні права.)

„Прийміте вся оружя Божія. (Св. Ап.
Павло до Ефе. гл. VI. с. 13.)

Могутний клич виборчої реформи зворушив всі маси населення нашої держави. Під тим стягом змобілізували в сю пору народи Австрії свої сили. А вже наш нарід як би під впливом якоїсь гальванічної струї стрепенув ся до небувалого руху.

Від кого виїшов той клич? Від чого походить та феноменальна его сила?

Політичні, соціальні, національні інтерпретатори шукають за окремими причинами і хочуть їх знайти: в політичних обставинах (чи конституційні позадержавній, чи внутрішньо-державній), в напорі мас до висвободження з соціальної пужди, в зрості національної свідомости у поневолених народів.

Не буду слідити за тими окремими інтерпретаціями, бо тут на них не місце.

Та думаю, що те незвичайне з'явище не можна відносити до якоїсь спеціальної причини, от хочби навіть до такої близької, природної, як: що виборча реформа в напрямі до права загального голосованя се конечна фаза генетичного розвитку австрійського конституціоналізму. Думаю, що лишень ціла сума різнородних, глибоких життєвих причин могла надати тому рухови тої інтензивности і димензії, що знаменує его епохальною подією.

З найвисшого авторитетного місця держави узнана зістала така реформа яко потреба часу. Так певно. Кождий вік прино-

ситъ з собою свої спеціальні культурні потреби, котрі є в часті і продуктом попередних змагань і завдатком для будуччини. Їх мусить ся заспокоїти. Двайцять століть не буде становити в тім згляді напевно впиатку. Воно також призначене провидом Божим, щоби сповнити свою історичну задачу в потребу дальшого цивілізаційного походу людскости. Чи не має воно задачу: нехтовану, поневіряну, придавлену гідність людску в одиницях і збірних індивідуах, є в уопслідженях веретвах суспільних, в поневоленнях народах підняти і привести до свободи „чадь Божихъ“: до горожанської і національної рівноправности і так приготувати той належний триумф дватисячлітній християнської цивілізації?

Певно, що такий історичний процес не може відбутися без великих проб, без тяжкої боротьби. Ходити мусить лишень о те, щоби та боротьба була гідно-людска, ведена „оружієм“ Божими.

Не буде, гадаю, від нікого квестионоване, що в такому масовім народнім руху, як нинішній, духовенство не може, не сьміє грати ролю німого спектатора. А вже найменше не може, не буде се чинити наше духовенство. Се би значило: самого себе відречи ся, зречи ся свого післанництва в народі, яке має за собою таку доказану, довгу, добру традицію. Наше духовенство як було, як є, так і мусить остати одно з своїм народом: одною з ним душею, одним серцем для всіх піднесених народних і суспільних цілей, не противних цілям Божим.

З елементарною силою прийняв ся наш народ за справу вибороти собі права загального голосовання, добачуючи в ній вихід з того теперішнього невиносного положення, в яке его привела та злочасна політична система державна, котра віддала слабші суспільні і національні елементи, під руку сильних чужих геґемонів, котрі намагали ся позбавляти їх прав і самих условин екзистенції, що привело і его до того стану соціального і національного закріпощення, в яким він находитъ ся. Отже був се просто заховавчий інстинкт, котрий казав нашому народови так однодушно стати під той стяг виборчої реформи, щоби добути ся з того поневолення, щоби забезпечити собі гідно-людску і народну долю в цілій народній масі, що є его особлившою культурною метою, витиченою его характером і історією. То є безперечно дуже поважні і глибокі мотиви боротьби, оправданої моральним християнським кодексом. Духовенство і з сього морального обовязку мусить прийняти участь в тій боротьбі. Розходить ся тільки о спосіб его стратегії і о добір зброї.

Не знаю більших парадоксів як твердження: політика не знає етики, „політика не знає гріхів“,*) — політика знає тільки інтереси, користи і вибирає такі способи, які для осягнення тої ціли найліпше надають ся, без згляду на їх моральну стійність. Такі аксиоми ставляють ся чим раз частійше і в нашій публіцистиці. Вони по собі цілковито не вірні, згубні, а для духовенства неможливі.

*) Гляди „Діло“ ч. 19. — Ред.

Чи то правда, що політика не знає гріхів? Як не знає гріхів, то не повинна терпіти і кар за них. Бо в чім же лежить та фатальність, та гроза гріху, як не в карі за него? А знає людскість в своїй історії більші кари, як ті, котрих наводила на край, держави і народи лукава, обманьчива, махіявельська, тиранська політика? Далеко шукати за прикладами? А за що покутує Польща, як не за політику самоволі, бути, егоїзму своєї олігархії? За що покутуємо ми, як не за грішні політики наших князів, гетьманів?

Є одно право, котрого санкція не може зазнавати передавання, застарілості: се право Боже, закон моральний, котрого вага, котрого сила розтягає ся на всі області, на всі епохи життя світа-часу, територій виїнятих з під того володіння нема. І політика не може бути виїнята з під того права. Високі, піднесені, святі цілі вимагають і таких то піднесених средств, щоби їх осягнути.

Ми дізнаємо в нашій народній життю зі сторони ворожого нам табору в кождім згляді: церковнім, суспільнім, економічним, культурнім, національно-політичним без міри зневаг, шikan, переслідувань, кривд і насильств: з цинізмом допчуть ся пераз в живі очі наші права, ображають ся наші найдорожші почування. Обовязок народний, обовязок самоохорони наказує нам против того повставати, ті напади відпирати, ударемняти, свого права доходити, на винних кари домагати ся. Але то все ще не означає, щоби ті гідкі, неморальні поступки наших противників мали для нас бути школою, взором, як ми, коли констеляція змінить ся, малиби відплачувати ся подібною монетою. Нехай нас Бог боронить від такого політичного гаразду, щоби послів нашого народу вибрано такими огидними штучками, які з такою виправдою досі практикують ся в користь накинених нам парламентарних репрезентантів. Оставмо тим панам таку їх шляхоцку славу. А ми будемо народом, хоч мужицким, але справді шляхотним, а се значить християнським не по назві, но чином.

Незломна віра, характерність, глибока любов народна, пожертвованє, значить той правдивий патріотизм, — се наші божі сили.

Коли се дотичить ся всіх земляків, то вже певно в найпершій лінії духовенство.

Ми мусимо і уряджувати віча і самі в них участь приймати, виказувати народови конечність виборчої реформи, наші покривдження дотеперішною виборчою системою, обезсиляти аргументи противників, перестерігати перед небезпеками, завзивати до солідарности, до непохитности. То ми маємо робити. То є наша служба в народі. Але та служба має дізнавати осіяня від нашої служби церковної, тої освяченої служби, так тяжко одвічної перед Богом і самою історією народу.

В церквах має являти ся наше народне ісланняцтво в цілім духовнім блеску. Там мають всі дорогі скарби народні: его свобода, его права, его індивідуальність, історія, культура, істо-

ричне призначенє, — в нашій службі досвідчати того високого освітлення від неперемінючого світла віри, світла Божого, світла Христового, освітлення їх цїни духовної в планї економїї царства Божого, котра обіймає і долю і історичну місію народу.

Коли маємо картати в церкві беззаконні поступки, наруги, кривди заподіяні народови противниками, а мусимо їх нераз картати, то маємо се чинити рівнож з становища нашого святого духовного уряду після кодексу євангельського, маємо їх п'ятнувати яко абсолютне зло, противляче ся Божій волі, Божому праву, а не нападати на ті грішні лиця, на ті злочасні органи, котрі їх допустили ся.

„Яко нѣсть наша брань къ плоти и крови, но къ началомъ... къ міродержителемъ тми вѣка сего, къ духовомъ злобы...“ (Ефес. VI. 12). І „оружія нашего воинства не плотекая“ (II. Кор. X. 6.).

Церков се не арена для яких небудь дуелів, а священники се не дуелянти.

Коли польске духовенство забуваючи на одвічальність своєї служби перед Богом, нехтуючи самі права церковні, надуживаючи і проповідальницї і сповідальницї, інсценує по костелах ворсованє, напасти і обиди на наш обряд, на наш нарід, то знак, що воно виходить з своєї ролї, і що для єго народної місії приближаєсь кінець. Таку роботу не супроводжує вже дух Божий, дух церковний, но инший, котрого наша церков, вводячи чоловіка в світ „істинни“ каже вірікати ся (і „дѣлѣ єго, и анчелов єго, и всея службы єго и всего студа єго.“) Ми такого прикладу наслідувати не можемо. Се означало би вже стан, в яким, „свѣтильникъ“ поставлений є „подъ спудомъ“.

Духовенство є тоді чинником безконечної ваги і значення для народу, якого ніяким иншим заступити не можна, коли воно єму звичає з високої варті Сиону не часові максими, але вічні євангельскі правди, котрих він собою в кождім часі воплочати має, коли вщипляє в єго душі на принципах свѣтоспасаючої Христової правди незрушені переконання, незмінні піднеслі почування, котрі дають захист єго житю, єго долї, єго добру, єго післанництву і їх освятчують.

Певно духовенство мусить найперше само до дна душі переняте бути тими правдами, озорене їх свѣтлом.

„Облечемъ ся во оружїе свѣта“ (Рим. XIII. 12).

„Препоясани чресла... истинною“ (Ефе. VI. 14).

„Воспрїємше щитъ вѣри“ (Еф. VI. 16).

„Шлемъ спасенїя воспрїимите“ (Еф. VI. 17).

„И мечъ духовный, иже єсть глаголѣ Божїй“ (Еф. VI. 17).

То наша збруя.

Прийнявши такі „оружія Божїя“ (Еф. VI. 13) можемо іти мужно в боротьбу народу за єго свободу, за єго права, готові з ним за них і душу положити.

Так узброєні маємо іти з нашим народом і до єго нинїшної, спізадаленої боротьби за загальне виборче право.

Но і сам спосіб бойовання нашого має бути відмінний: Божий. Ми не обхопили цілого терену бою, не зайняли властивої позиції.

Право загального, рівного голосовання наспрано з різних становищ: яко еволюцію горожанської свободи, яко соціальний прогрес, яко еманципацію має, яко волю закріпощених народів. Сі всі рекогносковання відбувають ся і на нашим народнім ґрунті найпильніше певно під посліднім зглядом. Не можемо і ми, духовенство, відмовити вірности сих приглядів певної радії. Но оден нагляд і найважніший, особливо дотичний нашого народу, нами занеханий.

Не освітлено тої нинішньої пори з тої сторони: яко дарованої нам небом справи, через котру і найгірше соціально упосліджений чоловік має почути ся в тій то християнській прецінь суспільности, в якійсь гідности людській, в якійсь праві людській: яко справи Божої, яко ласки і помилування Божого.

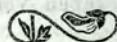
Я гадаю, що ми мали потребу і обовязок зробити з зазиву св. Апостола Павла на сирній неділі: „ночь убо преїде, а день приближися“ (Рим. XIII. 12.) зі згляду на таку далеко сягаючу справу так дуже дотикаючу наших вірних широкий ужиток, і напимнене св. Апостола в дальших словах: „отложимъ убо дѣла темная“ покласти яко добру основу під нашу великодушну працю коло душевного піддвиження вірних через покуту і поправу.

Не схочемо себе прецінь містифікувати: мов би в народі нашім не було таких темних діл, котрих конечно треба би відложити, бо вони цілком не лицювали би для того свободного горожанина-християнина, наділеного таким донеслим правом конституційним. Так ні. І тих темних сторін є так багато, так дуже ще багато. Коли би їх не позбути ся, то вони би опоганили найсвобідніше право і позбавили би его всіх сподіваних благословених наслідків. І ті дальші упімнення св. Апостола: „да ходимъ не козлогласованіи и пиянству, не... студодѣяніи, не рвеніємъ и завистію“ ох, вони мають і у нас таке актуальне, не раз над міру актуальне значінє. Є ще і премного иншого темного-претемного. Се треба ухиляти, конечно ухиляти, зводити бодай до найменшої міри, за Божою помочію в тім сегорічнім св. великім пості. В нім повинна би відбувати ся та спеціальна місія, приказана часом, якого нам дарувала премудрість і милосерде Боже по всіх наших церквах.

Я хочу мати в Господі Возі надію, що в тім піднесім стані умів і сердець, в яким находитъ ся в сю хвилю цілий наш народ, упминаючи слова св. Апостола: „яко во дни благообразно да ходимъ“ і „облеците ся Господомъ, напимимъ Ісусомъ Христомъ“ прошибли би всю душу народу, а ласка Божа сей подвиг спомогала би і увінчала, а того для долі народу над все потреба.

Не можу інакше закінчити, як наведеними при наголоску словами св. Апостола: „Сего ради приміте вся оружія Божія“.

о. Данило Тянякевич.

Католицка Церков а намірена реформа супружого закона в Австрії.¹⁾

I. Генеза руху реформаторского.

Під впливом ліберально-противцерковних напрямів знесло австрійське правительство конкордат з 1855 р., а то зовсім самовільно, без згоди другого контрагента, с. з. Апостольської Столиці. На місце конкордату заведено чисто цивільні закони, в деяких точках дуже для Церкви несправедливі і небезпечні. (Пор. основні закони з 21. грудня 1867; міжконфесійні закони з 25. мая 1868). Головно обмежено вплив Церкви на школу і супружество. Однак все таки цивільний австрійський кодекс заховав в собі щось з католицкого духа що до супружества. І так: §. 62. признає нерозривність супружества заключеного католицкою стороною; §. 63. задержує церковну перешкоду до заключени важного супружества особами, що одержали висші сьвячення (в нас від дияконату); §. 64. закаує заключене важного супружества між християнами а нехристиями (головно жидами); §. 111. закаує заключене важного супружества тим сторонам католицким, що живуть в сепарації. Сей параграф є лиш логічною консеквенцією §. 62. Кодекс цивільний в Австрії стоїть в супружескім питаню католиків на становищі католицкої Церкви; католик не може заключити цивільного супружества, лиш мусить вінчати ся в Церкві. Лиш виїмково, коли католицка сторона не може дістати церковного вінчання з причини перешкод, яких придержує ся Церков, а котрих не признає держава, в такім случаю може католицка сторона заключити цивільне вінчане з конечности т. з. *Zwangsivilehe*. Позатим католицка сторона не може заключити важного цивільного вінчання навіть в таких территориях, де вінчання цивільні суть законом приписані (н. п. Угорщина); вільній католицкій стороні не можна заключити важного супружества з розведеною особою не католицкою, хотяй ся послідна може заключити важне супружество з иншою не католицкою стороною. Кодекс виходить з того справедливого заложеня, що католицка сторона повинна консеквентно до церковного закона уважати супружества не католицкі за нерозривні,

¹⁾ Література предмета: Dr. H. Hurter: *Theologia specialis*, ed. 11., Oeniponte, 1903, tomus III-us, pg. 569. sq. Dr. H. Noldin: *Theologia moralis (de sacramentis)*, e. l. 4. Oeniponte, 1903, pg. 562. sq. pg. 730. sq.

Dr. I. Schnitzer: *Katholisches Ehe recht*, Freiburg Br., 1898, St. 17. ff. 587. ff. *Kirchenlexikon*, Freiburg Br., 1886, Bd. IV-er, St. 142. ff.

Rundschreiben Leo XIII.: I. Sammlung, Freiburg Br., (Arcanum 10. Febr. 18 0). Der Kampf um die katholische Ehe in Österreich. Zwei Vorträge am 4. März 1906, von Dom. Dietrich u. Dr. M. Hofmann, Innsbruck. Ehe u. Ehescheidung. Vortrag am 3. December 1905 von Dr. B. Kaltner, Salzburg.

Stimmen aus Maria-Laach, Kathol. Blätter, Freiburg Br. (Fünfwochenschrift).

Historisch-politische Blätter, München, (Zweiwochenschrift).

Katholiken heraus! Herausgegeben vom Verein „Volksaufklärung“ in Wien, 1905.

хотійби некатоліки уважали свої супружества за розривні (т. з. *impedimentum di imens catholicismi*); вкінці зміна конфесії не впливає на розривність супружества, бо закон справедливо задиляє ся на супружество з тої точки, що супружество заключене сторонами тоді, коли они були католицькими, позістає на все католицьким і нерозривним, (значить до смерти одного з супругів), хотійби сесі супруги перейшли на таке віроісповіданє, після якого супружество є розривне. Видно з того, що хотій мавші закони скривдили Церков в богато точках, то все таки уваглили бодай в части церковні погляди в супружескім законодавстві; мавші устави забрали Церкві всякі претенсії до єретиків — яких Церков все уважала і уважає за своїх діттих, хотій непослушних та бунтівничих — але лишили Ї бодай яку таку свободу до виконуваня власти над католиками.

Тепер однак під впливом змагаючого ся против Церкви напряду повстало в Австрії стремління, яке хоче продовжити і до кінця довести і перепровадити наміри лібералізму 70 років, яке хоче забрати Церкві то, що Ї ще полишено, яке хоче вдерти ся в внутрішні діла Церкви і наклонити державу, щоби відібрала Церкві власть над Ї дітьми, над католиками. Той напруд стремить до знесеня §§. 62., 63., 64., 111.; але о §. 63. і 64. ще не дуже розбиває ся той напруд реформаторський, бо побиванє ся о їх знесенє булоби наглядним доказом, що тому напрудови ходить лиш о інтерес апостатів-свьяшчеників і жидів. За те ціла юдофільська преса в Австрії (на 3600 часописий в Передлїтавщині) є лиш 112 католицьких, всі прочі або чисто жидівські або бодай закрашені юдофільством! звертає ся против §§. 62. і 111., бо ті параграфи суть по перше дуже богати в донеслі консеквенції — як се низше побачимо — а по друге реформатори можуть при своїй агітації закривати свої масонсько-соціялістично-жидівські змаганя плащиком буцім то інтересів католицького населеня. І в тім лежить небезпека реформаторського пивішнього руху, якого агітатори то вовки в овечих кожах.

II. Істория руху.

В 1904 році завязав віденьський літерат Фріц Рідерер товариство „Verein Katolisch Geschiedener“¹⁾. Органом товариства є тепер часопис „Ehereform“, печатана в 10.000 еґземплярах; цілїю є заведене розводів для католиків на дорозі цивільного

¹⁾ Розвід (*divortium*) полягає в зірваню самого супружества (*solutio vinculi*), так, що розведені можуть заключати нові важні супружества. Католицька Церков не знає розводу зн. зірваня важно заключеного і ужитого супружества християньского (не лиш католицького!) „*matrimonium ratum et consummatum inter christianos*“. Церков узнає лиш сепарацию (*separatio a thoro et mensa in perpetuum*) так що з важних причин сепаровані супруги можуть розійти ся, і не жити разом, але сама звязь супружеска триває аж до смерти одного з них. Інші конфесії християньські признають *divortium*, іменно на случай чужолоства одного з супругів (н. п. церков вєхідна) а опирають ся на ложно інтерпретованім тексті св. письма (єванґелия Матея 19. 7.). Цивільні закони, що завели цивільні т. з. супружества допускають в засаді розвід. Виймок творить італійський кодекс, який завів примусове цивільне супружество, але без можности розводу. Коли недавно італійські масони хотіли завести розвід, катол. населенє не допустило до сего.

установдавства. „Neue freie Presse“, адвокатські палати, віче німецько-австрійських міст, союз жіночих товариств — всі некатолічні елементи підхопили клич о розривність подружества католиків і піддалися під масонсько-соціалістично-жидівську команду. Значалися численні віча, петиції до парламенту, депутації до міністерства, завязалися агітаційні товариства, збираютьсЯ численні підписи за розривністю католицького подружжя.

А в тій справі, що дотикає виключно католиків і Церкви — некатоліки мають розводи законом дозволені — головну роль грають як раз чинники найменше католицькі. Деякі католики даютьсЯ заманити модним кличам, бо попирає їх пристрась; інші католики не здаютьсЯ собі справи, о що ходить: голова клубу сепарованих (katholisch Geschiedene) хоче, щоби папа зніс закон о нерозривності подружества для Австрії; інші не знають, які наслідки мусять потягнути передовсім для Церкви, а відтак і для суспільности жадає реформа; інші не знають, хто викликав той рух. Не без користи буде кинути трохи світла на сесю справу, щоби отворилисЯ очі песьвідомим.

III. Подвижники руху.

Головні подвижники реформи, яких імена фігурують на найчільніших місцях в петиціях се жиди, соціалісти, масони, апостати, Los von Rom agitatori! (Імена їх гл. Kampf um die Ehe, St. 3). Між ними знаходятьсЯ люди, що своїми родинними і домашніми скандалами і чужолоствами, викликували обмерзінє всіх благородно думуючих людей. Імена подвижників цілого руху, звідки інде знає їх противцерковні змагання дають запоруку, що рух цілий має безпосередно на цілі заведене розривності католицького подружжя, відтак тимсамим побільшити ряд т. з. Zwangzivilehe, завести з часом цивільні вінчання. Зі зваленєм догми нерозривності подружества державою мають они на цілі захитати підвалинами Церкви — одна догма для церкви має то значінє, що всі догми разом, — а бодай зробити вплив в гранітовій будові католицької Церкви; если би їм то не удалося — а не може удати сЯ, бо Церков стоїть на надприродних фундаментах, о які всі вороги розібють собі голови — то мають они бажанє викликати що найменше ряд апостазій з католицької церкви, а закон о розводі, якого Церков не може припнати, бувби приную до тих апостазій. Реформа задумана має на цілі не що інше, як систематичне виключуванє церковного впливу з публичного життя, ослаблюванє Її і гнобленє, вкінці усуненє християнського євїтогляду, а заведене матеріалістичного, звїрачого способу життя між людьми. Правда, подвижники руху всіма силами віднекували би сЯ того і перечили, що они таке задумують і неодні з них щиро думають; але що реформа ті наслідки мусілаби спровадити в поза Церквою живучій суспільности, се вказують факти, виказує статистика морали в державах, де розводи заведено. Ті наслідки мусілаби прийти мимо волі і інтенцій декотрих прихильників реформи. А інші прихильники ясно видять, що буде, але они

того хочуть, они стремлять до того свідомо: одна точка масонських конституцій виразно ставить постулати т. з. вільної любови; ідеалом держави будучости соціальної демокрації є як раз вільна любов; а жиди, бодай т. з. образовані, ті вже аж надто звисні зі своєї морали. А як раз масони і соціалісти, одні і другі пересякнені жидівством, то корень та головна сила реформаторського руху.

IV. Католицка Церков а нерозривність супружества.

Супружество християнами важко заключене і ужите (*natum et consummatum*) є абсолютно нерозривне, без ніяких виїмків — се позитивний закон Божий, якого Церков не може і не сьміє змінити. Текст св. Письма Старого і Нового Завіта виключає всякий сумнів в тій справі. Бог установив супружество, злучив пару людей, отже чоловік не сьміє сего змінити (Мат. 19. 4. 6. 8.). Правда, наслідком гріха первородного чоловік силою свободної волі зломив Божий закон, завів развід, який ушідлив женьщину і зробив з неї частиною движимого майна мушчини, артикулом щоденних его потреб. Римський конзуль Емілій Павло порівнював жінку з черевиком, який можна скинути кожної хвили, а римські жінки числили свої літа не після зміни конзулів, а після зміни мужів. Христос справив скривлений закон, двигнув женьщину, двигнув родину; скасував Мойсеевий закон розводний, зносни з розведеною стороною пятнує яко чужо-ство; а закон Свій відносить до обох полів. А хоть викликав тим злобу фарисеїв, хотяй ученики Его уважали се заострене і привернене нерозривности за річ дуже трудну, Христос не уступив. (Гл. Мат. 19. 9. 10.; Лука 16. 18.; Мар. 10. 10. 12.). Св. Павло з натиском підносить, що закон нерозривности то не его власна наука а Господа, а причину видить в піднесеню супружества до тайни. (Гл. I. Кор. 7. 10.; Рим 7. 3.; Ефез. 5. 22. сл.). Католицка Церков переняла науку про нерозривність супружества, заховала її, здетермінувала яснійше, сотки літ боролася і терпіла за переведене того принципу між варварськими племенами. А в триденцкім Соборі (sess. 24 cap. 7.) кинула анатему на тих, що перечать догмат нерозривности христ. подружа.

Кождий проте, хто вірить в Бога, в обявленє, в св. Письмо, яко інспіроване, в божє походженє Церкви, мусить відкинути безвзглядно задуману реформу. Розривність супружества то замах недовірків на права божі і церковні. Бути католиком і прихильником згаданої реформи, ті дві виключаючі ся взаємно річі. Хто хоче бути католиком, той мусить відкинути безбожне стремління, а хто хоче бути християнином, повинен відкинути в християнськім світогляді розривність — се логічна неконсеквенція, а в католицкім се впрост абсурд.

Ту донеслість реформи добре бачуть вороги; тому всі не-католицкі та буцїм то християнські і поганьські (в модернім значіню) елементи лучать ся до всепільної борби, безлічно сьміють мішати ся в чисто католицкі справи. Ворба против них,

то святий обов'язок кожного думаючого і віруючого католика. Так на однім вічу сказав отверто один соціаліст, що справді „релігія то річ приватна, річ совісті“, але католицьку віру не вільно лишити навіть для приватного пересвідчення. (Katholiken heraus, St. 12.). І чи-ж можливі з тими людьми компроміси? І нехай накидають ся з піною на устах, з жаріючими ненавистю до Церкви очима всі Її вороги, то Церков в догматі не уступити ані на волос, не сьміє уступити. Могла Церков в періоді т. з. реформації задержати при собі цілу могутчу державу, могла задержати при католицизмі Англію, еслиб була дозволила на розвід Генрикови VIII. А однак догмат, слово Христа для Церкви має більше значіне, чим виїшний блеск. Ніколи Церков не уступала і тепер стане отверто до борби з ворогами, що силують ся видерти найбільший скарб, Христовий заповіт.

V. Нерозривне подружжєство а людска природа і суспільність.

Часто дав ся чути закид, що нерозривність подружжєства накладає на людей невиносиме ярмо, що ломить їх щастє. Так! правда, певна часть одиниць переплачує катол. догмат тягарем треваючим ціле житє, але правда і се, що часто тягар той є лиш карою за нерозвагу, легководушність, правдою є, що кара сеєя стає наукою і пересторогою для других, правдою є вкінці, що терпінєм одиниць платить ся за добро і щастє за алу. Нерозривність вимагає певної жертви, але без жертви одиниць не можливе пожитє загалу, суспільности. Найкрасший примір жертви дав нам Христос, а ми, що в Него віримо, хочемо Їго наслідувати — слова мої звернені до людей, що стоять на християнськїм становищі — малибсьмо ся жажати жертви? Жертву приносимо все і всюди, а малибсьмо єї відмовити, де ходить о справу Божу кат єзехен? Віпрочім перед заключенєм подружжєства можна добре застановити ся; а если мимо того вибір не буде щасливий, то силою волі можна себе опанувати, дивити ся на житє холодно, з становища християнської моралі, а не оцінювати вартість житя з самої лише точки гедонізму. Досвідчить, що силою волі, при звичаєня а головнїю християнського самопожертвованя і найменше дібрані подружжя з часом чудово можуть до себе пристати. В християнськїм сьвітогляді, если віримо, що житє на землі се лиш средство до висшої ціли, нерозривність подружжєства навіть в найнещасливійше дібраній парі аж надто богато подає мотивів до зношеня евентуальних терпінь. О полєкшу для католиків не ходить зовсім приклонникам нинішного руху; католики правдиві не потребують тої полєкші шукати аж в валєню основ своєї віри; з другої сторони люди, в яких сьвітогляді нема Бога, нема душі, для яких житє чоловіка рівнає ся житю звїряти, ті люди не можуть поняти нерозривности, але бо і їх ніхто до розривности не змушує; можуть собі спокійно заключати подружжя, кілько разів їм подобає ся як їм подобає ся, закон цивільний в Австрії безконфесійним і некатоликам не накидає нерозривности. А яке-ж діло тим людям мішати ся в внутрішні справи католицької Церкви? Річ

ясна, що ходить їм лиш о брутальне доптанє Церкви. І ті фари́сеї ще сьміють маскувати свою злобну тенденцію апелюванєм до морали, до природного закона, до суспільного добра! Они проливають слюзи над упадком публичної морали і над уменшуванєм людности наслідком нерозривности католицкого супружества! Сліпі, сліпі з ненависти до Церкви не видять, не чують, що говорить про сю справу філософія і природний закон, не вміють чи не хочуть читати з тих даних і цифер, які подає статистика моральна.

Для віруючого католика вистанє наука Церкви, що розривність супружества є гріхом, є злочином против віри і морали. А наука Церкви дуже відповідає і сходить ся на тій точці з природою. Сам чистий розум і загальне пересвідченє людий приводить до заключеня, що супружество повинно бути нерозривним. Зв'язь заключеня між двома людьми ріжного пола мусить мати на цілі нерозривне пожитє, бо в тім власне лежить суть слова „супружество“. Зв'язь заклучуваня услівно, значить так, що від певних обставин або від акту волі заклучуючих сторін малаби залежати тревалість супружескої зв'язи, се бувби чистий конкубінат, се булоби винаймленє свого тіла до ужитку другої сторони. Виходячи з чисто природного становища, супружество моглоби бути зірване лиш в случаю, коли супруги не булиби способні до сповнюваня головного призначеня супружества. Аристотель, Гегель, Тренденбург уважають засаду нерозривного супружества за постулат природи і розуму. Цілю супружества не є особиста приємність, бо се лише другорядний чинник і мимо его неосягненя супружество раз заклучене важно, не перестав існувати. Звиженє закона нерозривности стрічає ся часто, а то тим частііше, чим висшу т. з. культуру має якийсь нарід. В первісних, незіпсутих народів принцип той заховав ся в взлядній чистоті; на острові Цейльон живе одно племя, в якого раз заклучене супружество зриває лиш смерть. (Schnitzer, op. cit. pg. 21.). Нерозривність, если вже не є ко́нечним постулатом природи, то по крайній мірі дуже природі відповідає, а цілковито їй не противить ся. Доґмат Церкви убагородиuous природу, але єї не зносить (*natura per supranaturalia elevatur, minime vero tollitur*).

З сих слів слідує, що реформатори ложно покликують ся на суперечність між природою а нерозривністю. Они навіть уміють і ужити фальзифікатів, щоби зискати о́пінію для своїх тенденцій. Они подають число людий, яким §§. 62. і 111. не позволяють заклучити нового подружа в самім Відні на 38.000 а в цілій Передпштавщині на 200.000. А ті цифри подає яко аргумент против наведених параґрафів посол Dr. Tschan: Bericht über die Ehereform an den Justizausschuss, St. 3. А тимчасом урядова статистика ви́казує сепарацій в Відні до 9.644; а в тім числі суть вже обняті сепаровані всіх конфесій, отже і таких, яким §§. 62. і 111. не стоять на перешкоді. (vgl. Statist Jahrbuch der Stadt Wien, 1901, St. 52.). Поза Віднем сепарацій буде без сумніву далеко менше. Для усуненя не вигідного параґрафу

уживають реформатори грубого фальсифікату; отже видно правдиві аргументи їм не дописують! І чому то отверто не сказати: „нерозривність супружества стоїть нам на заваді до заспокоювання наших звйр'ячих забаганок, які нашою пайвисною ціллю; цитовані параграфи не дозволяють нам мати ті особи, які живуть в супружестві з иньшими, а які не хочуть чи не можуть до нас належати в формі конкубінату або на часочок; тому проч з параграфами, що ломлять нашу свободну волю, нашу індивідуальність, що сплують ся підтримувати якусь там, публичну мораль“. Таке поставлене справи не булоби бодай підлою гіпокризією.

Такі появи, як приміром, що на вічах скликаних в справі реформи супружескої, часто лунають кличі: „Los von Rom“ суть аж надто певною познакою, що згадана реформа що найменше стремить до того, щоби католиків, які католиками суть, хиба в метриці, потягнути і дати принуку і позір до апостазії, значути, що Церков не уступить в догматі. Але і тут шкода комедії! Таких католиків Церков дуже радо відступить своїм ворогам, ще їм буде вдячна: для Церкви буде се лиш корпсть, если стратить сьміте і полову, яке на Нью стяга лиш киши, Церкві тоді лишать ся самі випробовані, загартовані характери, що і жите зложать на вї жертвеннику. Глибоку психольогічну, а досвідом стверджену правду сказав оден протестант-конвертит: При зміні конфесії Церков дістає найгарнійші характери з противного табора, а тратить найпоследнійше сьміте з поміж себе.

VI. Погубні наслідки розривного супружества в цифрах і висказах.

Розривне супружество може принести деяким одиницям деколи позірне щастє, а чи годить ся для того марного зиску жертвувати щастє мільонів? Так говорить правник Др. Шталь. Правда, з початку наслідки не будуть страшні, перша та друга генерація буде ще жити ремінісценціями минувшости та ідеями нерозривного супружества; але слїдуючі генерації не будуть мати для супружества ніякого піетизму; в їх очах стане оно простим нотаріальним контрактом.

Розривне супружество в Австрії викличе з конечности цілий ряд т. з. Zwangsivilehe А Др. Мітсіс як і дунська парламентарна комісія в 1903 р. відкидає вінчання цивільні, яко обиджуючі почування мас і здираючі авреолу з подружжя. (Гл. Stimmen, 1903, II. В. 486. St.). Ті самі рації проможляють і в Австрії.

Розривність супружества, передовсім в случаю чужоложства, є річю неморальною і шкідливою; злочин чужоложства бувби в наслідок задуманої реформи наче привілейований: чужоложник за свій підлий вчинок еще одержавби законом нагороду і можливість заключення нового супружества. Та тоді люди з розумом будуть допускати ся чужоложства для зисканя розводу, як се твердить Др. Гудвалькер. В Франції число чужо-

лоств взросло в троє від заведеня розводів; в Берліні в році 18-1—4 було на кожду сотку розводів 52 случаи розводів наслідком чужолоства, хотий пруский закон признає до 20 причин розводів. (Гл. Hist. pol. Blät. 124 B. 240, St.). Знамениті правники, як Герлях, Савіні твердять, що розривність супружества доведе до того, що годі буде визначити границу між супружеством а конкубінатом. Факти, що стверджують той осуд гл. в *Stenograph. Bericht der II. preuss. Kammer*, 1855, St. 272.

Ніякий закон не в силі обмежити ширене розводів, як вже раз признасть ся розривність. *Das ist der Fluch der bösen That!* Приміром Франція. В Франції було 1885—1900 р. — 125.000 подань о розвід, з того узгледнено лиш 108.149. А що ті, яким відмовлено розводу? Яким правом держава одним розвід дає, а другим відмовляє, руководячи ся нераз всякими личними взглядами? А певчо, що ані ті, яким дозволено розвід, ані ті, яким его відмовлено, не причинять ся до морального движення суспільности. В Парижі нераз на однім засіданю залагоджувала палата до 249 подань о розвід. Населенє французке виробило собі пересвідченє, що супружество лекше можна зірвати, чим заключити.

Реформатори австрійські думають перешкодити ширеню розводів через високі аліментаций. Значить ся, розривність булаби привилеем тих, що мають з чого платити. А де рівність всіх перед законом? А біднійше населенє, яке правно моглоби мати можливість розводу, фактично его не осягає, а огірченє само собі зробить розвід і буде жити в конкубінації. Отже розвід не може усунути конкубінату, який часто є позірно добрим аргументом против нерозривности. Рік 1900 виказує 4890 чужолоств стверджених судово між французкими робітниками. А в Франції розвід дуже легкий, а однак чужолоства дуже часті. Французкий парламентарист Пассі, що в добрій вірі голосував за розводом в Франції прийшов відтак до переконання, що зробив медвежу прислугу вітчизні. А в Франції вже і цивільне та розривне супружество видає ся за тяжким ярмом. Появив ся новий напрям, щоби полові зносини полишити до впадоби одиницям.

До того мусілоби прийти і в Австрії по заведеню розривности: нерозривність супружества або полова анархія: *tertium non datur*.

Як скоро росте число розводів, обчисляє René Lemaire на Франції. В році 1886 розвело ся 109 супружеств по не цілім році пожитя, а в р. 1901 вже 457. В р. 1886 розвело ся 1608 пар по більше як по пятилітнім пожитю, в р. 1901 вже 3900 пар. Кілько то ломить ся характерів, кілько упідляє ся в наслідок розривности супружества? А та неустанна журба, щоби не стратити жінки чи чоловіка, а та неустанна заздрість і обавя, що кождий приятель чи приятелька може стати ривалем о жінку чи чоловіка? А вихованє дітий, для яких брачне батьківської поваги, материнської любови, а той пієтизм до родинного дому, чим то дасть ся заповнити? А чи держава так богата, щоби оплачувати армію урядників, що займалиби ся розводовими

справами? Чи держава та суспільність так богата, щоби будувати нові дома для покинутих жінок? А то всьо для того, шо так захотіло ся озвіряченим масонам, соціалістам і жидам, значить людям, що найбільше суть деструктивним чинником людської суспільности!

Справедливо називає Alex. v. Öttingen (*Moralstatistik*, III. A. St. 148—9) розводи злочином против суспільности. Коли в Прусах проєктовано заведенє розривного супружества, перестерігав Др. Шталь, що сам проєкт наперед викликає пристрасти і нетерпеливість, (*Hist. polit. Bl.* 1857 I. 745), а слова его мали рачию. Були факти, що н. п. один селянин намовив парубка до чужолоства з своєю жінкою і взяв розвід; оженив ся, але за чужолоство взяла від него розвід нова его жінка, тоді він оженив ся третій раз. Один робітник женив ся в той спосіб сїм разів. Вигляд на можливість розводу спачує супружество перед тим, чим оно фактично існує. В Прусах бували сучаї, що заключувано супружества лиш для осягнення дуже поганих, неморальних цілій лише в тій надії, що заключене супружество дасть ся потім зірвати. (*Hist. pol. Bl.* 1857, I. 746.).

VII. Користний вплив нерозривности супружества в цифрах і висказах.

Коли в Сардинії думано над заведенєм розривного подружа, запитано вченого протестанцкого правника Савіного о раду. Сей відповів, що погляд его в тій справі накриває ся вповні з католицкою догмою. К. Wright замітив на вашингтонськім конгресі 1887 р що лиш подружа католицкі в наслідок нерозривности хоронять ще Стани сполучені від цілковитої дегенерації. В Швайцарії в католицких кантонах Валіс і Урі не було в р. 1879 ані одного розводу, в кантонах протестанцких було на 10.000 супружеств аж 1.140 розводів (гл. Hammerstein, *Windfried*, 453.). Як гарне свідощтво се на користь католицкої Церкви і щиро католицкого населеня, коли приміром в Прусах розводи ростуть поступенно ((1861 — 4.905 розводів, 1862 5.102, 1863 — 5.345, 1900 — 6.000); коли в Франції в р. 1900 було 11.000 розводів і коли там росте число чужолоств (1833 зн. перед заведенєм розводів було 371 караних чужолоств, 1889 — 966, 1899 — 1.183), коли там (в Франції) число уродин з заведенєм розводів спало о ріжницю 110.000 між роками 1883 а 1903 (гл. Stimmen, 1903. 118—121) — то противно думаючи і дбали о будучість суспільности мужі, навіть некаатолики, віддають їй справедливу оцінку її заслуг і значіня її догмагу про нерозривність подружа.

Факти і цифри висше наведені говорять, як користний вплив має на суспільність нерозривне супружество заховане в католицкій Церкві, а як погубні наслідки викликалаби задумана в Австрії реформа. А то є одним доказом більше, як за співленими в ненависті і злоби до катол. віри суть масонські та соціалістичні жида та всенімецькі шовіністи, що радше волять трутити цілу суспільність в безодню, чим знести сліди

Церкви в законодавстві. Бездонна глупота або бездонна злоба ними руководить, або одно і друге. Тому всі, що вірять в надприродне обявлене, в Христову католицьку Церков, всі що мають в собі почуте людського достоїнства, всі що їм лежить на серці добро людства, всі они поучені досвідом зробленим на розводах в чужих державах, повинни грімко запротестувати против атентату зайлої кліки против Бога, Церкви, гідности людської; всі повинни згуртувати ся против череди масонів, соціалістів, жидів та апостатів і дивинути в геру клич: проч з задуманою в Австрії реформою супружого закона!

На закінчене годить ся замітити, що піднесене як раз тепер кличу реформи супружого закона, се не річ випадкова, се відгомін того руху, який тепер панує в Франції: там брутальне гноблене Церкви, грабіж церковного майна, проливане масонськими катами католицької крови, безчещене католицьких святих, навіть Нсв. Тайни, хулене Пр. Діви зі сторони бенкетуючого міністра і его заушників, вивалюване хрестів з публичних місць; в Австрії зачинає масонерия, заохочена своїми успіхами в Франції, свою підпольну роботу, лучить ся з соціалістами, закладає т. з. „freie Schule“, щоби молодіж виховати в дусі невірства і пенависти до католицької Церкви; масонські союзники по пересвідченням профанують Нсв. Тайни (грудень 1904) а тепер сягають своїми брудними руками, щоби збезчестити католицьке подруже. Час важкий, хвиля горяча, борба ладить ся на цілій лінії, борба на житє і смерть; всі католики в Австрії повинні забути і залишити марні свої спори, погодити ся, щоби величними силами стати до борби против відвічного, лютого ворога, що під проводом свого вождя, духа ложі, грозить нашій святій, католицькій Церкві!*)

Свиц. О. Волянський.

Наука релігії.

Коллиз дискусія в справі науки релігії на серію в „Ниви“ розпочала ся і автор статі в Ч. V. „Ниви“ заговорив на тему безуспішности сеї науки і навів різні причини сеї безуспішности

*) На щастє, рух католицький зачинає в Австрії взмагати ся. Против збезчещеня Нсв. Тайни запротестували католики, головнò вєдєнські, величаво; в Солногороді задумують заложити вільний, католицький університет і назбирали вже гарну суму на ту ціль; для попираня католицької преси завязує ся товариство „Piusverein“; в днях 18—21. падолиста 1905 відбуло ся віче всіх австрійських католиків в Відні т. з. V. allgemeiner österreichischer Katholikentag (на візір католицьких віч в Німеччині, яких до тепер відбуло ся понад 50), яке ухвалило резолюції, що можуть мати епохальне значінє для розцвєту католицького духа в Австрії. Масонсько-соціалістично-жидівський терор вже викликав австрійських католиків з апатії. — Справозданє з катол. віча в Відні появило ся особною книжкою п. з. „Bericht über den V. allg. österr. Katholikentag, Wien, 1906, St. 29“. Ціна до 3 корон. Між иньними портретами знаходить ся там на стороні 106. портрет і реферат п. Ол. Барвінського про відношенє школи до родинного дому.

і постуляти в ціли зарадження сему лиху — випадає розважити, чи дійсно всі наведені причини споводовують безуспішність науки, чи можливі всі наведені постуляти і хто би був компетентний, які постуляти і де предложити.

Першу і головнішу причину безуспішности науки релігії в сільських школах, бо о тих тільки бесіда, — видить автор статі у тім, що за мало годин призначає ся у тих школах на науку релігії і домагає ся вмісто 3 годин — що найменше 5 годин тижнево

Запевно, що у п'ятих годинах тижнево мігби душпастир більше научити як у трех. Але коли сам автор констатує, що і при дотихчасовім призначеню трех годин, для многих душпастирів через ріжнородні їх обовязки єсть фізично неможливе точно уділяти науку релігії, если ще розважить ся, що многі душпастирі також по філіях мають школи, — то впливає з того довідно, що такий постулат не на місці і не мігби бути через духовенство прийнятий — Розваживши річ докладніше покажу, що такий постулат не конче потрібний. Обєм приписаної науки релігії в двокласових школах сільських і маломістечкових єсть зовсім невеликий і вимоги сеї науки не суть так великі, аби аж тільки годин тижнево домагати ся. — Доказом того єсть сей малий катехизм, котрий на кільканатцятых картинах становить весь матеріал науки на шість літ науки. В школах сільських, хотяйби і трикласових розходить ся головню о достаточне обучене самих початків всіх головних частий катехизму. Наколи отже душпастир дві або три годин тижнево у школі учить, хотяйби навіть декотрий тиждень через обовязки опустив, може безпечно у тих годинах цілий приписаний матеріал з дітьми докладно перейти і охочих дітей достаточню в тих початках научити. Безуспішність науки релігії, як і в загальї кожного иншого предмету у школах сільських треба иншим причинам приписати. Многі діти не мають доброї памяти до науки, — єще більше дитий, особливо у школах сільських, не мають охоти до науки, а найбільше дитий дуже опускає приписані години шкільні і се суть найголовніші причини — безуспішности науки.

Правдою єсть незапереченою, що де в котрій школі єсть учитель щирий Русин і з дітьми по руски мовить молитви і педекуди учить діти співати побожних руских пісний і часом діти до церкви приводить і в загальї в дитинячі серця впоєв замиловане до рідної Церкви і до рідного обряду, там і діти точніше до школи ходять і мають більшу охоту учити ся і там для душпастира легша праця і душпастир з більшим успіхом може научити дитий руского катехизму. Але на жаль таких шкіл і учителів єсть досить мало.

Цілкою і дуже справедливою єсть увага автора статі у 5. числі „Ниви“, що душпастирям на селі і в малих містечках на Руси утрудняє ся наука рускої релігії через те, що в малих селах і містечках наших руских заведено язык викладовий польський, що у таких школах діти у первих степенях учать ся лиш по польски читати і писати, а єще на III. степені науки неумі-

ють по руски читати, і всі предмети науки викладають ся по польски. Справедливий єсть також заміт автора, що польська політика уведена у школи параліжує найлучші змагання руских душпастирів і руских дітей в справі науки релігії і що такі школи з викладовим язиком польським обсаджую ся на Руси вшехпольським агітаторам, котрі затроюють працю священика.

На жаль таких шкіл званих польськими єсть на Руси дуже много і то у таких місцевостях, в котрих руских дітей шкільних ²/₄ частий против ¹/₄ дітей польських враз з Жидами. Не потреба тут наводити поіменно ті місцевости — бо наші шематизми єпархіяльні доводять те. У них читаємо, що у всіх таяких місцевостях будьто місточках або більших селах, у котрих 100—400 душ обр. лат. а 1000—3000 душ обряда руского, єсть у школах язик викл. польський. Норма-ж політикою усталена вказує на те, що у тих селах або місточках, у котрих єсть більшеклясові школи о 2—5 силах учительських, або у котрих для невеликого числа душ обр. лат. збудовано костел або єриговано яку копературу лат. обр. всюди заведено язик викладовий польський.

Досвідчить і переконує, що ц. к. Рада шкільна краєва ніколи до таких шкіл учителя Русина не пришле, лиш самих Поляків учителів або Польки учительки, що пописують ся найбільшим шовінізмом. Як они у таких школах учать і як відносять ся они до всего руского, отже і до науки рускої релігії і до рускої церкви і до руских священиків — нема потреби рівнож ту писати бо се подають часто наші політичні рускі часописи.

Що повнєші успіви єсть часто важними причинами слабих успіхів науки релігії у школі — се зрозуміле для кожного і оправдує в повні заміти автора в V. ч. „Ниви“.

Колиж отже Рада шкільна краєва через Виділ краєвий предложила до наших Преосвв. Ординарітів представлєне о слабих успіхах науки релігії у школах і зажадала отвітних внесків то ми пропонували би нашим Преосвв. Ординарітам по отриманю справоздань з Деканатів — предложити Раді шкільній краєвій в цілі ліпших успіхів науки релігії слїдуючі внески:

I. Щоби школи у всіх місцевостях, у котрих переважаюче або досить значне число дітей руских перемінити на школи тзв. утравістичні, аби могла наука язика руского зараз на I. степ. науки розпочинати ся.

II. Щоби у всіх таких школах язиком викладовим був язик руский і польський після вимоги більшости дітей.

III. Щоби у всіх таких школах обсаджувано посади учителів обовязково Русинами і Поляками.

Такі зажданя були би справедливі, — як зважить ся, що у всіх таких школах заведено язик викл. польський самовільно і безправно — а рускі громади гірко ва те нарікають, що ніколи не можуть дістати учителя Русина, котрий би ушанував чувства релігійні більшости громади і руских шкільних дітей.

Душпастир з села.

ІСТОРІЯ

Церковної Унії на Буковині

від початку її засновання аж до 1901 року.

Написав Кривош. Іван Ших, руский Віденський парох.

(5. Продовжена).

Хоть і як на око корисно полагодило правительство пеку-чу справу Унії заснованем згаданих капеляній, однак сей правительственный план показав ся уже в зароді звихненим. Бо поминувши уже поділ стацій душпастирських, при котрім не узв'язано ані дійсних потреб льокальних ані числа душ руско-кат. лиш придержувано ся сліпо поділу лат. стацій душпастирських, поповнило правительство III. точкою згаданого розпорядження велику похибку, позаяк неприказавши побудувати ані одної руско-кат. церкви, упослідило наш обряд діймаючо. Уже тога одна обставина, що руско-кат. священники стали комірниками в лат. костелах, кинула погорду на наш обряд. Крім сего лиха, мусіли наші священники комірники при богослуженнях обмежатись на найголовніші часті, часом не було коли підчас Служби божої і науки виголосити, а о відправі всенощного, утрені, вечерні і катехизації не було і бесіди. Через таку обкривну відправу і то в лат. костелах, відчужило ся багато руских прихожан від свого обряду, бо стали привикати до лат. богослуження, а замешкали прихожани по прилучених селах, почали задля тої причини заглядати до церков православних і приставляли тихцем, непомітно до православя. Задля браку парохіяльних мешкань в 10 новозаведених капеляніях, знайшли ся руско-кат. священники також в немилім положенню, бо циркул не квавив ся винаймати для них мешканя і они получали звичайно аж по успенних заходах і роками тягнувших ся кореспонденціях плату на мешканє. Впрочім тревала ся цісарска постанова дотично платні на мешканє лиш до року 1846, бо від тепер потягало правительство руско-кат. прихожан до конкуренції парох. і булоб еще пів біди, коби тому дань було побирало правильно після податку, а то звичайно аж по успенні кількох років приказувало оно урядам громадским стягати від руско-кат. бідаків по кільканадцять або кількадесят згр. параз „на Унію“, а если не мали з відки заплатити, граблено їх немилосердно і продавано послідну рубашку з хати. Кілько-ж то руско-католицьких прихожан попереходило лиш задля тої причини на православє!

Як з огляду на висше наведені похибки, так еще з одної важної правительством споводованої причини не получало згадане висше розпорядженє долю буков. Уніятів.

До р. 1833 побирали душпастирі обох католицьких обрядів на Буковині diets якo винагороду за поїздки в душпастирстві.

Бодай раз на місяць обов'язаний був кождий душпастир удатись до всіх місцевостей прилучених до єго парохії чи капелянії в цілі виповнення функцій духовних для своїх парохіян, відтак предкладав що місяця правительству прелімінар, потверджений через домінію, а оно асигнувало виплату коштів їзди і дієти. Як слідно із старих квітів, приносила ся винагорода враз з дієтами кількасот злр. річно.

Від року 1833 устає ся нагорода за поїздки душпастирські і наступають прикрі з материяльного огляду часи для душпастирів, іменно руско-кат., котрі обмежені на маленьку конг'руу, (значно меншу, ніж мали перші капеляни буков.), не маючи ні поля ерекціонального, ні доходів парохіяльних, зійшли нараз на етат голодовий. Від тогди розпочинають ся неустаючі вандрівки завідателів буковинських з прихода на приход, гіркі жалі на убожество і упосліджуване, переносини до Галичини, а в слід за тим проявляє ся спорадично і розпука. Се гірке справді невідрадне положене буковинських душпастирів, котрі маючи перед очима нещасливе право патронату, обов'язуюче еще і доси в Австрії, виділись на Буковині zagrożеними в своїм істнованю, доскрило було так дуже, що митрополит Левицький чув ся зневоленним видати посередством буков. деканату слідуючу відозву до духовенства.

(Далі буде.)

3 релігійного життя.

Енцикліка св. Отця Пія X. до французкого народа.

В посліднім числі нашої часописи згадали ми про енцикліку Св. Отця до Французів. Задля великої ваги отсеї енцикліки під теперішню добу подаємо її ось тут перекладом:

Поважані брати! Любі Сини! Поздоровлене і апостольське благословене. Мапа душа болів, а серце наше наповняєть ся тривогою на згадку о Вас. І якже могло би инакше бути супротив оголошеня закона що в жорстокий спосіб розриває сю звязь, якою Ваша нація була звязана зі сьвятим Престолом, закона, що готуєть католицькій Церкві в Франції прикру і пожалованя гідну судьбу. Се приключене не малої ваги, над яким всі люди доброї волі мусять жаліти, бо воно небезпечне і для суспільности і для релігії. Хто уважно слівив релігійну політику в Франції за останні роки, сего не може се здивувати. Для Вас, дорогі Брати, не було се ані новостію, ані несподіванкою, бо Ви були сьвідками стільки страшних ударів, які витерпіла католицька релігія із боку публичної власти.

Хтож відвічальним за сю сепарацію? Ви бачили, як нарушувано правительственными розпорядженнями сьвятість і нерозривність християньского супружества, Ви бачили, як зляцізовано

школи і шпиталі, як відорвано семінаристів від їх студій і від духовної дисципліни, щоб змусити їх до військової служби; Ви бачили, як розігнано і обрабовано католицькі конгрегації і як велике число їх членів втручено в найбільшу нужду. Описля наступили іншіш зарядження, про які знаєте. Знесено закон, що наказував публичні богослуження при отвореню парляментарних і судових сесій, заборонено традиційну релігійну урочистість, обходжену корабельною залогою в Велику патницю, з формули присяги викинено все те, що носило релігійний характер, усунено всяке знамя, яке могло би пригадувати релігію — з судових саль, зі щкіл, з касарень, з маринарки і з усіх бубличних заведень.

Сі і сим подібні зарядження, які фактично спровола відділяти церкву від держави, були лише приготуванем до цілковитого і офіційального розділу. Ёго оборонці не раз се публично висказували. Щоби уникнути сего так великого нещастя, Св. Престол не щадив жадних зусиль. З одного боку не занедбував остерігати і заклинати тих, що стояли на чолі французького правительства, щоби розважили велике нещасте, до якого доведе нехибно їх сепараційна політика, з другого боку подвоїв супротив Франції свою прихильність. Мав він отже право надіятиись, що з огляду на се політики покинуть дорогу, яку собі обібрали і залишать ворожих Церкві плянів. Однак сі уваги, ввічливість і труди, як зі сторони Нашого попередника, так також і з Нашої, остали без впливу, аж в кінци побідила злоба ворогів Церкви. Тому в так важній для Церкви хвилі вважаємо нашим обовязком забрати голос і Вам, всесечні Братя, Вашому Клирови і вірним виявити Наші погляди, Вам всім, котрих ми так горячо любили, а котрих тепер ще горячіше любимо, чим передше.

Се цілком фалшива теза і шкідливий блуд уважати конечністю розділ Церкви від держави, блуд, що опираєсь на принципи, що держава не потребує визнавати ніякого релігійного культу. Се є передовсім тяжкою обидою Бога, бо він не лише сотворив чоловіка, але і оснував та удержує людську суспільність. З того отже згляду повинні ми Ёго почитати не лише приватно, але і публично. Теза розділу се явне запереченє надприродного порядку. Вона огранчає діяльність держави єдино на публично добро в тім житю. Вона зовсім не журить ся вічною щасливістю, (неначе би се була цілком річ байдужа, яку мав чоловік осягнути, наколи скінчить ся се коротке житє. Дочасні справи повинні бути підпорядковані вічним, а держава не тільки не повинна перешкаджати людям в стремління до їх послідної ціли, але радше повинна се стремління поспирати.

Але теза розділу противить ся також божому порядку свѣта, який жадає гармонійної згоди між державою а Церквою. Сі дві інституції, релігійна і горожанська, мають зрештою ти самих підданих, хотяй одна і друга має зглядом них свою область власти. З відси слідує льогічно, що обі інституції займають ся справами, які носять спільний характер. Коли-ж отже між державою а церквою ся згода розриває ся, повстають з тої

спільності зародки незгоди, що мають для обох сторін найгірші наслідки. Вкінці суспільності приносять ся тежа тяжку шкоду, бо суспільність не може процвітати, бачива́ть не довго існувати, если не опираєсь на релігій, на сій найвишній нормі, коли ходить о права і обовязки чоловіка.

Папи римські відповідно до обставин і часу, ніколи не переставали відкидати і осуджувати розділу церкви від держави. Передовсім Наш попередник Лев XIII. нераз зазначував, яке повинно бути після католицької доктрини відношене між обидвома інституціями. „Між ними — казав він — мусить бути розумна звязь, звязь, яку можна-б порівнати з сею, що є між тілом а душею“. На иньшій місці він пише: „Людська суспільність, коли не хоче поповнити злочину, не може так заховувати ся, як би зовсім Бог не існував, она не може усувати ся від того, щоби не займатися релігією наче якою безхосенною для себе річю. Що тичить ся церкви, якої основателем Бог, то виключене її від активного життя нації, прав і вихованя молодіжи, станеть ся великим і нещасним блудом.

Коли отже кожда християньска держава, що відділяє ся від церкви, поповняє нещасний і гідний нагани блуд, то якже більше треба жаліти над тим, що Франція пішла сею дорогою, Франція, що із всіх народів найменшу мала до сего причину, Франція, що була від віків предметом так великого і особливого відзначеня зі сторони Апостольского Престола, Франція, якої щастє і слава була як пайтіснійше злучена з уживанем християньских обичаїв і поважанем релігій.

Той-же папа Лев XIII. мав проте повне право сказати: „Франція не повинна і не може заперечити, що єї щастє сполучене з св. Престолом дуже тісною і старою звязію так, що вона ніколи сеї звязи не може зірвати. З тої унії вийшла єї правдива велич і найбільша слава. Коли знищить ся сю традиційну унію, тоді відбере ся нації її істотну часть моральної сили і єї великий вплив на свѣт“.

Звязи, котрі усьвячували сю унію, не повинні бути зірвані, бо були запевнені умовою. Конкордат, який заключено між св. Престолом а французькою державою, був обовязуючий для обох сторін, як всякі угоди, що відбувають ся між двома угодовцями. Папа римський з одной сторони, а начальник французької нації з другої, зобовязали ся свѣто, як за себе так і за своїх наслідників, придержувати ся сеї угоди, яку підписали. З того виходить, що конкордат мав форму інтернаціональної угоди, т. є. міжнародного права, отже він не може бути усунений одною стороною заключающею угоду. Св. Престол сповняв з найбільшою докладністю зобовязаня, які підписав і жадав, щоби держава зі своєї сторони рівнож вірно їх дотримувала. Се правда, якої годі заперечити безпартійному чоловікові.

Тепер однак французка держава відкидає самовільно сю урочисту умову, яку сама підписала.

Проте нарушує усьвячене право. Щоби могла зірвати з церквою і увільнити ся від її приязни, не вагає ся посуджувати св. Престол о недодержуване укладу, о порушене міжнародного права, не вагає ся порушити політичний і соціальний порядок, бо нема для народів нічо важнішого у взаємних їх відносинах, як порушена вірність в додержаню заключених укладів.

Величина обиди нанесеної св. Престолови через одностороннє зірване конкордату, збільшає ся в особливий спосіб, коли зважимо форму, в якій французке правительство се зробило. Є принцип міжнародного права, над яким не потрібно розводити ніякої дискусії і якого придержують ся всі нації, що зірване угоди мусить ся після всякої форми закомунікувати в ясний спосіб другій стороні контрактуючій. А тимчасом про намірене зірване не лише що не повідомлено св. Престол, але французке правительство не ужило зглядом Ватикану навіть такої куртоазії, якої звичайно уживає зглядом найменших держав. А повномочники Франції, що були прецінь заступниками католицької нації, не завагали ся зневагою порушити честь гідність папи; а прецінь повинні були мати для него ще більше поважання, чим для иньших політичних властей, бо власть папи має на оці вічне добро душ і вона розширена безмежно по цілїм світі.

Наколи тепер застановимо над законом самим, то він дає нам нову причину до ще більшої скарги. Коли вже держава через зірване конкордату відділила ся від церкви, то повинна була бодай полишити їй незалежність, аби Церква могла спокійно уживати свободи, яку обіцяла їй держава лишити ненарушену.

Ну, але се в дійсности не сталось: Ми знаходимо в законі багаті виїмкових заряджень, що ограничають Церкву і віддають її під власть світску. З жалем констатуємо, що держава втискаєсь в чисто духовну область і поминаючи всяку слушність і справедливість, веде французку Церкву в таке положенє, в якім найсвятїйші її права будуть зменшені і знасилувані.

Постанови нового закона суть противні також засадам, на яких Христос оснував церкву. Св. Письмо учить нас, а традиція потверджує, що церков є містичним тілом Христа, провадженням пастирями і учителями, т. є. суспільністю, у внутрі котрої находять ся провідники, що мають повну силу учити, провадити і судити. З сего слїдує, що церков є „нерівною“ суспільністю, т. є. такою, що має в собі дві категорії осіб, імено пастрів, які належать до різних степенів церковної єрархії і громади вірних. І ті категорії тим між собою різнять ся, що пастирському урядови прислугує право і власть провадити всіх вірних до їх посідної ціти, а обовязком вірних слухати і слїдувати за пастирями. Св. Кіпріян висказує сю правду отсими словами: „Нам Господь і Спаситель, котрого ми повинні почитати і наслїдувати, установив власть єпископску і означив їх становище в своїй церкві тими словами:

„А я тобі кажу, що ти є Петро і т. д.“ З відси по всі часи завданє і становище єпископату було таке, що церков на єпископах була основана і що ціла її діяльність була ними кермована“. Св. Кіпріян каже, що все основане на законї божім *divina lege fundatum* (св. Кіпр. Epist. 27. ad Lapsos).

В противенстві до тих принципів признає закон розділу заряд і надзир релігійного публичного культу не єрархії установленій Богом, а товариству зложеному із сьвітських людей. Закон признає се товариство у всім, що відносить ся до релігійного культу, яко правну особу, якій прислугують після устави всі дотичні права, бо воно і відвічати має за все.

Сему товариству прислугує право розпоряджати церквами та всіми движимими і недвижними церковними добрими, воно має, бодай хвиливо, заряджувати єпископскою мензою, парохіями і семінаріями. В єго руках лежить заряд дїбр, воно відбирає доходи з церковних складок і приймає записи на релігійний культ.

Про духовенство, яко самостійну часть церковної єрархії, закон зовсім нічого не каже. А хоч виправді закон постановляє, що „*associations cultuelles*“ повинні бути уряджені після загальних засад релігії, якій мають служити, то знова в иншій місці устави знаходить ся параграф, що при всіх виникаючих спорах, які відносять ся до церковних дїбр, має рішати лиш державна рада. Такі отже релігійні товариства суть дійсно зависимі від сьвітського авторітету, так, що духовний авторітет не має над ними сили. Тож вже на перший погляд видко, що такі розпорядження противлять ся Церкві, її правам і її божому призначіню. Закон є надто як би нарочно, в тим зглядї, так неясно і недокладно зредатований, так широке поле лишаєсь самоволї, що з єго приміненя можна на певно сподіватись єще більшого зла.

(Конець буде).

Політичне положенє Європи.

I.

Під тим заголовком помістив Др. Фр. Павльзен в „*Neue Freie Presse*“ з дня 18 марта с. р. цікаву статю, з котрої змістом хочемо наших читачів познакомити.

Наколиб конференція мароканська — цим же проф. Павльзен навіть закінчилась хоч яким таким успіхом, то положенє буде все напружене; було би даремним, укривати, що воно для Німеччини некористне; може не пересадимо, єсли порівнаємо єго з тою політичною констеляцією, в якій находили ся Пруси перед вибухом семилітньої війни: як тоді, коли Пруси зростали в могучу державу, так само і тепер, коли Німеччина вибиваєсь на державу сьвітову, вона окружена противниками, зависниками,

ворогами, а її політичні приятелі не так дуже сильні та й числити на них не можна на певно. Німецька держава є скрізь предметом недовіря та ненависти, а так само і нарід німецький не тішить ся вже тою прихильністю, якою давнійше народи Європи відилачували за духові добра, котрі від него діставали.

В чім лежить причина того не потішаючого явища? Поминувши деякі дрібниці, як пр. не одно остре та визиваюче слово кинене з високого місця в хвилі роздразнення, а підхоплене і рознесене часописями яко вираз найглибших намірів політики держави, отже поминувши ті більше зверхні річі, бачимо, що остаточна причина лежить в тій великій переміні, яку відбула Німеччина в останніх десятиліттях: з незначної, всіми шарпаної держави, стала могутністю, здобула собі сильну позицію в світі, а сила її чим раз більше росте. Сусідні держави на півночі, сході і заході відчули болючо отсю переміну; інших покищо придавляє факт, що та колись так смирененька Німеччина із зростаючою силою всюди і на всіх областях приходить до значіння, економічно і політично.

Кілька місяців тому вишло із Франції питання про Німеччину та її світову роллю; та хоч судячи по виборі покликаних свідків, можна було вже з гори більше-менше предвидіти вислід голосовання, всеж таки робить сильне вражіння, однодушність в неприхильности для Німеччини: Чехи і Поляки, Мадяри і Росіяне, Скандинави і Нідерландці, Італіане і Французи годять ся в тім самім: стару Німеччину, Німеччину Канта і Гетого, любимо, але Німеччину нову, Німеччину Бісмарка, ненавидимо. Оно зрозуміле, если так думають Данці і Поляки і Французи, але що завинила Німеччина Італіянам, Мадярам, Москалям? Нічо іншого, як лиш то, що перестала бути слабобою, незначною а зробилась сильною і могутною.

От тимто вже й готова ситуація: у Франції прокинулась знов гадка реванжу, піддержувана і заохочена найновішими подіями і теперішньою ситуацією; між Росією а Францією офіційний союз, в російським народі знеохочене до Німеччини зросло через пригноблюче почуте сьвіжих ще нсудач а враз із тим охота відветувати собі на іншим місци; Італія примкнує ся Англії і Франції і наміряє покинути союз з Австрією і Німеччиною, уважаючи єго яко епізодичний блуд політики; Австро-Угорщина обезсилена внутрішніми кризами є сумнівним союзником Німеччини вже хочби через те, що велика часть населення ворожо настроєна до Німців. Так представляєсь положене на континенті, від р. 1870 воно для ворогів Німеччини не було ніколи більше заохочуюче.

Тепер до того всього приходить Англія і тут лежить ключ до сучасного положення; до єго витворення у великій мірі причинила ся сама Англія через своє зближене до Франції, котра знов зі свого боку впливає на Італію; в руках Англії лежить також і розвязка, она може зробити війну і мир в Європі, справді становиско, яке ледви чи коли небудь мала держава островів. Схоче Англія війни, то може числити на Францію,

Італію зискає, Росії в тій хвили не потребує боятись, а Австро-Угорщина не стане небезпечною, принайменше так довго доки не злучить ся з Росією до спільної політики орієнтальної.

Що-ж на те Англія? Чи схоче війну, чи поведе держави проти Німеччини? Без сумніву роблять ся там заходи, щоб допровадити до війни: непорозуміння, впливаючі з конкуренції гандльової, політична зависть проти німецької держави, котра росте в силу над морем і за морем, ведовірчівість зглядом німецької політики, підсичувана провокуючими висказам, огірчене датуюче ся ще з часів війни з Воєрами, де то велика часть німецької преси заняла вороже становиско, незнане і легковажене внутрішніх відносин Німеччини, традиційна схильність до ролі проводу над Європою „ліберальною“ проти „абсолютистичної“: все те підсичуване спритно антинімецькою пресою і пропаговане по цілім світі викликало напружене умів, котре здаєсь пхати до катастрофи. А небезпеченство зростає через почуте певности себе: що-ж може Англія стратити у війні? Здає ся мало або нич. Німецька фльота не вдіє нічого проти самої англійської, щож доперва проти англійсько-французької. А на суші Англія на своїм острові-кріпости неодола. Тягар війни спічне на чужих плечах; хотийби і внали під тим тягарем то буде се для Англії все зиском, бо її перевага росте через кожде ослаблене котрої небудь держави континентальної.

Так неоден там собі міркує: війна проти Німеччини, добивалочої ся чанованя на мори, мусить раз прийти; в корисніших услівях як в тій хвили не може бути ведена ніколи — отже: що має статись, най буде зараз.

II.

Однак помимо того — каже автор — я не вірю в війну; без Англії она не може бути ведена, а Англія, по моїй думці, її не спровадить; она не надужие свого користного становиска на те, щоб роздути європейський огонь.

Передовсім підносять ся перешкоди моральної натурн. Війна зі сторони Англії булаби військовою зачіпною, котраби не мала інакшого оправданя як лишень зависть проти зростаючої Німеччини, та користне, хвилеве положення. Німеччина не зачіпила Англії, принайменше ділами; її дійсна політика, найбільш миролюбива в світі; Німеччина, се одиникий край, котрий від 35 літ не провадив жадної властивої війни, не зробив жадних важнійших завойовань, між тим коли інші держави в тім часі зискали цілі краї; Німеччина не використала слабости жадного сусіда, щоб впровадити єго в трудне положення; вона працювала весь час над піднесенем своєї науки і техніки, свого промислу і гандлю, своєї просвіти і соціальної політики, она перебудовала свої міста та відновила законодавство, переобразувала своє військо і вибудовала скромну фльоту, але она не загрожувала нікому та нікого не зачіпала; справді миролюбива політика, якій в історії, беручи на увагу державу так визначної сили воєнної нема рівної. На такий край напасти лише

тому, що він процвітає працею і пильністю своїх мешканців, що його населення збільшає ся, його промисл і гандель розвивають ся, і тому що він забезпечує себе найконечнішими засобами охорони, то вимагало би такого степеня політичної неморальності, якого годі англійському народови приписати. Правда, його політика не була ніколи сентиментальною, він ділав то, що видавалось потрібним, все рішучо; але вести війну проти Німеччини з так очевидно злою совістю англійський нарід не був би спосібний.

До того приходять ще сумніви політичної натури. Також і в Англії не повинно бути сумніву, що війна з Німеччиною не скінчилася б першою перемогою, ані першим миром. Така війна була би лишень вступом до ери вороговання німецького народу проти англійського, вороговання, котре би довгі часи проникало цілу німецьку політику. Німецький нарід може лиш тоді жити і розвивати ся, если має приступ до моря, а се переконанє вкоротці втисне ся до послідної хатинки німецької. Колиб Англія схотіла стати проти тих найосновніших житєвих потреб, то Німеччина мусіла б її уважати своїм смертельним ворогом, а її політика поставила б собі яко першу задачу знищити Англію власними абе чужими силами; аджеж з Англією мають всі народи і в Європі і поза Європою старі, невіривані рахунки.

Англійська політика надто розважна, щоб пішла на осліп за хвиливым настроєм.

Також і на те не забудуть англійські політики, що англійська політика не лишень з європейськими державами має числити ся; британська держава перестала вже давно бути виключно державою європейською. Помимо того она кнець кінцем звязана нерозривно з європейськими інтересами; наколиб Европа стратила своє передове становиско супротив прочих частий світа, то се підкопало би рівночасно і світове положенє Англії. Ближ так річи стоять що до Англії, то тим більше і для Франції вигляди на війну з Німеччиною не так дуже приманчиві. Без сумніву є теперішнє положенє для неї хвиливо корисне; політика її здаєсь не так обережна вправді як в Англії, політичний устрій і характер народу диспонуєть її радше до авантурничої політики. Та всеж таки спомини 1870 р. ще надто живі, щоб Франція зважила ся на рішучий крок, не обчисливши як слід своїх сил, а нині шанси єуть о много менші як тоді. Ще оден момент: чи республіканський лад переніє би війну? Перемога дала би армії і її вождови становиско, з котрим би демократичному правительству тяжко було погодити ся; тим скорше однак не удача була б кінцем республіки: націоналістичні противники теперішнього устрою доказували би, що се наслідок системи і використали б до її зваленя.

От тимто є оправдана надія, що теперішнє критичне положенє поводи злагодити ся та промине без катастрофи. Європейські держави привикнуть признавати право німецької держави на

її ролі, так само як в 18. ст. привикли узнавати великодержавне становище Пруссії. За дня незначного, більше теоретичного жадання в справі мараконської до війни не прийде.

Бібліографія.

Із рускої церковної штуки. I.

Проф. университета Св. Владимира Г. Г. Павлуцкого, *Деревянные и каменные храмы. („Древности Украины“*. Издание Императорского Московского Археологического Общества. Вып. I.)

Київ, Тип. С. В. Кульженко. 1905. VI—IV—124 стор. 2^а, з ілюстр. і фототипіями. 3 руб.

Наперед про fata libelli.

XI-ий Археологічний з'їзд в Києві 1899 р. звернув особливу увагу на нещасне пропадане пам'яток рускої, української, старини і дав товток до збирання, береження і розслідування останків рідної минувшини. Завдяки неупоминаній енергії председателя з'їзда і московского Археологічного Общества, графині П. С. Уварової, з членів Историчного Общества Нестор-літописця при київській університеті складала ся окрема комісія для досліджування і описання пам'яток старини українських губерній. Комісія виробила програму роботи і розділила матеріали студій у такім порядку:

А. Пам'ятники церковні: 1. Архітектура камінних і дерев'яних церков і дзвіниць. 2. Іконостаси. 3. Малярство. 4. Різьба в камені і дереві. 5. Церковні прибори. 6. Шиті і матерії. 7. Рукописні і старопечатні богослужбні книги. 8. Нагробні пам'ятники.

Б. Пам'ятники сьвіцкі у відповідних 9 точках. На наукові експедиції і на видаване „Древностей України“ жертвував Н. А. Терещенко 3000 рублів.

Перші екскурсії члени Общества Нестор-літописця підняли вже літом 1901 р. і звіти з них опублікували в „Чтениях“ Общества. Але тому, що сї звіти були лишень короткими подорожними записками, то на предложене председателя Общества Нестор-літописця, проф. Дашкевича, Московское Археологічне Общество визначило проф. Павлуцкого до дослідження мало-рускої старини. В сей спосіб йому припала честь обробити першу точку програми згаданої комісії.

Автор звернув першу свою увагу на дерев'яні церкви XVII і XVIII в., яко на пам'ятники, більше чим другі, засуджені на погибель. В тій цілі обїхав три губернії: київську, подільську і волинську і розслідував та описав їх визначніші церкви. Так

зібрався матеріял для сего I-го випуска „Древностей України“ — публікації епохального значіння.

Ся монографія про наші дерев'яні і кам'яні храми складаєся з двох частин: загального огляду і описів поодиноких церков.

Загальний огляд: „Древнее деревянное церковное зодчество въ Югозападномъ краѣ (ст. 1—31) дає характеристику і генезу церковного будівництва дерев'яного, яко національного типу малорускої архітектури. Головною яго прикметою є церква з трьома банями, опертими на трох зрубах, злучених у напрямі зі сходу на захід. У деяких церков нижні зруби безпосередно покриті банями; але більшість малоруских церков представляє нагромадженє кількох під верх щораз менших восьмикутників. На головнім квадратівім або восьмикутнім зрубі опираєся восьмигранний пірамідальний або шатровий дах, котрий на половині або третині своєї висоти зрізуєся і на ній ставиться восьмигранний зруб менших розмірів, який становить другий поверх. Восьми гранам другого зруба відповідає вісім граней даху. За другим поверхом часто слідує третій, на яким вже опираєся верхній зрубчик або ліхтарня, а на ній грушк вата голова з острою вершиною, на вид славянського шелома.

Завдяки системі восьмикутників бані руских церков свободно і легко стріляють у гору, через що внутрішнє вражінє храма став торжественним і підносячим. Стіни зрубів на внї обложені прямовисними шалівками, а долом типовими „опасаннями“. Двері, різьблені в геометричні взори, мають відрізані угли, так, що одвірки складаються не з трьох, а з пяти частин. Сьвітло мірно проникає в храм через невеликі вікна уміщені в восьмикутниках і весело грає на золоті іконостаса, різьбленого в грозди і листє винограда.

Побіч церков стоять дзвіниці. „В часі татарских набігів дзвіниця могла не лишень служити своєму безпосередному призначенню, але і повнити ролю довірної вежі. Дійсно малоруска дзвіниця має вид вежі (ст. 11).

По такій характеристиці старинної дерев'яної церковної архітектури на Україні автор розсліджує її жерела, походженє і степені самостійности. Наперед простує погляд проф. казанської духов. Академії В. Нарбекова, мов то на малорускій дерев'яній архітектурі відбився вплив північної дерев'яної архітектури, що неможливе з огляду на суцні ріжницї самих стилів. Так само мусить заперечити висказ члена Академії Суслова, розслідника староруского будівництва і донських церков, начеби тип українських церков був через Галичину взятий з Захода.

Проти них, особливо другого, проф. Павлуцкий ставить і доказує свою тезу про незалежність і оригінальність руского церковного дерев'яного будівництва (ст. 14—31).

„В своїй кам'яній архітектурі старинна Русь в протягу цілих віків оставала ся непохитною в своїх візантійских основах. Такою же непохитною вона оставала ся і в дерев'яній бу-

дівництві (ст. 30). Хоть вплив Захода здавен вже слідно було на Русь, хоть західна цивілізація, а з нею і штука, нераз ки дали свої зерна на її землю, однак парости, пущені тими зернами випітали ся в канву її первісної основи, не внесли ніяких суттєвих змін; стилі: романський, готичний, відродження, впливали більше або менше на руську орнаментику, на декоративні форми, часами пускали і глибші корені, — але не змінили національного стилю і місцевого характеру.

„До малоруських дерев'яних храмів не можна приложити ані одної із знамих історичних схем штуки; їх не можна віднести ані до готики, ані до стилю відродження, ані до барокко; вони самі представляють стиль, що природним способом повстав з будівельного матеріяла і в протягу ряда віків остав ся незмінний.

„Многі форми, питомі малоруській архітектурі, хоть і стрічають ся на Заході, могли виробити ся на Русі зовсім самостійно, зродити ся з прикмет матеріяла дерева... В пятикупольних малоруських храмах з хрестовидним пляном, без сумніву треба видіти вплив Візантії... Наконєць, можна припускати, що в наше дерев'яне церковне будівництво ввійшли форми, які ужи вали ся у нас еще в поганських часах.

Так отже малоруське дерев'яне церковне будівництво, так само як і дерев'яна архітектура північних окраїн Росії є штукою національною, штукою, яка заховала свій національний характер завдяки сему, що самостійно перетворила і цілковито поглотила всі чужі елементи, византийські чи західні, котрі до неї припливали“.

Сей огляд, писаний з великою любов'ю і одушевленням для нашої рідної старшини, є цінним вкладом в історію нашої штуки і читає ся з великою приємністю, хоть читача уніято-католика кілька разів (ст. 4, 30, 119) вражають зовсім злишні адреси на сторону католицизму і унії.

Друга часть нашої монографії, зладжена при помочи проф. Антоновича і протоєрея Сециньського, посвячена описови 18-ти церков трох у горі згаданих губерній. По історичнім огляді даної місцевості і церкви йде опис сеї послідної, до якого доданий плян, переріз церкви, а навіть дуже часто і фотографічні знімки.

Взагалі се виданє, яко монументальна збірка дуже старанне, многим перевишшає подібні описи Батюшкова, Сециньського і Теодоровича.

Як сей перший випуск показує, „Древности України“ мають велике значінє для нашої культури, тому з великою нетерпеливістю ждемо їх дальших випусків.

О. Боцян.

O potrzebie ofiarności. List pasterski X. Józefa Bilczewskiego Arcybiskupa Metropolity. Z drukarni katol. J. Chęcińskiego, 1906, ст. 46 — 16°.

Є звичаєм деяких католицьких єпископів відзиватись що року в час Великого Посту до своїх вірних особним пастирським

листом. За сим звичаєм пішли сего року і всі польські галицькі єпископи і видали мало що не однозвучні листи, а головна ціль сих пастирських листів — візване всіх вірних, аби вступали до ново-основуючої ся католицько-суспільної партії.

Найгорячіше вийшов лист Архієпископа Більчевського, за що й був предметом інтерпеляції руских послів в парламенті.

Короткий зміст листу такий: Як Ісус Христос задля нас цілковито винищив ся, так і его ученики повинні йти Ёго слідом та винищувати себе для слави Божої, для добра ближних. А нинішні часи сего вимагають. Нарід відвертають від Бога ріжні фалшиві пророки, що між иншим „nakłaniają służbę dworską do porzucenia pracy“ (ст. 25) і „pobuntowali służbę folwarczną przeciw dworowi tak, że ta porzuciła pracę“ (ст. 26) — треба отже проти сего ужити радикального лікарства. Сим лікарством — чинна і жертволюбна любов ближнього. До сеї жертволюбности і заохочує архієпископ своїх вірних. Головною ціллю сеї жертволюбности се будоване kościołków, розумієсь по руских селах. Згадавши про фалшивих пророків, говорить архієпископ і про виборчу реформу та, як видно з наведеного приміру Франції, заявляєсь проти тої реформи.

Навязуючи до тих же фалшивих пророків не поминає автор листу і відносин між Русинами а Поляками. Сей уступ так характеристичний, а для нас з окрема еще так інтересний, що ми подаємо его зміст трохи обширніше.

Автор боліє над тим, що задля виборів прийшло в деяких місцях до непорозумінь між Русинами а Поляками. Подекуди мали навіть Русини грозити Полякам викиненням їх з східної Галичини. Але сі погрози мусіли вийти від людей, яких ремеслом сіяти ненависть і ловити рибу в мутній воді. Руский люд poczczywu i checiwie słucha każdej nauki o zgodzie obu narodów. Отже нема чого бояти ся з боку руского народу. Бож він розуміє, що кров польська і руска так у нас помішана, що вже відділити не дасть ся. Na brednie więc warchołów i burzycieli zgody, czy oni będą w surducie miejskim, czy w siermiedze wiejskiej, аби Поляки винесли ся до західної Галичини, можуть їм Поляки вказати на Краків, де є руска церков і Вавель, де мешкали також і Русинки — королеви. Поляки мають еще тим більше право мешкати у східній Галичині, а навіть дальше аж по Київ, бо вони боронили цілі віки народу і землі рускої своїми грудьми перед поганами. Ограничувати ся одному народови від другого — се по поганьски, бож і Американці, що проголосили клич: „Америка для американців“ — приймають до себе Русинів, позволяють їм будувати свої церкви і школи і говорити своєю мовою. — „Не хочу припускати, — кінчить архієпископ, — щоб удало ся несумлінним агітаторам намовити руский люд до злочинів. Коли би однак покривджено вас, що не дай Воже, то біднійшими були би кривдителі. Пролята кров спала би на сумнія тих, що єї проляли і тих, що викликали негзоду і тих, що їм не перешкодили, хоч могли і були повинні“.

Отсе в начерках короткий зміст голосного пастирського Великопостного листу Архієпископа Більчевського, якого все таки провідною гадкою є справедливість і християнська любов ближнього.

Я. Л.

ВСЯЧИНА.

Санаторія для руских св'ящеників. Наші Сестри Василянки взялись до дуже красної і похвальної роботи — до основання санаторії для німечних руских св'ящеників, яка мала би бути при проєктованім новім монастирі в Синевідску. Сі змагання повинно би наше духовенство горячо поперти. На сю ціль їздить по квесті пр. Сестра Софія. Перестерігаємо при сїм перед ошуканством, бо стрічало ся, що деякі особи, навіть муштини, перебирались в одіж Василянок і видурювали від легковірних датки на повисшу ціль. По квесті їздить тільки одна Сестра пр. Софія, яка лише одна має до сего повномоче і легітимацию.

Новий будинок семинарський в Станиславові — хоч в нїм еще питомців нема, не стоїть порожній: вже другий тиждень відбувають ся в нїм реклекції для Пань під проводом самого Пресвященного Григорія. Сотки св'ященичих жінок, котрі минувого року з таким одушевленєм роз'їхали ся до своїх родин піднесені і скріплені могутим словом свого Архіпастиря, вернули знова в сегорічнім великім пості в збільшенім числі до тих гостинних мурів, щоби бодай через кілька днів нагодувати свої душі новим запалом до християнського життя та оживити свої високі ідеали товаришок життя Христових слуг і материй нового покоління — покоління, що має жити своє посв'ятити для Христа і народа.

Князь Адам Сапіга дотеперішній крилошанин лат. капітули львівської, зістав покликаний до Риму на важне становище *sam m eriere secreto participante*, себто прибочного пралата папського. Такий достойник єсть в сталій етичності з Головою Церкви, та інформує в справах, про котрі Апостольська столиця не все буває добре повідомлювана. Молодий достойник хоч замешкає у Ватикані, однак задержує львівську кановію... Не входимо в то, че се достоїнство буде сталє, чи лиш коротким етапом до вишого, — нас оно лишень о стілько обходить, що не маємо на жаль, жадного свого подібного заступника, котрийби міг перевірити, чи інформації про н а є будуть вірні і справедливі...

В справі організації. Гадка організації в першій лінії внутр самого духовенства, а в другій в їх почувачих ся еще свідомо і отверто до католицкої Церкви з посеред св'їцької частини нашої суспільности, зістала принята дуже прихильно, як свідчать численні листи прислані до нашої редакції. З голосів часописий підносимо передовсім передову статю „Руслана“ ч. 47. п. з. „Потреба орга-

візаций. Також і „Громадський Голос“ виляв усю свою злість на саму згадку про організацію зненавиджених „попів“, але ціла его „полеміка“ писана в тоні, котрий хиба сором і ганьбу робить своїй партії та свідчить о дуже низькій степені культури своїх авт. рів. З вдовolenем натомість нотуємо відзив „Руслана“, котрий уважає організацію всіх елементів нашої суспільности на християнських і народних основах пекучою потребою і заявляє готовість відступити стовпці своєї часописи на пирише обговорене тої kwestії. Звертає „Руслан“ увагу на дві похибки в згаданій статі „Ниви“ а іменно: 1) ми помилились, пишучи, що доси ніхто ще не виступив з конкретним начерком такої організації бо вже в 90-их роках м. ст. був зроблений почин до такої організації через засноване „Руско-католицького Союзу“, а 2) хибним ест. наш погляд, що така організація мусить розпочатись в менших кружках на взір німецьких соціяльних конференцій. — Відповідаючи на ті заміти, не наміряємо вести пусту теоретичну полеміку, бо, як справедливо каже „Руслан“, тут ходить о дійсне досягнене цілі а не о критику; хочемо тільки відповідно причинити ся трохи до ліпшого виясненя само справи. В нашій статі ми нарочно поминули згадку про „Руско-католицький союз“, бо єємо переконані, що ті самі причини, які тоді стачули на перешкодї до здійсненя тої організації, ще й нині не усунені, і не віримо, щоб нині дорогою зізду, порозуміння і уложеня виключеної програми можна було се досягнути. По нашій думці терен до такої організації ще не приготований і тому пропонуємо закладане менших кружків, котріби відтак могли спільно з'організуватись. Тим ми зовсім не виключаємо можливости розпочати таку акцію відразу на ширшу скалю, але не вважаємо ся пропонувати тої гадки, щоби знова не наразитись — на фiasco. Впрочім сам „Руслан“, хоч не похваляє нашого проекту менших кружків, признає, що треба зібрати перше тіснійший кружок духовної і світської інтелігенції, а „сеєй кружок винайде в цілій суспільности дальші сили, котрі до роботи пристануть“. На засноване такого ми не лиц. вповні годимось, але навіть, підносячи гад у „менших кружків“, такий центральний кружок або безс. овно конечний суцпоном, правда уважаючи звязь его з прочими кружками більше морально а не оперу покищо на статутах. Белиж автор згаданої статі „Руслана“ думає, що той тіснійший кружок по уложеню програми міг би числити на те, що винайде в суспільности так много прихильників, що се буде дійсно християнсько народна партія а не лиц. фракція то по нашій думці погляд такий — ілюзія. Впрочім ми вже в 6. ч. „Ниви“ в статі п. з. „Отверте слово“ ззначили, до чого нам потрібна організація та як виображаємо собі її відношенє до політичної праці цілої нашої народної партії.

П Е Р Е П И С К А.

Вп. о. Гр. Ались. в Ост. Ви вже заплатили за р. 1904. З присланих 9 кор. вписали ми 6 кор за р. 1905, а 3 кор на рік 1906. — Вп. о. І. Кор. в Вип. За р. 1904. належить ся еще 1 кор. Зрештою всьо в порядку — Вп. о. І. Поп. в Гор. Присланих 6 кор. вписали ми яко посліплату за р. 1905. — Вп. о. Ап. Грин. в Мель. За рр. 1904 і 1905, всьо заплачено. За р. 1906. належати ся еще буде 2 кор.

Видає і за редакцію відповідає с.в.ящ. Ярослав Левицький.

З друкарні Народової (Манежних), Львів.

Жува

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодинокі число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

На напасти.

Заперечити не дасть ся, що наші народ переживає тепер не тільки за кордоном, але і у нас в Галичині важні, сказати би, переломові хвилі. Рух за виборчою реформою огорнув всі майже закутини нашої галицької землі і викликав широке, живе заінтересоване, яке викликає тільки питанє правдиво життєнне, квестія житя. Але крім сего руху за реформою, будить ся у нас в наших очах і змагаєсь еще другий рух, вправді сказати би внутрішній, але не менше важний і потішаючий, чим перший. Що се за рух?

Наша суспільність була, є і буде еще довго „рутенська“. Сей термін кождому з нас аж надто понятний. Рутенцями були ми в рр. 48-их і через те наше рутенство лишились на довгі літа гельотами. Рутенцями були ми в рр. 70—90-их і сим нашим рутенством викликали рух радикальний. Рутенцями були ми вкінці кілька літ тому назад при утвореню націонал-демократичної партії і через се наше рутенство віддали і себе і цілий наш нарід на поталу радикалам.

Кождому будуть еще в памяті 90-ті роки. Радикалізм не будив вже поважного заінтересованя. Керму партії взяли тоді люди, що тільки сором їй приносили. Ідеальніші і спосібніші одиниці бридились нею. Вони впали на добру гадку, яку скоро й здійснили. Партія народовців — свого рода куріоз — тратила ґрунт під ногами, головно для того, що се не була... партія. І погибаючи зійшли ся з невдоволеними і утворили націонал-демократичну партію.

Не перечимо, що сего вимагало і добро народа. Не перечимо, що ся злука принесла нашому народови не мало добра.

Але при тїм всїм не можна також заперечити, щоби при утвореню єї ми не були таки рутенцями. В чїї руки віддали ми керму партії, в чїї руки попалась преса сеї партії?

І годї дивуватись, що радикали скористали з доброї нагоди. Преса се могучий, всемогучий чинник в суспільнім житю. При єї помочи радикали спровадили такий стан, який маємо нинї. З початку незначно, поволи, обережно, тепер чим раз отвертїйше, виступають із своїм радикалізмом і маючи до діла з Рутенцями, ведуть дальше свою роботу.

Але релїгія, се за велика сила, щоби дала себе на довго доптати ногами. Руский народ релїгійний. Загально-народна партія, яка би надто яскраво виступала проти церкви, у нас майже неможлива. У нас і духовенство не мертво. Воно наскрізь народне, жиє тим житєм, що й народ, інтересуєсь ним, працює над ним і дбає про него. Воно не позволить безкарно відбирати, підкопувати у народї релїгію.

І дійсно бачимо, що в наших часах люди починають очунуватись, починають розуміти, що за близько допустили ворога до себе і до свого народа. До недавна єще, коли деяким говорилося про сї справи, можна було чути від них закиди, що через те ослаблюєсь народна сила, вводить ся розлад в народну організацію і т. д. Тепер справа на стілько вияснилась, що тих закидів не чути, тепер люди зрозуміли, у чім річ, що тут не мало-важне, а многоважне діло на метї.

І се той другий рух, про який ми згадали в горі, рух, що заточує чим раз дальші круги, що розбиває леди рутенства і звільна, дасть Біг, обійме цілу нашу християнську суспільність.

Скажїм яснїйше, яка мета сего руху?

Відповідь на се коротка. Про се говорить кожда сторінка нашої часописи. Християнське почутє руского народа будить ся, воно приспане радикальними проводирами відживає і шукає собі місця у нашїм суспільнім житю. І се місце знайде, бо мусить знайти. Тут не „один смаркатий лазуїтник від св. Юра“, як каже офіціальний орган національно-демократичної партії „Свобода“ (ч. 9, 10 с. р.), тут не одна редакция „Ниви“ верзе не знать що, тут нашими устами говорить мало що не ціле сьвідоме наше духовенство. А голос єго мусить заважати на важцї нашого життя.

І пронюхавши от сей зростаючий рух затрївожились наші радикали і стали по всїм усядам оклеветувати єго. А як перед нашими людьми найлекше єго зогидити? Назвали єго початком до нової клерикальної, барвінчуківської, польонофільської і хрунівської партії. І ось тепер стало „Свобода“ і „Гр. Голос“, а від часу до часу і „Дїло“ мають про що дещо оригінального написати.

Щож вони хотять від нас?

Що „Гр. Голос“ не щадить нас, се нич дивного, але о що ходить „Дїлови“ і „Свободї“? Чи ми розбиваємо яку партію? Чи ослаблюємо народні сили? Зовсїм нї. Ми про жадну партію і не думаємо. Чи ми клерикали (не беручи сего слова в значїню: члени клира — сьвященники)? Чи ми угодовцї, польонофіли і хруні? Докажїть нам, що ми голосили де подібні погляди, що ми

пропагуєм яку нову політику, що ми хрунили, а тоді уступимо і признаємо вам рацию. Лише докажіть! Але се вам доказати годі!

О щож вкінці ходить?

Ви боїтесь і тому ратуєтесь ложію і клеветою. Wer nicht beweisen kann, der schimpft. Ви знаєте добре, що нам розходить ся тільки о християнського духа, а ви нас зовете „клерикалами“, ви знаєте добре, бо ми се публично висказуємо, які наші політичні погляди, а ви нас зовете угодовцями і хрунями... Але дарма! До часу лишень може уходити лож і клевета, правда мусить побідити!

А ми віримо, що єї побіда вже не далека.

Я. Л.

ІСТОРІЯ Церковної Унії на Буковині від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Кривош. Іван Ших, руский Віденьський парох.

(б. Продовжене).

Nro 111.

Illustrissimum ac Reverendissimum Metrop. Consistorium dto 18-a Martii A. C. Nro 22 ad decanalem relationem de peracta anno 1843 visitatione curatiarum decanatus Bucovinensis infrascripto officio decanali ordinare dignatum est, quatenus clerus curatus in Bucovina informetur, quod Consistorium non lateant difficultates, cum quibus clerus ille pugnare debet, quodve meritorum eius tam circa propositiones ad beneficia, quam omni alia data occasione ratio habita fuerit et habeatur.

Theodorus Maxymowicz

Canon'cus honor. Decanus for. Buc.

Митрополит Литвинович займав ся був також гіркою долею буковинських душпастирів, котру бачив своїми очима, будучи катихитою на філософії в Чернівцях; скоро лиш став єпископом, постарав ся о правила, щоби Консисторія числила при поданях на приходи, роки служби душпастирської перебутої на Буковині, подвійно. Таким чином можна було декотрим з них видобутись бодай на старости літ до Галичини.

Однак згадане правило пійшло в непамять по смерті Литвиновича.

До р. 1833 мали уніяцкі прихожани по прилучених селах велику вигоду з того, що священики до них приїздили і без-

платно всі треби духовні виводили; але скоро правительством знесло винагороду за поїздки душпастирські і сей тягар звалило на них, почали они удаватися в таких разях до православного духовенства і приставали до православя.

Неоднакова норма правительственна що до платні слуг церковних вплинула також уємно на справу Унії. Для латинських парохій призначило правительством окрему платню органістам, а окрему слугам церковним, а для руско-кат. обряду не призначило дякам ніякої платні, лиш паламарам 50 злр. річно. Звідси пішло, що деякі рускі душпастирі ділили ту маленьку суму між дяка і паламара, з чого ані один ані другий не міг вижити; а другі обходились цілими роками без дяків, через що знов терпіла повага духовенства і красота богослуження. І досі незрівняло правительством в тім взгляді наш обряд з латинським.

Ледви що минуло 5 літ від організації буков. руско-кат. приходів, як нараз затревожились Уніяти певною вісткою, що буков. циркул починив відповідні заходи, щоби єї недавно засновані уніятські капелянії позносити. Буков. циркулярний уряд відносився спершу до Унії об'єктивно, але вже від р. 1826 підлягаючи впливам ворожим Унії, займив супроти руско-кат. ісповідників неприхильне становище і не випускав ніякої случайности, аби їм пошкодити. Така догідна случайність лучилася як раз в р. 1837, коли губернія приказала з причини заведення нової норми конкуренційної розелідити матеріальні обставини католицьких приходжан на Буковині. Циркул вислав інженерів Марина і Іоаннулі на комісію по краю, і перший з них, іменно Марин, римо-кат віри, будучи уже наперед проти Унії настроєним, виїс по скінченні комісії в докладі до циркулу з дня 12. січня р. 1838, щоби новозасновані руско-кат. капелянії задля „шпарсистеми“ позносити. Циркул одобрив проєкт Марина і відслав єго до губернії львівської. Тодішній губернатор львівський архикнязь Фердинанд д'Ест получивши сей фатальний концент циркулярний мусів ся не помалу зачудувати, скоро обійшовши звичайну дорогу, завізав Консисторию декана буков. Максимовича, щоби розяснив сю темну справу і предложив губернії основне справозданє о числі душ кожного прихода з осіб і сповнених функцій духовних. Необавки потім вислав декан жадане справозданє, з котрого пересвідчилися у Львові, що проєкт циркулу буков. був ложним і тенденційним.

Виправді не покушувався вже більше циркул на касацію руско-кат. приходів, але показував досить яскраво неохоту до Унії аж по кінець свого існування. На доказ наведу кілька фактів:

Руско-кат. священики мусіли дуже довго чекати, заки змиловано ся в циркулі з ліквідацією конгруги. В актах сучаскої парохії читаю, що перший парох Максимович чекав на пенсію від р. 1826 аж до половини р. 1830.

Така сама процедура відбувала ся при асигнатах правительствених на напругу кількох руско-кат. церков і парохіяльних мешкань.

Другий сучавський парох Колодницький подав до циркулу в р. 1848 про репарацію дому парохіяльного, а діждав ся асигнати на сю репарацію аж в р. 1866, коли уже давно буковинського циркулу не було.

Капелян Рожанковский з Заставни просив кілька разів о справленні нової шафи або бодай о напругу старої зіпсутої на переховок річій церковних, однак безуспішно.

Апаратура церковна була тогди в великім неладі, бракувало книжок і других річій, а священики відправляли в подертих фелонах богослуження. Були випадки, як слідно з сучавських актів, що уряди рентові і платничі задля личних каприсів не хотіли священикам виплачувати пенсій. В тих самих парохіяльних актах читаю про одну подію, котра як неможлучше ілюструє неохоту правительства до Унії. Віроятно в початках сего століття побудував був скарб військовий для воєнків руско-катол. віри, що стояли кордоном на молдавській границі каплицю в селі Босанче, де сучавські руско-кат. душпастирі відправляли Службу божу для воєнків і босанецьких парохіян. В Босанчу було тогди до 300 душ руско-кат., а деканат буковинський і Консисторія кількокрратно просили правительство, щоби там засновало руску капеляцію. З кінцем триїцятьох років стала ся каплиця валити ся; парох сучавський просив о напругу її, але безуспішно; аж вкінцив року 1840 до Ч. 115 доносить парох циркулови що каплиця в Босанчу завалила ся. З каплицею зникла і Унія в Босанчу; дерево з каплиці порозбирали тамошні люди, а на ґрунті церковнім поставила громада школу. Все то діяло ся під оком правительства.

До повисших клопотів, що дуже пригноблюючи відділювали на справу руско-кат. обряду на Буковині, прилучилась такої в семім початку нещипа справа, вишпівуюча впрочім з природи річій, а нею були вороговані і процеси між руско-кат. а православним духовенством. Акта парохіяльні заповнені скаргами, справозданнями, доносами і виправдуваннями розличного рода і змісту і становили головну роботу письменну тодішніх священиків. Хісна для Унії не було ніякого з тої писанини, бо все склало ся так, що руско-кат. священики напругали всі сили, щоби зберегти Унію по прилучених селах, а не могли її допильнувати в матричних стаціях і таким ділом тратили подвійно, бо як досвід показав, в селах прилучених відпадали Уніяти до православя, а в матричних переходили на латинський обряд. Щасливішою була в тім напрямі доля латинських священиків, бо хоть і они боролись з православем, однак з лучшими чи радше більшими силами; бо правительство надало по містах парохам латинським сотрудників, при помочи котрих могли успішно ділати на всі боки; для руско-кат. обряду призначив уряд лиш одного сотрудника для Черновець, хоть заходила пекуча потреба помічника духовного для Сучави.

Буковинський циркул не завжди оказував ся безсторонним при зголошених переходах православних людей на Унію і на відворот, уніяцких на православне.

В р. 1840 хотіло кілька громадян з Товтрів коло Заставни перейти на Унію, однак правительственный комісар Сиржистий засиствував з невідомих причин сей перехід.

В р. 1843 дало знати кілька селян з Літен до уряду, що переходить на руско-кат. обряд. На підставі справоздання комісара Сиржистого доніс циркул деканатови під днем 15. юлія 1843 р. Ч. 12.435, що вправді більша часть зголосивших ся конвертитів має лишитись при Унії, однак 3 родини, як також 5 жінок поданих в списі конвертитів має обличитись при православі, хоть мужі сих жінок перейшли на Унію.

За то коли р. 1847 зголосило 11 родин уніяцких з Якобешт, (як свідчить дотичний православним съвящеником з Романешт списаний протокол з дня 25. новембра р. 1847) перехід на православне, то циркул не посилав там ніякої комісії і приймив сей перехід до відомости.

В Якобештах було колись поверх 300 уніяцких душ, для них відправляли сучаскї парохі в тамошній латиньскій каплиці, де був і окремий руский олтар, інколи богослуження, але східні парохі з Романешт так уміли спритно ходити коло діла, що в р. 1859 пише парох в гестийнім протоколі, що всі руско-кат. ісповідники в Якобештах перейшли на православне.

(Далі буде).

Джон Вілліам Дрепер і его Історія Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. Ф. Щепкович.

(21. Продовженє.)

Та любов, яку поручає Будда зглядом всіх сотворінь, як також оказувана жичливість, ділала в сполученю з запевненем неминучого спасеня (в значіню буддаїстичнім, бо спасеня в значіню християнським в буддизмі нема) в чарівний спосіб на маси народа. Но, понеже спасенє після буддаїстичної науки осягає ся через пізнанє, а не через моральне чувство і діланє, то-ж річ понята, що таке милосерде мусіло завести ті маси до індиферентизму. Любов та впливає з неї милосерде буддаїстичне, то не любов та милосерде, що може дорівняти любови та милосердю християнському. Бо, коли віра Христова приказує не лише нашого ближнього любити, але приказує рівночасно прийти ему з помочію, если він находить ся в нужді; то віра буддаїстична не старає ся зовсім усунути терпіння, але приказує лиш то-ж не побільшати, не отирати слезу, але оказувати лиш жич-

ливість. То-ж понятно, що така наука могла виховувати гіпокритів, що поверховно оказували жичливість, не відчуваючи тоїж в душі. Моральним та чесним не була в силі зробити релігія буддаїстична своїх ісповідників. Понеже даліше філософічна теорія Будди позбавлена віри в Бога, єсть для практичного життя непридатною, то буддизм міг стати релігією народною доперва тогди, коли перемінив ся в забобонність (суевіре), бо для народа мусів зістати чужим і непонятним спосіб самосвячення і спасення, яким представив его Будда.

До розширення буддизму помежи індійським народом причинило ся то, що Будда проповідував закон ласки для всіх; в тім законі не було видно однак, бодай з початку, великого замилованя до бідних. Противно, так помежи монахами як і помежи світськими вірними переважали люди знатні і багаті. Вишукавши бідних, понижених і терплячих, зістало для буддаїстичної науки завсігди чужим, незвісним. Одно, що єсть характеристичною чертою буддаїстичної етики, то се, що она узнєа потребу каєня за гріхи, чого не находимо в жадній иншій позакристіаньській релігії. Но до прощєня гріхів не вистарчають після буддизму ані внутренне каєне, ані виїшні діла покаєня, ані чесноти, але потрібні лише жаль і визнанє гріхів перед товаришами. З того видно, яка великаньська ріжниця заходить помежи каєнем за гріхи буддаїстичним, а кристіаньскою св. Тайною Покаєня.

Ся потреба каєня за гріхи вяже ся з вірою в „Карма“ то зн., що кожде сповненє діло в тім житю треває в наслідках даьше і що відплата за тов-ж мусить наступити, чи то яко нагорода за добре діло, чи яко кара за проступок. Ся мисль пробиває ся в великій часті браманьської літератури. Перші її сліди находимо в „Упанісадах“ (Upanishada). Після тих єсть „Карма“ ділом, яке робить чоловіка добрим, если єсть добре, — а злим, если єсть але. Хто ділає в злій мисли, того переслідує терпінє, що тягне ся за ним мов колесо за ючним зьвірятем. Ніякі злі мисли, слова чи діла не можуть перейти безслідно. Они переслідують чоловіка і одно лиш відродженє може від них звільнити. Перед страхом, який слідує по сповненю проступку, не єсть в силі утечи ніякий чоловік. Гріх спокутовує ся або нищить ся лиш через огонь знаня, або, як кажуть Індійці, коли приїде посліднє висвободженє або пірванє. На тім полягає буддаїстична святість.

Щоби дійти до святости, треба конечно панувати над намієтностями. До того треба пізнати чотири великі правди: 1) що терпінє єсть дійсне, 2) що терпінє єсть загальне, 3) пізнати пірвану, т. є. кєнець родженя, а за тим і кєнець терпіня і 4) познакомити ся зі способом спасеня, що заключає в собі вісім доріг, а то: віри, справедливости в суді, чистоти наміреня, щирости в бесіді і святаго житя, монашого стану, примінованє до приписів, вправлюванє в пам'яті і відповідного розважаня, щоби ухоронити ся від будучого невіжєства і блудів.

Кождий буддист має перейти чотири степені. Перший сте-

пень єсть час першого навернення, в котрім буддист пристає з добрими, слухає проповіді, застановляє ся над чеснотою і єї виповняє і тим способом освободжує ся поволи від блуду безнадійности і без віри, що обряди і церемонії мають яку силу. Другий ступєнь полягає в тім, що буддист може ще вернути до свѣта, а третій в тім, що поверненє до свѣта єсть для него вже неможливе. Четвертий ступєнь єсть стан Аргат'у, то значить, що буддист того ступєня не бажає вже річий внішних, єсть вільний від гордості і безнадійности, від любови і ненависти, та далекий від бажаня якого небудь житя, чи то тут на землї, чи в яким небудь небі. Коли-ж буддист стане цілком вільний від узів грїха, тогди називає ся Асека (Asekha), а єсли дійшов вже до совершенности, тогди стає ся „Буддою“ то єсть просвіченим, або чоловіком, що находить ся на правдивій дорозі до нїрвани.*)

Буддисти ділили ся на дві класи: на монахів, межі котрими видимо дві відміни: 1) аскетів (sramanās) і 2) монахів жебручих (bhikkhus) і на свѣтских (prāsakās-laicus). Головною задачію тих послїдних було утримувати перших. Крім того мали они заховувати взаїмні обовязки родичий і дітий, супругів, приятелїв і товаришів, учителїв і учеників, панів і слуг, свѣтских і духовних, як також обовязки любови, безінтересовности і ласкавости зглядом всякого живого створіня. Повинні рівнож жертвувати ся для других і оказувати любов для загалу, як також заховувати чистоту, та старати ся набути відомости і розвагу, терпеливість і відвагу. Монахи-же мають обовязок виконувати загальні приписи моральности, які містять ся в наведених висше десятиох буддійских заповідях. Обіта послуху не складають, але мають загальний обовязок поважати своїх настоятелїв. Не зобовязують ся рівнож зіставати в монастирі через ціле житє, але можуть тойже опустити і вернути на свѣт. Тепер можуть новики вступати до монастиря в 8-мїм році житя, а зістати монахами в дванайцятім. Буддійскі монахи підлягають строгій карности. Мають мешкати в монастирях або на пустинї і мають жити лиш з милостинї. Жертви збирають в мисочки з дерева, причім заховують безперервно мовчанє. Голову мусять все голити і відмовляти собі всякої приємности. Головним їх кормом має бути риж, корінці і ярина. Притім мусять заховувати дуже часто пости, а їсти можуть тільки до полудня. Одївають ся або в лахмани, які зберуть на улиці або в стару уживану одїж жовтої краски. Мають віддавати ся розважаню, а два рази на місяць мусять визнавати публично свої грїхи, щоби отримати за них внішне прощенє. Предметом розважаня єсть або любов до створінь, або співчутє для їх нещастя або радїсть зі щастя инших, або ничтожність тїла та єго несовершенности і терпїня або вкінци обаятність на добро та зло дочасне. Ся обаятність має чотири ступєні: знанє, що придавляє нам'єтности; виреченє свого суду, обаятність і екстазу, що спрова-

*) Гляди Stown. apolog. Wiary kat. T. I. стр. 251.

джує рівнодушність на терпіння і веде від форм сьвіта до ничтожності сьвіта і від браку всякої форми до браку всякої ідеї.

За крадіж, неповздержність і чоловікоубійство усувають буддйських монахів безпроволочно з монастира.*)

Найслабшою стороною буддаїстичної етики єсть безперечно се, що она вкладає діло спасеня в руки самого чоловіка, або иншими словами, каже єму бути спасителем себе самого. Се схлибляє вправді гордості чоловіка; но той самий чоловік, коли прийде до пересьвідчення, що його власні сили до осягненя так високої, но рівночасно тяжкої задачі не вистарчають, мусить попасти в зневіру і перестати працювати над своїм усовершенем. Так пхає буддизм своїх ісповідників не до чесности і совершенности, але до морального занепаду. І се природна річ, що не маючи в собі животворних соків, подібний до сухої галужки не може також нікому додати життя. То-ж вже протестантський єпископ Шерешевски (Shereshewsky) писав о нїм, що нема більше ошуканьчої системи повні блудів і божкохвальства, які впровадила котра небудь ложна релігія помежи людьми, чим буддизм.

Вірним зістав буддизм ідеї свого основателя на Цейлоні і на східнім півострові індійським. В Тибеті, в Японії та Хінах ограничав ся він лиш до зачислюваня Будди і осіб буддйського Олімпу до ряду духів, котрих вірні просять о відповідні ласки в часі потреби і до складаня жертв бонзам (буддйським єреям), щоби отримати в заміну прощенє за сповнені блуди і увільненя від кар пекольних. В сих краях поучав буддизм, що єсть богато місць пекольних, що раз то страшніших, де ідуть душі злих людий, а особливо тих, що відмовляли бонзам милостині. І на відворот, сї милостині можуть запевнити вірним щасливу долю в будучім житю.

Мітольогія буддаїстична здає ся бути витвором браманьского розумованя, змодифікованого вправді, но не зміненого цілком. Узнає она найперше рід Брама в особі Адібудди, або первя Будди, котрий перебуває в просторі, а котрий називає ся також „природою“ (svabhava). Сей Адібудда сотворив буддів розважаючих (diani buddha), а описля так званих bodisatwa або буддів в зароді, т. є. сьвятих, що тепер мешкають в небі, а суть призначені на то, щоби в будучности стали ся буддами, як також манушія будда (manuszya buddha), або буддів земських, котрі представляють попередних тут на землі. З тими лучать ся так звані Манджуєрі т. є. уособненє мудрости і Авальокітєсвара (майстер споглядаючий милосерно в долину) т. є. уособленє могутости, доброти і співчутя. Тих двох послідних знав вже Фатієн і они ввійшли в склад полудневого буддизму.

Буддизм належить до релігій індо-германьского племені або так званих Аріїв. Як виглядала релігія того племені перед Буддизмом і яким улягала змінам бачимо в книгах, що називають ся Ведами. Вираз сей походить від „Vedas“, що відповідає

*) Słown. apolog. Wiary kat. II. стр. 253—274.

грецькому віда і значить тільки, що знане святих річей. Веди складають ся з гимнів і молитов розміщених в чотирох книгах, з котрих найдавнішою єсть Rîg-Veda (висока Веда). До головної назви кожної з тих чотирох книг додає ся еще вираз „samhita“ (збір). Вповні отже звучить назва „Rîg-Veda-samhita“ Sâma-Veda-samhita і прч. Як вже сама назва вказує, становлять зміст сеї книжки имни, в котрих оспіває ся народна віра, легенди, літургічні приписи, а навіть находить ся там дещо з історії. Имни ті повстали в ріжних часах і ріжних краях. Давнійше уважано Rîg-Vedi jako енциклопедичний збір найдавніша понять індо-германського племені і тому ставлено їх вище від прочих ведійських книг, але в новіших часах відмовляють їм тих прикмет і ставлять їх на рівні з прочими книгами не виключаючи навіть книг Атарва-Веди. Макс Міллер однак боронить найновіше Rîg-Vedi не лиш jako найдавнішу і одну Веда, але старає ся еще доказати, що в них находять ся чимало елементів з дитинячого і молодечого віку сего племені.

В Rîg-Vedaх належить розрізнити имни (Мантра святе слово) від пізніших коментарів до имнів званих Браманами (Brâhmanas). Книги Брамани ділять еще на властиві Брамани і Упанішади або філософічні роздумування.

Крім згаданої книги Rîg-Veda суть еще слідуєчі:

Сама-Веда (Sâma-Veda), котрої змістом суть пісні, що відносять ся до жертв складаних божкові „Сома“.

Яур-Веда (Yajur-Veda). Назва ся складає ся з двох виразів, з котрих перший означає жертвну формулку. Єсть она збірником приписів, що відносять ся до церемоній уживаних при складанню жертв.

Атарва-Веда, збір чародійських заклинань і благословень уложених без жадної системи. Ся послідня книга єсть найпізнішою з всіх Вед, однак все таки старшою від повстання буддизму.

Три послідні книги складають ся в части з пісень винятих з Rîg-Vedів, що зістали упорядковані в цілях літургічних, а в часті суть то молитви, приписи відносячі ся до жертв, чародійські формулки, та заклинання.

По скінченню властивих Ведів повстали еще книги звані Сутрас (Sutras), котрі долучено до попередних книг і той додаток називано Веданга. Они подають церемонії уживані при складанню жертв, лиш о много коротше ніж брамани. В книгах Сутрас упала ідея релігійна дуже низько, а самі книги уважали ся jako вимисл людський. В них виписані не тільки обовязки та правила для єреїв, що мали приносити жертви, які ті-ж мусіли вучуватись на память, але они піддали приписам житє вірних всіх клас стану і віку і то до найменших дрібниць.

Крім того посідали Арії еще богату філософічну літературу звану Упанішадами (Upanishad) і численні філософічні школи. Мала часть Упанішадів належала до ведської літератури, а понеже їх кладено на кінці Вед, тому і звали ся они Веданіга, то значить кінець або ціль Вед. Філософія їх єсть пантеїстична. Боги Rîg-Vedi зливають ся в одно загальне бутє,

котрого цілою особливістю єсть деяка модифікація, що кінчить ся позором або улудою (Mâyâ) Попри річі дитинні і дивачні находять ся в Упанішадох і взнесі на глибокі мисли. В них находить ся спільна наука о мандрівці душ, спільна всім індійським релігіям, тільки, що тум має она цілком инший характер. Головною єї цілею, єсть увільнити душу від тої вічної мандрівки. Средством освободження єсть перехід в „Атман“. Атман єсть то абсолютом, дух, дійсність, початок всього, в котрій поринають всі особові єства, найвища сила, котрої вишніми об'явами єсть: мислення, бажання і чути. Світ противно єсть обавом улуд і фантосмагорій. З Атмана і Мая (Mâyâ недійсність, ілюзія) повстала (emanavit) світова душа, світ. Після Упанішадів не мають затим відійські обітницї о особистім щастю в загробнім житю жадної вартости. Загальна загадка особового істновання єсть від тепер найбільшим щастем, Земське житє не єсть правдивим житєм; правдиве житє зачинає ся доперва по смерті, коли то душа поринає в загальну світову душу. Упанішади єсть певного рода реакцію против деспотичного пановання драматів.

Ведська релігія хвіє ся двома крайними точками: помежи чистим, звичайним політеїзмом, а помежи певного рода монотеїзмом. Єсть она мішаниною політеїстичного і пантеїстичного натуралізму. Загальний напрям єсть гепотеїстичний. Тісна звязь помежи божеством а світом з его силами справляла, що віра в одинокість світа, в пантеїстичну ідентифікацію скінченого і нескінченого що раз то глибоше закоренювала ся. В кождім разі надармо оглядалибсьмо ся в Ведах за виразами, що малиби вираз загальний, відірвати як приміром надлюдське єство, бо навіть загальні вирази, що служать для означення богів як asura жіночий, deva блискучий і vasu світячий приходять в давнійших мітах в значеню більше фізичнім.

Хто були боги Індійців? Вже самі назви як: Dyaus-небо, Ushas-ранна зоря, Surya сонце, Vayu-вітер вказують, що небо. аби се що ми називаєм зводом небесним, небесні тіла, та сили природи узажали ся яко боги, котрим Арії віддавали честь Бо-жу. Крім повисших були єще важнійші Мітра (світло сонічне в відірваню від сонця), Варуна (бог нічного неба), Путан, сонце без лучів, Savitri (жизнена сила сонця), Індра бог атмосфери, громів, війни, дощу, Адні, огонь, Rudra, буря, Marutas, дух вітру, бурливий вітер, Sôma, унемяючий сік з рослин тоїж назви, а також місяць, Aditi, безкрайність світа, два Аєвіни, з котрих оден був представителем сумерку ранішнього, а другий вечірнього, і прч. Непослідню ролью грає в релігії Аріїв Vritra, злодій хмар, злий дух, що спроваджує посуху і єсть причиною неурожаю, з котрим веде вічну борбу бог дощу Індра. Оповідання про сю борбу займають найбільшу часть Ріг-Ведів. До Індри заносять отже его поклонники свої молитви, щоби їх боронив перед водюшним ворогом.

З тих божеств найдавнішим, давнійша чим ведійська бого-словеска література, здає ся бути Dyaus або Dyaush, котрого назва відповідає грецкому Зевс, римському Jupiter і приходите

в злуді з виразом Pitar (Зевс патер Jupiter pater). Їго назва рівнозвучною з виразом „Дева“ який походить від слова „div“ (світити). „Deva“ значить отже світятий або блискучий, котрі то прикметники належить віднести в першій мірі до сонця, далше до ранньої зорі, до блискавки і т. п. Вираз „deva“ обіймав загально всіх богів Індogerманів. Ви деви з ведійської епохи суть лиш дітьми Діауса, помежи котрими єсть він найстаршим. Богнеба Dyaus званий також отцем Азура або поединчо Азура єсть паном в цілім того слова значеню, паном богів і людей. З початку приходив вираз dya (бог) лиш в роді мужескім; доперва пізнійше додавано богом жінки. Діаусови дістала ся богиня Prtivi (земля), котру називано матерію (mātār). Она відповідає грецькій Деметері (бих хрітте). З того видимо, що первісний політеїзм Аріїв був подібний до політеїзму Греків.

Колисьмо вчисляли повисше індо-германських богів, то певно нікому не прийшло і на гадку, щоби можна доглянути помежи ними образу християнської Трійці. А прецінь знайшов ся чоловік, що доказав тої штуки. Був ним Burnouf. Після него єсть Богом Отцем не більше не менше тільки Sūrya (сонце); Богом Сином Agni (огонь) а святим Духом Vāyu (вітер). На се не треба би хіба тратити слів щоби виказувати безосновність сего дивачного твердження. Вистарчить сказати, що Sūrya, Agni і Vāyu не творили ніколи Трійці, що помежи ними не було ніколи найменшого відношеня і що Трійця християнська не була брала ніколи в значеню матеріальнім, так як всі ті три божества.

В історії ведійської релігії належить розрізнити три періоди:

- 1) Староведійський період відносячий ся до бога Варуни
- 2) Середньоведійський „ „ „ „ „ Індри і
- 3) Нововедійський „ „ „ „ „ Брами.

В найдавнішій періоді були боги в більшім числі; були однак поставлені на рівні. Опісля приходять вони під розплчними назвами яко представителі сил природи, або яко обиви безконечного ества, найвисшого бога і яко єго відносини до світа. Яко такі називають ся они Адітіас т. є. вічні. Їх мати називає ся Адіті, що значить: безконечність, безграничність, вічність. В Ріг-Ведах відгріває она підрядну релю. Мала шістьох синів, до котрих зачислювано також Мітру і Варуну. Се число єсть вправді звичайне, то не одинок, бо одні вчисляють їх більше другі менше.

Варуна єсть удуховненою статьею бога Dyaus (неба) і єсть представителем нічного світла місяця (Sōma), так як Мітра єсть представителем сонічного світла в день. Хотий не займає першорядного місця помежи богами, надають ся єму в піснях найвизначнійші епітети. Здав ся він бути спадковемцею якогось давнійшого монатеїзму. Єсть він одиноким богом старих Індій, царем богів і людей, творцем і паном світа, однак не в тім значеню в яким ми беремо сотворенє, єму приписує ся, що сонце світить, що вітер віє, єму завдячували той порядок який панує у всесвіті. Єму приписували всевідучість і тому уважали єго яко судію чоловіка, і яко митника за провини. Тому то Індійці єго

бояли ся найбільше з всіх богів, під его удавали ся опіку, его просили о поміч, та о прощення провин і его старали ся переко-
лити жертвами.

Попри Варуну згадує ся в тім періоді в Ведах за Мітру. Так він як і Варуна посідають після Ведів найбільшу мудрість і всевідучість. Мітра єсть уособленем сонічних лучів взятих окремо від сонця, котре тогди взате без лучів приходить під назвою Пушан.

Відаване почесний богам в тім періоді було зовсім просте. Жертвувати міг кождий з винятком найнижшого стану Судрас. Однак вже в тім найдавнішій періоді видно з пісень як витворює ся стан єреїв (рішіє). Суцним занятєм єреїв було молене ся, доперва пізнійше уживав ся і спів при складаню жертв. З того витворило ся три класи єреїв, з котрих одна мала при-
готовляти жертви, друга виразно і поволи відмовляти стихи з відповідних імнів, а третя співати.

(Далі буде.)

ВОЛОДИМИР СОЛОВЬВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l'Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЕ РЕЛІГІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНСЬКОГО СХОДУ.

(5. Продовжене.)

Розділ VII.

І. С. Аксаков про офіціальну церков в Росії.

Генерал-адютантські аксельбанти, які за Павла І. одержав як відзнаку преосвящений Іриней, архієпископ псковський і член святийшого синоду — дуже ярко ілюструють відносини церкви і держави в Росії. Сьвітека ба навіть військова відзнака на архієпископській рясі не повинна нас дивувати: се тільки доказ, що основна ідея нашого церковного устрою від часів Петра Великого лиш льогічно розвинула ся. Звісна річ, що російською церквою управляє адміністраційна рада, яка називає ся духовною колегією або святийшим синодом, якої членів назначає цар і які підлягають цивільному або військовому чиновникови (обер-прокуророви святийшого синоду, до якого належить та-

кож і вся ініціатива церковної управи). Епархіями номінально управляють єпископи, іменовані головою держави на рекомендацію синоду с. в. оберпрокурора, який опісля перекидає нами після своєї вподоби.

Єпархічні ступні духовенства зазначені в табелі ранг і уложені відповідно до військових ранг. Митрополит має рангу фельд-маршала, архієпископ генерал-лейтнанта, єпископ ген.-майора.

Що до священиків, що як котрий проявить більшу ревність, може дійти до ранг полковника. Павло І. був консеквентним нагороджуючи військовою відзнакою висшого „чиновника“ церкви.*) Чи се річі часто поверховні, малозначні дрібнички? Як воно собі є, в сих поверховних річах відбивається стан нашої Церкви. Слуги престола, прив'язані до служби державі, самі на себе дивлять ся як на чиновників, як на орудя світської власті. А ся власть ддятого тільки нагороджує духовенство світськими відзнаками, бо саме духовенство жадає таких нагород. Петербургський синод від перших літ свого істнованя дорожжів накинемим собі характером царської інституції і не пускав мимо ніякого случаю, щоби не вказати на світську власть, як на жерело свого авторитету. У всіх документах свого першого періоду він безнастанно нагадував, що „приказано Государем особам всякої ранги духовним і світським глядіти на синод як на важну і могутчу урядову інституцію, та що не повинно ся уменчати гідности, яку йому надало Його Царске Величество“. Не тяжко порозуміти, що світський елемент, в яким синод черпав свою силу, конечно повинен був одержати перевагу над всіма іншими елементами і в цілости покорити собі сю мішану інституцію, яка хоч і вважала ся органом світської власті, але мимо сього мала претенсії на авторитет рівний соборови. Гідности, подарованої Його Царским Величеством не міг ніхто уменчити, крім самого Його Величества. І таким чином оберпрокурор Яковлев дістав царський указ, яким строго заборонювало ся синодови вести з ким небудь безпосередню кореспонденцію. Всі письма, чи як то по російски говорить ся „бумаги“, які дотичать церковних справ, мали передавати ся прокуророви.

І так наша церков з огляду на свою управу виглядає наче величезне бюро або канцелярія, яка прикладає до справи спасеня Христового стада всі процедури німецького бюрократизму з цілою офіційальною фальшивістю, якою він визначається. Духовний уряд організований наче департамент світської адміністрації, а єрархи церковні зрівнані з міністрами державними; отже церков переіменила ся невагом у функцію світської власті або радше вступила в службу держави. Разом з правами і привілеями державного скарбу, які російський кодекс присвоїв пануючій церкві, фіскальний (скарбовий) елемент втиснув ся і в її внутрішнє житє. Для ока нічого більше не зроблено, лиш заведено лад потрібний в церкві, однак в дійсности видерто душу сій церкві. Ідеал правдивого духовного уряду заступлено уря-

*) Полноє собраніє соч. Н. С. Аксакова Т. IV.

дом просто зверхнім і опертим на формальностях. Не говоримо тут лиш про саму світську власть але і про ідеї світські, які увійшли до нашої духовної громади і так заволоділи душею і умом нашого духовенства, що місія церкви в її живім і справжнім значіню стала ледви зрозумілою для духовенства. Се положенє потверджуєть ся цілою копицею трактатів і проєктів церковної реформи, які „інтелігентна і поступова“ партія нашого духовенства посилала Аксакову і які без виїмки носять на собі той самий характер антирелігійної світскости. Одні проєктували, щоби для оживлення ревности проповідників впровадити систему нагород в виді особних відзнак. Другі наставляли на се, щоби держава конечно подала формальну гарантію оборони низшого духовенства перед властю вищої єрархії. Треті вважали зависимою нашу релігійну будучину від побільшення церковних доходів і висказували бажанє, щоби держава в тій цілі подарувала церквам монополі деяких галузей промислу. Були й такі, що радили установити певну таксу за уділюванє св. Тайн... Інші знов впевняють, що наше релігійне житє не зовсім управильнею державою і тому звизають державу, щоби видала новий кодекс законів і правил для церкви. А вже-ж і в сучасних державних законах маємо більш 1000 артикулів, що дотичать опіки держави над церквою і ясно приписують функції поліції в справах віри і набожності.

Наші закони оголосили світську власть опікункою догм пануючої віри і сторожем ладу в св. Церкві. Бачимо сього сторожа з піднесеним мечом, готовим покарати всякого, хто би поважив ся видобувати з під того православ'я, установлено не так з помічю св. Духа, як з помічю карних законів російської держави.

Оберпрокурор синоду, як відвічальний голова церкви подає що року цареві звіт про стан сеї інституції. В формі і стилі ских звітів нема ніякої різниці зі звітами інших міністерств прим. департаменту комунікацій. Ми бачимо в них ті самі рубрики і підрубрики; тільки замість заголовків: „муровані дороги“, „зелізниці“, „сплавні ріки“ і т. п. — звіт д. прокурора містить рубрики: „скріпленє і розширенє віри“, „душпастирська діяльність“, прояви релігійного почуваня і прихильність до посьвяченої особи Його Величества“ і т. и.

Звіт з р. 1866 улаштований Аксаковим кінчить ся таким характеристичним уступом: „Російська церков безмірно обовязана за свій розцвіт найвищій ласкавій увазі Государя вступає в новий рік свого істнованя з відновленими силами і з великими надіями для будучини“.

Церков вирекла ся „церковної“ свободи, а держава за се загварантувала їй її істнованє і її прикмету пануючої церкви, скасувати в Росії свободу „релігійну“. „Там, де нема єдності живої і внутрішньої“, каже Аксаков, „там зверхня цілість може піддержувати ся лишень насильством і фалшом“. Сі слова московського патріота болючі, але правдиві. Крихка і хитка єдність нашої церкви держить ся тільки фалшами і насильством, на які

правительство або глядить крізь пальці, або які й само довершує; почавши від пофалшованих документів фіктивного собора звернених против уявленого єретика аж до нових фальсифікацій в перекладах актів вселенських соборів (видання казанської духовної академії). Всі оборонні і нападні вчинки нашої церкви се лиш низка фалшів, довершуваних цілком безкарно завдяки дбайливості церковної цензури, яка випереджує всяку пробу здемаскування. Що дотичить насильства в справах віри, то воно признане в принципі і подрібно виложене карним кодексом. Всяка людина, уроджена в пануючій вірі, або навернена на православ'є, наколи змінить віру на иншу і то навіть християнську, обжаловуєть ся о злочин і передаєть ся судови на таких самих основах як фальшивники гроший і рабівники на головних дорогах. Наколи хто і то без насильства або примусу, лиш простим переконуванем перемовить кого покинути пануючу віру, позбавляєть ся горожанських прав, його висилають або в Сибір або в тюрму. Ся строгість закона у нас то не мертва буква і Аксаков мав slučajність сконстатувати се по причині лютого переслідування одної протестантської секти на Україні. Гасити тюрмою бажанє людської душі, каже він, коли нема чим її заспокоїти, відповідати тюрмою щирій потребі віри, питанням розбудженої релігійної думки, доказувати тюрмою правду православ'я і складати оружє в руки побідного протестантизму. При таких способах оборони, при такій процедурі утвердження православної правди, ревність душпастирів, показуєть ся злишною і скоро никне, їхній святий жар гасне цілковито. Строгі принципи церковної управи, які під карою приневолюють духовенство закладати школи, ніколи не впорядкують правдиво релігійного образования народу, ба навіть — але може ми за скептичні? — пайновійший указ, яким даєть ся право священникам, що працюють на ниві народного образования на орден св. Анни 9-го ступня — буде мабуть за слабкий для появи нових апостолів.

А одначе показуєть ся, що карні права з тюрмою є абсолютно потрібні задля піддержання пануючої церкви. Найщиріші оборонці сєї церкви (прим. історик Погодін, цитований разом з багато иншими нашим автором) признають явно, що коли-б вільність релігійна раз була заведена, половина селян перейде в розкол, а половина інтелігенції (особливо жіноцтво) стане католиками. Що означає така заява? — питає Аксаков. Що половина вірних православної церкви належить до неї тільки про око; що сї люди остають в сій церкві з ляку перед світською карою. Ось яке становище нашої церкви. Становище негідне, сумне і страшне. Як багато святотатств по церквах, кільки лицемірства замісь правди, постраху замісь любви, зіпсути під покришкою зверхнього ладу, злої волі в насильній обороні правдивої віри, яка негация в самій церкві, засновин церковного жити, підставі її існування! Брехня і невірство там, де всьо повинно існувати, жити, двигати ся правдою і вірою... Одначе найбільша небезпечність в сїм, що лихо розкорінило ся проміж

вірних. Воно в тім, що се лихо здобуло собі право горожанське, що таке становище церкви втворене законом, що така аномалія є наслідком конечним правила, прийнятого державою і самою нашою суспільністю. Загалом у нас в Росії в церковних справах, так як і в інших, дбають найбільше про зверхність, про декорум і се вистартає нашої любові для церкви, нашої лінійної любові, нашої мертвій вірі. Добровільно замикаємо очі в нашім слабодушнім ляку перед скандалом, бажаємо закрити перед власними очима так, як і перед цілим світом се велике лихо, що під принадною покришкою, наче рак, точить живу частину нашого релігійного організму. Нігде нема такого ладу перед правдою, як в нашої духовної управи, нігде так великого сервілізму, як у нашої духовної єрархії, нігде "спасительна брехня" не практикуєть ся на більші розміри, як тут, де від всієї брехнії повинні відвертати ся з огидливістю. Нігде може під позором обережності не допускають тільки компромісів, що понижають повагу церкви і позбавляють її авторитету. А найважніша причина сього — недостача віри в силу правди. Усю сю роботу нашої церкви — і се саме найважніша точка — ми знаємо і знали, жили ся знею і живемо супокійно. Але сей соромний супокій, сі нечесні компроміси, не можуть забезпечити супокою церкви і з огляду на правду вони означають поразенє, коли не зраду. Після оборонців нашої церкви, вона є великою, але ненадійною вівчарнею, якої пастирем поліція, що силою і кнутом заганняє до неї заблукані вівці. Чи такий образ відповідає справжній ідеї Христової церкви? А коли він їй не відповідає, то наша церков вже не є церквою Христовою. Що-ж воно таке? Державна інституція, яка може бути пригідна державним інтересам і моральній карності. Але не забуваймо, що церков, то така інституція, де не допускаєть ся порушенє ніякої моральної основи, де невірство тижнедавчим принципам не може остати безкарним, а коли тут допускають ся брехнії не супроти людей а супроти Бога. Церков невірна Христовому заповітови є в світі явищем найменше плодотворним і аномальним, наперед Божим Словом осудженим. Церква, яка сама є частиною держави "царства міра сего" абдикувала зі своєї місії і мусить поділяти долю всіх царств сього світа. Вона не має в собі ніякої підстави бити, сама себе засуджує на неміч і смерть. Російське сумління не має волі в Росії, релігійна думка остає безсилою і "мерзость заустївїя водворяєть ся на мѣстѣ святѣ"; дух смерти заступає тут духа животворячого, а меч духовний — слово — ржавіє, замінений мечем держави; около церкви замість ангелів Божих, що стережуть її входу і виходу, бачимо жандарма і інспектора поліції, тих сторожів православних догм, тих германців нашого сумління.

Ми не забули, що славянофіли бачать в нашій церкві єдину правдиву Христову Церков і живу синтезу свободи і єдності в душі любови. А ось висновки, до яких приходить останній представник сеї партії по безпристраснім розсліді наших церковних справ.

Духа правди, духа любви, духа життя, духа волі, його спасення подиху хвибує російській церкві. І так після справедливого свідощтва православного і визначного російського патріота, наша національна церков лишена Духом Правди і Любви, не є правдивою Церквою Божою.

Щоби уникнути сього висновку, що мимохіть просить ся на верх, у нас мають звичай *ad hoc* викилювати згадку на інші східні церкви (про які иншою порою і не гадають). „Ми — кажуть вони до речі — належимо не до російської церкви а до православної і вселенської церкви Сходу. З сього виходить, що сторонники віддільної східної церкви раді би їй приписати реальну і позитивну єдність. Лишається перекопати ся, чи в неї справді ся єдність є.

(Дальше буде.)

Соціологічні начерки.

(Продовженє IV. начерку.)

II.

Если в сей спосіб через Церков, родину, школу і пресу основні правди християнства загально розширять ся, то тоді витиснуть они також свій вплив на право власности і економічний порядок.

Після тих засад має кожди чоловік природне право до набування і посідання приватної власности; се право однак має бути ограничене через закон справедливости і ретельности; не менше також з огляду на загальне добро, власність повинна бути в чесний спосіб набувана і не може бути надуживана ні на шкоду осібняка, ні загалу, та можливо рівномірно межі як найбільше рук поділена.

Розв'язане сего питання вимагає передовсім привернення і установа заводових організацій примінених своїм способом до модерних відносин. Тому треба законно перевести як найможливіше автономно уладжену організацію всіх заводових стоваришень заробкових і робітничих.

Дальше, держава має через свій спосіб господарки, як також через пристоячий їй вплив на приватну господарку з одного боку приватну власність боронити, з другого-ж повинна лихварський спосіб визискування кождої категорії давити і нездорове нагромаджене великих багатств в немногих руках заборонити.

До тих цілей має стреміти так через свою власну господарку, як також через на услугах їй стоячий вплив на господарку приватну.

По справедливости повинен систем податковий слабших хоронити, сильніших економічно більше обтяжати.

Тому повинно ся посередні податки тут найменше що до дбір великого консуму знести; при зношеню всіх інших родів податків і при опусті на відповідне мінімум ексистенції належить завести загальний прогресивний податок доходовий, котрого прогресія в гору не повинна бути обмежена.

Підвишене податків повинно рости відповідно до легкості заробку, іменно так, щоби також і капітал рухомий був відповідно обтяжений. То саме правило має примінитись до податків при спадщині. Ті галузи господарки і продукції, в котрих звичайно приватний промисл добру загальному є шкідливий належить знести і передати або державі або краям або громадам. До тих належать іменно: виміна монет і грошей в так зв. паперах, асекурації, торговля, гірництво, не виключаючи добування нафти. Держава повинна своїх доходів уживати на дійсну користь загалу, отже, має стеречи ся непотрібних видатків і для того повинна передовсім звернути свою увагу, аби позбувала ся державних довгів і як найможливіше зредуковане тягарів з причини мілітаризму.

Кредитові і банкові інституції повинна держава як найострійше наглядати, а передовсім їх організацію через стоваришеня фахові попірати.

Також і біржу належить поставити під строгу контролю і замінити на чесне заробкове средство. Творене союзів (картелів) в цілі самовільного установлювання ціни повинно ся як найострійше заказати. Через мудру і справедливу політику цлову належить боронити краєву продукцію перед надмірною заграничною конкуренцією.

Через сповнене тих жадань уможливить законодавство чесне набуване приватної власности, а рівночасно усуне лихварске надуживане того-ж; в сей спосіб покладе підвалини до загального економічного добробуту, на основі котрого легко і певне можливо стане всім справедливим жаданням робітничої верстви задоситьчинити.

III.

Ті жадання мають свою основу в самій природі праці і в людській гідности робітника.

Праця в найширшій змислі є моральним обовязком всіх до неї здібних людей; кождий член суспільности є обовязаний після своїх духових і тілесних здібностей співділати над побільшенем загального добра. Праця має на цілі кождому з окрема подати средства до ексистенції; з другого боку через чесну і добру працю, також через її справедливе оцінене і нагороджуване витворить ся загальний добробут народів.

Понеже знова праця є також від особи робітника нерозлучима і з нею звязана, то не може бути тому предметом лихви і визискування. Належить їй ретельно і щиро виконувати, однак не повинна бути надмірною і повинна відповідати людській силі

і здібностям та має достарчити часу і средств до вистарчаючого удержання і до ужитя життя відповідаючого гідности чоловіка.

а) Заплата повинна вистарчити дорослому робітникови на те, щоб міг удержати після стану свою родину. Робітникам належить ся також відповідна часть з чистого зиску підприємця. Жінчина за ту саму роботу повинна діставати таку саму платню, як мущина.

б) Час праці повинен бути законно урегульований. Він не може в промислі заробковім і фабричнім, як і в руху торговельнім перевищати максимум 10 годин праці на 24 годня.

При тих всіх роботах, при котрих треба незвичайного накладу сил людських або при таких, що суть сполучені з небезпеченством здоровля (в копальнях, вчисляючи спускане ся під землю і вихід з під неї) час праці повинен тревати 8 годин. Для розличних робітничих категорій повинен бути установлений розличний час праці. В конечних случаях можна лише на ограниченный час дозволити на продовжене часу праці поза установлену норму.

(Конець буде.)

3 релігійного життя.

Енцикліка св. Отця Пія Х. до французкого народа.

(Конець.)

Крім того нічо більше не противить ся так свободі Церкви, як сей закон. В дійсности сей закон перешкаджає священикам в наслідок утвореня віроісповідних громад звершати власть свого уряду зглядом вірних, коли постановляє, що найвишша юрисдикция над згаданими громадами належить до держави. А так хоч закон в засаді признає релігійну свободу, то все таки виконуване релігійних актів є дуже обмежене різними виїмковими розпорядженнями. Бо коли закон відбирає єпископови надзір над церквою, а віддає его державі, коли ограничає научуване правд віри і обичаїв і коли ухваляєсь строгі кари проти духовенства за се научуване, коли санкціонуєсь ті розпорядження і много інших таких самих, що лишают самоволі як найобширнійше поле, то що-ж иншого виходить з сего, як не велике понижене Церкви і під позором береження публичного ладу відбирає ся спокійним горожанам, з яких складаєсь прецінь еще більшість Франції, найсвятійше право жити відповідно до своєї релігії. А дальше сей закон не тільки обмежує виконуване релігійних актів, чим держава оскорбляє Церкву, але

також усуває Церкву від так спасенного завсїгди єї впливу на нарід, параліжує єї діяльність всяким можливим способом. Так приміром не вистарчило державі, що Церкву позбавила монастирів, сеї великої помочи в виховуванню молодїжи і в добродїйности; вона відбирає ще Церкві материяльні средства, яких Церква потребує до своєї екзистенції і до сповнюваня своєї мїсії.

Крім шкід і кривд, про які ми доси говорили, насилує ще закон також і право власности Церкви і допче єго ногами. Проти всякої справедливости відбирає він Церкві велику часть єї дібр, що належать до неї з численних і сьвятих титулів. Зносити всі побожні заведеня, що посьвячувались в спосіб зовсім легальний службі Божій або молитві за померших. Що тичить ся доходів, які призначили католики на удержанє католицьких шкіл або на звершуванє інших діл любови ближнього, закон переносить їх на сьвітські заведеня, в яких не знайдеш і слїду релігійного характера. Тим чином закон не лише зніслює права Церкви, але також ясну і рішучу волю фундаторів. Се річ дуже сумна, що із зніслюванєм всякої справедливости закон видає на власність всі церковні будинки, виставлені від часу конкордату, державі, департаментови або громадам. А хоч признає необмежене і безплатне уживанє їх віроїсповідним товариствам, то однак се признанє через ріжні клявзулі так ограничене, що властиво публична власть може ними розпоряджати довільно. Ми ще більше неспокоїні на згадку сьвятощів наших церков, тих місць, де замешкує Божий маєстат, місць дорогих для французького народа своїми споминами і побожністю. Ї узасаднена оваба, що вони будуть зпрофановані, коли перейдуть в сьвітські руки.

Коли закон звільняє державу від обовязку дбати про релігійні потреби через знесенє релігійного бюджету, то тим самим зніслює угоду заключену між державою а Церквою, зніслює сильно справедливість. Що до сеї точки нема дійсно жадного сумніву, а історичні документи доказують се якнайкраще. Коли французьке правительство зобовязало ся конкордатом давати духовеньству постійне удержанє, відповідне станови і покривати релігійні видатки, то се не стало ся з великодушности правительства, але держава була прямо до сего зобовязана, бо Церкві належало ся відшкодованє за добра, які правительство присвоїло собі в часї великої революції. З другого боку, коли папа в згаданім конкордаті задля спокою зобовязав ся в своїм імені і в імені своїх наслідників не непокоїти теперішних властителїв зрабованих церковних дібр, то зробив се під тим услівєм, що французьке правительство буде дбати про відповідне удержанє клира і релігійні видатки.

Вкінці — як могли би ми про сю точку не згадати — зніслює сей закон не тільки інтереси Церкви, але він також вельми шкідливий для вашої вітчизни. Нема сумніву, що через те буде знищена єдність і згода народа. А без сеї згоди не може істнувати і розвивати ся жаден народ. Тому та гармонія, осо-

бливо в нинішнім європейським положенню, є горячим бажанєм всіх Французів, що еще мають правдиву любов вітчизни і дбають про неї. Що тичить ся нас, то ми будемо по приміру нашого попередника, що чув в своїм серцю особлившу любов до вашого народа, дбати всіма силами про те, щоби заховати нам ненарушеною релігію ваших батьків. Як все, так і тепер памятаємо на цілу вагу того братнього мира, якого основою є релігія і ми тому все працювали над тим, аби ту єдність удержати. Не можемо отже без великої обави глядіти на те, як французке правительство допустило ся акту, що може в релігійній області і так вже розбуджені пристрасти розбудити еще дужше і викликати в нашій вітчизні грізні заворушення.

З обовязку отже нашого апостольского уряда, силою, якою маємо боронити і берегти цілости найсвятійших прав Церкви, відкидаємо і осуджуємо нашою найвисшою, Богом нам даною властію, ухвалений у Франції закон про розділ держави і Церкви, бо він сильно зневажає Бога, якого публично вірікає ся, приймаючи яко засаду, що Річ-посполита не признає більше жадного релігійного віроісповідання; він зніслює закон природи і права народів, як також записяжені контракти; він противить ся організації Церкви, даній їй Богом, як також свободі Церкви; він зніслює справедливість, відбирає Церкві право власности, належне їй з многих титулів, а хочби лише з титулу легального конкордата; він обиджає в найвисшій степені гідність Апостольского Престола і нашу особу, колегію єпископів, клир і французких католиків. Тому якнайурочистійше протестуємо проти предложєня, ухваленя і впровадження в жите сего закона і заявляємо, що він ніяк не має сили ослабити прав Церкви, яких жадна людська сила не може змінити.

Отсі слова осудження звертаємо до вас, всечесні братя, до французкого народа і до цілого християньского сьвіта. Бо дійсно, сильно жаліємо, як ми вже сказали, над нещастями, які вийдуть з того закона для улюбленого нам так горячо народа, а найбільше засмучують нас прикrostи і жертви, які чекають тепер вас, всечесні братя і ваш цілий клир. Але думка о доброті і провиді Божім, як також сильна надія, стільки вже разів сповнена, що Ісус Христос ніколи не полишить своєї Церкви без опіки, не каже нам тратити духа. Тому не маємо найменшої обави о Церкву. На Божій силі опираєсь єї постійність і вічність: славним доказом сего многі століття. Нема нікого, хтоби не видів, що протягом того довгого єї істнованя мусіла вона зносити якнайчисленнійші і найбільші терпіння; а з тих терпінь, серед яких людські сили мусіли би були улягти, Церква виходила з них сильнійша і могутнійша. Що тичить ся ухвалених на єї згубу законів, то як сьвідчить історія, а і сама Франція може тут бути доказом, звичайно так дієсь, що те, що викликала ненависть, те усуває розум, коли ті закони стались шкідливими для держави. Дай Боже, щоби люди, які тепер стоять при кермі Франції, пішли за тим сьвітлим приміром своїх по-

передників і скоро привернули релігії, що є жерелом всякої цивілізації і суспільного щастя, належну їй гідність і свободу.

Між тим мусять діти Церкви, як довго триває її переслідоване, „узброєні в зброю світла“ (Рим. XIII, 12), виступити всіма своїми силами до боротьби за правду і справедливість, а в тій боротьбі, ви, всечесні братя, учителі і провідники інших, повинні без сумніву оказати ревність, чуйність і ту постійність, якою від давна відзначаєсь французкий єпископат. Але передовсім бажаємо, аби ви дбали о те, — бо се річ надзвичайної ваги, — щоби в тій вашій обороні прав Церкви панувала цілковита єдність думок і замірів. Ми рішили ся дати вам в відповіднім часі практичні інструкції, щоби ви знали, як маєте поступати в так труднім нинішнім положенню і не суміваємось, що ви сповните якнайдокладнійше наші поручення.

А тимчасом старайтеся і дальше як се ви доси робили, з еще більшою ревністю оживляти побожність між вірними, несеть в маси народа світло християнської науки, бороніть ваш народ перед блудами і зіпсутєм нинішньої доби, навчаєте его, наминайте, перестерігайте і потішайте при всіх ваших пастирських обовязках. В тій вашій праці допоможе вам без сумніву ваш клир, серед якого є багато одиниць, що відзначає ся побожностю, наукою та послухом зглядом Апостольского Престола і який на певно віддасть ся охотно вашому проводови для добра Церкви і спасеня душ ближніх. Певно зрозуміють члени вашого клира, що вони мусять бути оживлені в тім своїм уряді духом, яким були колись наповнені апостоли і що мусять бути приготовані витерпіти задля імени Христового наруги і переслідованя. Тому мужно стануть в обороні прав і свободи Церкви, але при тім нікого не обидять. Противно, вони, як слід Христовим заступникам, відплатять справедливістю за кривду, лагідністю за зневагу, добродійством за переслідуванє.

А тепер звертаємо ся до вас всіх, католики Франції. Нехай наші слова будуть виразом найсердечнішої зичливости, яку маємо все зглядом вашої вітчизни, а zarazом і потїхою в тих неспокійних часах. Ви знаєте, яка ціль безбожних сект, що наложили ярмо на ваші шії, бо вони се самі з цинізмом голосять: „Знищенє католицизму в Франції“. Вони хотять з коренем вирвати віру з ваших душ, що принесла вашим попередникам славу, вітчизні щастє і розширенє границь, віру, що осолоджує вам хрести, приносить в ваші доми мир і щастє і вказує вам дорогу до вічної щасливости. Ви се відчуваєте, що вам треба станути в обороні тої віри. Але знайте, що даремні ваші зусилля, коли не будете відпирати ворожих атаків з'єдиненими силами. Тому виканьте зпоміж себе, як воно є між вами, всяке насінє незгоди. Старайтеся, аби між вами була така єдність думок і діланя, яке лицьє людям, що стають в обороні спільної справи і то ще так важкої справи, для якої кождий повинен охотно зробити жертву із свого личного погляду. Коли хочете по своїм силам і як сего вимагає від вас обовязок, виратувати релігію ваших батьків з грозячого їй небезпеченства, мусите дати сла-

вні приклади мужества і жертволюбності. Ся жертволюбність є певно між вами, а коли ви виявите її тепер зглядом ваших душпастирів, то з'єднаєте собі в особливий спосіб Боже милосердя і ласку.

Колиж хочете стапути гідно і успішно в обороні релігії, то до сего потрібні головні два услів'я: ви мусите передовсім жити після приписів християнської віри так, щоби ваші діла і ціле ваше жите приносило честь вірі, яку визнаєте; ви повинні заховувати тісну єдність з тими, яким поручене старанє о релігію, значить, з вашими сьвящениками і єпископами, а передовсім з Апостольским Престолом, що є осередком католицької віри і всякої акції, що до віри відносить ся. Так уоружені до борби ідють відважно на оборону Церкви; але глядять, щоби ваше ціле упованє опирало ся на Бозі, якого справу ви бороните: тому просить заєдно Бога о поміч. А ми, як довго триватиме борба, будемо з вами серцем і душею; труди і терпіння ваші будемо з вами ділити, а zarazом заноситимемо покірні і горячі молитви за вами до Бога, основателя і опікуна Церкви.

Будемо Бога молити, щоби споглянув на Францію милосерним оком і виратував її з того нещастя і дав їй за заступництвом Непорочної Божої Матери спокій і мир.

Яко задаток Божих ласк і на знак нашої особлившої для вас зичливости, уділяємо вам з цілого серця, всечесні братя, вашому клирови і цілому французькому народови наше апостольське благословенє.

Дано в Римі д. 11. лютого 1906 третого року нашого понтифіката. — *Папа Пій X.*

Я. Л.

Перегляд часописий.

„Діло“. Ми вже нераз підносили, що „Діло“ інформує своїх читачів надто стороничо. Мало що не в кождім числі читаємо звістки хочби про найменші які прояви соціялістичного руху чи то у нас чи за границею, про всі можливі соціялістичні віча і збори, а натомість про католицький рух там або ані словечка, або коли й згадуєсь про него, то тільки на те, аби виляти на „клерикалів“ всю свою злобу. Ось найсвіжіший примір з рухом проти реформи супружого закона. Чи се так мало інтересна для нас справа, щоби про неї „Діло“ і не згадало? Не досить, що не згадало про неї, не досить що не надруковало, хоч було о се прошене, дотичної відозви, а навіть відмовило поміщеню двох інформаційних звісток про сей рух, звісток, які були написані без всякого агітаційного характеру. Чи се не говорить багато? — Красний примір до наслідуваня дав в „Ділі“ (ч. 57) один до-

писуватель, який простує попередні, обиджаючи св'ящеників, донесення сеї часописи про вічевий рух, донесення незгідні з правдою. Ми певні, що таких ложних кореспонденцій знайшло би ся більше в „Ділі“, але якось трудно, бодай інтересованому, відповісти на них так, як се зроблено дописуватем в ч. 57. Чи так мало обходить нас наша власна честь?

„Галичанинъ“. В ч. 62. сеї часописи напечатана стаття: „Рформа супружеского закона“, в якій автор подає потрібні інформації, представляє в тім згляді науку церкви і кінчить так: „Мотиви і аргументи, які наводять за реформою супружеского закона в Австрії, переважно поверховні або основані на поодиноких, спорадичних примірах, що не становлять правила. Всі вони стремлять впрочім до одної ціли: піддержують індивідуалізм і схлібляють змисловости. В першій мірі розходить ся тут о позбавлене католицкого супружества єго висшого характеру і значіння і о зведенє єго до звичайного рода договору, що узаконений відчинив би ворота „вільній любові“ і в дальшій послідовности довів би до супружеств, які можна-би назвати „супружествами на пробу“. Не треба і розводитись над тим, які вийшли би з того наслідки. Родина се цегла, з якої збудована суспільність, а основою і ядром сеї цегли є нерозривне супружество“.

„Руслан“. „Звідки взяв ся мільон „Поляків“ у східній Галичині?“ — під таким заголовком помістив „Руслан“ (ч. 62) новинку, в якій подає інтересний примір насильного перетягнення одної жінки латиньским св'ящеником на латинський обряд. — В ч. 63 (стаття: „Великі роковини“) пригадує п. Барвіньский на те, що за пять літ припадають столітні роковини уродин нашого першого народного поета в Галичині, Маркіяна Шашкевича, які наша суспільність повинна достойно відсвяткувати. З тими роковинами повинні бути довершені два діла: здвигненє пам'ятника М. Шашкевичови і повне критичне виданє єго творів. Гадка дуже красна, а до здійсненя єї повинно переважно причинитись наше духовенство, так як М. Шашкевич був св'ящеником.

„Свобода“. Що не уходить „поважному“ „Ділови“, те відступає офіційальному органі націонал-демократичної партії „Свободі“. Ось кілька зразків того, що не „уходить“ першому: В чч. 9, 10 поміщена новинка: „Москвофільско-барвінчуківско-клерикально-хрунівська компанія“, в якій таке говорить ся: „Москвофіли, барвінчуки і всякі наші хруні та лазуїтники спільно гавкають на остру хлопську політику (??) та на нашу демократичну партію і хочуть закладати спільну хрунівську (?) партію клерикальну (??). Та партія про людське око називала би ся „християнська“ (що за всевідучість! — Ред.), а по правді була би вона хрунівско-фарисейська та мала би на цілі під покрішкою „християнства“ плодити єзуїтське хрунівство серед нашого духовенства(?) і народу, аби тим способом розбити єдність і силу нашого народа“ (?)... Дальше бесіда про „Галичанина“ і „Руслана“, а відтак: „Москвофільський „Галичанинъ“ прискаржив (!) перед єпископами тих руских св'ящеників, що разом з рускими соціалістами і радикалами робили віча за виборчою реформою... Отсей

підлий (??) кацапський донос (??) підхопила єзуїтка (??) газетка „Нива“, що єї редагує (навіть фонетикою, аби тим ліпше людям очи милити) оден смаркатий лазуїтник (??) від св. Юра у Львові, та нуж ще ліпше гавкати перед єпископами на тих священників, котрі роблять патріотичну (!) роботу в острім, хлопско-демократичнім (!) дусі...“ Дальше знова бесіда про „Руслана“ за єго становище в справі кровавих подій в Лядскім, а після сего: „Ото маєте того „християньского духа“, що єго хоче мати в політиці „Руслан“ і „Нива“. Ой, не християньський то дух, а хрунівський.... Та ба! зближаються вибори, то всякі кацапи, клерили, барвінчуки і інші хруні заздалегідь запобігають собі ласки у панів-Ляхів. Буде то при виборах клопіт з тою хрунівською компанією, що підшиває ся то під „твердий“ патріотизм, то під „умірковану“ політику, то знов під „християньство“. Але руский хлоп не для тих хрунів боров ся о всяку реформу виборчу, тільки для себе і хруням своїх голосів не дасть“. — Перепишемо деякі уступи дослівно, бо се буде поясненєм до нинішньої вступної статі нашої часописи, а при кінци деякі слова підчеркуємо, бо в них містить ся вся причина і ціль тої злоби радикалів на нас. — Один селянин, п. Василь Семак, післав до 12 ч. „Свободи“ допись („Від чого залежить наша будучність?“), в якій таке каже: „На вічу слухаєм бесідників з тих трех (національно-демократичної, радикальної і соціально-демократичної) партій і ніяк не розберем, яка між ними ріжниця, чого від себе бокують? Читаємо „Свободу“, „Громадский Голос“ і „Волю“ та дивуємо ся, чому вони не з одної партії виходять...“ Ось так розумує селянин, а в єго розумованю є щира правда, бо справді годі найти ріжницю між „Свободою“, а отверто радикальними „Громадским Голосом“ і „Волею“. — Як „Свобода“ задивляєсь на реформу супружого закона, слідно із сих єї слів: „Осторожно з підписуванєм петицій! З ріжних сторін краю пишуть нам селяне, що їм кажуть ксьондзи підписувати якісь петиції, нібито (!) проти розводів та сьвітських слюбів... Отже мусимо нашим людям пояснити, що то неправда (??) і що хто їм таке говорить, той їх баламутить (!) Парлямент цілком не думає ухвалювати жадної зміни в подружнім (має бути супружім, бож супруже а подруже не те саме) праві, а тільки кількох віденьських лазуїтників-клерикалів, що дуже противні виборчій реформі та що ві всім вислугують ся панам-магнатам, пустили в сьвіт таку чутку, аби збаламутити людий та аби відвернути увагу хлопів від виборчої реформи“. — Отсе та славна радикальна етика! Отсе та етика, що позволяє не баламутити, але обдурювати, обциганювати людий за їх власну кєрвавицю! І таку етику визнають і єї пропагують редактори „Свободи“, часописи призначеної для християньского народа, органа партії, в якій головну ролю грають таки... сьвященники... Я: Л.

Бібліографія.

Маєві проповіді.

Цариця Мая, Марія. 31 наук на місяць май уложив Сьвящ. Юліан Дзеровоч, катихит женської виділової школи в Бродях. Накладом автора. З печатні оо. Василян в Жовкві. 1906 р. VIII, 284 ст. 8^о. 4 кор.

Любов нашого народу до Марії послідними літами проявляє ся з особлившою силою у маєвих богослуженнях. Голошене наук на них викликало у нас потребу відповідних своїх підручників. Крім Василянських видань і „Стежечки в рай“ о. Бодревича маємо навіть вже дуже гарні „Науки на місяць май“ проф. Бартошевского.

Побіч них сего року являють ся проповіді о. Дзеровича, яко личний обіт — і новий дарунок від руского сьвященника для Матери руского краю.

У вступнім слові автор оправдує ся перед можливими закидами зглядом довготи проповідий і повплітання в них стихів. Нам здає ся, що така обава передчасна. Проповіді на 4—5 карток горожанського друку еще не так дуже довгі; впрочім і для проповідника ліпше, коли під рукою має добре зібраний материял до вибору. А вдачне і мірне вплітання стихів у проповідь, як се автор зробив, робить єї живійшою і красшою, а стихів руских поетів (Шевченка, Шашкевича, Шурата) блисшою рускому серцю. Впрочім як раз сї два моменти, що їх автор оправдує, складають ся на се, що єго проповіді надають ся і до доброї лектури духовної дома. Згадка про руских поетів спонукує до звернення уваги на одну характеристичну прикмету проповідий о. Дзеровича: се наскрісь рускі проповіді. У них находимо много згадок з нашої минувшини, прим. про проповідника Галятовского (ст. 30), сьв. Йосафата і матір Божу Жировицку (ст. 143), Григорія Квітку Основяненка (ст. 195), наших переселенців в Канаді (ст. 213), рускі образи і відпустові місця ласк Матери Божої (ст. 236 і 241), митрополита Яхимовича (ст. 265); а вже найвищою значнійшою проповідію під сим зглядом є прегарна 17 наука: „Марія, Мати руского краю“, (ст. 149—59), побіч якої стає 26 наука: „О образах Пречистої Діви“ і 30 наука „О акафисті до Матери Божої“.

Порядок всіх наук є систематично уложений в чотирох частих: 1. Хвала Марії, 2. Чесноти Марії, 3. Опіка і поміч Марії, до яких додана одна вступна і одна пращальна наука. Кожда проповідь розділена на дві рівні части, зачинає ся якимось цікавим введенєм і кінчить ся звичайно відповідним приміром. Хід гадок у проповідях звичайно лехкий, хоть часами відчуває ся брак льогічного получения уступів. Стиль і спосіб висловлення ся каже деколи домірковувати ся інтелігентної міскої аудиторії, але се доволі рідко, так, що в цілости проповіді виходять популярні. З їх добрих сторін годить ся зазначити еще їх коректну пре-

цизність догматичну, яка не вагає ся і ніжнійших тонкостей богословських.

З замічених, впрочім немногих, неточностей і похибок деякі відносять ся до способу висловлення ся, як: „завонене (?) смерти“ (ст. 13), „повздержність (радіше: умірковане) в хвилях щастя“ (ст. 131) і до ортографії церковно-славянських текстів. Зглядом річевих доповнень і спростовань, то на ст. 157 і 273 треба було згадати і про Молебєн до Прєсвѣятої Богородицї „поємый во всякой скорби душевнѣй и обстоянїи“; ст. 20: св. Кирил патріарх александрійскій, не єрусалимскій; ст. 45: міста Шлезк в Європі нема; ст. 71: блаж. Редемпторист Климент М. Гофбавер не був єпископом; ст. 271: Константин Погонат, не Поганат, а зглядом (ст. 39) „ручки всезлатої“, то вправді заходить велика покуса церковне слово „ручка“ брати яко деміпутівум від рука, але церковне „ручка“, грецке стамнос, значить сосудець, урна, амфора. В данім місци воно відносить ся до порівняннє Непорочної Діви зі золотим сосудцем, в яким була схована манна. Але се річи другорядної ваги. В цілости треба признати, що проповіді о. Дзєровича суть дуже добрі і багато сердєць будуть могли огріти любовією до Марії, тому заслуговують на як найліпше порученє.

О. Боцян.

ВСЯЧИНА.

Церковний сьпів на Сходї управляєсь дуже старанно. В Царгородї ієстнує при патріярхатї осїбне товариство, якого задача научне і практичне виученє церковно-богослужебного сьпіву. Товариство, до якого належать що найліпші знавцї сего предмета, видає спеціальний журнал і удержує школу сьпіву. Така школа є також в Ате́нах, а ошкіуєсь нею місцевий митрополит Теокліт. Далше звїсні є школи церковного сьпіву на острові Тїнос, в Тесалїонїї і в Патрах.

Католицка Болгария. Дневники доносять: Архієпископ католицкого костела в Філіпополи, Менїні, предложив болгарскому правительству прилученє пануючої церкви в Болгарїї до католицкої Церкви, через признанє головою Церкви Папи римского і заведенє відповідного права канонїчного. Менїні впевнив болгарске правительство, що Росія з причини тої зміни Церкви не буде робити жадних замітїв, бо у себе оповїстила свободу віри.

Віднова архікатедральної церкви св. Юра. На онодїшнім засїданню археологічної комісії прийнято одноголосно пляни реконструкції катедри, виготовлені інжїнером І. Топольницким з висо-

тою коштів 158 000 К. В склад комісії віднови входять інж. Топольницький, проф. Колесса, о. крил. Чапельський, о. мітрат Білецький, проф. Фінкель, др. Чоловський і проф. Антоневиц. — Вежу на церкві св. Параскевії у Львові мають перебудувати на другий рік коштом 25 000 К.

Театральне представлене на фонд будови церквей. Наш театр дав минушого тижня одно представлене („Підгір'яни“) на дохід фонду судови руских церквей. Гостий явилось доволі. Щира подяка належить ся теперішньому директорови театру п. М. Садовському, що вволив просьбі виділу Тов. св. Ап. Петра і тим причинив ся до збільшення фондів згаданого товариства.

Католицка преса у Франції. Читаємо кожного дня в часописах про „Kulturkampf“ в Франції, однак мало здаємо собі справи з сего, що там дієсь. Чуємо навіть про барикади при церквах, чуємо про чистий опір французких католиків при інвентаризації їх церков, про відчитуване грімких протестів та що там дієсь далі і чому — за лівими ми слідити? А се чейже справи церковні, справи, котрі в скоршім чи пізнійшім часі і у нас будуть мати свій відгомін. Сумно се признати, що так невідрадні відносини панують в колишній, первородній доньці церкви, однак вина лежить також по стороні тих, котрі днес так жалують колишніх а нарікають на теперішні відносини між ними самими. Если би католики французкі були скорше подумали о якієсь організації, о якієсь пресі — одним словом — о якієсь праці християнській, оно би було не так але з ними при нинішнім „лютомь времени“, они були би приготвані до борби — і певно були би єї виграли. А так без організації, без преси суть они віддані на поталу своїх ворогів, котрі мають єї в своїх руках, а з нею і опінію публичну. Бо справді — на 40 мільонів католиків французких, они майже не мають преси... бо то що мають се „lucis a non lucendo“. Перейдім се, що католики французкі мають: Ніби аж три великі органи: Croix, Verité française і Univers. Croix — велика, мала, недільна, виходить в кількадесять тисячах примірників денно — але се в порівнянню до ліберальних часописів, як „Journal“, „Matin“, „Figaro“, число впрот сьмішне. Тамті мають яких півтора — два мільони читачів — а Croix з кільканайцять тисячів і то ще яких? З опінією тамтих правительство числить ся, а з „Croix“ впрот сьміють ся в очи. Бо коли ті часописи суть читані, се тому, бо мають інтелігентних читачів, котрі вмють розрізнити полу від зерна. Croix передовсім живе відгріваннями, з инших часописей витинаними відомостями і то по найбільшій часті сензацийно-будуючими — як пр. о чудях в Lourdes — в Pargay Monial, о походах, процесіях і пр. — коли бо пр. такий Matin видаваний на європейський лад, з сотками кореспондентів по різних містах Європи — з найсвіжішими телеграфами і вістками з цілого сьвіта; — а сьвіт Croix зачислюєсь лиш в Парижі і в Франції; я pardon! забудем сказати і в Римі, о скільки тчись ся Папи римского, о котрій годині він зстав, що зробив, скільки Отченашів відмовив, але лиш за Францію не дай Боже, щоби за Німеччину! бо то „Prussiens“, а Прусаків „Croix“ більше ненавидить, як самого чорта. Хтож читає отже таку Croix?

Кілька тисяч девокот — других кілька тисяч старих ємеритів і кілька тисяч непросвічених хлопів провінціятів. А на таких чятах і на їх опинії правительству чейже нич залежати не може. — Другий орган *Verité française* — се фаврверковий орган маленької групи монархістів, кптрі не годять ся на поклик бл. п. Льва XIII. до піддана ся новому правительству републіканському. Сей орган ніякої поваги не має, навіть між самими католиками, є видаваний за гроші одної маючої вдови сфанатизованої поглядами монархістів. — А тепер про третій „Univers“. „Univers“ заложений пов. Louis Veillot — се найповажнійший між усіми органами католицькими в цілїм сьвіті католицьким. Навіть „Kölnische Volkszeitung“ він не уступає, а урядові денеші, Ватикан посилає „Univers“-ови до оновіщення так, що в справах ватиканських навіть урядові агенції телеграфічні засягають видика в его редакції. — Та — „Univers“ так як виходить двадцять-трицять літ тому назад — так і инші мимо всіх поступів на поли техніки журналістичної — „Univers“ устояв ся на місци. Шкода велика, бо він оден стоїть на ґрунті чисто републіканським, оден, в котрім працюють найповажнійші сили католицьких журналістів. Через певні зміни, котрі би повинні бути в нїм переведені, стояв би певно на чолі католицької справи в Фравції — та ба — его властителем теперішній 86-літний старець не хоче зрозуміти сего, що обставини змінилися. Гроші би найшлися на се, Фравція щедро помагає всякі підприємства католицькі — та одиниці стоять на перешкодї. І не се лишень, але там відвиклі від читання католицьких часописей. Здаєсь, що се, що має на собі пятно католицизму, се старе, нездає. невідповідне, щоби чоловік новочасний ним займав ся. Так глибоко єї погляди закорінилися в Фравції, що духовенство, єли знає про сьвіт, — се лиш з ворожих часописей, і єї лиш читає. Я ще не видїв католицького сьвященника в Фравції, котрий би читав котру з сих часописей. Читають все лиш не своє.

Л. І. С. Ч.

П Е Р Е П И С К А.

Вп. о. І. Луц. в Чер. Заплачено всьо по конець 1906 р. — Вп. о. К. Слюз. в Кол. Доси прислали Ви за р. 1904 (¹⁸ 1904 6 кор.) і за р. 1906 (²⁴ 1906 8 кор.). Незаплачений еще р. 1905 6 кор. — Вп. о. В. К. в Паль. Доси прислали Ви: ⁷ 1904 3 К., ² 1905 3 кор. і тепер 4 кор.

На численні запитання повідомляє ся, що

Проповіди

на свята і неділі цього року написав Петро Білинський

ЧАСТЬ III.

Предложені Всч. і Всв Митроп. Ординариятowi до апробати, скоро буде позволено, піде до печаті.

Часть I. і II. можна ще дістати в книгарні Інститута Ставропігійського і книгарні Тов. ім. Шевченка у Львові, також в Тернополі в книгарні братів Яблонських, в Станіславові в книгарні п. Добушинського по ціні 3 кор. за одну часть. Що до проповідий п. з. „Десять заповідий Божих“ то ті давно вже вичерпані, а друге поправне виданє буде аж по вичерпаню повизших проповідий.

Видання Товариства св. апостола Павла.

Духовна лѣкарня (аптика) — Г. М. Мілер-Др. Сарницький — 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Євхаристіи — Др. К. Сарницький — 20 сот.

„Хошу, очисти ся!“ або приступна наука о св. Тайнѣ Покаянія — св'ящ. С. Донарович — 20 сот.

„Оставьте дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религій въ першій класі народної школи. Св'ященик Л. Лужницький — 20 сот.

Слава Непорочної Діви. Обявленія і чуда Діви Марії в наших часах. Я. Л. 20 сот.

Віра і наука. — Перер. Ярослав Левицький — 20 сот.

„НИВА“, річник 1904. Брошур. 5 кор.

Наукова апольогія християнської віри. Duilhe de Saint — Projet. — о. Ярослав Левицький — 1'50 кор.

Перші основи економії. Косса-Мормайстер Ярослав Левицький. — 1'50 кор.

Чоловік а звірина — о. Т. Лежогубский — 30 сот.

Богословский Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — 2 кор. 40 сот. — перший випуск з р. 1903. — 30 сот.

При замовленнях треба долучати гроші на поштову пересилку. Замовляти можна або в Товаристві (о. В. Лиско ул. Ульоновича ч. 8., або в Книгарни Тов. ім. Шевченка, ул. Трибунальська 1.

Цариця Мая Марія

31 Наук на місяць Май

пригідні також на кожний Празник Богородичний
уложив

о. Юліян Дзерович, катихит в Бродах

300 ст. 8^а на прекраснім папері; ціна книжки 4 корони пере-
силка постова 30 сот. — Дістати можна лиш у автора в Бродах.

З М І С Т:

1. Вступна наука: Місяць Май — Місяць Марії.

Часть перша: Хвала Марії.

2. Марія, непорочно зачата; 3. вільна від всякого гріха; 4. Мати
Божа; 5. Мати наша; 6. Ходатаїця перед Богом; 7. Цариця
Мучеників.

Часть друга: Чесноти Марії.

8. Віра Марії; 9. Надія; 10. Любов; 11. Молитва і праця;
12. Покора; 13. Убожество; 14. Послух; 15. Поступованє в ща-
стю і нещастю.

Часть трета: Опіка і поміч Марії.

16. Марія, спасене рода християньского; 17. Мати руского краю;
18. Над праведниками; 19. Над грішниками; 20. В терпіннях ду-
шевних; 21. В потребах тілесних; 22. Над дітьми; 23. В годині
смерті; 24. Над душами в чистилищі.

Часть четверта: Способи почитання Марії.

25. Призиванє імени Марії; 26. Почитанє ікон Марії; 27. Бого-
мія і братства Марії; 28. Невинна любов до Марії! 29. Моли-
тва: Богородице Діво; 30. Акафист до Пречистої; 31. Прощаль-
на наука: Рахунок за місяць май.

У тогож автора можна дістати також книжку:

„ЯК У СЬВІТІ ЖИТИ“

або практичні вказівки, як заховуватись в товаристві, в церкві,
в дома, в гостині, в подорожі.

— Ціна книжки сеї 2 корони. —

Видає і за редакцію відповідає свящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Народової (Манецких), Львів.

Жува

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодинокі число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Зарібкова еміграція до Прус.

Помимо найрізнішших перешкод і найпідлішших клевет наших ворогів зарібкова еміграція чим раз більше двигаєсь. Всеж таки з боєм мусимо признати ся, що загал нашого духовенства не зрозумів як слід ваги сеї економічної справи і не підпер єї як треба. Мазурі на тих зарібках збогатились і міліони марок привезли до краю, а наші люде волять за безцін продавати свою працю-кєрвавицю. Наколи-б наше духовенство було заняло ся енергічно з'організованием сего руху, успіхи були би величезні, а так лиш деякі одиниці взялись до діла, упадають під обов'язками та ще до того терпіти мусять найпідліші шикани.

Єслиб сьвященники в кождім селі хотіли перестудіювати зарібкову еміграцію, поучували охочих до неї, уділяли потрібних інформацій, то з певности вийшло би се на користь нашого бідного народу, емігранти не попадали би в руки п'явок-агентів, не вертали би шупасом на сором нам і на глум наших ворогів,

До сих заміток спонукує нас передовсім нове небезпеченство, що найбільше загрожує нашим емігрантам. Як доносять нам з Прус, зачинають заходити ся соціялісти — дібравши собі там кількох радикалів з поміж емігрантів, щоб захопити наших людий в свої кіхті, та намагають ся ріжними підлими способами рити під нашими сьвященниками.

Супроти сего мусимо конче і то чим скорше взяти ся до діла і заопікуватись сею еміграцією. Бюро в Найберуні уділяє радо всяких інформацій і вказівок. Сьвященик не повинен пустити ні одного робітника не поучивши его, що першим обов'язком его вести на чужині жите побожне, бути пильним і ошадним

та ощадностями тими піднести своє майно в рідній землі. Єсли сьвященство заопікуєсь робітником, pomoже єму заключити користні контракти, буде з ним удержувати переписку на чужині, то вплив буде в наших руках і соціялісти не вдіють нічого, а нарід буде нам вдячним за таку батьківську опіку.

Заходом деяких людей прийде в коротці до заснованя окремого товариства, котре має на цілі опіку над емігрантами-робітниками. Сподіємо ся вже в найблизшій будучности подати статуту єго до відомости загалу духовенства і ми певні, що кожний сьвященик-патріот стане членом того товариства.

Долучаємо кілька інформацій:

Як хто хоче їхати на роботу до Прус, то мусить мати службову або робітничу книжку або посьвідчене від громади (сьвідоцтво приналежности Heimatsschein) або сьвідоцтво від уряду парохіяльного (без штемпля), що є греко-католицького обряду.

Службову книжку дає війт і за се не треба нічого платити.

На роботу до Прус не приймають тих, що перед груднем мусять іти до війська на вправи чи на маневри. Хто має перед груднем іти до війська, нехай їде до фабрики, до копальні, де є найліпші зарібки.

До роботи не приймає ся вагітних жінок. Кожду вагітну жінку завернуть від границі і вона буде мати страту, бо за дурно заплатити за дорогу. Як котра заїде аж на місце роботи і колись там покаже ся, що вона вагітна, то єї наженуть і відтягнуть кошти.

Нехай не їдуть також каліки, старі і слабосильні, нездалі до тяжкої роботи, бо їх завернуть.

Пруси потребують дуже багато робітниць, тож часами особливо до пільних робіт приймають мужчин лише тогди, коли в кожній партії є тільки жінок і дівчат, кілька є мужчин. Жінок і дівчат може бути більше як мужчин. Мужчини самі най їдуть до копалень, бо там найліпші зарібки.

Зелізничий білет треба купувати до Осьвенціма через Підгірє-Плашів. В Осьвенцімі треба купити другий білет (за 6 крейцарів від особи) до Найберуна.

Як їде що найменше 10 робітників і як вони мають посьвідчене від громади, що їдуть на зарібки, тогди всі платять тільки половину того, що коштує дорога. З таким посьвідченням треба зголосити ся до начальника руху на стациі і тогди він скаже видати білет за половину ціни до Осьвенціма.

Тому хто їде до Прус на роботу, то нехай збере ся в компанію найменше 10 людей, хлопів чи жінок — бо танше коштує тоді желізниця.

Дорогу до прускої границі до Найберуна мусить кожний заплатити за себе. Від прускої границі аж на місце роботи, платить той пан, до котрого їде ся на роботу. Хто вибуде свій контракт, тому платить пан і назад дорогу до Найберуна.

Окрім гроший на колію, кожний повинен мати трохи крейцарів коло себе на видатки в часі подорожи (прим. на їду).

Агенти і хруні (остерігає ся перед агентами в Осьвенцімі, Мисловицях і другими, як: Стадник, Григорчук, Гумовский, Гак, Оранж, Гольдберг і другими їм подібними) пишуть листи до селян і буцім-то офірують добру роботу — в дійсности дають таку роботу, що наші люди, котрі злакомлять ся на їх небилиці, вертають домів о жебранім хлібі.

Тому позір перед намовами агентів всілякої масти! Они підшивають ся, що они є з руского бюро в Найберуні. Се неправда, се лож! Руске бюро є лише одинокє на свѣті в Найберуні а адреса до него така по німецки: „Vermittlungsamt für ruthenische Arbeiter Neuberun O-S zu Händen: Stefanowysch. (Уряд праці для Русинів в Найберуні на руки: Стефановича).

Як хто в селі дістане яке письмо в справі зарібків без сьїної печатки на початку листу: „Уряд праці для Русинів“. Адреса: Vermittlungsamt für ruthenische Arbeiter Neuberun O-S zu Händen: Stefanowysch і без підпису Stefanowysch, то сей лист не є від руского бюро — але від якогось розбишаки, пройдисьвіта чи хруня агента, що чигає на селян як чорт на душу. Такий лист треба сейчас спалити, навіть не читавши його.

Соціалізм і соціалісти.

Під таким заголовком помістив дневник „La Vera Roma“ з дня 16. грудня 1905 ч. 289 лист одного молодого чоловіка з табору соціалістичного, що кидає чимало свѣтла на партію, котра твердить зарозуміло, що має виключно средства потрібні до спасеня людскости і що она може одинокє допомогти їй до осягнення свого призначеня. Зміст листу слідує: Найперше звертає ся случайний соціаліст (бо дістав ся до сєї партії лиш задля єї реклями) до свого приятеля Джіджіна, о котрім довідав ся, що і він хоче вступити в ряди соціалістів, щоби звернути єго увагу, які то люди належать до сєї партії, та щоби єго перестеречи, аби свого наміру безрозсудно не виконав. Тому (пише в листі) чую конечність, ба навіть сьвятий обовязок вияснити тобі, о скільки я міг справдити, колим вписав ся під стяг тої політичної секти, що я не знайшов того, чого шукав там глибокий ум Ф. Турані, що від того стягу зійде колись ясне сонце будучности. Опісля оповідає в листі про ошибку, яку сповнив, борючись за партію соціалістичну і вертаючи до причин, які склонили єго до вписаня до партії соціалістичної, так пише:

„Чи пригадуєш собі, як я був зелектризований зворушующими письмами Деамічіс'а,*) піднеслими поезіями Ади Негрі. Під

*) Письмо тут наведене носить заголовок „Lotte Civili“ (Горожанські борби).

вразієм тих писем, котрі я читав більше разів, а іменно кілька разів я був вільний від моїх звичайних занять, я чув всі стони людської нужди, всі зойки утиснених, тих, що суть без заняття, що терплять голод, наріканя на замасковану несправедливість і тогди звернув я очі на тую партію з вірою на красшу будучність, думаючи, що она виборе то сьвяте право свободи, право, що вносить ся над плач, нужду, кров і смерть. Но я завів ся і навіть не звертав уваги на се, що писали ті часописи, які мали средства виказати правду; не думавем більше на глибокі письма піднеслих умів, що виказали датами і цифрами блуди соціалізму, бо я мішав соціалізм з соціальним питанем. Я вірив, що більша часть тих людей (соціалістів) обдарована глибоким умом і благородним серцем; я думав, що ряди соціалістів зложені з людей найінтелігентніших, трудолюбних і чесних, перенятих ідеєю цілковитої свободи соціальної, ідеєю благородною і сьвятою, впливаючою з свободи (*libertà*) і справедливости.

Но що за фатальна ошибка! Попавем в засідку вірячи обітницям партії. Якже-ж велике було моє розчарованє! Бо ті люди, о котрих я думав, що суть готові на всяку жертву, щоби причинити ся до великого діла людської свободи, не були тими особами, про які я мрів, або лучше сказати, були помежи ними лиш дуже не многі винятки, котрі всюди лучають ся, (т. є. люди про котрі мрів молодець), не були то вітці люблячі свої родини, молодці чесні, працьовиті і благородні, не були то вороги донжуанерії, розпусти, картярства, піяньства, не були то пани своїх слів і своїх діл, не були то люди, що здають собі справу як з давнішого так і з теперішнього положеня та сьвідомі ціли, якою чванить ся соціалізм, ні, насупротив, були то люди завсїгди в великій більшості — неспосібні до найменшої жертви, жадні лїнивства, гри, вина і позбавлені всякого чувства для жінки, для дітей, для родичів; молодці бутні і зарозумілі, а рівночасно неграмотні (*analfabeti*) і дурноваті (*cretini*), що гонять за втіхами і пирами, спосібні до всякого нечесного діла, до розпусти і до зведеня (*a sedurre*) тих, що на них покладали свою віру і свою надію!...

Опісля представляє живо образ з ріжних типів, які подибував в бюрі праці, в кружках соціалістичних, на зібранях і взагалі де збирала ся партія соціалістична і переходить до опису провідників соціалізму. Опис сей не виходить також в їх користь.

А їх провідники? — пише автор листу. — Мій дорогий, на сю гадку кров бурить ся в мені з обуреня, того благородного обуреня, яке ледво в собі здержую, а яке мушу давити в собі, щоби не нанести великої шкоди моїй родині, но хто знає, чи колись одного дня буду в силі дальше вдержувати ся, чи радше не буду змушений вивісти в очі тим апостолам все то, що завдячую їх нечесній роботі!

Провідники, винявши дуже маленьке число осіб добре звісних і підпровідники, то особливіш правдиво американські ошусты, представителі послідної сорти міських шумовин, що не можуть

видержати конкуренції з капіталістами, побіджені тими послідними, а не могучи знайти захисту у так дуже зненавидженої пануючої класи, мають підлу, безчесну сьмілість старати ся набути почести і славу і гроші, ошукуючи в спосіб негідний і низкий стілько осіб, висисаючи кров і піт з людей чесних і використовуючи неуцтивість проступників!

Я бувем пересьвідчений, каже дальше автор листу, і ти собі се добре пригадуєш, що льокалі робітничі суть сьвятиною нових ідеалів, я надіяв ся, що буду міг жити з дорогими товаришами, як живем з тобою і як ся жиє з правдивими товаришами; я мрів, що знайду там отверте поле до свободних розмов, до роз'яснення всіх моїх чинностей; бувем переконаний, що там відчуває ся духа правдивої братньої любови, правдивої рівности, правдивої справедливости, правдивої згоди; мавем цілковиту певність, що той малий кружок єсть предтечою великого сполучення людей, що зможе здобути сьвітлу будучність в протягу кількох десятків тисячоліття.

Тимчасом, що заставем там в дійсности? Гніздо підлих змій, в котрім той має більше значінє, котрий єсть більше переворотний; де самотним старанєм єсть, щоби другого ошукати, самотною цілюю, щоби здобути гроші і славу.

У них чоловік чесний заслугоє на сьміх, а чоловік образований, що трактує поважно справу соціальну, не єсть понятій; найбільше єсть поважаний той, що найбільше лає вітчину і релігію, що кидає ся найбільше на товстих (як они називають) сьвящеників, на угальонованих генералів, на достойників маринарки та на товстих мішухів..... у них доходить до найбільшого значіння сей, що туманить других, та ошукує, що ганить як найбільше тих, що занимали ся поважно питанням соціальним, а хвалить з другої сторони як найбільше крикунів*).

Отсе, найдорожший, в чім полягає свобода предтеч нової ери братньої любови і мира!

Я мушу зносити се мєє пекольне положенє з любови до родини і вірю, що буду міг опустити се товариство, щоби сповнити свій сьвятий обовязок, хотяйбим мав понести через се найбільші жертви. Колись, коли буду міг сказати свободі все то, що я видів, то оповім річі справді не до увірення, скажу о тайних зносінах соціалістів з многими державними каммористами**), від котрих довідували ся, як мають поступати в загальнім страйку з вересня минушого року, як мають поступати при виборах політичних і адміністративних, в боротьбах (nei conflitti) з иншими

*) В тім місці наводжу слова більше свободно, підчас коли в инших місцях тримавем ся більше тексту, так що єсть майже дословний переклад.

**) Слово „Каморист“ походить від *Camorra* і означає тайне стоваришенє в дівнійшій Неаполітанській королівстві, котре старало ся вимусити часть зиску для себе при продажі і при инших торгах і котре принимало зобовязаня в пачкаретві, а навіть наймало ся до виконуваня проступків. Се товариство було добре зорганізоване і удержувало своїх членів в найбільшій карности. Фердинанд II. терпів се товариство за причин політичних, но Франц II. переслідував его. Тепер означає самотаго товариство, що опікує ся робітниками (*briganti*) в полудневій Італії. Его члени називають ся *Camorristi*. Гл. Meyer's Hand-Lexicon I. ст. 382.

політичними сторонництвами, як також не занедбаю (non tralas ceró) виявити деякі річі що до поступованя зглядом тих членів, що бажають зреформованя партії, як їх за се проганяють, як накладають податки на нових членів, що вписують ся до партії, як також не залишу оповісти про поступованє центральної Дирекції, про кризу і роботу дневника *Avanti**; і т. д. і т. д., о чім залишив (non manco) мене повідомити мій правдивий приятель, котрий находить ся в такім самім критичнім положенню, що і я.

На разі мушу мовчати о тім всім, а навіть уважаю за розсудне не подавати місця мого осідку, ані дати сего листу, щоби не пробовано слідити, хто єсть єго автором, коли тойже появить ся на стовпцях дневників.

Будь здоров отже, мій дорогий Йосифе, кінчить автор листу, маю надію, що даєм тобі пізнати бодай в приближеню**) чим єсть в дійсности соціалізм в теперішнім стані (allo stato attuale) і доказом, що приклонники Маркса і Енгельса***) не суть в силі розв'язати великих проблемів соціального питання; но єсть надія, що може по певнім довшім протягу літ наступить се за старанем розумних, совісних та честних людей і всіх честних політичних сторонництв. Се єсть моя гадка; по за то єсть кождий паном свого діланя як єму диктує власна совість.

Так представляє партію соціалістичну той, що вступав до неї без упередження, що був переконання, що партія не лиш на письмі обіцяє золоті гори, але що має найлучші наміреня виконати се, що обіцяє і що хоче справді прийти в поміч найбіднійшій верстві людей, що змушена жити з праці рук і себе і свою родину. Тимчасом довідуємо ся від чоловіка цілком компетентного і заслугуючого на віру, що всі обітницї партії то гумбугширений в тій ціли, аби тим лекше ловити легковірних або переверотних, одних для того, щоби потрафили добре визискувати, — других, щоби дали ся визискувати в цілях товариства. Закинути незнання партії, єї членів, поступованя провідників авторови також не можна, бо-ж він з тими членами стикав ся, дивив ся на роботу провідників, они перед ним не таїли ся, бо не предвиджували певно зради з єго сторони, то-ж він міг знати тайни, котрі поза границі партії не виходять, о котрих не може довідати ся жаден профан (т. є. той, що до партії не належить).

Не можна рівнож закинути авторови листу злої волі або нещирости. Бо мусимо памятати, що він остерігає не обоятного якогось для себе чоловіка, але остерігає приятеля, на котрім єму залежить, аби не став ся подібно ошуканим як він і не знайшов

*) *Avanti* значить тільки що німецке *Vorwärts*-наперед. Такою назвою любили називати ся соціалістичні часописи, щоби тим дати неначе пізнати світу, що они суть виразом поступу.

**) В італійскім стоїть: ... „spero di avere con questo mio scritto dato una pallida idea di quello che è realmente il Socialismo“ що дословно значить: сподію ся, що даєм тим моїм письмом блідну (неясну) ідею сего, чим єсть в самій річі соціалізм.

***) В статі сказано дословно так: ...e di aver dimostrato che la soluzione dei grandi problemi della questione non potrà farsi dal Socialismo travisato e spruttato dai sedicenti seguaci di Marx e di Hengell...

ся опісля в такому самому крутому положенню. При тім впадає в очи страх, який має автор листу перед товариством так, що боїть ся подати, не кажу вже назвиска, але навіть місця перебування і дати листу. З того видно, якого тероризму мусить уживати партія супротив тих членів, що пали жертвою незнання партії, а котрі хотілиби опісля вицофати ся. Практика задає отже лож голошений партією свободі слова, свободі совісти та братній любови і рівности.

Друга річ яку хотілибисьмо піднести, то напасти на релігію, о яких згадує ся повисше в статі, а ті напасти то не спорадично підношені одною чи другою соціалістичною часописию, але напасти загальні, які підносять соціалісти всіх країв та народів. Єсть то якби один хор голосів, з котрих одні лише ніжно, другі цілком простакуватю співвають одну і ту саму пісеньку. Найбільше звернене се вістре против католицької Церкви. Робить се вражінє, немов би одна рука кермувала цілою справою. Виняток становлять одні жиди, котрі не виступають цілком против релігії, а реєструють пильно лиш се, що діє ся в таборі соціалістів інших народів. І дивна річ! — той соціалізм, що ставить собі за задачу рівний поділ маєтків, праці і зарібку, щоби в той спосіб прийти в поміч бездомному пролетарятові*) звертає найбільше свої сили против Церкви і віри. З того видно знова, що якась рука відвертає напір тих, що мають намір звернути ся против капіталів в сторону, де тих капіталів нема, а звертає ся против Церкви і сьвящеників. Як раз можнаби на пальцях почислити таких сьвящеників, що можуть жити не кажу вже понад стан, але відповідно до свого стану. Но не хочу ставати в обороні сьвящеників, щобим не видав ся підозрілим яко *index in re sua*, але за то буду старав ся доказати повисше сказане, щоби не показати ся голословним. От подивім ся на роботу наших соціалістів.

Дамо найпершв голос „Воли“, органу української соціальної демократії:

В 1-ім числі з 1. січня 1906 в статі під заголовком: „На землі мир!“... читаємо таке: „На землі мир — в чоловіцїх благоволеніє!“ лунати-ме скрізь по всій Україні і по всій землі залитій кровю, облитій потом і слізьми голодних, пригнічених важкою працею людей на Різдво, в день народження чоловіка, якого люде згадувати муть по віки“. Сей орган писаний для Русинів, котрі всі суть християнами, тож знають певно, що згадка тут о Ісусі Христі. Но сего імени бояв ся видно автор статі, тож пропускає ім'я, пропускає і се, що Христос був Богом, но за то поміщує умисно вираз „чоловіка“, щоби єго читателі памятали за Христа чоловіка, але не памятали за Христа Бога. Так писавби як раз тільки жид, котрий Христа ненавидить яко відступника від віри Мойсея, або поганин, що про Христа чув, але Христа не знає і не розуміє. І таке находимо в часописи, що будь що будь єсть в руках християнських.

*) Гл.: Meyers Hand-Lexicon II стор. 1509 під виразом: Socialismus.

Якжеж инакше пише історик жидівський, що належав до послідної хвилі життя до партії найбільше ворожо успосібленої для Христа та християн, Йосиф Флявій: „І був в тих часах Ісус, чоловік розумний (мудрець), если его тільки можна назвати чоловіком, понеже діяв чудесні діла (чудеса) і був учителем тих людей, що добровільно ненавидять правду. І з'єднав собі многих з жидів і дуже багато поган. Був то Христос. Коли его Пілат осудив на смерть крестну для того, що князі нашого народа обвинили его, то мимо того не опустили его ті, що его любили від початку. І появив ся їм третого дня живий, так як се предказали Богом вітхнені пророки ті і другі безчисленні чудеса, що мали вийти від него (= що він мав сповнити). А треває еще і до сего часу нарід християнський, що від него взяв своє ім'я“*). Так говорить жид, що належав до партії фарисейської, найбільше ворожої Ісусови Христови, то-ж его висказ має всякі ціхи правди. При тім треба пам'ятати, що Йосиф Флявій жив в найблизших часах по Ісусі**). Міг отже знати добре факти, що діяли ся що тільки перед его народженням. Він старає ся всіми силами, як видимо, дати пізнати народови жидівському, хотяй і дуже осторожно зі страху перед сектарами, що Христос єсть обіцаним Міссією предказаним пророками та старає ся дати до пізнання, що тойже Христос не єсть звичайним чоловіком, але рівночасно і Богом. А тут якийсь Християнин, котрий певно не знає, не лиш життя Ісуса, але не знає головних засад науки Христової, старає ся противно вмовити в своїх читачів, що Христос єсть звичайним чоловіком, якого однак люди згадувати муть по віки. Длячого однак люди згадувати муть Христа по віки — сего не подає. Єсьм певний, що автор не знавби дати на се відповіді. За ангелів, що співали сю піснь не згадує, а навіть пропускає перші слова сеї пісні: „Слава во вишних Богу“. Виглядає се, якби автор бояв ся сего виразу „Бог“. Не думаю тут спорити з автором статі „На землі мир“... бо годі полемізувати з пустяками; хочу лиш показати, як поверховними, односторонніми, а в більшій часті і безосновними суть суди сего рода писателів.

І так автор не вірить, мовби з Христом прийшов мир на сю землю, бо питає ся: „чиж справді то мир на землі?“ Не будемо

*) „Fu ne' medesimi tempi Giesu, uomo sauo. Se pero gli é lecito chiamarlo uomo. Perche faceva mirabili opere, et era dottore di quegli huomini, che odono volentieri il vero. E congiunse a se molti de Giudei et assai de Gentili. Costui era Christo. Hauendolo Pilato dannato alla Croce, per auerlo accusato i principali della nostra gente, non fu da quelli abbandonato, che l'hauuano amato da principio. Et apparue a loro il terzo di viuo, si come i Profeti da Dio spirati haueano predetto questi, et altri innumerabili miracoli di lui douer riuscire. Dura etiamdino fino ad hora la gente Christiana, che da lui ha preso il nome“ Flavio Gioseffo — Delle Antichita Giudaiche — Libro Ottanodecimo Cap. 6. стор. 196 — видане Венецке з р. 1638.

**) Йосиф Флявій родив ся 37 року по Різді Христовім. Належав до кінця життя до партії фарисейської. Яко жидівський полководець попав з Римлянами в полон і дістав ся до Риму на двір цісаря Веспасіяна. Тут позискав для себе його згляди і прожив в Римі до кінця свого життя. Пор. Meyer Hand-Lexicon II. стор. 865.

пояснювати слів сеї пісні, бо се кожлий християнин знає. Зі сторони же автора слідує така відповідь:

„І важке зітхання вилетить певно не у одного із грудей, наболілих від тяжкої праці і муки“.

„На землі мир“... —

„А ще не висхла тепла кров помордованих і ще свіжо заслані сотками тисяч трупів манджурські поля на далекому Сході“.

„На землі мир“... —

„А юрба православних християн з дозволом і за приводом царського правительства мордує своїх ближніх, жидів, руйнує їх хати та пускає добуток з димом. Ще досі розлягаєть ся стогін, крики, плачі вбиваних, калічених жидів; ще досі в очах очевидців встають жидівські діти, роздерті на дві часті, з розбитими головами, жінки жидівські, яких насилували християни“ і т. д. і д.

Одного лиш автор не питає а іменно: Чия се вина, що на землі нема мира. Чи може завинив Христос і его наука, чи може попи і дяки, що сьпівати муть по церквах „На землі мир“. — На се у автора надармо шукалибисьмо відповіді. Автор за причинами не шукає, а статя его робить вражине, немовби була написана рукою молодого, несвідомого чоловіка, що радо дає волю вибуялій фантазії.

(Дальше буде).

Сьвящ. О. Волянський.

Про відношене природних наук до християнської віри.

(Голоси найвизначнійших новітніх природознавців.)

I.

Вже від першої хвилі свого основаня Церква католицька мусіла в обороні своєї правди вести неустанну борбу

Ся борба вела ся первісно о поодинокі догми або їх групи на спільнім, християнським ґрунті (з єресями). Відтак вона перейшла на дальші точки, де вже йшло о оборону самих основ християнства против т. зв. раціоналізму і деїзму XVIII. віку. Вік XIX. став на точці цілковитого переченя всякої віри, стремить до зваленя самцх основ теїзму і спіритуалізму (занимати ся спіритистичним ґумбугом стало в моді!), щоби ввести в людство атеїзм і матеріалізм. А оружя в тій борбі завзятії бере та струя зі всіх галузей знаня, з метафізики, з етики, з т. зв. Geisteswissenschaften, як історії, соціології, літератури; з т. зв. Naturwissenschaften, як геології, ботаніки, зоології, космогонії, біології, антропології і як они там всі зовуть ся.

І всі закиди і напади звертають ся головню против католицької Церкви; однак не против католицької яко такої, але якодинокї могоучї а консеквентної речниці теїзму і правдивої віри і релігії. Всї протицерковні струї — а число їх легіони — наче інстинктивно видять, що лиш з поваленем католицизму можна звалити релігію; всї они ясно видять, що прочі релігійні секти, школи чи церкви, великої трудности не ставляють, а противно, все всякають в себе поганські, і гірше чим поганські, елементи і з часом легко переходять в атеїстично-матеріалістичний табір — бодай фактично. Противно — католицька Церков стоїть твердо і непохитно на основаній Христом Господом Петровій скалі; она високо взносить ся в гору понад матеріалістичну плиткість і ані на крок в засаді не уступає. З нею і через захованє фактичне єї засад і єї духа утримують ся при християнстві і теїзмі релігійні товариства стоячі поза нею: Церков т. зв. православна і віруючі ще протестанти: одні і другі лиш через неконсеквенцію не належать формально до католицької Церкви.

З безчисленних фраз, до переситу киданих проти католицької церкви нині ота найпопулярнійша, що неоспоримі вислідн природних наук противлять ся християнській вірі. Не буду ту наводити річевих аргументів (цікавих відешпаю до апольогій, от прим. до дуже доброї, популярної апольогії, написаної зі становища природних наук через Duilhé de St. Precjet'a, переведеної і на руске о. Я. Левицким); наведу лиш вискази і рефлексії найзнаменитших новітчих природознавців, які словами, а богато з них і ділами наглядно ствердили нестійність висше висказаної фрази. Правда, де-хто може замітити, що такі аргументи з авторитету не мають стійности, що вчені природознавці руководити ся могли побічними зглядами і говорили не щиро. Однак ті сумніви самі мусять розвіяти ся, если возьме ся під розвагу, що вискази самі, то не однокі докази, се лиш одні з доказів, що вискази деякі були стверджені ділами, що не сьміємо підозрівати нікого о нещирість, поки не маємо на се противного доказу. А если такий „вчений“, як професор зоології на львівському університеті, д-р Дибовскі, кваліфікує глибоку і щирю релігійність такого Кеплера та Ньютона лиш яко пересуд, унасліджений з минувшини, то з гори мусить ся зазначити, що таке твердженє не є нічим, як простою, звичайніською фразою, що не має ані тїни переконуючого аргументу. Аргумент свій висказав Дибовскі в однім з тамтого річних тижневих додатків до Kurjer'a lwowsk'ogo).

Інший „вчений“ з такого, що і Дибовскі табору, д-р Ляденбург з Вроцлава, виголосив (мин. року) на 75 конгресі німецьких природознавців і лікарів в Касель відчит п. з. „Naturwissenschaft und Weltanschauung“, де в іменн природних наук перечить істнованє Бога, безсмертність душі, обявленє. Тоді вчений природознавець з Гедесберга над Реном, др. Денерт, написав до Ляденбурга отвертий лист (щось як біолог Е. Васман Т. І. до Гекля), в яким наводить вискази найбільших при-

родознавців новітніх часів, звісних зі своїх християнських або католицьких пересвідчень і зі своєї глибокої науки. Інтересний сей лист поміщений при кінці книжки Денерта: „Die Wahrheit über Ernst Haeckel und seine „Welträtsel“. Nach dem Urtheil seiner Fachgenossen. (Halle a. S. 1905. Ціна 75 фен. 8⁰. Ст. 148.)

II.

Ось дещо з сего листу:

Що Коперник, Кеплер, Нютон, Rob. Mayer, Joule, Ohm, Faraday, Maxwell — імена, що їх знає кождий гімназіаст — занадто суть звісні зі своєї щирої, християнської віри, щоби над тим ширше розводити ся.

Великий хемік, I. v. Liebig, пише:

„Es sind die Meinungen von Dilettanten, welche von ihren Spaziergängen an der Grenze der Gebiete der Naturforschung die Berechtigung herleiten, dem unwissenden und leichtgläubigen Publikum auseinanderzusetzen, wie die Welt, das Leben eigentlich entstanden und wie doch der Mensch in der Erforschung der höchsten Dinge gekommen sei“. „Die Kenntniss der Natur ist der Weg zur Bewunderung der Grösse des Schöpfers“.

Фізик Оерстедт пише:

„Des Christenthums Wirkung auf die Welt ist der grösste Beweis seiner göttlichen Kraft“.

Ботанік de Candolle пише:

„Die christliche Religion ist von allen die einzige, welche durch ihren kulturfördernden Einfluss überhaupt auch die Wissenschaften begünstigt hat. Sie ist die einzige, welche, besonders in neuerer Zeit, eine wissenschaftliche Entwicklung von ernsterer Bedeutung aus sich hervorgehen sah“.

Фізикольор Е. Du Bois-Reymond пише:

„Die neuere Naturwissenschaft, wie paradox dies klingt, verdankt ihren Ursprung dem Christenthum“. (Ширше узацдненє тої гадки гл. E. Naville, Historyczno-filozoficzne studia o fizyce nowożytniej. Kraków.)

Основатель хемічної геології, G. Bischoff, пише:

„Nicht aus strenger Forschung, nicht auf dem Wege der Beobachtung und des Experiments haben die unsterblichen Verfasser der Genesis geschöpft. Durch eine andere Quelle der Erkenntniss, durch göttliche Eingebung, wurden sie zur Wahrheit geführt. Wahrheit aber wird durch alle Zeiten Wahrheit bleiben“.

Фізик Biot пише:

„Entweder hatte Moses in den Wissenschaften eine ebenso tiefe Erfahrung wie unser Jahrhundert, oder er war inspiriert“.

Основатель новочасної біології, К. Е. v. Baer, уважає закиди против віри роблені зі становища природописних наук „komische Anachronismen, da schon längst die neuere Naturwissenschaft sich mit denselben zurechtgefunden hat“.

Хемік Chr. Fr. Schönbein пише:

„Die Thoren sprechen in ihrem Herzen, es ist kein Gott! das ist das Urtheil, das schon vor Jahrtausenden über diese moderne Weltanschauung gesprochen wurde und ein kürzeres und wahreres lässt sich auch jetzt und nach Jahrtausenden nicht fallen“.

Геолог Ch. Lyell пише:

„In welcher Richtung immer wir unsere Naturforschung anstellen mögen, überall entdecken wir die klarsten Beweise einer schöpferischen Intelligenz oder ihrer Vorsehung, Macht und Weisheit“.

Астроном Mädler пише:

„Ein echter Naturforscher kann kein Gottesleugner sein. Wer so tief, wie wir (Naturforscher) in Gottes Werkstatt hineingeschaut und soviel Gelegenheit hat, seine Allwissenheit und ewige Ordnung zu bewundern, der muss in Demut seine Knie beugen vor dem Walten des hl. Gottes“.

Ботанік O. Heer пише:

„Halbes Wissen führt vom Gott ab gründliches Wissen führt zu Gott hin“. (Пор. аналогічний висказ лорда Бакона).

Зоолог Agassiz пише:

„Jedem muss aus dem Studium der Natur die Überzeugung entgegnetreten, dass alles von einem überlegenen Geist geordnet ist und von einem überlegenen Geist herrührt, der alle Raum- und Zeitverhältnisse der Gegenwart, Vergangenheit und Zukunft beherrscht“.

Lord Kelwin (W. Thomson) пише:

„Alle lebenden Wesen von einem beständig tätigen Schöpfer und Gesetzgeber abhängen“.

Rob. Mayer пише:

„Bekanntlich kann ohne gleichzeitigen chemischen Process keine telegraphische Mitteilung stattfinden. Das aber, was der Telegraph spricht, also der Inhalt der Depesche, lässt sich auf keine Weise als Funktion einer elektrochemischen Aktion betrachten; dies gilt noch mehr vom Gehirn und Gedanken: das Gehirn ist nur das Werkzeug, es ist nicht der Geist selbst“.

Однак матеріялісти твердять категорично, що думка стає в такім відношені до мозку, як урина до нирок. Büchner напхав до 1000 мільонів комірок в мозку, які мають служити до поміщення розуму, фантазії, відчущавня простору, часу, краси і т. д.*) І то всьо уходить; але схолястикам за їх поділи по-нять, кільки то вже епітетів дісталось!

Оснoвoвeль теорії про комірки (Zellentheorie), ботанік M. I. Schleiden пише:

„Gerade der echte und exakte Naturforscher kann niemals zum Materialisten in dem gegenwärtigen Sinne zum Leugner des Geistes, der Freiheit, der Gottheit werden.“

*) O. Külpe, Einleitung in die Philosophie. 3. A. Leipzig, 1903. §. 19. Der Materialismus. Ст. 170—181.

Зоолог Chr. G. Ehrenberg пише:

„Schriftsteller, welche, weil sie nicht weiter können, abschliessen und sagen, es gibt keine Seele und daher keine Unsterblichkeit, hier stehe ich, ich kann nicht weiter, mögen ganz im persönlichen Recht sein. Nur sind sie nicht als Repräsentanten der Naturforschung zu betrachten“.

Астроном J. Herschel пише:

„Nichts kann unbegründeter sein, als der seitens wohlmeinender, aber beschränkter Personen dem Studium der Naturwissenschaft gemachte Vorwurf, dass es zum Zweifel an der Unsterblichkeit der Seele und an der geoffenbarten Religion verbreite. Die natürliche Wirkung muss, wir können es versichern auf jeden wohlbeschaffenen Geist gerade die entgegengesetzte sein“.

Геніальний хемік, Pasteur (на чолі інституту імені великого сего мужа в Парижі стоїть тепер Мечніков, крайній матеріаліст, автор книжки про людську природу) признає, що молить ся підчас праці в своїй лабораторії.

Хемік Lord Rayleigh пише:

„Leider gibt es Schriftsteller, die als Worthführer der Wissenschaft auftreten und sich ein Geschäft daraus machen, solche (materialistische) Ansichten zu verbreiten. Nun ist ja wahr, dass man bei den Vertretern der Wissenschaft, wie in anderen Ständen auch, rohe Ansichten betreffs der tieferen Fragen und Gründe der Natur antreffen kann. Aber dass die Überzeugungen, welche ein Newton, Faraday, Maxwell, ihr Leben lang festhalten, sich mit einer wissenschaftlichen Geistesrichtung nicht vertrügen ist sicherlich eine Behauptung, mit deren Widerlegung ich mich nicht aufzuhalten branche“.

Навівши сесі вискази відсилає Денерт Ляденбурґа до своєї книжки: Die Religion der Naturforscher, Berlin, 1902 і Bibel und Naturwissenschaft, Stuttgart, 1905 (перша в VI., а друга в III. виданю) та до твору: Reinke, Die Welt als That“.

Відтак Денерт влучно замічає, що більша часть найбільших природознавців була строго віруючою, а з того факту слідує що найменше, що висліди природописних наук не противлять ся і не можуть противити ся догмам християнської віри що до особистого Бога і безсмертності людської душі. З того же факту, що не мало є невірючих природознавців слідує що найбільше, що само знанє природи, без ніякого иньшого чинника, не доведе само собою до віри в Боже обявленє. До тих заключень доходить протестант, протестант віруючий і в природних науках фаховець, навіть ученик Гекля. Денерт став на ґрунті християнського надприродного обявленя. Консеквентне переведе тых преміс веде з логічною конечністю на ґрунт чисто католицький. А висше наведені цитати дають обильний матеріал до роздумованя людям, що уміють і хочуть думати, людям, що ще з сьмішною а плиткою зарозумілістю Дибовского бачать в релігійних пересвідченнях глибоких мислителів щось більше, як лиш звичайний пересуд. Людям, що стоять на ґрунті Дибовского, можна лиш дати одну раду: Medice, cura te

ipsum; нехай вперед витягнуть поліно пересуду зі свого ока, а тоді можуть забирати ся до витягання тріски дрібних неконсеквенцій других.

*

*

*

Богато цікавих висказів і рефлексій що до віри християнської та церкви католицької зібрав з письм найбільших людей науки і упорядкував систематично: Theodor Deimel: *Zitatenapologie oder die christliche Wahrheit im Lichte der Intelligenz; Zeugnisse deutscher Klassiker für das Christenthum*. Обі ці книжки заслугують на горяче поручення; появили ся в Фрайбурзі накладом Гердера, в році 1904.

Для цікавих, що раді би познакомити ся про відношене віри християнської до наук природних, нехай буде вказівкою слідуяча бібліографія:

D. Becker, *Kirche und Naturforscher*, Mainz 1881.

E. Dennert, *Es werde Licht, Ein Bild der Schöpfung*, Hamb.

F. Dönecke, *Naturwissenschaft und Gottesglaube*, Paderborn, 1904.

M. Gander, *Natur und Glaube, Einsiedeln*, 1905.

A. Gnannt, *Mosaisch. Schöpfungsbericht und moderne Wissenschaft*, Graz, 1906.

Holzhammer, *Bibl. Schöpfungsbericht und Ergebnisse der neueren Naturforschung*. Frankfurt a. M., 1887.

Kaiser, *Katholicismus und Wissenschaft*. Frankfurt a. M. 1897.

A. Kneller, *das Christenthum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft*. Freiburg Br., 1903.

B. Schäfer, *Bibel und Wissenschaft*. Münster, 1881.

H. Schell, *Gottesglaube und naturwissenschaftliche Weltanschauung*, Bamberg.

Religion und Naturwissenschaft. (Warnsdorfer Broschüren zur Volksaufklärung).

C. Güttler, *Wissen und Glauben*, München, 1893.

Більше з загального становища обговорює ся відношене віри до науки взагалі в слідуячих книжках:

V. Cathrein, *Glauben und Wissen*, 2—3. A., Freiburg Br. 1903.

G. Essen, *Naturwissenschaft und Weltanschauung*, Köln, 1905.

Ph. Kneib, *Wissen und Glauben*, Mainz, 1905.

T. Pesch, *Die grossen Welträtsel*, 2. A. Freiburg Br. 1892 (вичерпане).

Поодинокі питання з области наук природних вияснюють:

Adler, *Kausalität und Theologie im Streite um die Wissenschaft*, Wien.

Apel, *Kritische Anmerkungen zu Haeckels Welträthseln*, Berlin, 3. A.

Dacqué, *Wie man in Jena naturwissenschaftlich beweist?* Stuttgart.

Dennert, *Vom Sterbelager des Darwinismus*, Stuttgart 1905.

Garnier, *Le dr. Haeckel et l'évolution*, Strassbourg, 1904.

Hafert, Antworten der Natur auf die Fragen: Woher, wohin? 6. A., Graz, 1905.

Lorinser, Das Buch der Natur, Regensburg.

Niessen, Weltbau und sein Meister, Regensburg.

Stauracz, Darwinistische Haeckeleienvoraussetzungslose Wissenschaft, Wien, 1902.

E. Wasman, Menschenseele und Thierseele, Köln, 1904.

Zöckler, Gotteszeugen im Reiche der Natur. Gütersloh, 2. A. Geistliche als Erfinder (16. Bd. Grazer zeitgemässer Broschüren).

Darwinismus (17. Bd. Berliner Flugschriften zur Wehr und Lehr).

Der moderne Materialismus (9. Heft Frankfurter zeitgemässer Broschüren) 1865.

Darwinismus wahre Epidemie (2. Heft Frankf. Brosch.) 1880.

Sechstageswerk (5. Heft Frankf. Brosch.) 1882.

Sechstageswerk (Meyenbergs Flugblätter über grundsätzliche Fragen), Luzern 1905.

На особливе уважання крім висше наведених колекцій брошур змісту природописно-аполюгетичного заслуговує колекція „Science et religion“. Інтересні річи містить:

Baltus, Les bases anathomophysiologiques de la psychologie (t. 213—215).

Barre, Faits surnaturels et forces naturelles, chimiques, psychiques, physiques (t. 48).

Contestin, Le matérialisme et la nature de l'homme (t. 97).

Courbet, Faillite du matérialisme (t. 74—76).

Guibert, L'âme de l'homme (t. 2).

Kirwan, L'animal raisonnable (t. 20).

Kirwan, Le déluge de Noé (t. 55—56).

Kirwan, Comment peut finir l'univers? (t. 72).

Lapparent, Le globe terrestre (t. 77—79).

Manc, Le problème de la vie (t. 86).

Ballore, Le radium (t. 365).

Muntyck, La conservation de l'énergie et la liberté morale (t. 112).

Nadaillac, L'homme et le singe (t. 46—47).

Ortolan, Vie et matière (t. 24).

Ortolan, La mécanique céleste (t. 62—63).

Salomon, Le spiritualisme (t. 176—177).

Schliucker, La vie (t. 316).

Колекція „Science et religion“ обнімає около 300 томиків розвідок зі всіх галузей людского знання, а обговорює самі інтересні, актуальні і пекучі питання. Один томик виносить до 64 сторін битого друку, а коштує 0.60 франка. Адреса: Paris, VI, rue de Rennes, 59, Librairie Bloud. Богато тих книжочок переведено на німецьке під заголовком „Religion und Wissenschaft“, Strassburg, Le Roux Verlagbuchhandlung.

Подана висше література се лише дуже маленька частина великої і багатой літератури природописно-аполюгетичної като-

лицкої на Западї. Пізнійше, при нагодї, ще нераз може доведе ся подати в „Ниві“ дещо з бібліографії иньших наук, а то з чисто католицкого становища, на доказ, що католицка Церков не боїть ся науки, если лиш та наука не іде на службу плиткої а зайлої против неї ненависти і тенденційности. Наша віра не противить ся науці, противно підпирає науку (гл. Meyenberg, *Anteilnahme der Katholiken an Kunst und Wissenschaft*, Luzern, 1905), коли противно дуже часто таке лучає ся, що хто тратить віру, то тратить і розум, а відтак старає ся своє неучтво покрити фразою про „вільну думку“ (хиба, щоби свобідно плести дурниці) та про суперечність віри і науки. Певно, що хто не знає науки, а стратив здоровий розум, буде ще засланяти ся звітрилими фразами, але у людий поважних і розумних (навіть невірующих, але і не кплячих з віри других) справедливо викличе лиш усьміх помилування і здвигнене раменами, коли не що більше.

Соціольогічні начерки.

(Конець IV. начерку.)

Найвисше позанормальне продовженє часу праці повинно бути получене з принайменше подвійною заплаатою за се продовженє. Обовязком робітника робити поза нормальний час праці має тогді місце, если грозить небезпеченство промислови або коли загрожене публичне безпеченство.

На нічну працю повинно ся позваляти лише в тім промислі, в котрім сама вже єго ціль єї вимагає або в тім, в котрім перерванє праці зі зглядів технічних без значних шкід не обійшло би ся. Неділі і приказані сьвята мають бути свобідні від праці. Винятки можуть істнувати лише там, де збігають ся ті причини, котрі впливають на дозвіл праці нічної. В тих случаях, коли дозволенє є праця недільна, повинно ся лишити конечний час на сповненє релігійних обовязків, а за те, що хтось в неділю або день сьвяточний працював, повинно ся єму дати день відпочинку в тижни.

Споцинок недільний і сьвяточний треває 36 годин і має розпочинати ся в навечере о год. 6. Жінки в тих случаях повинні мати ціле пополудне суботи свобідне.

в) Жінки в житю економічним до таких лише робіт повинно ся брати, котрі не суперечать природному їх призначію. Не можна їх отже уживати до робіт нічних ані до підземних. При їх уживаню до праці повинно ся мати згляд на їх тілесну конституцію, як також на вимоги моральности, при замужних понадто на

їх домові обов'язки, хоч треба і над тим далі працювати, аби замужніх жінок не вільно було уживати до фабричних робіт.

г) Безумовно не повинно ся уживати до фабрично промислових робіт дітей, котрі не скінчили ще 14 року життя; до скінченого 17 р. життя можна їх лише уживати до робіт денних, що відбуваються на поверхні землі і то лише в певній мірі.

г) Підприємці суть обов'язані в промислових районах уживати всіх конечних і за добрі признаних заряджень охороняючих здорове.

д) В тій цілі повинен установити ся промисловий інспекторат, що мав би власть дисциплінарну. Інспекторам повинно ся придати певне число вибраних зі стану робітничого дорадців; до сего тіла належить також влучити членів зі стану лікарського.

е) Належить установити окремі суди, котрі би судили всі справи спірні, що відносять ся до праці і заплати.

ж) Бюра посередництва для слуг і праці належить уладити яко стоваришеня заводів; тимчасом, заки їх установити ся, їх чинність повинні сповняти громади або інші публичні органи.

Повинно ся поступенно касувати посередництва приватні; а доки іще они будуть, належить їх взяти під строгу контролю.

з) Публичні корпорації новинні звертати найбільшу увагу на питанє робітничих домів, попірати енергічно всі змагання, що до того стремлять, чувати над доброю їх будовою, а опісля належить над тими забудованнями удержувати інспекцію.

и) Належить впровадити в жите відповідаюче і вистарчаюче житєвим потребам обов'язкове забезпеченє на случай безробітє, недуги і т. п.; таке саме також для інвалідів і старців. До осягнення заслужених, помимо того задержаних відшкодовань, повинно ся давати безплатного правного заступника.

IV.

Всі доси вичислені жаданя вимагають — розумієть ся — законодавства уоруженого знанєм справ соціальних і свідомого своїх соціальних обов'язків; щоби знова се осягнути, жадаємо — доки ціла суспільність на основі фахових стоваришень не буде з'організована та доки через заступників стоваришень політичних прав не буде виконувати — для всіх мушин, що суть в посіданю повних прав горожанських, загальних, тайних і безпосередних виборів до всіх тіл законодатних і то почавши від скінченого 24 року життя активного, від скінчених 30 літ пасивного.

Право виборче для громад повинно бути також відповідно до відносин розширене.

Право виборче має бути законно признане яко обов'язок; неоправдане залишенє єго, як також виборчі надужитя, залежно від обставин належить карати.

Щоби могли політичні права виконувати та щоби належито над своїм духовим і матеріальним піднесенєм самостійно співділати, робітники мусять з'організувати ся політично і на спосіб цехів

(братств). Тому домагаємося свободи зборів і стоваришеня, як також береження коаліційного права.

V.

Осуджуємо борбу клясову яко таку, з другого-ж боку осьвідчаємо без условно і конечно, щоби всі робітники християнські з цілої Австрії одвітно до теперішньої своєї партії самостійно з'організувалися, і щоби ті робітничі організації розличних позитивно-християнських партій в ціли переведеня в жите сеї програми для осягненя спільного добра получилися.

Сам змісл висше поданої програми доказує, що щоби перевести реформу *in melius* не потреба вирікатись Христа. Но ті, що вирікаються Его завсїгди думають о реформі *in optimum*. Чи така реформа безумовного *optimum* без примішки хоч би якого елементу противного має рацию істнованя на черепі нашої землі, про се мало де хто питаєть ся. Вистарчить, если наслідует ся ніби „висококультурність“ і основуєть ся то все відручно і без надуми на „природних правах“. Тимчасом забуваєть ся на те, що в природі, як она широка і для нас понимаема бачить ся демонстративно що иншого. Она (природа) не терпить раз недостачі і любить гармонійну обильність своїх сил і ані на волос поза енергію своїх сил не переступить.

Тому то природа ніколи не потребує себе в своїй повній акції опановувати, т. є. она ділає на скілько старчить енергія її сили. І то, а не що иншого називає ся у неї мірою.

У чоловіка знова в сфері его духа і стремління свобода волі і здоровий чистий розсудок не завсїгди ідуть в парі і гармонійно. Но до свободної волі і здорового розсудку примішуєть ся ще дуже часто пристрасть (*passio*).

Чим більше пристрасть певного рода в суспільности розширять ся, тим більше впливає она на спаченє здорових і до щастя людям потрібних правд провідних. І так: шалена ненависть до інноплеменника виробляє екстрем народного гакатизму, котрий бере собі за найпершу ціль нищити інноплеменника, нехтуючи всяку культуру, права і закони людські, ба навіть закони Божі.

Ненависть до релігії, яка нині тут і там уходить навіть за крітерію „поступовости“ вводить відповідний субект в екстрем нищення релігії.

І щож — питаю ся — винен гакатистови інноплеменник, що его старає ся він за всяку ціну знищити? Що винна атеїстична релігія, евангеліє Христа, сам Христос, що рад би то все з лица землі усунути і державу без Бога пропагує, та попирає всю реформу на тій основі положену? Чи менше право до істнованя має може Господь Сотворитель, як атеїст реформатор? Чи менше інноплеменник, як завзятий гакатист? Сю квестию розсуджає найліпше сам розум. З сего виходить, що певна міра кождому, навіть в пекучо-конечних потребах нашого часу є потрібна, хто не хоче по певнім часі стати жертвою пессимізму і заведених на-

дій. „Бо наше фізичне здорове — каже Burke — наша моральна вартість, наше суспільне щастє, наш політичний мир, то все залежить від запанованя над нашими забаганками і пристрастями, що старі народи називали кардинальною чеснотою уміркованя“.

Кінець всіх екстремів легко можна передвидіти, витревала праця і стремління до правди скорше чи пізнійше вінчає ся успіхом.

А. Г.

Перегляд часописий.

„Свобода“. На допись п. Василя Семака, згадану нами в посліднім числі „Ниви“, відповідає „Свобода“ в ч. 13. („В чім лежить наша будучність“) таке: „Нам потрібна конечно солідарність, карність і організація. До сеї злуки не треба однак москвофілів і клерикалів-барвінчуків, бо сі виступають проти острої хлопської політики. За се з'єднане справді опозиційних хлопських наших партій: національно-демократичної, радикальної і соціально-демократичної — не лише річ корисна, але і konieczна, коли ми хочемо справді сотворити таку сильну хлопську армію, що розбила би кайдани нашого народа. П. Семак добре се завважав, що у практичній політиці (на вічах, в агітації, в брошурах і т. д.) не пізнаєш одної партії від другої. Всі три жадають того самого, а помімо того бокують від себе. Партії є потрібні і konieczні, але їх повинно бути тільки, кілька конче треба. У нас є матеріал тільки на одну партію“. — Сам отже орган нац.-дем. партії признає, що між нею, а партіями рад. і соц.-дем. нема жадної ріжниць в практиці, значить на вічах і в пресі. Нам більше і не треба. Цікаво також, як редакція „Свободи“ розуміє політику. Основа політики, політичних переконань — се у неї бай-дуже; коли жадання практичні, хвиливі, подібні до себе у одної партії і у другої, так вже сі партії можуть бути одно. Виходилоб, що така пр. партія християнських соціалів може получитись з партією соціалістів тому, бо у одних і других політика практична, практичні і хвиливі політичні жадання, мало що не ті самі. Чи се справді нерозуміне сути політики, чи баламучене і туманене народа, годі відгадати. — Звертаємо також увагу наших читачів на другу статтю в тімже числі під заг.: „Як виглядав світ за Христових часів“. Спорити з автором переписаних стрічок нам годі. Ми тільки для ілюстрації, яким кормом живить „Свобода“ наш народ, передаємо тут кілька виписків: „Богато змінило ся на світі від того часу (від часу Ісуса Христа). Навіть саму Христову науку переробили різні фарисеї (з дальших уступів виходить, що тими фарисеями були папи і єпископи) на свій єзуїцький лад і — здає ся, — як би Ісус Христос ще раз з'явив ся серед людей, то скрутив би знов

з мотузя канчук та тих езуїцьких фарисеїв, що підшивають свою роботу під Ёго святе ім'я, перших скропив би нею без милосердя". — („Египтяни) перші на світі дійшли до віри про одного Бога... Від єгипетських жреців віру в одного Бога переймали і Жиди"... — „Появив ся Мессія та розп'яли його. Потім у Жидів виступало ще кількох мессіїв, що ставали на чолі жидівського народу проти Римляни і фарисеїв. Послідний мессія був Бар Кохба..." От так собі звичайна історія. Треба було боротись проти Римляни і фарисеїв, виступив один мессія, по імені Ісус Христос, відтак було ще кількох таких самих мессіїв, а вкінці Бар Кохба... І все вже ясно... Відтак іде уступ про папів, єпископів і монастирі, що зіпсували Христову науку, „а римські папи і єпископи — навіть — різали і мучили тисячі людей тільки тому, що ті толкували собі трохи инакше Христову науку". — „А коли нині люди кажуть: не досить, що ми вільні, але мусимо бути рівні і правом і майном (значить: соціалісти), та коли кажуть, що ніхто не сьміє жити з чужої праці — то се є ще далі наслідки науки Ісуса Христа" (??!!) ...Ми би тут еще, вже може по десятій раз, знова спитались: Чи партія нац.-дем. існує для своєї преси в роді „Свободи", чи може на відворот? Колиж так, то що роблять члени партії, що засідають в її заряді, або взагалі мають на неї який вплив, члени, що почувають ся до християнства, передовсім священники, що вони роблять в тім згляді? Чи їм байдуже, який корм дістає наш народ?

„Промінь“. В статі „Народне учительство і школа — а духовенство“ (ч. 6. 7.), висказує орган радикальних учителів гадку, що духовенство не повинно мішатись в справи шкільництва. Погляд дуже інтересний, який зраджує, що редактори „Проміня“ не розуміють призначення народної школи і народних учителів. Їм здаєсь, що народна школа, се одно, що університет, вільний, незалежний храм науки. Тимчасом сей погляд зовсім хибний. Народний учитель се тільки помічник і відпоручник родини, громади. Він мусить так виховувати повірені йому діти, як сего бажає собі громада суспільність. Виховане в школі се лише доповнене домашнього виховання. З сего ясно, що коли суспільність яка є християнська, там священники, яко провідники душ, мусять мішатись до школи з обовязку свого звання. Коли священник є провідником душ батьків, то чи тим самим не має бути також провідником душ їх дітей? Вимагати отже від духовенства, аби воно „справ шкільних не зачіпало“, — се чистий абсурд. Народна школа, яко інституція зависима зовсім від суспільности, у нас від суспільности християнської, мусить допустити до себе „вмішуване“ духовенства. Після сего відновімо редакції „Проміня“ на кілька дальших его закидів. „Промінь“ вмовляє в своїх читачів, що наше духовенство вороже до школи і на те наводить від часу до часу деякі приклади. Ми вже се раз підносили, а тепер ще раз повторяємо, що за одиниці загал не відповідає і ми за одиниці, які там з яких небудь причин не відповідають своїй за-

дачі, тут спеціально неприхильні школі, ломити копія не будемо, ані не думаємо їх боронити, коли завинили. Скажемо також, що колиби ми хотіли поступати як „Промінь“, ми моглиби і на учительство не одно гірке слово сказати, опираючи свій погляд на одиницях і учительству не корисне свідощтво виставити, але сего не робимо, бо се булоби несправедливістю. — Не гарно також із боку редакції „Проміня“, що вона воює з нами нечесною зброєю. Ось закидає нам, немовби ми колись прозвали учителів — недоуками, коли тимчасом се незгідне з правдою, бо ми такої навіть гадки ніколи не висказали. Противно, редакція „Проміня“ виражалась все, а й в найновішій числі виражаєсь згідливо про духовенство, квестіюючи єго інтелігенцію і „ученість“. Далше каже „Промінь“, що він в попередних статтях виказав вороже становище духовенства супроти народної школи (і свєтіти взагалі) і учительства. а „Ниві“ на те „не стало аргументів, бо в нотатці із приводу нашої статі закинула нам лише недоладність наших виводів, хоч, що правда, ані одним слівцем тої недоладности не виказала“. — Тимчасом ми відповіли на згадану статю зараз таки в 15. ч. з р. 1905 під заг. „Наше духовенство а учительство“. Що на інші деякі напасти, особливо личні, не відповідаємо, то се нічо дивного, бо ж годі полемізувати з людьми, які свого уроєного противника частують найпоганішими уличними словами, як се булово головню в тамтогорічних числах „Проміня“.

„Буковина“. Гарний даруночок зробила своїм читачам черновецька „Буковина“ на самі Великодні свєята перекладом статі Людвіка Гумільовича під заг. „Зміст вірувань у релігіях“. Автор статі, професор університета, отже з konieczности для редакції „Буковини“ „наукова повага“, виходить з założenia, що корінь релігії лежить в зображеннях про надзвичайні сили і власти. Скоро ті означені зображення довгий час придержують ся, то вони усталюють ся через повторюване і призначене і так переходять на правди віри. Зміст вірування кожної релігії не має із дійсностю нічого спільного. Сей зміст є у всіх релігій однаковий. Те, що є в змісті вірування відмінного у різних релігіях, се не є сутєвим. — Зображуване божество відповідає завжди потребам, почуттям, економічному положенню і культурному станову чоловіка. В різних порах життя представляє собі той самий чоловік інакше своє божество, відповідно до своїх почувань. І сей індивідуальний момент є одним з головних жерел політеїзму. Сему моментови треба завдячувати також множество ангелів і свєятих в монотеїстичних релігіях. Колиж релігійні зображення є зависимі від кождочасних духових спосібностей людей, отже від їх культурного розвитку, то з сеї причини мусять вони йти рівним кроком з розвитком культури. Тимчасом церкви і теології потворили неперемінні правди віри, догми — і відсе те неперозуміне, той контраст між релігіями а пливучою вперед людською культурою. Коли ми нині признаємо еволюцію загальним законом в природі, що править на всіх полях життя, а в першій мірі в духовім життю людства, то лиш зміст вірування всіх

релігій виключений з під сего закону. Творене догм і консервоване їх є гріхом проти природного закону розвитку, а спеціально проти свободного розвитку духа. Державні інституції розвивають ся; право, мова, штука, все плыве вічною струєю розвою, лиш одні релігійні поняття творять виймок. Нині можна говорити про нову мову, приміром, про воляпик, тільки годі говорити, бо держава карає, про нову релігію, яка малаби бути ліпша від дотепер існуючої. — Осьте зміст статі Гумпльовича. Як бачимо, автор стоїть на тім, що релігія се видумка чисто людська, отже нема ні Бога, ні безсмертної душі. Тверджене легке, навіть дуже легке, колиб тільки хотів з ним погодитись наш здоровий розум, який нам позитивно доказує істнуванє того Бога, колиб тільки можна собі було дати раду з сумлінням, з моральністю, з пророцтвами, з чудами і т. д., колиб тільки хотіла на те згодитись наука, акої автор уважаєсь представителем, а яка нам зовсім що иншого говорить про релігію. А вжеж тим самим, що існує Бог, який сотворив вселенну, вже тим самим релігія має свій правдивий предмет. Конечним наслідком признання Бога є принятє можливости і конечности обявлення. Але не тільки релігія надприродна, вже також і релігія природна, мусить мати свої аксіоми, свої правди віри, свої догми. Має свої правди, свої „догми“ кожда наука, чомуж не може їх мати наука о Бозі, чомуж не може їх мати релігія, до тогож релігія обявлена? — Релігія повинна змінатись, повинна приноровлюватись до культури, повинна поступати? Се чистий абсурд. Правда, що цілість більша від части, правда, що два а два є чотири, не поступають ніколи вперед і не змінять ся. Правди віви, хоч не є так як сі перші очевидними, але є певними, бо опирають ся на повазі Божій, не можуть також ніколи змінатись, не можуть поступати. Розумієсь, ми говоримо тільки про релігію правдиву, а побіч релігії правдивої повстають також релігії фальшиві: на се потреба тільки, аби основи правдивої релігії змінились. На се не звертає уваги автор, а уважає всі релігії за одно, отже мішає лож з правдою, світло з темнотою. Зрештою нема про що довго розводитись, про порушені справи говорить основно кожда, хочби найменша апологія. Нам тільки цікаво, що наші люди, коли що перекладають, перекладають все майже те, що у чужих є найгіршого. А вжеж наймиліїші для них автори, що пишуть проти віри. Чи розумно пишуть, що ні, се їм байдуже, аби тільки писали „антиклерикально“, а вже добре. Не маловажна тут річ також ся, що наша суспільність легковажить собі моральність преси і каже за себе думати людям до сего найменше компетентним.

Я. Л.

З релігійного життя.

Товариство Пія (Piusverein) до попираня католицької преси в Австрії.

Найсильнішим і найстрашнішим оружем в руках противників Церкви і віри є безперечно преса. Нею змогли ліберальні вороги приєднати собі мільйони прихильників. Нею вціплювали між читачами помало обоятність і релігійний індіферентизм так довго, доки не вдалося цілком їх відтягнути, а навіть ворожі настроїти супроти Церкви і віри. В рівній мірі з сьм неразформальним атеїзмом та сама преса пособляла скорому розвитку морального зіпсуття. Паралізувати страшний і могучий вплив ліберальної преси на християнську суспільність могла Церков лише тим самим оружем — християнською, здоровою, католицькою пресою. Клиш лише клином найліпше вибивати. Зрозумів се добре і підніс се патер Кольб (С. J.), єзуїт, в своїм рефераті о католицькій пресі на V. австрійськім католицькім вічу у Відні минушого року. Свій замітний, наскрізь річевий, практично і научно виголошений реферат на сьм з'їзді, патер Кольб закінчив резолюцією, аби як найскорше заснувати особнє товариство, якого одиноким завданєм має бути попирати і ширити католицьку пресу в Австрії. Ся великої ваги резолюція прийнята односторонє дочекала ся в короткім часі зреалізованя. Разом з внескодавцем найвизначніші провідники католицького руху старались о правительственне позволенє на се нове товариство до попираня католицької преси.

Вже 6 II. с. р. відбулось засіданє в ціли уконституованя центрального виділу товариства. Як кожде товариство, так особливо сьвіжооснованє, потребувало до дальшої акції фондів. Як знова з другої сторони католики зрозуміли вагу і потребу такого товариства в сьм часі, свідчать датки грошеві так, що вже до 6. II. се товариство зібрало готівкою 32.669 кор. 29 сот. Між жертводавцями замічаємо і товариство львівських пань (певно польських), а навіть академічне стоваришенє віденських студентів при церкві св. Канізія у Відні.

Того само дня 6. II. при уконституованю центрального виділу на внесене єпископа Др. Маршала головою товариства вибраний Frhr. de Walterskirchen, першим заступником голови Dr. Hansle, а другим заступником голови Dr. Scheimpflug, секретарем Dr. Kastner а касієром Dr. Sim. Hagenauer. На тім самім засіданю відчитано псьмо прислане папою до кардинала Grusch'и. В нїм висказує папа свою радість з причини єдности католиків на вічу австрійських католиків а бажає аби католицька преса була уєїми силами попирана і змаганям сего товариства уділяє апостольского благословеня. До сего в другім псьмі і секретар папський кардинал Merry

de Val долучає свої найсердечніші желання і зазначає, що те саме папське письмо буде розширене, збільшене і єпископам всім буде розіслане до дальшого повідомлення загалу.

Рівнож тогож самого дня був відчитаний і другий лист кардинала Merry de Val, присланий до голови товариства Wal-terskirchen

При кінці сего першого і так важного засідання подав Dr. Hansle звіт із своєї аудієнції у папи. В часі розмови з папою про се товариство, зійшла бесіда і про головного мотора єго основання, про патра Кольба S. J. О нім святийший отець виразив ся з признанем і в нагороду за старанє о піднесенє католицької преси рішив відзначити благословенством з власноручно підписаним своїм іменем на долученій власній кабінетовій фотографії.

Лист папи Пія X. в справі сего товариства є найліпшим доказом великої єго ваги для усіх католиків австрійських, особливо духовних. Так і ми, о скільки почуваємо ся до тісної єдності з ними, коли вже не зможемо щедро грішми підпирати, так конечно було би нам запізнатись з сим могучим проявом руху і життя релігійного. Виразно пише в сім листі Пій X., що усі ми повинні тішитись повзятим рішенем при помочи добрих дневників відпирати їдє розширювану злими дневниками. Подібно як Лев XIII., так святийший єго наслідник папського престолу Пій X. в тім самім листі дальше напминає і звертає увагу на характер сего часу, аби писаному слову в явній борбі противставити писанє слово. Тим способом противники віри і Церкви впливають на своїх читачів власним способом думаня і діланя. Вони сего средства уживають, аби помало в своїх читачів заціпити свої погляди і підтягнути їх під панованє дневників. Рівночасно в такий спосіб ширять вороги релігії і зіпсугє. Дальше підносить і се, що завданєм кожного народу і кожної нації є тепер з якнайбільшим одушевленєм запобігти сему великому нещастю в публичнім і приватнім житю відповідним оружем. Кажє дальше, що жадні перешкоди не повинні відстрашити від дальшої акції в тім напрямі. Навіть політичні і національні ріжницї не можуть осягненю ціли перешкодити ані розбити сили австрійських католиків. В тій праці будуть помічними усі добрі і совісні єпископи, яких обовязком буде постаратись о добрих провідників. Томуж папа висказує переконанє, що усі вірні підопруть се знамените товариство для добра католицької віри і то матеріяльно, відповідно до свого становиєса і майна. Наконєць зазначає в сім листі Пій X. що усі австр. католики з огляду на шкоду, яку наносять суспільности злі дневники і з огляду на користь добрих дневників, мають важкий обовязок стримува- тись від ворожих дневників а пренумерувати і по своїм силам підпирати добрі дневники.

Нич дивного, що сей могучий клич папи відбив ся сильним відгомоном у поодиноких австр. дієцезіях і зазначив ся в пастирських листах єпископів, або навіть заснованем поодиноких дієцезальних філій товариства Пія. І так насамперід утворив ся в дієцезії Лінц так назв. „*Diözesanbeirat des Piusvereines*“. Головою вибраний катедральний парох Pinzger, заст. гол. директор Pesendorfer. Вони видали відозву, в якій зазначають, що кождий католик може і повинен бути членом сего товариства. Тому, що католицька преса боронить усі католицькі товариства, тож і вони повинні причинятись своїм датком на цілі товариства. Рівнож назначено загально висоту членських вкладок до сего товариства Пія для усіх католиків Австрії, особливо там, де ще не утворила ся дієцезальна філія сего товариства, бо кожда філія, яко самостійна, може осібно назначувати вкладки і інші справи регулямінові. І так учасники получені в групи по 10 осіб — поодинокі платять 6 сотиків місячно. Членом стає кождий з річною вкладкою 2 К, а есентуально і піврічними ратами. Член спомагаючий платить річну вкладку почавши від 10 кор. і вище. Добродієм стаєсь через одноразовий даток 200 кор. вище, основатель платить одноразово 1000 кор. і вище, а фундатором стаєсь через одноразовий даток 2000 кор. і вище, есентуально ратами сплаченими протягом першого року. Вправді центральний виділ сего товариства для успішнійшої акції зевзиває до утворювання місцевих груп і філій сего товариства; одначе заки ще отворить ся наша на пр. руська або львівська, або инша наша дієцезальна група, тимчасом можна посилати членські вкладки, як також відноситись по всі можливі інформації і інструкції в тій справі до отвореної осібної на ту ціль канцелярії товариства Пія під адресою: Відень (Wien) I. Bäckerstrasse Nr. 9.

В недовзі по заснованю сего товариства розпочав виділ акцію обнимаючу цілу Австрію. В тій цілі розіслав відповідні відозви, з яких одну відозву, понимаючи незвичайно важну і актуальну справу, станиславський Ординаріат вже в ч. III. за місяць марець в своїм „Вѣстник'у“ на стр. 43—45 помістив в оригіналі з слідующею цінною увагою: „Сю вѣдову, що єсть теперъ дуже на часѣ, подає ся до вѣдомости Нрч. Духовенства зъ тымъ, щобы пѣдняло акцію що до противдѣланя згубнымъ писемамъ, котрі якъ всюди, такъ и у насъ ширять ся. Найлѣпшимъ средствомъ до того було-бы выдаване писемъ, що вѣдкрывали-бы небезпеченство, яке грозитъ зѣ стороны несовѣстной преси и запомагане писемъ выдаваныхъ в дусѣ чисто християнскѣмъ.

С. С. С.

Бібліографія.

Ірмоси Пасхи.

Les „Heirmoi“ de Pâques dans l'Office grec. Etude rythmique et musicale par D. Hugues Gaïsser, Bénédictin de l'abbaye de Maredsous de la Congrégation de Beuron, professeur au Collège grec de Rome. 1905 Rome, imprimerie de la Propagande. XII, 110 pag. gr. 8° 4 Frs. *)

Основою сеї розвідки є питанє про форму грецких пісний церковних. По відкриттю оснувателя науки о церковних піснях кардинала Пітри (Hymnographie de l'église grecque, Rome 1867; Analecta sacra Spicilegio Solesmensi parata, t. I Parisiis 1876), працях проф. Христa (W. Christ et M. Paranikas, Anthologia graeca carminum christianorum, Lipsiis 1871), Стювензна (H. M. Stevenson, L'hymnographie de l'église grecque — „Revue des questions historiques“ II, 1876, ст. 482—543) августинця Бувіоро (Ed. Bouvy, Poètes et mélodes. Etude sur les origines du rythme tonique dans l'hymnographie de l'église grecque. Nîmes, 1876), проф. Крумбахера (Gesch. d. byzantinischen Litteratur, 2 Aufl. München 1897), А. Васильєва (О греческихъ церковныхъ пѣснопѣніяхъ, С. Петербургъ 1897) загально прийнято, що в грецких церковних піснях є два основні закони: однакове з ірмосом число звуків в тропарях і однаковий порядок наголосів, інакше, по словам граматика Теодозія Александрійського, грецкі стихи є „ісосіл-лявунта ке омотонунта то ірмо“.

Супротив сего погляду автор старає ся доказати, що „в гимнографіі грецкій ані рівне число звуків, ані однаковість наголосів не є суцїї або достаточні до опредѣлення ритма; лишень одинакова довгота звуків є властивим характером сеї поезії“ (l'isochronie, ou si l'on veut, l'isopodie est le vrai caractère de cette poésie, p. 43). Свій доказ він переводить на основі порівню-ючого зіставлення ірмосів Пасхи взятих з вісьмох ірмологів, рукописних і друкованих. Межи ними є і znana у нас книжка: De Castro, Methodus cantus ecclesiastici graeco-slavici (Romae, Propaganda, 1881, зладжена, як се і Гаїссер зазначає (на ст. 6), при помочи О. Прелата Ісидора Дольницького, „одного з найліпших знатоків руського співу“, з якої автор навів (на ст. 18—21) першу пісню канона кирилицею і з нотами.

Щоби музикальну довготу звуків поставити яко однукову норму форми грецких церковних пісний, з поминенєм наголосів і числа звуків, чого досі держано ся, до сего автор повинен був взяти не одні лишень і то ще найправильніші ірмоси пасхи, але і иньших канонів відповідне число, так, щоби з них справді слідше було се яко правило. Крім сего потрібні і історичні докази ісохронії з часів перед XIII. віком (від якого доперва да-

*) Ірмоси Пасхи в богослуженю грецкім. Студія ритмічна і музична Гугона Гаїссера, Бенедиктинця аббату М., конгрегациі байронської, проф. грецкої колегії в Римі. 1905. Рим. Друк Пропаганди.

тують ся жерела рукописні автора) аж до пори повстання канонів, т. зн. до пори, коли як раз їх мелодії ще не були установлені. На всякий случай елемент музикальний мож уважати за добре доповнене елементів тонічних і чисельних тим більше, що ним дадуть ся пояснити нерідкі відступлення від сих двох правил, які подибують ся в деяких грецких церковних піснях.

О. Боцян.

Із св. Землі.

Dr. Paul Wilhelm von Keppler, Bischof von Rottenburg, *Wanderfahrten und Wahlfahrten im Orient*. 5 Aufl. Mit 177 Abbildungen und drei Karten. 1905. Freiburg, Herder. gr. 8° X, 536 S. Mk. 8-50.

На вересень с. р. ладить ся наше руске паломництво до св. Землі. Нема сумніву, що хвилі побуту у тій, хоть далекій, але так рідній землі, о якій тільки мріло ся, за якою, як за вітчиною, так довго тужило ся, будуть хвилями великих споминів, щастя і благословення. Вже наперед можна перечувати, як сильно стане тоді і віра і серце говорити. А чим ліпше то серце буде приготоване і настроєне, тим вражливійше воно буде для сих незабутних споминів.

Маєм на думці провідник для паломників. Комітет організаційний паломництва обіцяє кожному путникови спеціальний друкований провідник, а нема сумніву, що будуть і устні. Але хто бажає і сам до сеї сьвятої дороги приготувати ся, тому велику прислугу зробить згадана книжка єпископа Кепплера, без сумніву оден з найліпших і найкрасніших описів паломництва до св. Землі.

Як заголовок вказує, ся книжка містить в собі: *Wanderfahrten* — подорож по Єгипті з Александриї до Каїра і Червоного Моря (ст. 3—177) і *Wahlfahrten* — паломництво по сьвятій Землі (ст. 179—468), до яких долучені суть спомини з гостини в Греції (ст. 469—532). Найбільше значіне має опис подорожки по Палестині. Читати сї картини, писані у формі пам'ятника, правдива артистична роскіш. Не знати, що в них більше подивляти: чи бистре око обсерватора, чи его ніжне чутз, чи широкі відомости біблійні і історичні, чи артизм писателя, маючого все щиро, просто, але так займаючо і місцями пориваючо, що читач бачить себе невідступним его товаришом, бачить живо перед собою свою другу вітчину. Особлившої ваги суть знамениті описи пам'яток старинности, місцевостей, природи, людей і життя, навіязані до нх історичні події і спомини, як не менш і личні рефлексії автора, заєдно дуже щирі і тверезі. Із сеї книжки доперва можна добре оцінити значіне подорожки до св. Землі, можна навчити ся, з якими споминами, думками і чутєм ступає ся там, кудю ходили стопп Сина Чоловічого, можна навчити ся, як і на що кругом себе дивити ся, тим більше, що чисельні образки неєдну річ вже наперед у памяті запишуть.

О. Боцян.

Въ святій землі описавъ, що звидѣвъ п бачивъ *Панько Скалюк*. Львів, 1906, ст. 26, ціна 20 сот.

Щоби заохотити наших людей до паломництва в св. Землю, видано отею книжочку, в якій приступно оповідаєть ся про дорогу до св. Землі і про саму св. Землю, особливо про Єрусалим і Вєфлеєм. Книжочку можна купити у п. Андрея Веретельника Львів, ул. Петра Скарги ч. 12.

Християньска жіноча милосерна добродійність. Реферат *о. Данила Танячкевича*, виголошений на загальних зборах Товариства св. Ольги, 27 грудня 1905 у Львові — Львів, 1906, ст. 30, 16^о.

Є се відбитка статі друкованої в „Ниві“, що становить рівночасно перший випуск розпочатого пок. о. Д. Танячкевичом видавництва тов. св. Ольги.

о. Данило Танячкевич

Парох Закоморя, ур. 6. падолиста 1842 р. в Дідилові, повіті каменецькім, умер дня 21. цвітня 1906 р. в Закомарю.

З покійним о. Данилом Танячкевичом зійшов в гріб оден з найдіяльнійших і найбільше заслужених сьвящеників. Вже від шкільної лавки заявляв він щире народолюбство і одушевляв молодіж до народної праці. Яко богослов був душею і організатором цілої рускої молодіжи, а его дописи і кореспонденції мали свого часу величезний вплив на розвиток нашого літературного і політичного життя. По висьвяченю перервав на якийсь час письменну працю і став практично трудитись для народа словом і ділом. В рр. 70. появляють ся знова его письменні праці, головню брошури, на різні теми. Покійний звертав головню в своїх працях увагу на економічну народну організацію та на уємні сторони відносин нашого духовенства до народа. Ставши послом в р. 1897 виеднав він заосмотрене для вдів і сиріт по сьвящениках, чим заслужив собі на вдячність цілого нашого духовенства. Не менше лежала ему на серцю також доля наших дяків.

Послідніми часами одушевляв ся покійний передовсім зарібновою еміграцією до Німеччини, організацією нашого жіноцтва, як не менше також організацією руского клира. Другій цілі мало послужити тов. св. Ольги, якого він був і головою і душею. Покійний мав незломну віру, що як Бог дасть ему віку і здоровля, він зорганізує ціле наше руске жіноцтво. Не-

вдовзі перед своєю нечайною смертю розпочав покійний „Видавництво тов. св. Ольги“, якого навіть першого випуска не судилось ему вже бачити. До другого випуска зладив був вже також дві праці, а в проєкті мав цілу серію дальших праць. Не менше щиро займав ся покійний також справою організації нашого клира. В сім згляді мав він спочатку в дечім відмінні погляди, як наша часопись, але пізнавши ближше напрям та інтенції „Ниви“, став в останніх часах її щирим прихильником і обіцявав (еще тиждень перед смертю) цілий ряд статей на тему нашої організації.

Покійний був священиком примірним, глибоко віруючим, був патріотом щирим, діяльним, чоловіком спосібним, працьовитим, характерним і надзвичайно покірним та до цілковитого відречення себе безкорисним. В сій хвили годі належно оцінити всі заслуги покійника, які він положив на всіх майже полях нашого народного життя, ми тепер лише всі відчуваємо, що ми втратили в особі покійника першого священика і многозаслуженого патріота. Земля, яку покійник так щиро і горячо любив, нехай буде ему пером. В. в. п.!

ВСЯЧИНА.

Справа конґруальна — хоч правительство внесло новелю до закона конґруального р. 1898 — мабуть не буде полагоджена в парламенті, бо суть ще важніші справи, як реформа виборча, кредити війскові, справа з Угорщиною, справи цлові і трактатові. Противниками справи конґруальної суть Всенімці, соціялісти, нім. партія людова і часть поступової партії нім. (Verfassungspartei). Теперішній парламент не буде вже мав часу полагодити справи конґруальної, а новий вибраний після нового закона виборчого мабуть не схоче.

И. Г.

Нова клевета. До новинки: „До чого доходить польська гаката в школах“, додала редакція „Діла“ (ч. 66) отсю свою увагу: „Наші єпископи вміють лише заходитись о ласку польских верховодів при помочи всяких пастирских листів“. Ся увага є нічим иншим, як лиш звичайною радикальною клеветою, обчисленою на те, що загал читачів „Діла“ пастирских єпископских листів не читає, отже легко повірить в таку інсинуацію — ну і намір буде досягнений, бо через те не один несвідомий кине каменем на духовенство, якого представителі сь то „заходять о ласку польских верховодів“...

Із Станиславова пишуть: В Велику Суботу мала відбутися утрєня воскресна в Станиславові о год. 6 вечером, рівночасно в польскім костелі і в рускій церкві. О тім, що утрєня воскресна відбуде ся в церкві о год. 6 повідомлено в своїм часі війскову коменду. Комендеруючий станиславівскої залоги розпорядив в той спосіб, що війскова музика з почетною компанією війська мала пійти до костела, а до церкви мала пійти лиш одна компанія

війська без музики, хочай в Станиславові єсть руско-католицкий Епіскоп, а з польської сторони єсть лише парох. Доперва на вставлене компетентних осіб змінено розказ о стілько, що поділено музику на дві часті, з котрих одна пійшла до костела, друга пійшла до церкви. Впрочім відправило ся прегарне се богослуженє при великім здвизі народа, бо сприяла тому прегарна погода.

В справі рускої дівочої гімназії надіслано нам отсю відозву: Кождий культурний нарід прикладає велику вагу до вихованя своєї молодіжи, бо від неї залежить ціла народна будучність. Абиж виховане давало як найкрасші висліди, стараєсь кождий нарід засновувати свою національну школу, бо лише в ній мож мати повну гваранцію, що єго змаганя й стремління не будуть зведені на манівці та що єго цвіт і надія, єго молодіж, сповнить усі бажаня, ставлені кожним народом до своїх духових провідників, якими була і повинна все бути єго інтелігенція. Правда, нам далеко ще до своєї національної школи, бо на величезній більшости нашої етнографічної території не допущена до неї навіть наша мова, але всеж засновки єї є і треба лиш дальше енергічно поступати, а будучність у наших руках. Притім треба зважити одначе не тільки на нашу потребу загальної осьвіти, але й на єї практичність та лучити *dulce cum utili*. І ось тут доводить ся сконстатувати, що о скілько наші сини мають вільний приступ до жерел знаня і можуть черпати з них у рідній мові, хоч ще не в такій мірі, як би нам бажало ся, о стілько для наших доньок був він до недавна майже зовсім замкнений. Ледво остатними часами зайшли тут зміни на ліпше і то виключно завдяки приватній ініціятиві. Лише завдяки свідомим одиницям маємо нині свою дівочу виділову школу, свою дівочу учительську семинарію і свій дівочий ліцей. Та на тім нам не вільно спиняти ся. Ми мусимо довести наші доньки до найвисших наукових інституцій, до університетів, в яких жєнщини здобули вже у великій часті рівноправність з мужчинами, а до того веде тільки одна найпростійша й найлекша дорога — дівоча гімназія. З огляду на те зважили ся ми на рішучий крок і постановили вже з початком вересня с. р. за дозволом шкільної власти отворити у Львові приватну дівочу гімназію з викладовою рускою мовою осьмоклясового типу. В гімназії будуть учити самі кваліфіковані сили для середних шкіл зь Львова, між ними так само укваліфіковані жєнщини. Імена членів цілого учительського збору будуть оголошені пізнійше. Гімназія буде відповідати всім вимогам державних руских гімназій, супроти чого можемо мати повну надію, що вона дістане вже по першім році право публичности з признанєм попередньої кляси так само, як єго дістав перемиський ліцей. Попри науку обовязкових гімназияльних предметів буде подавати ся на жадане родичів та опікунів за окремим винагородженєм наука жіночих робіт, співу, гімнастики, музики та французкої мови. В першім році отворить ся приготавляюча і перша кляса. Вписи і вступний іспит до обох кляс відбудуть ся вже перед фєриями в липни (день буде поданий пізнійше), а також по фєриях у ве-

ресни. При вписах треба буде зложити вступну таксу, як у всіх публичних школах середніх. За науку буде платити ся в першій (і потім в дальших) класі по 20 кор. місячно, так як в інших аналогічних приватних школах у Львові, в пригтовляючій класі оплата буде мінімальна і буде оповіщена пізнійше. Льокаль на школу і все потрібне уряджене дає монастир СС. Василянок. Рівночасно СС. Василянки розширяють дотеперішній свій інтернат так, щоби в нім могли найти поміщене всі замісцеві учениці за умовленою оплатою, котра також буде оголошена в найкоротшім часі. Тому що справа не терпить проволоки, бо на отворене такої школи треба постаратись в час о дозвіл шкільної власти, просить ся всіх родичів, що хотять віддати свої діти до сеї школи, прислати зголошення про те найдальше до дня 31. н. ст. мая 1906 р. на адресу настоятельки монастиря СС. Василянок Преп. М. Володимири Філевич у Львові, ул. Зибликевича ч. 24.

У Львові, дня 25. цвітня 1906.

За комітет:

С. Володимира Філевич, настоятелька монастиря СС. Ч. С. В. В.

О. Спиридон Кархут, ц. к. професор академічної гімназії.

Д-р Евстахій Макарушка, ц. к. професор академічної гімназії.

ПЕРЕПИСКА.

Вп. о. І. Ду. в От. Нам належить ся еще за р. 1905 6 К. — Вп. о. А. Руд. в Пл. за рік 1905 належить ся еще 3 К. — Вп. о. І. Жиг. в В. с. Попередні річники, як і Бог. Віст. можете дістати в товаристві св. ап. Павла (о. В. Лиско, ул. Кльоновича, 8). — Вп. о. Ю. Бил. в. Дег. Коли вам недостає яких чисел з р. 1905 — рекламуюте скоро, аби відтак не було за пізно. — Вп. о. В. Вер. в. Рог. Чи взагалі можна де купити згадані Вами брошурки — не знаємо. Пишіть впрост до Станіславова, до канцелярії... Вп. о. І. Чор. в П. Лист передали. За працю прислану і обіцяну щире спаси-Біг. — Вп. о. Л. Об. в Коб. Всякі грошеві посилки до тов. св. ап. Павла приймає тільки о. В. Лиско, ул. Кльоновича 8. Чому Вам завернено гроші — не розуміємо, хіба що адресата небуло дома, виїхав на сьвята. — Вп. о. А. Гр. в Бер Гроші почта нам доручила; рекламовані числа вислано також еще 6IV. с. р.

На численні запитання повідомляє ся, що

Проповіди

на сьвята і неділі цілого року написав Петро Вілинський

ЧАСТЬ III.

Предложені Всч. і Всв Митроп. Ординариятowi до апробати, скоро буде позволено, піде до печатні.

Часть I. і II. можна ще дістати в книгарні Інститута Ставропігійского і книгарні Тов. ім. Шевченка у Львові, також в Тернополі в книгарні братів Яблонських, в Станіславові в книгарні п. Добушинського по ціні 3 кор. за одну часть. Що до проповідий п. з. „Десять заповідий Божих“ то ті давно вже вичерпані, а друге поправне видане буде аж по вичерпанню повизших проповідий.

Цариця Мая Марія

31 Наук на місяць Май

пригідні також на кожний Празник Богородичний
уложив

о. Юліян Дзерович, катихит в Бродях

300 ст. 8^я на прекраснім папері; ціна книжки 4 корони пересилка поштова 30 сот. — Дістати можна лиш у автора в Бродях.

З М І С Т:

1. Вступна наука: Місяць Май — Місяць Марії.

Часть перша: Хвала Марії.

2. Марія, непорочно зачата; 3. вільна від всякого гріха; 4. Мати Божа; 5. Мати наша; 6. Ходатаїця перед Богом; 7. Цариця Мучеників.

Часть друга: Чесноти Марії.

8. Віра Марії; 9. Надія; 10. Любов; 11. Молитва і праця; 12. Покора; 13. Убожество; 14. Послух; 15. Поступоване в щастю і нещастю.

Часть третя: Опіка і поміч Марії.

16. Марія, спасене рода християнського; 17. Мати руского краю; 18. Над праведниками; 19. Над грішниками; 20. В терпіннях душевних; 21. В потребах тілесних; 22. Над дітьми; 23. В годині смерті; 24. Над душами в чистилищі.

Часть четверта: Способи почитання Марії.

25. Призиване імени Марії; 26. Почитане ікон Марії; 27. Богомлія і братства Марії; 28. Невинна любов до Марії! 29. Молитва: Богородице Діво; 30. Акафист до Пречистої; 31. Прощальна наука: Рахунок за місяць май.

У тогож автора можна дістати також книжку:

„ЯК У СЬВІТІ ЖИТИ“

або практичні вказівки, як заховуватись в товаристві, в церкві, в дома, в гостині, в подорожж.

— Ціна книжки сеї 2 корони. —

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодинокое число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

В справі організації духовенства.

[Голос священика].

До порушеної „Нивою“ справи: організації нашого духовенства, хотів би я додати кілька своїх уваг і гадок. А хотів би я се зробити тим більше, що мешкаючи тепер в місті, а будучи передше на селі на таких незavidних постерунках, як приватні сотрудиництва в різних деканатах станиславівської єпархії, удалося мені призбирати чимало досвіду і пізнання на скрізь потреб нашого духовенства. Сьміло можу сказати, що заки еще появились статі шан. автора с. с. с. в сій справі в „Ниві“, вже від часу, коли вперве почала виходити „Нива“, живо обговорювали ми і приватно в кружках родинних, а декуди і на соборчиках та празниках, з одного боку збільшаюче ся культурне, научне, а навіть і приватне відчужуванє від Церкви молодшої і більше радикальної части нашої інтелігенції, а з другого боку брак у нас не лише якоїсь в тій цілі з'організованої акції, але навіть і свідомости грозячого і з днем збільшаючого ся небезпеченства для нашої Церкви і народу.

Як раз в найліпшу пору відозвав ся шан. автор в тій справі. Не довго потім той самий предмет знайшов в листі пастирським нашого єпископату відповідну згадку, поперте і пастирську апробату так, що вже цілковито було би злишним на пр. по приміру шан. автора с. с. с. тепер знов розводиться над потребою організації, над грозою небезпеченства для нашої суспільности, а прямо по таким виразнім однодушнім голосі нашого цілого єпископату сталось нашим обовязком забиратись до сеї організації в як найскоршому часі. Ходить тепер лише о те, аби по як найкоротшій дискусії вказати дорогу і спосіб, як найбіль-

ше практичний, відповідний нашим відносинам, до здійснення сего вже поставленого, актуального постулату. Тому ж і я, щоби не забирати місця „Ниві“ і читачам часу, не буду входити в подрібний розбір статей шан. автора с. с. с. в тім напрямі написаних, а лише загально критикуючи ради шан. автора, подам дорожку, після моєї думки, найбільше практичну і найскорше ведучу до здійснення постулату організації нашого духовенства.

Шан. автор с. с. с. свідомий теперішнього грізного стану серед нашої суспільности, а горячо перенятий бажанєм як найліпшої санації, в тім своїм палкім одушевленню для сеї справи не досить ясно і намацально представив сам постулат організації вже з самого початку сих статей, а навіть і помішав ціль організації з її формою і виглядом, а тим рада та дорога вказана не досить ясна і не практична, як зобачимо.

З сим годжу ся з шан. автором с. с. с., що тяжко є, (чи річ неможлива, се вже друге питанє? !...) „завести відразу тривку, загально прийату організацію з випробованою і ясною програмою. Годжусь з сим, що організація така мусить природно розвинутиись. Доперва в статі „Отверте слово“, полемізуючи з „Ділом“, яснійше розвинений сам постулат і якою має бути організація духовенства. З так одначе понятою організацією ніяк не можу згодитись, а то власне задля тих самих причин, задля яких шан. автор сим разом не цілком слушно, если не відкидає цілком станову організацію, то хоче перед закидом станової організації оборонитись, не мов би така станова організація, подібно як інших станів цивільних, автором назначений суспільний ціли і народній спільній праці на християнській основі могла противитись.

Вже з самих слів і причин наведених автором легко можна доказати, що організація наша не може бути лише становою.

По перше, що наша організація станова ані на крихту не противить ся суспільній праці, противно народній праці помагає, виходить ясно вже з самого понятя церкви і священників, яке сам шан. автор с. с. с. при кінці статі п. з. „Отверте слово“ подає. Іменно священники і станово зорганізовані під зрадою Христа і зрадою головної своєї місії духовної не кинуть свого духовного і на скрізь суспільного післанництва, а як виражуєсь шан. автор с. с. с. „не перестануть стреміти до ідеалів християнської суспільности“.

Тим самим організація такого священничого стану з післанництвом і завданєм на скрізь висшим від кожного якого небудь иншого світського стану, завданєм чисто духовним суспільно-народним, може бути лише помічною до осягнення сеї висшої духовної, релігійно-народної місії, яко слуг Христа і Церкви серед нашої суспільности. Подібна станова організація навіть і тогди не відтягне нас від нашої властивої праці, коли би вона між иншими, а не головно, як хибно з „Ділом“ розуміє шановний автор с. с. с., мала на меті супроти деяких ворожих одиниць серед нашої суспільности обезпечити матеріальну екзистенцію, а евенуально і політичну в міру потреби. Бо ми обезпечені матеріаль-

но, не потребуючи старати ся ані журити ся о хліб насущний, будемо могли тим лекше, тим свободнійше, тим інтензивнійше посьвятитись нашій властивій духовній місії і високому післанництву,

Цілком інакше річ маєє із становою організацією других сьвітських станів, як ремісників, адвокатів і др. У них належане до сего або другого стану впливає з самого способу матеріяльного удержання, котре за високим винагородженем за працю станову може так противитись інтересам одиниці, як загальна станова організація якогось одного стану сьвітського може противитись не лише матеріяльним інтересам суспільности, але єї висшим духовним і народним цілям. Наколи ціль нашої організації є головно духовно-народна а чисто матеріяльне обезпечене є цілюю лише о стілько о скілько.

По друге шан. автор с. с. с. говорить виразно о організації сьвящеників в цілі спільної народної акції. Спитаю тепер, чи-ж організація сьвящеників, які-ж прецінь творять один відрубний духовний стан, може бути інакшою, як становою? Вже з понятя річи виходить станова організація.

По третє, не завше ціль акції становій противна або відмінна, зможе організації становій відобразити характер становий. О скілько менше нашій організації становій спільна акція народно-суспільна, яка впрочім, як доказано, лежить в самім понятю місії Церкви і сьвящеників, зможе відобразити характер становий.

Наконець, як вже сам шан. автор с. с. с. зазначає, навіть ворожий нам дневник народний, а властиво під фірмою народною, признає слушність такої станової організації. Чому-ж не користати з права нам і ворогом признаного, я не виджу рації, і не знаю, чому і шан. автори с. с. с., і нашим Владикам відпекуватись станової організації. Лише вистарчить вияснити, що „Нивою“ піднята гадка організації сьвященства взагалі, як з природи річи виходить організації станової, цілком а цілком не лише не противить ся спільній народній праці, але противно, як найбільше їй помагає, або одним словом, є найбільшим патріотичним обовязком і ділом, до того тепер актуальним і пекучо потрібним. Тому-ж не лише Церков наша устами наших Владик, але і нарід наш і ціла наша суспільність домагаєє як найскоршої станової організації нашого руского духовенства.

Ходить тепер еще мені о се, аби подати як найкоротшу і найліпшу дорогу до здійснення сеї організації нашого клиру.

По виясненю самої форми нашої організації вкажу на спосіб найбільше практичний до скорого і успішного переведеня сеї станової організації.

Власне тому, що справа є актуальною і пекучою, що з огляду на добро нашої церкви і народу мусимо з поспіхом забиратись до сеї справи, з тої причини знов не можу вповні згодитись на спосіб поданий автором.

Іменно шан. автор с. с. с. радить німецькі так зв. соціяльні конференції, а відкидає можливість такої організації дорогою генерального з'їзду.

По мисли шан. автора с. с. с. з часом напр. найскорше по кількох, або і кільканайцяти роках оснований таких поодиноких кружків по цілм краю, взаємною виміною гадок і евентуально остаточним зібранем тих кружків в одну цілість, одним центральним товариством при захованю повної автономії поодиноких кружків, довершилабись організація цілого нашого духовенства.

Таким способом, як вже з природи річи виходить, если не кільканайцять років, то найменше кілька років і то напевно треба би чекати, заки би могла утворитись яка така суцільна організація цілого нашого духовенства.

В тім власне, що задовго треба би чекати на утворенє такої суцільної організації, а надто з непевною надією на добрий успіх, лежить непрактичність способу організації поданої шан. автором с. с. с. Непевність успіху шан. автором поданого способу організації лежить не лише в непевности, чи знайдесь достаточне число діяльних св'ящеників, які би занялись оснований таких кружків, але і в випадкових більше або менше сприяючих обставинах, в браку загальної і ясно витиченої програми і в перешкодах часто личних і приватних, тамуючих акцію поодиноких діяльних св'ящеників при оснований сих кружків.

Тому з огляду на сю слабу сторону поданого шан. автором способу показуєсь конечна потреба вже з самого початку якоїсь моральної одиниці, яка би з ясно витиченою програмою загально одобренным способом була головним мотором оснований сих практичних кружків, їх провадила, евентуально збирала до купи і таким способом сю організацію розширила на ціле наше духовенство. З висше поданих причин сю організацію духовенства ніяк не можна лишити ані самим так зв. соціяльним конференціям, ані не можна відкинути способу організації духовенства дорогою загальною зїзду.

По моїй думці, в цілі скорого і успішного переведеня становой організації нашого духовенства, треба ужити обидвох сих способів, себто і соціяльних конференцій і моральної одиниці, центрального виділу, утвореного дорогою генерального зїзду і обидва сї вказані способи получитьи в одну гармонійну цілість.

В слїдуючий спосіб можна би ужити сих обох способів як двох складових елементів скорого переведеня задуманої організації. Іменно дорогою загальною зїзду утворений виділ взяв би цілу акцію організації в свою руку на основі ясно витиченої програми загальним зїздом одобреної, головно був би мотором заснованя таких поодиноких кружків, а засновані провадив і збирав до купи. На позір видавала би ся дорога трудною до здійсненя і непрактичною. Лише на позір так може видаватись. В дійсности є ся дорога найкоротша і найскорше ведуча до ціли, а то тому, що в тім напрямі вже маємо не лише начату роботу, але вже приготовану і улекшену так, що вистарчить нам тепер єї успішно закінчити і довершити.

А тим, що вже рядом літ трудить ся в тім напрямі і в справі нашої організації був би не лише помічним, але і міг би доклати самого діла організації, є ніхто инший, як загально при-

знане і під опікою цілого нашого Епископату стояче товариство св. Павла.

Одначе хоч ціль сего товариства св. Павла є майже ідентична з справою нашої організації, то мимо того воно зможе доконати сего діла лише при відповідній зміні своїх статутів. Рівнож і в сій послідній точці маємо начату і улєкшену роботу. Іменно на послідних загальних зборах св. Павла ухвалено зміну статутів товариства св. Павла і рішено найдальше по феріях в осени в тій ціли скликати надзвичайні загальні збори тов. св. Павла. На сих зборах має виділ предложити домагану зміну, евентуально відповідну реорганізацію і перестрій самого товариства.

Коли же виділ предложить зміну статутів в дусї задуманої організації і сей перестрій товариства буде ухвалений загальними зборами, то вже сего року буде можна підняти інтензивну акцію в справі успішного переведення організації нашого духовенства.

Вказана дорога до скорого і успішного переведення становой організації нашого духовенства домагаєсь від нас і від виділу тов. св. ап. Павла відповідної акції. І отсими постулятами до нашого духовенства і виділу тов. св. ап. Павла закінчу сей мій голос в справі нашої організації.

Іменно пекуча справа організації нашого духовенства домагаєсь від виділу тов. св. ап. Павла: 1) Як найскорше виготовити зміну статутів, ухвалєну загальними зборами, по можности в напрямі успішного здійсненя і найкоршого перепровадженя організації нашого духовенства. 2) Подати в „Ниві“ до загальної відомости успіх сеї роботи, евентуально перед загальними зборами в „Ниві“ предложити загальний начерк виготовленого проєкту зміни статутів до попередної загальної дискусії. 3) Скликанє як найскорше надзвичайних загальних зборів в найбільше догідний для духовенства час. Іменно найліпше би було сї збори скликати кілька днів перед плянованим відїздом наших паломників до Єрусалима. Для більшого успіху добре буде получить сї збори з реколекціями для сьвящеників. Єще ліпше було би виготовити, або постаратись о виготовленє кількох основних рефератів о найбільше пекучих справах нашої церковно-суспільної акції в звязку з наміреною організацією. 4) Наконєць розвести як найширшу агітацію за як найчисленнішим зібранєм нашого духовенства на сих зборах.

Та сама справа організації вимагає конечно і від нас:

1) Загального впису перед сими загальними зборами в члени товариства св. апост. Павла; 2) Як найчисленніша обовязкова участь в сих зборах; 3) Як найревнїша завзята агітація в справі становой організації нашого духовенства.

С. С. С.

Соціалізм і соціалісти.

(1. Продовжене).

Тож за причинами, чому на землі нема мира, мусимо шукати деінде, не у автора. Автор за се робить відвічальним самих християн, а особливо розпинає ся за жидами, котрих мордують в Росії. Мушу передовсім зазначити, що я не є прихильником мордів, насупротив, я є найбільшим ворогом не лише всяких мордів і бійок, але навіть всяких сварок і непорозумінь, які викликають гнів і роздор помежи людьми. В імени лише правди пукаю за виною, по чийй стороні вона лежить?

От, що читаємо в „Korrespondenz-Blatt für den katholischen Klerus Österreichs“ в статі під заголовком: „Die Revolution in Russland“ в справі погромів жидівських в царстві російським.

Автор порівнює теперішнє положенє в Росії з положенєм в часі великої французкої революції, а цара Николая II. з тогдішнім королем французким Людвигом XVI., а наші часи з часами перед великою революцією Лютра і з найблизшим по нїм часом, трийцятьлітною війною.

Він твердить, що причиною французкої революції були жиди, а своє твердженє опирає на історії Дрімонта (Drumont) під заголовком: „Зжидоватіла Франція“.

В II. розділі тої історії, що обнимає літа 1394—1789 можна вичитати таке:

Страх і нерішучість Людвика XVI. позбавила его престола, а вкінці і життя.

Жиди були тогди найбільше неприєднаними ворогами як Бурбонів, так і Стюартів. Найбільшим роздувачем французкої революції був Марат, а властиво Мара, іспанський жид. Многі жиди в Києві називають ся еще до нині Мара.

Дальше переходить автор статі до виказання, що так як у Франції, були і в Росії жиди причиною революції. Число жидів російських подає на 5,885.547. Заледво 3 процент з того числа займає ся управою рілі, проча часть жидів жиє з використання народа, цілком, як у нас. Щоби так російський нарід не зубожів цілком, правительство російське не позволяло жидам поселяти ся як тільки по містах. Звідси то і ціла ненависть жидів до держави російської і до пануючого дому Романових.

Першою жертвою тої ненависти пав великий князь Сергій, найспосібнійший з дому Романових, замордований на улиці Петербурга дня 4. лютого 1905. „Es war ein Judenmord“ (було то убийство жидівське), каже автор статі.

Міжнародне жидівство, которого головним осідком єсть біржа в Лондоні, з жидом Ротшильдом на чолі, узнало час за відповідний, щоби довершити всесвітнє панованє золотої міжнародности. Росія єсть одинокою цивілізованою державою на

світлі, де жидам не була дозволена цілковита свобода рабунку і морду. Тож до викликання революції і до повалення російської держави подала спосібність нещаслива для Росії війна з Японом. В часі цілої війни працювала ціла преса жидівська, з пресою Англії і північної Америки на чолі, щоби людність успособити як найгірше для Росії, а вже-ж найбільше таки її власних мешканців. Жиди займаючи ся пресою тішили ся і зітхали в потоках російської крові.*) А що-ж автор на се? Нічого, бо єму байдужна кров християнська, що ллє ся в інтересі і з приводу Жидів. Він не хоче видіти надужити і другої сторони, а видить надужити лише сторони собі зненавидженої. Жидівська преса і її прислужники (Knechte) працювали силою пари з ославленими професорами а la князь Трубецкой. З всіх друкарень російських єсть до двайцять процент в руках жидівських.

Великі часописи: Русь, Наша Жізнь, Син Атечества, Новості, а вкінці Бержевія Ведомості служать виключно жидівству. Від часу, коли Вітте прийшов до керми яко фактичний диктатор Росії, котрий працює в інтересі жидів,***) повстали нові часописи на пряму революційного анархістично-жидівського. Цензура устала, свобода преси працює для жидів. Жид Пропер в Петербурзі має перемінити свої Бержевія Ведомості в більшу часопись „Свободний народ“. А треба знати, що жид Пропер єсть найближшим (der intime) дорадником Віттого.

Загрожений революціонерами, притиснений від Віттого яко головного заступника (von dem Hauptagenten) жидів видав цар маніфест, котрий переміняє Росію в конституційну державу і зрікає ся самодержавної власти. Маніфест появил ся 30. жовтня 1905 і зістав прийнятий радісно російським православним населенням. Але жиди не були ним вдоволені.

В тій справі появила ся вступна стаття в дневнику „Berliner Tagblatt“ органі жида Моссе з 30. жовтня, в котрій читаємо:

Заповіджений торжественний маніфест появил ся. Мусить ся єго уважати яко осьвідчне банкрутства самодержавя, о котрім розуміє ся, не треба забувати, чи він єсть в силі остаточно заспокоїти зволновані філії революції.****) Берлінський орган жидівський осьвідчає ясно і зрозуміло, що цареві Николаєви II. не може навіть маніфест конституційний, бо жиди хотять знищити Романовів, а Росію зробити республікою. О тім висказували ся вони часто і явно.

Проклямація цара поділлала відворотно на жидів як на нарід вірний цареві.

*) Die Pressjuden jubelten und jauchzten in Strömen russischen Blutes. Що воно правда, вистарчить перечитати перше число львівського Таблята з часів російсько-япанської війни.

**) ...der die Geschäfte der Juden besorgt.

***) „Berliner Tagblatt“ schreibt in seinem Leitartikel vom 30. October: „Die angekündigte feierliche Kundgebung Nikolaus II. ist erscheinen. Sie muss als eine Bankerrotterklärung des Selbstherrschertums aufgefasst werden, von der freilich nicht abzusehen ist, ob sie imstande sein wird, die erregten Wogen der Revolution endlich zu glätten“.

Понеже муж довіря жидів, граф Вітте, котрого жінка єсть жидівка з Одеси, здавав ся жидам працювати за повільно, поволі постановили самі скинути царя з престола. Жиди в Одесі скинули формально Николая II. і оголосили дунайско-чорноморську республіку. Опісля заняли ратуш, подерли і знищили всі портрети царя і вивісили на ратуші червону хоругву. На балкон вийшли жидівські бесідники і заявили, що ціла просторонь довкола Чорного Моря єсть независима. Опісля приступили на ратуші до вибору. На президента республіки вибрали адвоката Пергаменту, на міністра торгівлі банкира Гайса, на міністра фінансів знаного мільонера Бродського, на міністра справедливости Кравсгара (Kraushaar), на міністра наук Цукеркандля, отжеж самих жидів. Опісля устроїли великий похід по місті. Доси заховував ся православний, вірний цареві нарід супокійно. Но видячи, що дїє ся, повстав і дав демонстрантам кроваву научку. Богаті жиди і всі вибрані міністри республіки утікли з Одеси.

Що жиди виробляли в Одесі, описує оден Німець з Одеси в „Augsburger Postzeitung“ в слідуючий спосіб:

Коли царський маніфест зістав там оголошений, то людність постановила обходити надане конституції по релігійному. В тій цілі устроїла процесійний похід по улицах. На чолі походу ішло сьвященство і несло образи сьвятих. Процесія поступала спокійно. Люди були вдоволені подарком царя, тим більше, що вони не відчували і самодержавної влади яко давячого тягару. Хто однак не був вдоволений, то ті, котрих не можна взагалі вдоволити ніколи — жиди. 80 процент учеників в Одесі се жиди, 90 процент учениць се жидівки. Не самі зі себе, але підюджувані „старими“ зневажили процесії, ба навіть стріляно на учасників процесії, а навіть кількох з них забито. Образи сьвятих і царські портрети повиривано російським вірним і знищено. Опісля прийшло до бійки помежи революціонерами а противреволюціонерами, першими були жиди, другими були зневажені християни. Жиди розпоряджали всякими родами оружя, кидали бомби, а в уличних борбах упало так само багато християн як і жидів. За границу пійшов, розуміє ся, знов крик о страшнім переслідуваню жидів і збирали складки на „бідних жидів“!

Одеса була ілюмінована, коли появил ся царський маніфест. На ратуші уміщено величаву газову обвідку з виразами: „Бог і цар“. Жидівські революціонери видерли сї слова; тим нарушили розуміє ся глибоко релігійні і патріотичні чувства російського народа. Прийшло знова до бійки, жиди знова оперували бомбами — „бідні жиди!“ З Кишинева доносять, що революційний жидівський елемент так дав ся в знаки мешканцям, що против революціонерів настало страшне огірчене серед ремісників, крамарів і тим подібних кругів. Їх тероризм переходить на всі маси, бо вони не терплять, що другі суть вже вдоволені тим, що осягнули, вони бурять против царя та против релігійного настрою Росіян“.

До Бриксенської хроніки (Brixener Chronik) доносить так один Німець о одеській переслідуванню жидів: Річ представляють дуже фалшиво. Революцію зробили в 75 процент діти від 12 літ під проводом студентів, а з тих 95 процент жидів. Різня була викликана впрост безличністю і безвстидністю жидів по виданню маніфеста. Демонстрацію зробили в тім дни виключно жидівські ученики, що змушували кожного по дорозі, щоби відкрив голову перед їх червоною хоругвою. Поліція була зневолена виступити против революції. Деяким поліцаям вибито очі, иншим повідтинано пальці. А за кулісами агітували адвокати і лікарі, по найбільшій часті жида. Инша не менше знаменна вість находить ся в „Augsburger Postzeitung“. Після неї оповідає наочний сьвідок, що доперва недавно вернув з Росії, що в Єкатеринославі, більшим місті в полудневій Росії, тамошні жида позавішували псам хрести на шию і так нагнали їх на улицу. (А що-ж скаже на сю зневагу автор статі: „На землі мир“... Хто нарушує мир?) Щоби поняті цілковито обурююче поступованє, треба знати, що російській дитині завіщують хрест на шию при крещеню і сей хрест носить опісля крещений через ціле житє. Повисше поступованє жидів означало отже найбільшу зневагу для християн і християнської віри. Тому понятне, як вже сказано висше, що християни зневажені в своїх найсвятійших річах, виляли свій гнів на жидів.

На се замічає цілком справедливо часопись: Оповіданє о переслідуванях жидів є дуже пересаджені і то не лише з орієнтальною фантазією, але також з семітскою безвстидністю. — Спекульовано тут на добру віру і на — гріш християнський.

Зібрано уже над 10 міліонів марок.

Жидівська партія революційна єсть zorganizована в звіснім товаристві соціалістичнім „Bund“, що має свій головний осідок в Лодзі. Бунд числить над 30.000 людей самих жидів. О єго фінанси старає ся міжнародне жидівство в Льондоні.

Російська „інтелігенція“ з Толстоем і з московськими університетськими професорами на чолі, опісля з такими людьми, як Горький і Гапон, працює в користь російських жидів в такий самий спосіб, як у Франції працював Золя. Суть то добре платні агенти, що працюють в інтересі жидів.

Революційні сили, як пише кореспондент „Politik“, не суть великі, але вони мають могучих союзників в найвисших кругах і если би хто хотів віднайти найбільше впливових революціонерів, то мусів би там шукати. Без їх помочи не була би революція перетрєвала перших днів.

Так сповняють ся слова написані Достоевским: „Росія згине від жидів“. Вони знищили Фараонів, вони знищили державу ассирійську, вони по 5 до 6000 літах зістали тими самими спритними, що уміють відвернути від себе вину і представити так річ, що ціла вина спадає на невинного противника. Старають ся запанувати всюди, а де не можуть, там беруть ся до мордів, пожоги і повстаня. Если вони поконають, то сьвіт не дові-

дає ся о тій крові, котру вони проляли; коли-ж вони зістануть поконані, то кричать, що „чернь“ мордує жидів.“ *)

Се, що діяло ся в Одесі, діяло ся по всіх центрах жидівського населення в Росії. Найзавзятійше заховували ся жиди в Києві. В Лодзі стоять всі жиди на чолі революції. Дня 31-ого жовтня зістав нам оголошений маніфест, а вже 1. падолиста зістали порозліплювані по улицах міста слідуючі оголошення: „Години царства суть почислені. Нарід мусить хватати за оружє і бороти ся до послідньої каплі крові за свободну соціально-демократичну республіку“. От, в якім напрямі і в чию користь має працювати і працює справді соціальна демократія. Над тим і чувують єї провідники. Бо фактичними провідниками соціальної демократії суть справді не християни, але жиди. Подивім ся приміром у нас. По центрах соціалістичних суть головами жиди. Так приміром в Перемишлі головою соціалістів єсть д-р Ліберман, в Станиславові д-р Зайнфельд, в Бучачі д-р Мозлер, а над всіми галицькими д-р Діаманд, адвокат у Львові. Показало ся се наглядно, коли соціалісти устроїли демонстраційний нхід перед галицький сойм в справі загального безпосередного голосованя. На самім переді видимо там д-ра Діаманда, адвоката, а доперва в певнім віддаленю поступають за ним соціалісти християнські, а помежи ними і посол Дашиньскі, якіби для зазначеня своєї малозначности. Сцену сю увіковічила фотографічна знімка, яку можна було оглядати в фотоплатікум.

Но чи то тільки у нас в Галичині провідниками соціалізму суть жиди, чи може стоять они на чолі міжнародного соціалізму?

Перший початок соціалізму не дали вправді жиди, бодай безпосередно, тож не могли стояти на єго чолі, но від р. 1848 видимо на чолі соціалізму все жидів, що займають в нїм найвиднійші становиска. Цілий сей ряд зачинає Кароль Маркс. Початок соціалізму та комунізму завдячуємо філзофам французким з XVІІІ. віку, а іменно І. Яковови Rousseau. Сей то вільномуляр видав два діла, одно під заголовком: „*Origine de l'inegalite des conditions des hommes*“ (Початок нерівности станів чоловіка), а друге під заголовком: „*Contrat social*“ (Умова соціальна), в котрих бурить підстави суспільности, голосить всеможність народу (демосу) і конечність загального права голосованя.

В пять літ пізнійше голосив вже вільномуляр Babeuf в своїм дневнику „Трибун народу“ отверто засади комуністичні і старав ся свої теорії впровадити в жите. В тій цілі порозумів ся він з вільномулярем фльорентійским Буонаротті, одним з перших організаторів карбонаризму і старав ся разом з ним о поваленє директорату у Франції і заведеня комуністичного правительства. Но намір не удав ся, заговор викрито, а Babeuf заплатив се головою.

Хотяй наука соціалістична в зародку вже існувала, почавши від філзофа Rousseau, то не мала вона для себе окремої

*) Korrespondenz-Blatt für den katholischen Klerus Österreichs. — Nr. 2. з 25. січня 1906.

назви. Назва соціалізм і комунізм повстала доперва межі роками 1835 а 1848.

В часі французкої революції чув ся соціалізм вже на стілько сильним, що пірвав ся перший раз до повалення старого ладу суспільного, але зістав поборений. Тодги то стає на чолі соціалізму німецький жид родом з Прус, належачий до секти вільномулярської Кароль Маркс і захоплює провід партії соціалістичної в свої руки. Він то заложив на спілку з Енгельсом, протестантом що до віроісповідання, тайне товариство, що мало на ціли утворити комунізм практичний, відносячий ся особливо до робітників всіх народностей. Єсть він отже тим, що впровадив в жите міжнародний соціалізм або так званий „Інтернаціонал“, котрий приготували вільномулярі.

Партія ся приняла назву комуністичної, до котрої додано пізнійше назву соціально-демократичної. Від року 1850 творила ся партія міжнародне стоваришене, котре мало докладну організацію і центральну касу, до якої впливали вкладки членів.

Від часу Маркса видимо, що жида трудять ся усильно околом розширення соціалізму і стають всюди на его чолі.

Підчас коли Маркс ширить ідеї соціалістичні в Англії, то инший жид Ляссаль старає ся закоренити соціалізм в Німеччині. Коли від р. 1848 потворило ся там багато ремісничих товариств, то Ляссаль втискав ся до них і викладав їх членам основи соціалізму, граючи на струнах людської амбіції.

„Ви є нічим, говорив він, а повинні бути всім“. Сей жид ділав явно, видавав багато брошур і скликував зібраня у всіх германських краях. Бісмарк, тодішний німецький канцлер, попирав змагання Ляссалья, бо він працював над з'єдиненєм німецьких країв, до чого стремів і сам желізний князь. В році 1863 заложив він в Липску центральне стоваришене німецьких робітників і тому зістав вибраний в тім самім році предсідателем „соціалістичної ліги“ в Солінген десятима тисячами голосів.

В р. 1870 зляв ся соціалізм німецький з міжнародним соціалізмом, але поділив ся притім сам на більше частий. Так видимо на зібраню в Штутгарті соціалістів консервативних, католицьких, протестантських, університетських, соціалістів демократів і анархістів.

Над заведенем соціалізму в Росії і то найскрайнійше революційного, котрий єсть споріднений з міжнародною анархією, працює також жид Герцен. Допомагає ему в тій роботі росіянин Бакунін, ученик і приятель Прудона, вільномуляра і соціалісти. Анархістичний сей рух приходить під назвою нігілізму. Вони то втискали ся до кружків учеників, які ті-ж завязували межі собою на заграничних університетах в цілях наукових і літератських і там ширили ідеї перевороту. Головним осідком нігілістичної пропаганди став університет в Ціріху.

Від р. 1880 мав нігілізм два головні осідки: один в Женеві, котрим управляв бувший професор ківського університету Драгоманов, а другий в Парижі, котрим кермував Петро Лавров, головний наслідник і ширитель нігілізму Бакуніна.

Драгоманов розсилав агентів по всіх провінціях Австро-Угорщини, а особливо до Галичини, стараючи ся втягнути до нігілістичної пропаганди Русинів. Нігілізм мав своїх організаторів майже у всіх столицях Європи. До соціалістичної пропаганди старано ся втягнути не лише Росіян та інших Славян, але також і Французів. Так повстало в році 1880 товариство нігілістів французких. Коли правительство не дозволило єму ділати в наміренім згубнім напрямі, тогди обернуло товариство всі свої сили на деморалізоване молодіжи, знаючи, що молодіж не стане инакше сліпим оружем в его руках.

(Конець буде).

І С Т О Р І Я

Церковної Унії на Буковині

від початку її заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилош. Іван Ших, руский Віденьський парох.

(7. Продовжене).

Такі громадні переходи Унійців на православє відбулись в тих часах в Босанчу, Гатіі, Мерицеї і Данилі, а циркул не чув ся споводованим вислати комісію на місце і вглянути близше в сю справу.

Зі сторони правос. духовенства чутні були голоси, що правительство в тих часах протеговало унію на шкоду православія. Сей закид цілком хибний, бо уже тога одна обставина, що за часів циркулярних не побудовано ані одної руско-кат. церкви, ані одного дому парох. і що дозволено унійцким парохіянам по селах перейти до православя, свідчить як раз о противних інтенціях тодішнього уряду. Если би правительство було пнакше трактувало справу унії і ві так підпирало, як обряд латинський, то булаб сегодні половина Буковини унійською. Замітною подією була в р. 1834 візитація букв. деканату через галицького митрополита Михайла Левицького. Наперед посітив митрополит приход черновецький, де на его прийняте явили ся семинаристи православні перед мостом над Прутом і супроводили его до міста; віддячуючись за чемність, посітив митрополит прав. єпископа букв. Балашескуля Відтак їхав кіньми цісарськими доставленими директором ремонтів з Радовець до Глибоки, Сучави, Качики і Погорилівки; більше руско-кат. при-

ходів не було тогди на Буковині. В р. 1851 знесено букв. уряд циркулярний, а заведено окреме правительство краєве (Landes-regierung).

Бези букв. циркул, як було вже сказано, провадив нещирю політику супроти унії, то новозаведене правительство краєве букв. стануло відразу, а іменно від р. 1851 до р. 1861 — на ворожим становищі проти обряду руско-кат. і перешкаджало без жанади де лиш могло, щоби унія не кріпила ся. Перші провізоричні краєві шефи не таїли ся навіть з тим ворожим усposо-бленем до нашого обряду, а як они его ігнорували, видно з тих промахів безправних, яких допускались явно на букв. уніятах.

Три яскраві факти суть доказом висше сказаного.

В р. 1852 зголосило поверх 1000 душ православних в селі Брошківцях перехід на унію. Правительство вислало комісаря Сиржистого до Брошківцево, котрий почав з першу конвертитів лякати і відмовляти від повзятого наміру, а коли они не подавалися, увязнив двох чільних господарів і скованих в кайдани відставив їх мов яких розбійників до черновецького криміналу. Богато з конвертитів відпало зі страху перед криміналом від Унії, але до 500 душ лишилось мимо всеї грози при руско-кат. обряді. Помимо так поважного числа конвертитів не засновало правительство в Брошківцях зараз руско-кат. капелянію, лиш виждало з полагодженням сей справи аж до 1857 року!

В р. 1856 донесла була велика часть громадян правос. з Боян, складаюча ся з 1.500 душ до уряду, що наміряє перейти на Унію. Правительство засистовало сей перехід до р. 1858. Але коли конвертити в сих двох роках не покинули свого наміру, вислало оно комісаря Сиржистого до Боян перевести комісію. Як сей урядник при сій комісії поступав, буде розказано в II. части при спеціальній історії парохії боянецької, тепер вистане лиш згадати, що він агітував лично за православем і розличними способами довів до того, що до 400 душ зголосивших перехід на Унію, відпало такой при комісії назад до православа.

В Оршівцях під Снятином, повзяло р. 1858 кількасот правос. громадян намір перейти на Унію. Один з тамошних селян відступив був свою хату на руско-кат. каплицю, в котрій снатицький руско-кат. св'ященик почав обучати конвертитів в правили віри. Правительство вислало до Оршівців знов кілька вже разів згадуваного комісаря Сиржистого, котрий приїхавши на місце, замкнув і запечатав руско-кат. каплицю, позинмав дзвони з дзвінниці і забрав їх до Черновець, загрозив людям криміналом, если будуть обставати при Унії і справив ся при сій урядовій чинности як немож. лучше в хосен православя, бо в зароді убив Унію в тім селі, позаяк і тих кількадесять душ руско-кат., що з давна проживали в Оршівцях, перейшли зі страху перед криміналом на православє.

Руско-кат. душпастир з Кіцманя просив був р. 1858 правительство, щоби дозволило збирати складки на тамошну руско-

кат. церкву. Звичайно уділювало правительство всім конфесіям дозволу на таку гуманітарну ціль; однак з причини, що о тоє просив руско-кат. св'ященник і то на руско-кат. церкву, відказало дозволу, неподавши навіть ніяких мотивів.

Глядаючи за причиною сего ворожого поступовання правительства супроти Унії, немож ніяк припускати, щоби оно годилось з інтенціями тодішнього центрального правительства, позаяк маєм певні докази, що в інтересі послідного лежало, Унію на Буковині ширити; знов відомо було аж надто, що ані уніяцке духовенство, ані прихожани того обряду ніколи і в нічім не провинились в очах сфер правительственных. Отже причина сего лежала в чім іншій.

Звісна річ, що австрійське правительство опирало ся тогди еще дужше ніж тепер на февдальній шляхті і придержувалось сильнішого; понятно про те, що маючи до вибору між бідними уніятами, а сильнішими православними, держало ся після свого принципу другої сильнішої сторони т. є. православних, котрі мали свою шляхту і єрархію церковну за собою. Се була перша причина. Другу причину становили розлчні ворожі елементи, що неунично троюдили в правительстві проти Унії і руско-кат. духовенства. Найбільшим ворогом руско-кат. обряду був Антоній Кунц, римо-кат. парох і декан черновецький. Як свідчать якти деканальні, денунціював сей загорілий германізатор еще в р. 1826 Ляврецкого і букв. уніятів до надворної цісарської канцелярії, представивши їх яко елемент небезпечний для держави і закинув їм брак католицизму (він до кінця життя свого не міг чи не хотів порозуміти, як може уніяцкий св'ященник відправляючи службу божу в славянськім язиці — бути добрим католиком). В р. 1831 доносив сей Кунц на Ляврецкого і на уніятских Русинів, що они тримають з Поляками і що допомагають Полякам при революції. А відтак за весь довгий час свого побуту в Чернівцях чорнив уніятів в сферах правительственных з тої причини, що не любив Славян; само собою розумівсь, що і достойники правос. букв. єрархії, котрих лучила з Куном легендарна приязнь, щиро допомагали ему у тім шляхотнім ділі.

(Дальше буде).

Джон Віліям Дрепер і его Історія Боротьби Віри з Наукою.*)

Написав

Крилош. Ф. Щепкович.

(22. Продовженє.)

*) Через недогляд закрали ся в посліднім продовженю сеї статі (ч. 8) деякі важнішішки ошибки, які ось тут простуємо: ст. 210, стих перший з гори: замість віда має бути ойда;

З початку приносили богам в жертву кожне діло (actus-Karman), опісля страви, звірята, а вкінці чоловіка. Цілею приношення тих жертв було очищенє ся від гріхів і освяченє, понеже Індійці вірили, що боги можуть зняти з чоловіка тягар гріха. О мандрівці душ по смерті нема з того часу в Ріг-Ведах ніякого сліду. Насупротив находимо там натяки про безсмертність души і вічне щастя, які вірі в мандрівку душ як раз противлять ся. Попри молитву і жертву уважає ся еще більше на внутреннє успособленє. Неправда і зрада осуджують ся. Жениця уважає ся яко товаришка і помічниця мужа, а жите супруже єсть в великом пошанованю. Женици єуть з того часу товарицями найкрасших імнів. Пізнійше палєнє на костирі женици по смерті мужа повстало лиш з незрозуміння одного місця Вед. Отець єсть господарем дому і має обовязок утримувати родину, син єсть з права оборонцем своїх сестер. Но ті гарні звичаї звиродніли скоро. Сліди о тім вже єуть в Ріг-Ведах. І так настав звичай убивати дівчата по народженю, понеже задля високої ціни купна не могли легко виходити за муж.

Другий період зачинає ся тим, що з занимаюого до того часу високого становища витискає Варуну бог Індра і займає його місце. Сей період називає ся ддятого періодом Індра. Варуна став в тім періоді богом моря. Від него відвернули ся тепер Індійці цілком. Місце Мітри займає Агні (огонь), котрий стає післанцем небесних богів. Він сходить з неба і забирає жертви, та відносить до неба. Убожественно жизненну силу сонця, котру почитано яко бога Savitar, а заходяче сонце яко Пушан; убожественно також ранішню зорю (Ushas), а її лучі зачато почитати

ст 210 стих 10 з гор: замість найдавнійша, має бути найдавнійших; ст. 210 стих 20: замість унанішади, має бути унанішади; ст. 210 стих 2 з долу: замість Веданига, має бути: Веданта; ст. 211 стих 3 з гори: замість в упанішадох і взнеслі на глибокі мисли — має бути в упанішадах і взнеслі та глибокі мисли; ст. 211, стих 5, замість тум, має бути тут; ст. 211, стих 8, замість абсоомом, має бути абсолют; ст. 211, стих 18, замість драматів, має бути браманів; ст. 211, стих 19, замість хвіє ся, має бути хилить ся між; ст. 211, стих 22, замість гепотеїстичний має бути генотеїстичний; ст. 211, стих 24 з долу, замість відірвати, має бути відірваний; ст. 211, стих 22 з долу, замість жіночий, має бути живучий; ст. 211, стих 18 з долу, замість аби, має бути або; ст. 211, стих 12 замість упеміяючий, має бути упаняючий; ст. 211, стих 3 з долу, замість давнійша, має бути давнійшим; ст. 212, стих 6 з гори, замість Ви, має бути всі; ст. 212, стих 10, замість дуа, має бути дуу; ст. 212, стих 11, замість богом, має бути богом; ст. 212, стих 13, замість бих хрітте, має бути дія мєтер; ст. 212, стих 13 з долу, замість то не одинокє, має бути: не не одинокє; ст. 212, стих 1 з долу замість митника, має бути местника; ст. 213, стих 2 з гори, замість переколити, має бути перемолити.

яко двох красних молодців (Asvinas). От як представляють Індру Pitr-Веди:

„Індра єсть богом, котрий перевишає всіх богів і перед котрим дрожать оба свѣти. Він то підтримує хитаючу ся землю і потрясені гори; він витворив огонь. Убиває воздушного смока (роз. демона Vritra) і справляє що пливають ріки; небо і земля уступила єму пановане. При єго народинах дрожали небо і земля. Єсть він паном єств, володарем неба і землі, котрого могутости не могли поняти боги ніколи; нема нічого, чого би не підбив. Він утворив свѣтла небесні і поставив їх на властивих місцях; держить віддільно небо і землю, як би два колеса одного воза; він єсть оком всесвѣта.*)

Індра єсть представителем захмареного неба; єсть богом громів. Як Варуна, Мітра і прочі боги, так має також і Індра свою подругу. Для того звертає ся до него одна ведійска пісня з словами: „Пивєсь Сома о Індру, верни до твого помешканя. Маєш там гарну подругу і приємности, а там, де задержав ся твій прегарний віз, там новинен бути випряжений твій кінь“. А в иншій місці каже ся: „Іди, п'яний, до твоєї подруги; напавай ся твоєю подругою“ (R. V. I. 82, 5, 6.**)

З переминою богів настала в тім періоді і переміна в способі віддавання вишніх почестий. Помежи трема клясами єреїв настала більше різка границя. Провід над всім обняли брамани. Значене соку рослини сома, який приносив ся в жертву богам, і котрий мав бути средством для захованя безсмертності для перших людей, зматеріялізовано. Від тепер зачало ся сома уважати яко напій для зголоднілих і спрагнених богів, що робить їх склонними до уділюваня божих дарів для людей. Ба навіть стали Індійці почитати сома яко самого бога (місяця), котрий яко небесне сома єсть кормом для богів, а котрого земске сома (сік рослини сома), яке приноситься єму в жертву, єсть символом. Замість жертви приношеної богам, починають віддавати певного рода честь предкам, получену з поминками. Боги роблять ся більше і більше зависимими від жертв, внутрєнне усовершенанє ся зникає, потреба прощєня гріхів затрачує ся, одним словом настає звичайний натуралїзм, поверховне заховуванє релїгії, та моральний упадок, який захоплює індійську єуспільність.

Третій період браманський. Назву свою отримав від виразу Брама (Brahma), який приходить вже в Pitr-Ведах і означає молитву. Ся назва перейшла описля найперше на того, до котрого молитва була звернена т. є. до бога званого Brahmanaspati (пана молитви), котрий єсть чимсь посередним помежи Богом особистим, а помежи первнем свѣта, з котрого вийшов і до котрого вертає назад; потім перейшов сей вираз також на молитви відмовляючих або на єреїв, що стали ся від того звати браманами.

* Słownik apolog. T. II. ст. 756.

** Тамже ст. 759.

Се нове божество *Brahmanas-pati* або *Brihas-pati* указує ся при кінці ведійської епохи і оно дало вірогідно початок богови Брама. Бств оно тільки уособленем чинности браманів. Вже в *Pir*-Ведах видимо, як его поклонники старають ся підставити се нове божество на місце всіх давних богів. Длятого приписує ся ему там могутність і діла такі, які приписують ся найвищим богам, як: що его слово укріпило границі землі, що оно підбило під своє панованє хмари, що дало землі плодovitість; ба навіть розтягнує его власть на самих богів, діла котрих згадане божество сотворило молитву і від котрого они отримують і власть і щастє. Опісля стали брамани убожествляти все, що входило в границі їх ділання, як молитву, жертви, заклинання і прч., котрі стали ся особними для себе божествами, ділаючими о власній силі, а в кінці убожествили самих себе. Так каже один браман, що суть два роди богів: „Леви і брамани“. Божеству *Brahmanas-pati* приписує ся в *Pir*-Ведах витворенє богів і то в той спосіб, що сей бог дув як коваль. Початок бога Брама представляють *Pir*-Веди в слідуєчий спосіб: „Колись не було ані бутя ані не-бутя, ані просторони, ані небес в горі. Хто-ж то утворив границю? Дальше була глибока пропасть. Не було ані смерти ані безсмертности, ані границі помежи днем а ночью. Сей Сам один віддихав в самім собі, а не було нічого окрім него. В початках була тільки темнота, а в темноті все було одним безперервним морем. Уносячи ся в просторах без істнованя народив ся Сам один через силу тепла. Найперше витворило ся бажаня, перший зародок духа. Роздумуючи в своїм серцю, винайшли мудрі початок бутя в небутю“.

Докладнійше представляє его ідею книга прав Ману, в котрої перших стихах читаємо: „Всесвіт находив ся в темнотах, неможливий до пізнання, розрізнєня, неподатний для розумованя і неначеби затоплений в сні; тогди найвищий пан істнуючий сам через себе, недозримий, який робить сей світ видимим в его перших елементах, указує ся блискучий ясностью і розганяє темноту“. Він, котрого не можуть досягнути змисли, безконечно ніжний, вічний, душа всіх бств, об'явив ся сам в повні блеску“.

Постановивши витворити бства зі своєї субстанції через рефлексію, виворив найперше води, а в їх лоні найперше зародок. Сей зародок став ся золотим яйцем свіятим сонічним блеском. В тім яйці зродив він сам себе яко Брама, найвищий отець цілого світа“*).

(Дальше буде).

*) Гл. *Slown. apolog.* Т.ІІІ. стор. 689 — 690.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЬВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛІГІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНСЬКОГО СХОДУ.

(6. Продовженє.)

Розділ VІІІ.

**Відносини між церквою російською і грецькою.
Болгарія і Сербія.**

Тіло східної церкви не одноманітне. З різних надій, які на сю церкву складають ся, дві головні дали їй своє ім'я і вона називаєть ся офіційально греко-російською церквою. Сей національний дуалізм, (який мимоходом згадавши дуже нагадує ті дві глиняні ноги, вказані преосьв. Філаретом) позваляє надати конкретну форму питанню нашої церковної єдності. Нам треба знати, яка жива і реальна зв'язь лучить російську церкву з грецькою що витворює з них двоїх, один духовний організм. Нам кажуть, що у Росіян і у Греків віра спільна і що се головна річ. Але треба знати, що розумієть ся під словом віра або релігія.

Правдива віра се віра така, що захоплює цілу нашу душу і проявляєть ся як підойма цілого нашого існування. Визнання одної і тої самої абстрактної віри, яка не ясовує сумління і життя, не становить ніякої соціальної зв'язи, не може в дійсности нікого лучити і в сути річи все одно, чи я маю з ким небудь таку спільну мертву віру чи ні. Але єдність віри реальної, навпаки стає живою і діяльною, стає моральною і практичною солідарністю.

Наколи церква російська і грецька не проявляють своєї солідарности ніякою живою роботою, то їхня єдність віри просто абстрактна формулка, яка нічого не витворює і до нічого не зобов'язує.

Один сьвітський чоловік, заклопотаний релігійними питаннями, спробував раз у митрополита Філарета (нехай читачі не дивують ся, що ми се ім'я так часто згадуємо. Се одинокий — справді помітний суспільний діяч, якого російська церква видала в 19. століттю), — так отже один сьвітський чоловік спитав архипастиря: „щоби треба зробити, щоби оживити відносини між церквою російською і церквою-матір'ю?“

— А їм пощо мати зносини проміж собою? — відповів автор греко-російського катихізма.

В кілька літ після сеї курйозної розмови лучився інцидент, який може як слід оцінити слова осторожного архієпископа. Заслужений член англійської церкви і оксфордського університету Вільям Пальмер загадав прилучитися до православної церкви. Він поїхав в Росію і в Турцію, щоби приглянути ся сучасному станову християнського Сходу і розвідати умови, на яких міг би ввійти в злуку зі східним православем. В Петербурзі і в Москві сказали йому, що йому треба тільки виречи ся перед священником блудів протестантизму і відтак приймати від нього тайну миропомазання. Ба коли в Царгороді довідав ся він опісля, що йому ще вперед треба на ново охрестити ся. Але він, знаючи, що вже хрещений і не добачуючи ніякої причини сумнівати ся що до важности свого хрещення (яке і російська православна церков зовсім важним признавала) завважив, що таке повторне хрещене булоби святотрадом. З другого боку він не міг рішити ся приймати православє після особних правил російської церкви, бо тоді він ставби православним тільки в Росії, а в очах греків зівстав би нехристом. Бож він бажав прилучити ся до вселенської-православної церкви а не до якоїсь національної. Ніхто не був в силі розв'язати тої загадки і він стив римокатоликом.

З сього видко, що є питання, ізза яких російська церков і моглаби і повинна би ввійти в зносини зі своєю метрополією і коли обережно старають ся уникати сих питань, то роблять се тому, бо заздалегідь пересвідчені, що ясне поставленє сих питань привело би їх до формальної схизми. Завидлива ненависть Греків до Росіян, на яку остатні відповідають ворогованєм змішаним з погордою ось домінуючий факт, який ясовує справжні відносини між тими двома національними церквами, які офіційально зістають ніби в релігійній злуці. Але навіть ся офіційальна злука держить ся лиш на волоску, і духовенство так петербурске як і царгородске мусить проявляти всяку можливу осторожність, щоби не допустити до прірвання так крихкої зв'язи. Певно що не з християнської любови вони старають ся зберігти сю подобу єдинства а тому, що лякають ся нещасного здемаскованя: в день формального розбрату між церквою грекою і російською всі побачили би, що східна вселенська церков се проста фікція, що на Сході існують лиш поодинокі національні церкви. Ось справжня причина, чому наша єрархія мусить обережно і умірковано поводити ся з Греками а то в той спосіб, що уникають всяких зносин з ними. Що дотичить царгородської церкви, яка в своїй сепаратистичній гордості називає себе „великою і вселенською церквою“, то вона мабуть дуже була би рада позбути ся північних варварів, які являють ся їй тільки перешкодою до її пангелівістичних стремлінь. Останніми часами царгородський патріархат двічі був готов виголосити ана temu на російську церков.

Лиш чисто матеріальні вираховання помішали сій спокусі: єрусалимска грецька церков, яка фактично вповні підлягає царгородській, з другого боку що до средств свого істновання зависить майже виключно від побожності Росіян. Ся матеріальна зависимість грецького духовенства від Росії почала ся дуже давно, і в теперішню пору проявляє одиноку підставу греко-російського єдинства. Річ ясна, що така часто зовнішня злука не в силі звязати обі церкви в одно духовне тіло, яке булоби одарене єдинством житя і ділання.

Ще більше можна утвердити ся в сїм заключеню, коли взяти в рахунок церкви меншого значіння, які будучи зависими від царгородского патріархату, становили колись часть грецької церкви а ставались автокефальними лиш в міру сього, як відповідні маленькі держави знов приходили до політичної независимости. Між тими ніби-церквами, та між ними а византійскою метрополією або російською церквою нема зносин ніяких. Навіть зносини чисто офіціальні, для приличности, які піддержують ся між Петербургом і Царгородом, не уладили ся, на скільки мені звісно між Росією і новими автокефальними церквами Румунії і грецького королівства. Ся справа ще гірше стоїть що до Болгарії і Сербії. Звісно-ж, що грецькі патріархи за згодою атенського синода відлучили від церкви в р. 1872. цілий болгарський народ, задля вираховання національної політики. Болгар осуджено за їхній філетизм т. є. стремління підчинити церков розділенем раси і національности. Обжаловане було правильне; але той самий філетизм, що був ересю у Болгар, показуєть ся у Греків правдивим православем.

Російська церков, хоч і симпатизувала з болгарами, забагла стати понад тим національним спором. Для сього їй випадало би мати право говорити в імені вселенської церкви; а що се право о стілько належить до Росіян як і до Греків, то петербургський синод замість того, щоби ясно виказати свою гадку в сій справі, вдоволив ся лиш глухим неодобренем поступку византійської єрархії і одержавши рішене собору з 1872 р. з запросинами прилучити ся до них, не заявив ся ні за ні против. Звідси вийшло положенє, якого ніхто не передвидів, або яке скорше мусіло вважати ся неможливим після церковних канонів. Російська церков остала в формальній звязи з грецькою церквою, а в дійсній звязи з церквою болгарскою, не заявивши явного протесту проти канонічного акту відлученя, яке ділало обі церкви і не відкликавши ся, хоч би для форми до вселенського собору.

Щось подібного зайшло і з Сербією. Коти атеїстичне правительство сего маленького королівства оголосило церковні закони, які установляли єрархію сербської церкви на симонії і то обовязковій (с. є. ще за кождий духовний уряд треба було заплатити певну означену таксу), і коли після самовільного зверженя з престола митрополита Михайла і інших єпископів утворено, всупереч канонічним законам нову єрархію, ся остання, формально відкинена російською церквою купила собі признанє

своїї законности в царгородского патріархату. Тим разом велика церква показала ся в звязи з двома церквами, розділеними між собою. Чи треба додавати, що сї всі національні церкви не що инше, як церкви державні, позбавлені якої небудь свободи? Легко представити собі пагубний вплив, який таке понижене церкви може мати на релігійні справи нещасних країв. Релігійна байдужність Сербів досить добре звісна, звісна і їхня манія користуватись православем, як політичним орудям в їх братовбивчій борбі з Хорватами-католиками. Дотично Болгарії ось свідощтво, якого авторитет далекий від всякого підозріння. Пресвященний Йосиф Екзарх Болгарії представив в торжественній промові, виголошеній в Царгороді в день празника св. Методія (1885 р.) сумний стан релігії в своїй батьківщині. Народна маса — сказав він — холодна і байдужна. Культурна знов верства, рішучо ворожо уособлена до всього святого та лиш зі страху перед Росіянами не нищить церкви в Болгарії.

Не потрібуємо доказувати, що релігійний стан Румунії і грецького королівства не різниться в сути річі від сього, що знаходимо у Сербів і Болгарів. В найпідданійшій звіті, перестанім торік оберпрокурором синоду російському Цареві, релігійний і церковний стан в чотирох православних країнах Балканського півострова, представлений в найтемніших красках. Справді, ледви чи може бути що гіршого. Але що найбільше вражає, то пояснене, яке даному фактови дає наш офіційальний документ. Конституційна форма правління, наколи вірити голові нашої церкви, має бути одинокою і виключною причиною всіх сих лих! Коли так, то якаж причина оплаканого стану російської церкви?

(Дальше буде.)

О. Ілія Чорнодоля.

Важність першої св. сповіді і першого св. причастія та спосіб приготування дітей до сих св. таїн.

(Праця відчитана на соборчику в Мишині, дек. Пістиньского).

ВСТУП.

Одного разу Іс. Христос умучений цілоденною наукою людий, відійшов на місце спокійне, щоби відпочати і помолитись. „Тогда приведоша къ Нему дѣти“ (Мат. XIX. 13.), побожні матері привели до Него свої діти, „да руцѣ возложить на нихъ и помолить ся, ученици же запретиша имъ“ — ученики Хр. не хотіли материй з дітьми до Ісуса допустити, щоби не переривали Їму відпочинку і не перешкаджали в молитві. Але Ісус Христос зганив учеників за те і „рече имъ: Оставьте дѣтей,

и не возбраняйте имъ прийти къ мнѣ — таковыхъ бо есть царство небесное“ (Мат. XIX. 14.) і перериває Божественний Спаситель відпочинок і молитву, виходить до дітей, „возложъ на нихъ рудѣ“ благословив їх і тулив кожде з осібна до свого Найсвятійшого серця. Як памятникъ, як важний був сей день в життю дітей евангельських — душі їх певно на все Христовими остались — а то перший день, в котрім они до Ісуса приступили, а Іс. Христос, хоч умучений і перешкоджений, тому ними так радо і щиро займаєсь, щоби їх серця для себе позискати, а через то показує Божественний наш Учитель, як важним єсть в життю чоловіка день, в котрім пораз перший до Ісуса приступає, а zarazом оставляє ученикам своїм і всім душпастирям примір, щоби при тяжкій праці душпастирській не спускали з ока дітей парохіян своїх — але щоби на тій же особлившій звертали увагу, а передовсім, щоби радо і щиро ними занимались, коли їх перший раз будуть перед собою мати, коли діти перший раз до Ісуса будуть приступати, т. є. в дни першої св. сповіді, а передовсім першого св. причастія. Заперечити не дасть ся, що праця в тім напрямі межи працями душпастирськими одна з найважніших — а у нас на жалъ одна з найбільше занедбаних. Підчас коли у інших народів католицьких рік річно як найторжественнїйше відбуває ся перша св. сповідь і перше св. причастіє дітей, як о тім свідчать справозданя і описи торжеств того рода по часописях, розпорядження дотичних властей, премногі твори в тім напрямі написані і т. д., у нас під тим зглядом майже цілковитий застій. Преосвященний Єпископ Станиславівський в „пастирськомъ посланію до духовенства своєї Епархїї — о діяльності священничій“ — звертає увагу підчиненого собі духовенства на важність тої хвилі і визнає „священниковъ; душпастирѣвъ и катихитѣвъ доложити всѣхъ старань, що бы молодѣжь приступила до св. Причастія зъ якъ найчистѣйшою и найкрасше розположеною душею“.

Загрітий Пастирским Посланием мого Преосвященного Архієрея, забрав ся я до понизшого виробу, в котрім заміряю при Божій помочи виказати важність першої св. сповіді і першого св. Причастія і подати спосіб приготування дітей до тих св. Таїн, а цілюю єго єсть загріти до щирого занятя ся дітьми в тій найважнїйшій хвилі їх життя.

Знаю, що слабом моїм виробом так висока цїль ледви дасть ся досягнути — знаю, що многі далеко лїпше і обширнїйше могли б в згаданій справі розправляти, але що ніхто до того не брав ся, а справа, як з одної сторони дуже важна, так з другої і нагляча, осмїлив ся я піднести свій голос в тій справі в тій надїї, що Г. Бог поблагословить мому доброму наміренню і хоть слабонька праця моя витиченої цїли не досягне, то однак може загріє спосібнїйших до написаня чогось обширнїйшого і лучшого в тім напрямі. Я же молю і не перестану молити Всевишнього, щоби то чим скорше наступило.

Я далекий від того, щоби мою працю називав оригінальною, або хотів, щоби за таку уходила. Питоменно свого я в неї

нічо не вложив, забираючись до її писання, заглядав я до многих творів, котрі о тій справі трактували і уважало за відповідне жерела ті на самім вступі подати:

1) Aertnys I.: Theologia pastoralis complectens practicam institutionem confessarii.

2) Reuter I. (s. I.) Neconfessarius practice instructus.

3) Noldin: Summa Theologiae Moralis T. II. 686 de prima communione puerorum.

4) Krukowski: Theologia Pastorska § 115 spowiedź dzieci § 71 pierwsza Komunia.

5) Gury-Ballerini: Comp. Theol. moralis Th. II. de Eucharistia.

6) Wächtler: Christenlehr — Handbuch T. II. die Feier der ersten Komunion.

7) S. Al M. Ilgorio: Homo apostolicus — T. II. Tractatus XII. de praeceptis Ecclesiae.

I.

Найкрасший і найважнійший день в життю чоловіка.

День першої св. сповіді і першого св. Причастия важний в життю людським вже через те саме, що перший — а всьо, що перше, має в собі щось незвичного, важного і незвичайно милого. Перше слово з уст дитини, яке оно мило для родичів, як за ним надслухують, як запам'ятовують, як часто в життю своїм дітям его пригадують. День, в котрім дитина зачне ходити, що то за радістний день, як его неодні пильно записують, хвиля, коли перший раз пішло ся до школи, коли перший раз почуло ся похвалу, або пагану з уст учителя, яка то памятна хвиля, рідко хто її забуде. Если до менше значних приключень в життю чоловіка привязана така велика вага для того, що перші, то о скільки більшого значіння мусить бути день першої св. сповіді і першого св. Причастия, тих двох подій в життю кожного найважніших.

День першої св. сповіді і першого св. причастия єсть найкрасшим і найважнішим днем в людським життю із многих зглядів, а головню тому, що як перший особливше вражінє ділає на чоловіка, сильнійше вбиває ся в памяти і для того має великий, а подекуди і рішачий вплив не лише на дальші св. сповіді і причастия, але і на ціле християнське жите чоловіка. Яка перша св. сповідь і перше св. Причастие, такі і слідуєчі, таке і ціле жите чоловіка, се загальна гадка всіх учених Церкви Христової, а виходить се з природи і успособлення дітий. Серце діточє дуже вражливе, чувства в нім живійші, вражінє сильнійші, а засади заціплені в таке серце закоріняють ся як найглибше і перетревають до пізної старости. З всею певністю можє сказати, що кождий чоловік таким буде через ціле своє жите, яким був і яким хотів бути в молодім віці — а се, якою дитина в молодім віці має бути, зависить від того, хто перший душею дитини займе ся. „Діти стоять на роздорожу“, мовить один

педагог, „і вступають на ту дорогу, на котру їх хто попровадить. Хто перший душею дитини займе ся, того власністю она на все позістане. Займе ся перший душею дитини слуга Христовий, священик, то і дитина на все буде Христовою. Упередить в тім священика диявол, то тяжко буде з рук єго дитину освободити, тяжко, щоби з такої дитини виріс добрий християнин католик — і без особлившої ласки Бомої то статись не може. Обовязком проте священика старатись, щоби він перший до душі дитини забрав ся, а найскорше до душі дитини маємо приступ, коли нрийде до першої св. сповіди і першого св. Причастия. То хвилі, коли діти сходять з роздорожа, на котрім станули прийшовши до розуму. То хвилі, коли серця діточі стоять для священика отвором, а серця то єще не зіпсуті, замедви зароди і початки гріха зачинають появлятись, а понеже не мали часу глибоко вкоренитись, легко їх усунути, а натомість заціпити чесноти християнські і з роздорожа спровадити на дорогу заповідей Божих. І щасливі діти, котрими в тім дни священик старанно і щиро займе ся, они подібно дітям євангельским на все Христовими остануть, понеже чувства внутренного задоволення, спокою і щастя, що пливають з достойного прийняття Найсв. Тіла і Крови Христової, будуть о много сильнійші, як при сїдуючих Причастиях. а як перші закоріняють ся в вражливім діточім серці так глибоко, що перетривають до пізної старости і будуть відновлятись з щораз то більшою силою перед кождим св. Причастієм і не допустять до того, щоби чоловік зійшов з правої дороги; а хоть би навіть під напором пристрастей, злих примірів і переворотних наук на якийсь час затихли, то чи скорше, чи пізнійше з подвозною відозвуть ся силою і зле перемогуть. Щаслива, справді щаслива та дитина, котра має то щастє, гідно і побожно прийняти перше св. Причастіє! Премного доказів на те маємо в житях святих, як св. Людвика короля французкого, св. Марії Кльотильди, королевої шкотської, св. Тереси і прочих, котрі свою святість завдячують лише тому, що гідно приступили до першої св. сповіди і першого св. Причастия.

II.

Потреба і обовязок приготования дітей.

Велике значінє першої св. сповіди і першого св. Причастия в житю чоловіка, а ще більше нескінчено високе достоїнство Найсв. Тайни Евхаристії вимагають як найпобожнійшого успособлення і як найстараннійшого приготования із сторони приступаючих. Недостойне прийнятє св. Тайни наносить велику зневагу безконечній доброті Божій і не то, що не приносить жадного хісна, але і потягає за собою страшний гріх святотатства, а противно чим приготование із сторони приступаючих лучше, тим ласки, яких уділяють більші; бо хоть св. Тайни діють самі через себе „ex opere operato“, то однак одногласно учать богослови, що степенъ тих дійствій зависить від степеня приго-

товання „ex opere operantis“¹. Найбільшого і найстараннішого приготування вимагає Найсв. Тайна Евхаристія, бо се Тайна Найсвятійша і тому св. Апостол Павло наминає до тогож словами: „Да искушаєть же человекъ себе, и такъ отъ хлѣба да естъ, и отъ чашѣ да пїєтъ: Ядый бо и пїяй недостойнѣ, судъ себѣ яєтъ и пїєтъ“. (I. Кор. XI. 28. 29). — Церков св., щоби з одної сторони ухоронити вірних від страшного „суду“, який через недостойне прийняте св. Тайн на себе стягають, а з другого, щоби плоди св. Тайн відповідно до успособлення вірних були як найобильніші, розпоряджує і приказує на Соборі Тридентійскім, щоби „коли має ся уділяти св. Тайни, ті, котрі їх мають прийняти, були поучені о їх значіню і дійствах в бесіді звичайній і легкій“. (Trid. Sess. XXIV cap. 4 et 7 de ref.) Єсли отже съвщеники обов'язані силою того розпорядження поучати всіх вірних, коли до св. Тайн приступають, то тим більше обов'язані поучити діти, що приступають до першої св. сповіді і до першого св. Причастія і їх на прийняте тих св. Тайн приготувати, а не приготувані до прийняття не допустити, бо яка перша св. сповідь і перше св. Причастіє, такі і слідуючі. Хто перший раз до тих св. Тайн приступив неприготований, приступив длятого приміром, що єго мама за руку до сповідальниці вела і по дорозі в ухо шептала „вклякни і скажи: не послушав тата, мамі, дїгнав старшому від себе“, для такого стають ся відразу св. Тайни чимсь звиклим, такий обаяннє цілковито на їх прийняте і хоть пізнійше буде до них приступати, то лише більше для форми, для звичаю або і забобону, от приміром длятого, щоби несповіданий не їв паски, бо в лісі заблудить. І та в наслідках своїх дуже шкідлива обаянність в приймаю св. Тайн огорнула маси нашого народа, доказом чого ті стереотипні фрази загального значіння, які у нас на сповіді по найбільшій часті говорить ся, а о яких згадує Їх Пресвященство в своїм пастирскім посланню, доказом того, що до св. Причастія приходять невміті, розхрістані, брудні, пхають ся один навперед другого, а часто найсвятійшої річі уживають до забобонів, (аби добре шити, через найсв. частицю перетягає голку) — причина тої обаянності не инша, лише та, що не звертано уваги на першу св. сповідь і перше св. Причастіє.

III.

О приготуванню в загалі.

Приготування до св. Тайн се поученє о їх значіню, потребі, дійствах і условиях до доброго прийняття. Єсть оно двоє: 1) загальне або вступне і 2) спеціальне або властиве а се знова двоє: а) дальше і б) ближше.

1) приготуванє загальне або вступне полягає в тім, щоби діти обучити в головних правдах віри і моральности і вучити того всего, що для осягненя вічного спасеня має ся виразно знати і вірити; до того стремить в школі наука катехизму череа

рік шкільний, а поза школою катихизації в церкві в неділі і в свята.

2) Приготоване спеціальне полягає в тім, щоби діти обучити в тих річах, котрі безпосередно до дотичних св. Тайн відносять ся — і єсть оно двояке:

а) дальше, котре стремить до того, щоби діти поняли і зрозуміли значіне і потребу св. Тайн і

б) близше, котрого цілю научити діти достойно до св. Тайн приступати.

Нема найменшої трудности зарядити того рода приготоване в школі; відкладає ся на се кілька годин шкільних, попереджаючих деє, в котрім діти до св. Тайн мають приступити. Більша трудність в тім, як єго зарядити з дітьми, котрі до школи не ходять; — не можливо заряджувати єго в неділі і свята вмiсто звичайних катихизацій, бо єсли схоче св'ященик цілковито віддатись дітям, видасть ся нудним для старших. — Найлучше зарядити єго в кількох звичайних днях, попереджаючих деє, в котрім мають уділяти ся св. Тайни і візвати і заохотити родичів, щоби діти на приготовлення посилали, а діти, щоби пильно і в означенім часі приходили. Щоби приготоване привнесло пожадані успіхи, на то потрібно, щоби все, що до св. Тайн відносить ся, було виложено докладно і ясно в кількох науках після з гори обдуманого плану, в формі звичайних катихизацій.

(Конець буде).

Причини переходів з обряду гр.-кат. на обряд лат.

(Допись).

В ч. 6. „Ниви“ порушив душпастир з села дуже важну і болючу справу для нашої Церкви і нашого народа: о переходах з обряду гр.-кат. на обряд лат. Ся справа важна і болюча тому, бо у нас зміна обряду потягає за собою зміну народности. Так було за польських часів, так єсть і тепер в часах австрійсько-польських. Такі переходи практикують ся найчастійше по містах і місточках, тому там руский елемент меншає, руский дух затирає ся а руска мова майже никне. В послідних роках посунула ся та пошесть і на села. Де єсть лиш кілька польських родин, будує ся там костел або капличка, основує ся парохію або експозитуру, а той костел чи капличка з своїм душпастиром стають чудодійною силою: потягають до себе наших вірних, трапляють ся случаи переходу з обр. гр.-кат. на обр. лат. Коли не поставимо тим переходам якоїсь там, то за кількадесять літ стратимо не тисячі але десятки тисяч.

Душпастир з села наводить різні причини переходів з обр. гр.-кат. на обр. лат. Всі они правдиві, але самі вишні Ми звичайно бачимо причину всего нашого лиха лиш в других, а не без того, щоби і ми самі не були причиною неодної нашої біди, тож наведу кілька внутрішніх причин переходів з обр. гр.-кат. на лат. Буду говорити о містах і місточках.

Першою такою причиною се брак по наших церквах брацтва відповідаючих духови часу. Суть виправді у нас брацтва і то нераз по кілька при одній церкві, але се брацтва будь добродійні будь брацтва тверезости. Мало у нас однакож брацтв, так назвав бим, чисто аскетичних, котрі мають за ціль єдино що раз більше усовершенє власної душі, усовершенє душі ближнього, ширенє Божої слави, на землі. Я маю на думці брацтва Серця Ісусового, Апостольства Молитви і т. п., котрі то брацтва розширили ся нині так дуже на Заході, котрими то брацтвами і наші сусіди стягають вірних нашого обряду до своїх костелів. Не говорю на вітер, маю до сего підставу. Я працював до тепер над спасенєм душ лиш по містах, а люблю при сповіді вдавати ся в подробиці і що довідую ся: майже кожда наша міщанка (трафляє ся се черідко і між мужчинами) носить шкапцір, рожанець, вписана до брацтва рожанцевого або серця Ісусового в костелі, признає ся до сего якось нерадо, але запитана чи приступилаби до такого брацтва, если би основало ся в церкві, дає охотно притакууючу відповідь. Чомуж не основуємо у себе таких брацтв, если нарід любить їх? Чому самі наганяємо наших вірних до костелів? Певно неоден з читателів буде підозрівати мене о польонофільство або закине мені, що такі брацтва не відповідають духови нашого обряду. Такий бодай закид стрінув мене з сторони деяких священників, котрим я радив такі брацтва закладати. Но питаю ся, чому я маю бути польонофіл а не французо-англікофіл, бож такі брацтва суть і у французів, англійців? У нас суть надто помішані церковні понятя з політичними. Що знов такі брацтва не противлять ся духови нашого обряду, видко найлучше з сего, що наші Владики позволяють їх закладати а навіть видали тому 2 роки рускі статуту тих брацтв. Часто можна стрінутись з закидом против брацтв Серця Ісусового ось таким: не розумію, як можна почитати серце а не цілого Ісуса. Таким взяти би до рук догматику, добре єї переглянути або запам'ятати собі бодай принцип: *Roma locuta causa finita*.

Брацтв Серця Ісусового і Апостольства молитви єсть вже у нас трохи і они показали ся дуже користними. Люде перестають носити польскі шкапціри, а носять медалики з рускими написами і горнуть ся більше до церкви. Такі брацтва можна використати після місцевих обставин. Знаю одне місточко на Мазурах, де Русини були крайно запущені: мало хто ходив до церкви, майже ніхто не молив ся по руски. Молодий сьвященик, діставши там посаду, засновав брацтво Серця Ісусового, взяв ся до роботи і в короткім часі весь народ рунув до церкви. Нині не подиблеш там Русина, котрий би не належав до сего брац-

тва, котрий би не молив ся по руски, не чув ся Русином. Так отже полишім всякі закиди і спори на боці, зацпенім то в наших церквах, що доброго і хосенного бачимо у наших сусідів і чим они притягають до себе вірних нашого обряду а зменшимо бодай так часті по містах переходи з обр. гр.-кат. на обряд лат. Нам брати в тім взгляді мримір від наших оо. Василіян, на котрих нарікаємо безпідставно, що „штучками“ стягають до себе весь доколичний нарід. Се жадні „штучки“. Оо. Василіяни закладають брацтва, котрі народови подобають ся, в тих брацтвах працюють, тож нарід тягне ся до них сам. Такі „штучки“ полюбити би вже раз і нам!

Другою причиною переходів з обр. гр.-кат. на обряд лат. се крайній непорядок по наших церквах. Кожного чоловіка тягне там, де краще, чистійше, вигіднійше, а то так рідко подибати по наших церквах. Хочеш сісти в лавку, повно пороху, хочеш приклякнути на посадку, она нечищена від віків, а притім обцльована і обхаркана. Чому не справити плювачок, не уставити їх повід стіною, не навчити людий порядку? Чому не казати мити підлоги бодай раз на тиждень, чому не стирати пороху що дня? Олтарі по наших церквах запорошені, обруси на них помняті, чорні нераз від бруду. Також брудні ручнички до отираня рук і летючі ки до отираня чаші і дискоса. Таким брудним лентіоником отирає священник чашу, дискос, свої уста і уста всіх вірних, що приступають до св. причастия. Правда, у нас кождий лізе на ступені, дотикає ся брудними руками олтаря, цілує его, але чиж не можна сего скасувати? На тетраноді і олтарях лежать ручні крести до цілованя, а бруду на них, Господи милосердний! І сей крест цілуй сам: давай цілувати его вірним. Темний чоловік поцілує, но інтелігент відверне ся з відразою і не прийде більше до церкви. Словом — бруд і порожня, які панують по наших церквах і на які дають ся чути наріканя навіть в часописах, відтручають інтелігентнійші верстви від нашого обряду і зневоляють їх іти до костела, де чистійше і краще.

Раз питав я одного інтелігента, мого приятеля, чому майже ніколи не показує ся до церкви? Відповів, що не думає витирати церковних порохів своїм убранєм. Аргумент правдивий і его взяти би нам собі до серця! Тут зверну увагу еще на одну річ. По містах, де єсть більше число священників, треба би було так урядити, щоби всі нараз служб Божих не правили, але за порядком. А то прийдеш до церкви, застанеш нераз тільки служб, кілька олтарів, а за пів години устає все, не править ся ані одна Служба Божа, а по 10. г. вже і церков замкнена. Інакше має ся річ в костелах. Так прим. у Львові в Оо. Єзуїтів відчитують ся щодень Служби Божі за порядком до 12. години. Інтелігенція призвичаює ся до такого порядку і кождий після вимог свого становища може в кождій порі о тій самій годині відвідати церков і вислухати Служби Божої. Також важною річю єсть, щоби відправа відбувала ся все точно о тій самій годині.

Раз переїжджаю в неділю через одно місточко, а була 8. година рано. Перервавем їзду, щоби відправити або бодай вислухати Службу Божу. Питаю ся, де церков, приходжу, застаю під церквою до 30 людей, церков замкнена. Питаю ся, коли отвирають, дістаю відповідь: може аж за годину, бо наші єгомось нині заспали. А було в тім місточку аж двох священників. Недалеко церкви стояв костел, бувем змушений там удати ся. В костелі, де також було двох священників при парохії, правила ся вже тиха Служба Божа. Я вислухав її, вертаю назад попри церков а церков еще замкнена, не було вже більше як 5 людей. А деж 25 поділо ся? Може підглянули мене і пішли моїм слідом. Через такі неточности самі наганяємо наших вірних до костелів. А був я свідком і такого, що парох і сотрудики відправляють в неділю разом Служби Божі: один співає, другий читає. Се хиба крайній нонсенс, бо многі, як господній дому, служачі, матери з дрібними дітьми, не суть в можности бути на Службі Божій.

Дальшою причиною, чому вірні нашого обряду тягнуть до костелів, се невідповідне заховане в церкві самих священників і церковної прислуги. Я був раз свідком ось такого приключе-дзя: їду желізницею, до моєї сепаратки впустив кондуктор двох священників і одну інтелігентну паню. Священники починають розмову, до неї прилучила ся і пані. Один з священників був вже старенький, другий молодий. Оба були зовсім на місци як в розмові так в поведеню. На одній стації старенький розпращав ся, висів. Пані запитала по якійсь хвилині свого сусіда: *przepraszam, skąd Ksiądz proboszcz?* „Ja ruski wikary z N.“ Пані аж в руки сплеснула: „to nie może być, Ksiądz nie wygląda całkiem na ruskiego kapłana.“ Тепер, я прилучив ся до розмови (тоді був я еще світским) і довідавем ся, що руского священника „roznać na pierwszy rzut oka po zachowaniu, a przy ołtarzu w cerkwi jak ruscy Księża zachowują się, niech Pan Bóg broni“... — Ми боронили оба всіми силами захованя наших священників в церкві, однак і я і молодий священник (таке бодай було моє вражінє) були свята переконані о правдивости закидів пані.

Наші священники заховують ся дійсно трохи невідповідно в церкві. Розуміє ся, може і без вини, не відчувають сего, бо нас захованя в церкві при оłтарі ніхто ніколи не учив, а настоятелі в семинарі звертали хиба тоді авагу поодиноким, если заховане їх було вже надто разячим. І так одні, прийшовши до церкви, місто уклікнути перед оłтарем і привитати Бога бодай короткою молитвою, зачинають насамперед розмову з провізорами, крутять ся, вертять ся, бігають коло оłтара, бігають і по церкві, другі зачинають молити ся зараз за порогом, але так голосно, що всіх заглушують, иньші знов не уважають за потрібне бодай метанії зробити перед св. Тайнами, але впрост вбігають до закритті і вбирають ся на Службу Божу. А ті рухи при Службі Божій се вже хиба чисто наша рутенська спеціальність. Один починає „Благословен Бог наш“ еще в закритті, другий перед ступінями, третій аж на ступінях. Один кадить

так замашисто, що мало голов не порозбиває кадильніцею людям стоячим коло олтаря, другий навіть не кадить олтаря, лиш перейде собі з кадилом наоколо олтаря. Один іде поволи, а другий жене як льокомотива. Один мирствує вірних обертаючи ся цілий наоколо, другий обертає ся до половини, а третій лиш рукою кивне на бік. Кождий по свому, Неодин потрафить навіть в часі Служби Божої виганбити дяка чи провізора, місто зробити се в дома або в захристії в чотири очи. А як заховує ся священник, так заховує ся і церковна прислуга: провізори, дяки. Бігають, вертять ся, розмовляють, викрикують коло олтаря, а о якімсь поклоні перед св. Тайнами не мають і понятя. Таке заховане в церкві священників і церковної прислуги разить інтелігентного чоловіка. Тому не дивуємо ся, що інтелігентні верстви тратять любов до своєї церкви, свого обряду і тягнуть до костела. Там священник заховує ся поважно, всі его рухи при олтарі поважні, видко в них якусь святість — от і тим ім. понує.

Кінчу тих кілька заміток тим, щобисмо перепроводили конечно реформу, де реформи потреба, бо можуть незадовго настати часи, що при нашій Церкві позістане „пол і хлоп“.

о. Кр.

ВСЯЧИНА.

„Освідомленє в Христі“. Сумні часи переживаємо; зло ширить ся незвичайно скорим ходом і огортає щораз ширші верстви нашої суспільности — а причина тому не інша лиш та, що нарід за мало усвідомлений під зглядом релігійним, лехко дає ся баламутити першому ліпшому зіпсутому недоукови. Щоби злему зарадити, на се рада лиш одна: освідомлювати нарід — а освідомлювати світлом Божої науки. Освідомленє в Христі! освідомленє в Его справах! освідомленє в Его правах і засадах*) се найкрасша на теперішні часи девіза для кожного священника. Всіх, ві всім і від разу освідомлити годі. Що від років у нас занедбане, на се довгої і неутомимої потрібно праці. Від когоч і від чого єї зачати?

Розпочати єї від дітей і то від тих, котрі мають приступити до першої св. сповіді і першого св. Причастя. Перше св. Причастє се найкрасша і найважнійша хвиля в житю чоловіка. Діти в тій хвилі світлом Божої науки правдиво освідомлені дають певну запоруку лучшої будучности — їх душі через освідомленє в Христі для справи Христа позискані на все Христо-

*) Посланіє Паст. Єпископа Григорія Хомишина: о діяльності священничій ст. 46.

вими остануть. І тому св'ятійший Отець Папа Пій Х. поручує сю працю душпастирям яко одну з найважніших і найперших і надає великі відпусти не лиш дітям приступаючим до першого св. Причастия, але і їх родичам — кривним і всім вірним беручим участь в тім торжестві.

Відпусти в тій цілі надані а декретом св. конгрегації відпустів „Urbis et orbis“ оголошені суть слідуочі:

1) відпуст совершенний для дітїй, котрі приступають до першого св. Причастя, если при тім помолять ся на намірене св'ятійшого Отця (5 Отче наш 5 Богородице і 1 раз Вірую).

2) відпуст совершенний для родичів і кривних тих дітїй аж до третого степеня, коли висповідують ся і в тім дни запричащають ся і рівнож на повисше намірене помолять ся,

3) відпуст 7 літ і 7 квадрагенів для всіх вірних, присутних в тім дни в церкві, коли бодай взбудять жаль за свої гріхи*).

Ідїм жеж за голосом Намістника Христового — вступаймо в сліди самого Божественного Спасителя, Котрий як читаємо в Євангелію св. Марка**) оставив нам прекрасний примір тої успішної душпастирської праці — приготувуймо діти до першої сповіди і першого св. Причастия, оствідомлюймо їх в Христї, а працю нашу жертвуймо на більшу славу Божу і честь Матери Руського краю, Мая Цариці Пр. Д. Марії.

О. І. Ч.

„Найновішї здобутки новочасної науки“ подає нашій читаючій публиці „Видавнича Спїлка“ в області природописних наук. Про дарвінізм видала книжку, яка стоїть поіменно на індексї, хоть значно злагодженім через Льва ХІІІ. Сеся обставина вже досить говорить про тенденції „В. Спїлки“ бодай тим людям, що стоять на католицькім становищі і предержують ся католицького свїтогляду.

Тим однак, що вже „впеманипували ся“ з під впливу Церкви, не завадить бодай то пригадати, що Біологія Брайтенбаха видана „В. Спїлкою“ належить вже до закинутих наукою гіпотез. Брайтенбах належить до одних з нечисленних тепер природознавців, що ще придержують ся правовірного дарвінізму, хотий далезо більша частина вчених сю теорію, яко саму в собі суперечну, занадто механічну і априористичну, відкинула. На місце механічного і самовільного дарвінізму, який що найвисше міг би пояснити, чому деякі роди рослин і звірят не існують, але не в силі пояснити, чому инші роди існують, прийнято тепер в науковім свѣті теорію десцендеційну — яка з дарвінізмом нічо не має спільного бодай що до внутрішних і суцних знамен. Але загально признають, що і ся нова теорія полягає лише на вірі і тяжко, щоби коли могла бути науково фактами доказана.

Порівнаймо ті погляди найновішних природників з догматично-ортодоксальними та зацофаними поглядами редакції „Спїлки“, то приїдемо до заключеня, що у „Спїлки“ нема ані

*) Гляди Додаток до Послання Пастирського о діяльності св'ященичїй стор. 58.

**) Х. 14 Мат. ХІХ. 14.

віри ані науки, а лише злобні наміри шкодити Церкві та за неї водити читачів!

(Література: Dr. E. Dennert, vom Sterbelager des Darwinismus, Stuttgart, 1905; Neue Folge 1906; Liter. Rundschau, 1906, Sp. 19—20). свщ. *О. Волянський*.

До наших обрядових відносин. Гр. кат. уряд парохіяльн. в Баличах подорожних дістав із свого староства ось такий акт: Odpis. L. 44. Do Świetnego c. k. Starostwa w Żydaczowie. W myśl reskryptu ministryalnego z dnia 10. sierpnia 1886 L. 7191 i z roku 1884 oraz reskryptu Wysokiego c. k. Namiestnictwa z dnia 1. lipca 1903. L. 90837 uprasza Urząd parafialny obrz. łącz. w Sokołowie Świetne c. k. Starostwo o nakaz Urzędowi parafialnemu obrz. gr.-kat. w Balczach podróжных wydania aktów urodzenia i chrztu dzieci obrz. łącz. Anny i Rozalii Hrycyk, córek Teodora Hrycyka i Anny Fedoryk, robotników zamieszkających w Łanach sokołowskich, króрых to aktów mimo upomnienia się Urzędowi parafialnemu obrz. łącz. w S... dotąd wzbrania się wydać. Urząd paraf. obrz. łącz. w Sokołowie k. Stryja. Sokolów, dnia 22. lutego 1906. Ks. Andrzej Treszczyński, proboszcz obrz. łącz. m. p. L. 5105. Żydaczów 17. marca 1906. Wielebnemu gr. kat. Urzędowi paraf. w Balczach podróжных do wydania żądanych wyciągów paraf. ewentualnie doniesienia do dni 8 o zachodzących przeszkodach. C. k. Starosta (підпис). — Дуже сумно, коли один парохіяльний уряд католицкий просить у старости аж наказу до другого такого самого уряду. До речі пояснимо, що згадані дівчата, яких метрик допоминаєсь лат. парох, еще перед двайцять літами зістали охрещені в нашім обряді і в тім обряді зістають. Щож такого зайшло, що латинські парохі відновлюють справи з перед 20 літ?

Посвячене Преображенської церкви і віддане їй до публичного ужитку вже нарешті відбулось! Пів століття чекали львівські Русини на отворене сеї нашої національної і обрядової твердині у Львові і таки дочекались. Але чи всі вже надії сповнились? Далеко ще до того. Обслуга одного лише священика-сотрудника на таку церкву се рівнаєсь мало що не зєрови. Тут треба конечно пароха бодай з двома сотрудиниками. Щоби тільки не треба було на сего пароха чекати знова з пів століття...

Вийшла друком книжка: Нарис Катехитики і Методики враз з важнішими розпорядками і плянами для науки релігії в народних і виділових школах — уложив *Евген Гузар*, катехит мужескої учительської семінарії. Львів, 1906, ст. 100, ціна 1. корона.

Обширнійше про сю книжку напишемо другим разом.

Жува

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.

Поодинокє число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:

Львів, площа св. Юра ч. 5.

До сьвятої землі.

При сих словах мимохить стає перед очи ціле жите-бутє нашого Спасителя, який єще по своїй страшній крестній смерти до хвилі свого Вознесєня вже прославлєними стопами дотикав ся сєї землі сьвятої. Тому то і ціла ся земля вибрана, благословєна і усьвячєна житєм, а навєть найдорожшою кровю нашого Спасителя, сталась наймилїйшою і найціннїйшою памятою історїї житя і смерти Спасителя для кожного христїянина, а особливо для нас сьвященників.

Справедливо вже з самого початку старались перші христїяби посїсти сю сьвяту землю, а особливо місця усьвячєні найважнїйшими хвилями і подїями в історїї житя нашого Спасителя. Одначе перемагаюча сила поган і невїрних видєрла насилєм з рук христїян сї найціннїйші памятки. Чим бїльшє змагались христїяни (особливо так зв. хрестоносними походами) посїсти бодай найсьвятїйші місця св. Землі, як Вєфлєєм і Єрусалим, осьвячєні рождєством, терпїнями і крєсною смертю Спасителя, тим бїльшє змагалось завзяте невїрних, особливо Турків-Магомєдан, які вкінци при сприяючих природно-фізичних обставинах і задля перемагаючої сили перемогли і задержали до теперїшньої хвилі в своїх руках сю св. Землю, а з нею нашому серцю найдорожші памятки. Доперва в послїдних столїтях, особливо в нашїм, примушенї політичними обставинами дали сї невїрні посїдачі о стїлько полєкшї христїянам, що не роблять перешкод, як се було давнїйше, в вїдвиджуваню сих памяток побожними путниками.

Хто тїлько був в можности, користав з удїленої пїльги, аби уцїлувати і поклонитись св. Землі. Особливо нарїд простий, якої небудь нації, що тягнений елементарною силою любить брати

участь в паломництві до різних відпустових місць, уважає се яко сповнене своїх найкрасших мрій, коли раз в житю може видіти і поклонитись сим найсвятійшим памяткам. Як і в нашім народі горить горяче бажанє паломництва до св. Землі, найліпшим хиба доказом може послужити от хочби і ся мала книжечка, опис вражінь і побуту в св. Землі, під заголовком: „Въ святой Земли, описавъ, що звидѣвъ и бачивъ Панько Скалюкъ“ (цїна 10 кр. Львів, накладом А. Веретельника, 1906 р.). Ся книжечка написана дуже вдатно, розумно, вірно і популярно.

Не можна і сего не згадати, що і статі „Місіонаря“ під заголовком: „У сьвяту Землю“ знаходять між народом найбільше охочих і пильних читачів і в великій мірі збільшують популярність і число предплатників сеї часописи.

На жаль нашому селянинові пересічно не стати на оплачене досить коштовної подорожи і паломництва у св. Землю, а тим самим і єго горяче бажанє і мрія і до смерти мусить остатись нездійсненим бажанєм.

Як раз в пору приходять заходи одного сьвітського чоловіка, висулуженого оберста, який уряджує масові паломництва до св. Землі. Найбільшою прикметою уряджуваних ним паломництв є се, що кошти далекої і довшої подорожи до св. Землі зменшують ся до мінімуму і тим способом уможливяєсь середно заможним християнам, а особливо селянам і сьвященикам, зреалізувати побожне бажанє.

Справедливо, що і наш митрополит, знаючи на скрізь сї бажання народу, а власним досьвідом ствердивши наглядну величезну користь такого паломництва, підняв ся стати провідником і по можности улекшити се масове паломництво.

На те, щоби могло подібне масове паломництво удати ся, треба найменше 500 людей. А що воно відбудесь і удасть ся, то нема найменшого сумніву. Бо наколиби наших селян і сьвящеників не зголосилось до кінця червня відповідне число путників, то бракуюче число тих 100 або 200 легко і скоро доповнить ся чужими, особливо ческими путниками, які лише чекають на таку надзвичайно добру і рідку, а досьвідом випробовану нагоду.

Думаю одначе, що шкода була би велика, єсли би і ми не постарались використати так доброї і таної нагоди до паломництва до св. Землі. На отих 400, найбільше 500 кор. стати і багатшому селянинові, яких кількох в селі знайдесь і пересічно заможному парохові. А для обох, і селянина і пароха, велика користь моральна.

Перша користь, то скріплене віри і релігійного чувства і у селянина і у сьвященика. Обох — пізнанє нового сьвіта, звичай і людий образує і розширює сьвітогляд. О тим і не казати, кілько такий сьвященик набере багатого, сьвіжого і живого матеріялу і примірів до своїх проповідий. Що і між народом може піднестись культурний уровень і релігійна сьвідомість проти заходів різних ворогів Церкви, річ сама собою ясна. Тож думаю, що лише велика дяка належалабись нашому Митрополиті за таку

нову вітцівську жертву для добра душ нашого народу. Сю належну дяку вискажем або личною участію в паломництві, або заохотою до него знайомих селян і своїх товаришів сьвящеників.

С. С. С.

Соціалізм і соціялісти.

(Конець).

Як партія нігілістів була добре зорганізована, можна по сім пізнати, що прикази єї провідників були виконувані в дуже короткім часі, з найбільшою докладністю і то нераз на дуже велике віддаленє.

Що нігілізм стояв під покровительством вільномулярів, наводить на сю гадку слідующий факт:

По сповненню замаху в Москві дня 1. грудня 1879, утік его виновник жид Гартман чи Майер, належачий до партії нігілістів, до Франції, но тут зістав зловлений через поліцію в Парижі 16. лютого 1880 і кинений до в'язниці. Сейчас стали заходити ся радикальні депутовані около увільнення Гартмана. Правительством не знало, що робити, бо з другої сторони домагав ся російський амбасадор рішучо видання убійника. Вільномулярі і межинародовці боронили намієтно проступника. Вільномулярське правительство французке не мало відваги видати брата а до того жида, бо могла викрити ся не одна річ неприємна для вільномулярів, тож відмовило правительству російському видачі Гартмана і відставило его до Англії. Єсть се доказом, що соціалізм і его відтінь нігілізм стоять під покровом і кермою вільномулярства.

Так виділи ми, що головними ділаючими чинниками і проводирами переворотних соціалістичних товариств суть не христіяни, а жиди. Се доказав історик послідних часів Сент-Андрє (Saint-André) в ділі, що носить заголовок *Francs-Maçons et Juifs* (Вільномулярі і Жиди). Нарід жидівський, пише він, творить сам великанське тайне товариство. Видає він зі себе людей спосібних, діяльних, осторожних і витрєвалих. Розсіяний посеред инших народів і примушений їм улягати, має до них страшну ненависть, а пересьвідчений о своїй висшости, старає ся всіми можливими способами заволодіти тими, котрих власть єсть для него дуже утяжлива.

Одним з документів, що потверджує знаменито сю гадку єсть лист Жидів з міста Арль (Arles) до Жидів царгородских і відповідь тих послідних знайдена в недавних часах в Сарагосі.

Лист Жидів з міста Арль до Жидів міста Царгорода:

„Поважані Жиди! Поздоровлене Вам і ласка! Ви повинні знати, що король французкий, що єсть знова паном Провансїї, змусив нас публичним наказом прийняти віру християнську, або опустити его територію. Мешканці Арль, Є (Aix) і Марсилї хотять забрати наші маєтки, грозять нашому житю, нищать наші синагоги і давають нас в найрозличнійший спосіб; не знаємо, як маємо поступити після прав Мойсея. Просимо вас отже, щоби ви подали вказівку, що маємо робити“.

Хамор, Рабин Жидів в Арль

13 дня Саббату 1489 р.

І от яку відповідь одержали на свій лист від Жидів царгородских.

„Найдорожші в Мойсею братя! Ми одержали лист ваш, котрим даєте нам пізнати несупокі і нещастя, які мусите зносити. І нам се рівнож справило тяжку прикрість. Сатрапи і рабини висказали слідуєчий суд: Говорите, що король Французів хоче, щоби ви зістали християнами, зробіть се, коли инакше не можете зробити; але нехай закон Мойсея переховує ся в серцю вашім. Кажете, що хотять вас позбавити ваших маєтків, зробіть ваші діти купцями, щоби незначно обдирали християн з того, що посідають. Кажете, що на ваше жите засідають ся, зробіть ваші діти лікарями і аптикарями, щоби могли позбавляти християн жита. Кажете, що вас давають в найрозличнійший спосіб, зробіть же ваші діти адвокатами і правниками, нехай мішають ся завсїгди до справ держави, а возьмете християн під ваше панованє, заволодієте сьвітом і пімстите ся за нас.

Виповніть докладно приказ, який вам даємо, а побачите, що з упокорених і утиснених дійдете до вершку могутости“.

V. S. S. v. F. F. князь Жидів з Царгорода 21. Каслену 1489 р.“*)

Лист сей переконує нас, що нарід жидівський може бути вірцем для тих, що поверховно роблять всьо, аби лише вийти межи ворога, его здеморалізувати і стати ся его паном. Се відносить ся особливо до справ релігійних, бо доперва по знищеню релігії можуть они досягнути легко свою ціль. О тім переконує нас Кремїє (Сремїєух), найвизначнійший провідник вільномулярства, зьвізда жидівства, майстер обряду шкоцкого або найвисший достойник вільномулярства у Франції, один з основателів „Загального Ізраїльського Товаришеня“ заложеного 1858 кі 1859 року, а рівночасно его предсідатель. Ціль сего Товариства описує він слідуєчим способом: „Загальний Ізраїльський Союз ледво починає існувати, а вже дає ся відчувати дуже его спасенний вплив... Не ограничає він своєї діяльности до нашого віроісподаня, але розтягає его до всіх. Хоче вдерти ся до всіх релігій, як проходить всі закутки... Сповняймо отже панове нашу похвальну місію. Нехай сьвіжі люди прилучають ся без ріжниць віроісповіданя до Загального жидівського товаришеня, котрого ціль єсть так дуже благородна, так дуже про-

*) Гл. Historya Masoneryi i innych Towarzystw tajnych стор. 364 і понер.

світна... Подати приязну руку тим всім, що витягають до нас братню правицю мимо того, що суть уроджені в иньшій релігії, котрих підставою єсть моральність, а Бог вершком, повинні бути собі жичливі; працювати над поваленем розділяючих се, що має бути колись злучене, отсе панове єсть красна, велика місія нашого Союзу Ізраїльського... Покликую до него Братів всіх віроісповідань, най всі до нас прийдуть, а вийдемо наспротив них з великим доспіхом... Прийшов час, в котрім можемо оперти наше безсмертне товариство на несокрушимій основі". *)

Вправді Креміє запрошує до жидівського товариства яко вільномуляр всіх людий без ріжниць віроісповідання, но потреба знати, що помежи вільномулярством а соціалізмом єсть тісна звязь. З винятком Овена і Фурієра (Fourièr), о котрих на певно не можна сказати, чи були вільномулярами, бо на се нема ніяких документів, всі проті соціалізму належали рівночасно до вільномулярства і занимали там нераз високі степені.

Зваживши, як жиди ненавидять все, що не єсть жидівське, а особливо се, що християнське, то ціль запрошення до чисто жидівського товариства без ріжниць віроісповідання не може бути инша, як щоби членів не жидів зробити обоятними для віроісповідання до якого належать і через се податливими для своїх цілій. І справді видимо, що проводирі вільномулярства і соціалізму та єго відтінки менше занимали ся поправою справ економічних, а цілу свою силу звернули на напасти на релігії, особливо на релігію Христову. Тож на поли економічним не видно ніякої поправки, ба навіть працюючі верстви попадають в щораз більшу нужду; за те видимо щораз більший поступ в відступстві від ідей Христових, а ряди атеїстів збільшують ся. От пригляньмо ся письмам і науці визначних членів соціалістів, а пізнаємо їх лучше, які то були люди.

Прудон (Proudhon), соціаліст і вільномуляр, пише: „Ходи сатано, ходи очернений через священиків і царів, нехай ти уцілюю, нехай ти притисну до моєї груди. Давно вже знаєш мене і я тебе знаю! Твої діла, благословенний мого серця, не завсїгди суть красними і добрими, але они одні дають сьвітови мисль, они одні не позваляють єму бути недорічним. Ти сам оживляєш і усиляєш працю, ти убагородняєш багатство, ти єси сутию власти, ти кладеш печать чесноті". **)

Чиж не можна тут сумнівати ся о здорових змислах сего чоловіка? А треба знати, що Прудон не єсть осібняком, в котрого голові вилягла ся подібна гадка. Сьвідчать о тім письма, які виходили в честь сатани: як „Satana“ в Ліворно; „La Canaglia“ в Павії; „Il Lucifero“ в Анконі; „l'Antichristo“ в Медіоляні і прч. От до чого доводить відступлене від віри Христової.

Бакунін захвалює в відозвах до російської молодіжи „святє і спасенне неучтво“. „Не ломіть собі голови, каже він, для тої

*) Hist. Mason. i in. Tow. tajn. стор. 360.

**) Тамже стор. 378.

пустої умітності, в ім'я котрої хотять вам звязати руки". „Розбійник єсть правдивим героєм, местником народу, непримиримим ворогом держави, ретельним революціоністою в ділі, без фраз і реторики черпаної з книг". А треба знати, що Бакунін мав великанський вплив на російську молодіж. Вплив сей виявився в коротці, а як згубний був він, показує ся з голосу „Дневника Московского" з 1880 років. „Неподібно помислити, читаємо там, о нашій молодіж, щоби не бути перенятим гірким чувством і не дізнати найстрашнійшої обави. В 12-тім році перестає дитина вірити в Бога, довіряти родині, правительству, в 14-тім зачинає ся заправляти до практичного протестованя против обовязків; в 15-тім єсть заговорником; в 16-тім єсть вже може зброднярем, а в 17-тих літах замикає білянс відбираючи собі жите. Такою єсть, на жаль, історія наших дітей, що повторяє ся занадто часто".

У всіх товариствах соціалістичних дає ся завважати дух антирелігійний, а найбільше антихристиянський, а живу участь беруть в тім руху Жиди. Найдіяльнішим поміжи ними був в ХІХ столітю *Piccolo-Tigre*. Умів він крити ся перед оком поліції і правительства, бо уходив за банкира космополіту, а властиво був одним з найспосібніших агентів перевороту. Поле діланя був Лондон, Париж, Берлін і Відень. До помочи станули єму жид Якобі, та прускі жиди Клявс (Klauss) і Оппенгайм. Крім тих працюють на поли нищення християнства Маркс, Лясаль, Утін, Симон Дайтш, аєнт преси німецької і преси демагогічної французкої, котрий брав участь у всіх революціях свого часу. Інший Дайтш, котрого з попередним лучить лиш назвиско, був провідником нігілістичного руху в Росії. Відзначив ся він в нім незвичайною рухливістю, бо зорганізував сам один великий союз званий „тайною когортою", котрий мав на ціли убивати і рабувати після вказівок настоятеля. У Франції стоїть на чолі антихристиянського руху Юлій Симон, віроятно основатель, а в кождім разі діяльний член „Межинародного соціалізму", званого Інтернаціоналом і соціалізму, Каген і Креміє, основателі Союзу ізраїльського, Леви, Густав Дельсас (Delsace) член Великого Виходу Франції, о котрім сказав сам великий французкий рабін, що приносить славу імені жидівському за спосіб, в який управляє справами вільномулярства; згадуваний вже нами Гартман, Гольденберг, Млодецькі і ин.

Які наслідки мала антирелігійна пропаганда соціалістів і вільномулярів видимо з бесіди Ляфарка (Lafarque) проголошеної на конгресі учеників скликаним до Лієж (Liege) в р. 1865. Всі бесіди конгресу були переповнені найбільшою ненавистю до християнства. Помежи всіми заслугоє на увагу бесіда Ляфарка, котрий закінчив її слідуючим зворотом: „Виповідаємо війну зненавидженому Богу. Мусимо пробити небо як склепліне з паперу". Справді слова не до позавидування. От чим кінчить ся робота соціалістів. Наслідків економічних не видно; за то успіхи антирелігійні справді великі, посунені до божевільности. Слідуючого

року почуло ся на конгресі в Брукселі такі не мудрі слова: „Револуція єсть триумфом чоловіка над Богом.*)

Належить ся чудувати, що партія, що доводить до таких безрозумних наслідків, росте в силу і зискує багато нових адептів*). З того вносити лиш належить, як низко упала людскість і умственно і морально, если так очевидні блуди можуть ширити ся серед неї. Виняток становлять Англійці та жиди, бо перші працюють бодай в більшій части на ґрунті економічним не нарушуючи християнства, другі працюють на тім самім ґрунті тримаючи ся кріпко віри Мойсевої. Обоятні або противники віри суть помежи ними найбільшою рідкістю. Соціалісти прочих народів ідуть сліпо за приміром Франції, котра стогне під ярмом вільномулярів. Робота Англійців і жидів показує їх умственну висшість, показує дальше, що соціалізм не потребує мішати ся до справ віри, а ідеї соціалні, котрих основою єсть получшене долі робітників, дасть ся як раз осягнути на ґрунті релігійнім, а іменно на ґрунті християнсько-католицкім, а говорить о тім так знаток питаня соціального Торт: „Хто хоче зрозуміти справу соціальну і причинити ся до єї розв'язаня, повинен мати перед собою по правій руці діла, що займають ся соціалізмом науково, а перед собою — Новий Завіт“ „Економія політична сповняє в тім случаю, додає автор, задачу анатомії: бо дає пізнати будову тіла суспільного. Соціалізм єсть ніби патологією описуючою соціальну хоробу, а Новий Завіт єсть терапією, вказуючою ліки.***)

Сеґо не хотять зрозуміти провідники наших соціалістів, а старають ся всіми силами, ідучи на сліпо за іншими ворогами християнства, викоренити з душі нашого робітника віру в Бога, Христа та Єго Церков. Але що-ж єму дали в нагороду за прогнаного Бога, крест та сьвятих. Нічого; самі лиш червені хоруговки... котрі завішують місто креста та образів сьвятих по комнатах товариских сходин робітників. Але найже хто скаже, чи ті хоруговки більше спасенні чим крест? Чи они допомогли до розв'язаня соціального питаня, — чи може причинили ся до получшеня долі нашого бідного робітника? На се мігби лиш відповісти не один робітник, що з нужди примирає з голоду, котрого доля по усуненю креста не поправила ся. Насупротив доля робітників єсть тепер гірша, чим була коли небудь. Одною потіхою може бути хіба для робітника, що може припнати червену відзнаку і урядити демонстрацію. — Коли би провідники наших робітників взяли ся, місто нападаня на Бога, Церков і сьвятих, до продуктивної праці, если би старали ся поборювати і викорінювати алькоголізм, если би старали ся видобути нарід з під лихви жидівської та увільнити від зависимости економічної від

*) Hist. Masoner i. i. T. t. стр. 364.

**) „Naprzód“ подає в ч. 7 з 9 Січня 1906 число передплатників часописи „Vorwärts“ органу німецької соціальної демократії на 100.000, котра то часопись числила перед п'ятьма літами всего 56 000 а з початком минушого року 88.000.

*** Гл. Hist. Masoner. i. i. Tow. tajn. стр. 364.

жидів, тогди причинили би ся справді до добробуту народа та робітника. Спитаймо ся тільки, кілько склепиків по містах чи по селах заложили провідники соціалістів? Скільки брошур видали в справі шкідливости алькоголю?.. Замість того засипують они нарід Маніфестами Маркса, брошурою: „Хто з чого живе?“ (Дікштайна), котрі нашим робітникам не можуть принести користи, понеже они не суть робітниками фабричними. Тож о провідниках наших робітників можна сказати:

Мають очи, а не видять, а навіть не хотять очий отворити, щоби не побачити сьвіта.

*

Перегляд часописий.

„Діло“. Дуже прикрі і пригноблючі вісти подає нераз ся часопись, головно в послідних, горячих для нас часах, про участь руского духовенства в народній роботі. І так між иншим в статі „Де поділи ся патріоти?“ (ч. 81.) дорікає п. Степан Баран духовенству деканата мостиского і судовишеньского, що воно не бере жадної майже участи в теперішнім народнім руху. Так само дописуватель „Діла“ з Ярославщини в ч. 92 (гл. „Народні віча і маніфестації“) пише про тамошнє духовенство. Свої уваги кінчить сей послідний так: „На разі най ся пригадка заверне Вс. Отців з тої дороги, на котру вступили; колиж се не поможе, то най знають, що парохіяни їх перейдуть над ними до порядку днєвного, а імена їх запише історія“. — Се дійсно, дуже сумно. Нинішна доба вимагає від нас, сьвящеників, надзвичайної праці. Прийшов час виявити і свій патріотизм і свою ревність о добро віри. І одно і друге вимагає жертв. Коли занедбаємо перше, може душе легко потерпіти друге. Тож бодай в нинішних часах не закладаймо рук а берім ся до народної праці і задля неї самої, задля любови народа, а єще більше задля ревности о добро віри, щоби не сповнилась зловіща погроза ярославского дописувателя „Діла“, щоби колись народ наш не сказав до нас: „Звідки ви, що ви за одні, ми вас не знаємо?!“

В тімже числі (92) знаходить ся також новинка („Чи і се належить до політичних властей?“), в якій порушена справа титулятури наших урядів парохіяльних. Львівський собор — каже ся — установив титулятуру „гр.-кат.“ і „руск.-кат.“ Сю постанову затвердив папський престол. Тимчасом намісництво видало перед півтора роками строгий указ до всіх адміністраційних властей, щоби вони в своїй урядовій кореспонденції уживали тільки ти-

тулу „гр.-кат.“ Далше намісник напер на галицко-руський єпископат, щоби той пішов за єго приказом. Инакше кажучи гр. Потоцький забавив ся в папу, касуючи постанови собору львівського з р. 1891, затверджені Римом. Наш єпископат, привиклий бічи за кожною урядовою фірою, побіг і сим разом за урядовими саньми та видав під днем 21. марта 1904 р. ч. 1133 (львівський), а дня 1. мая 1906 р. ч. 2422 (перемиский) засуд смерти на титулятуру „руско-кат.“, полишаючи при житю тільки „гр.-кат.“ Чи так повинно бути? — Певно — скажемо від себе — не повинно бути, аби така часопись як „Діло“ подібно виражалась про наш єпископат. Але горбатого, як то кажуть, вже ніхто не напростує. Що до згаданої титулятури, то ми обіцюємо сю справу небавом обширнійше і основнійше обговорити, а тепер у відповідь „Ділу“ скажемо тільки таке: І термін гр.-кат. і „рус.-кат.“ невластивий. Немаж бо обряду ані гр.-католицкого, ані руско-католицкого. Термін гр.-кат. вдуманий правительством для відріжнення нас від римо-католиків. І один і другий термін є тільки льокальний і рішучо невмісний. Що до того, немовби на львівській синоді установлено титулятуру одну і другу, се зовсім невірно. Як свідчать „Чинности и рѣшенія руского пров. С о б о р а въ Галичинѣ, ѡтбувшію ся во Львовѣ въ р. 1891.“ — на ст. 70. — то про титулятуру було лише тільки бесіди, що учасники собора виразили б а ж а н є, аби „Церков руска на будуче називала ся руско-католицкою“. Рішення якогось або установи нема в тім згляді жадної. О скільки мав рацію намісник і наш єпископат жадаючи придержуватись титулятури гр.-кат. — видно се з рішення львівського Ординарія (21. марта 1904 ч. 1133). Тут сказано так: „Зауважано, що декотрі уряди парохіяльні в своїх урядових письмах уживають титулу: руско-католицкий уряд парохіяльний. Вправді виражено було на Синоді провінціоальнім в Львові в р. 1891. желанє, щоби нас не називати греко-католиками, а тільки руско-католиками, но та зміна не наступила урядово від дотичних властей так духовних як і мірських. Із взгляду, що таке, дотичними властями не одобрене і незмінене означене урядів парохіяльних може потягнути за собою не одні правні труднощі, (бо всі добра церковні і парохіяльні, фундації і пр. суть інтабульовані на: греко-католицькі церкви, парохії і т. п.) а також із взгляду на факт, що наш обряд єсть дійсно грецким, а лише язык літургичний руско-словенський, завзиває а лише Всечестне Духовенство не уживати слів руско-католицкий, а лише греко-католицкий“. — Як видимо, Ординарієт рішив сю справу не так без підстави, як здає ся дописувателеви „Діла“. Тому всі вискази про намісника-папу, про віз та сани — трохи за скорі. Але се годі! У нас бея „сосу“ нічо не йде. Якже-ж можна написати кілька речень, не „чіпнувши“ когось. Через те сама річ виходить мудрійша, дотепнійша, ну і більше кому сь подобаєсь...

„Літературно - науковий Вістник“. В книжці V. за май, в статі: „З Австрійської України“ згадує п. М. Лозинський про смерть о. Д. Танячкевича і між иншим таке каже; „О. Танячке-

вич пішов на теологію, як і інші сучасні єму, що найкрасші люди, обіцяючи собі стати на селі на службу народови; він вважав священство не найскоршою дорогою до вигідного і спокійного хліба, як що-раз більша частина кандидатів на слуг божих із сучасного покоління, тільки головно важкою народною службою. Покійний належав до типів, які вже вимирають серед нашого духовенства. Такий, видно, засуд суспільного розвитку, що на їх місце насаджує борців з під чорного прапора клерикальної інтернаціоналки". — П. М. Лозинський в своїм суді дуже односторонній і не совісний. Не перечимо, що давніше ішов на теологію сам цвіт молодіжи в надії, що на становищі священника можна якнайкраще працювати для народу. Але чи ж і тепер там того цвіту нема з такими самими надіями? Коли ж тепер там нема, то деж він є виключно, деж той цвіт діває ся? Ми цікаві би знати... Автор же ще мабуть переконаннями гімнариста з висших клас, якому здає ся, що на теологію іде саме сьміте. Правда, що деякі ідуть до семінарії для легкого хліба, але такі були, є і будуть. Не слушно також, неначеби тип священників таких як о. Танячкевич, значить тип священників-патріотів, народолюбців — вимирав. Сему перечать факти хочби з найновіших часів. Ріжниця лиш в тім, що одиниці з часів о. Т. відповідно до обставин своєї доби працювали в іншим напрямі, чим при нинішніх змінених обставинах працюють одиниці нашої доби. Але все працюють і тип руского священника-патріота ніколи мабуть не вимре.

Деж знова — підім дальше — видить нині п. Л. борців з під чорного прапора клерикальної інтернаціоналки? Що се за борці? Але заждім трохи. Аби скомпромітувати свого молодого співробітника, додає п. І. Ф. (ранко) від себе до повисших слів п. Л-ого увагу, в якій каже: „Не забуваймо, що пок. Танячкевич, хоч признавав себе нераз публично й приватно поступовцем, лібералом і навіть вільнодумцем (розумієть ся, в рамках свого духовного стану), на правду в своїх осудах і в своїй публичній діяльності ніколи не вмів піднести ся по над вузко класове становище і потратив немало сили і чорнила на організацію клерикальної партії серед нашого духовенства". — Отжеж як: чи був о. Танячкевич клерикалом чи ні? Ученик каже — ні, учитель — так. Кому повірити? Хоч як нам прикро, але мусимо признати слушність п. Лозинському. Пок. Танячкевич не був клерикалом, як ним не є і не може бути жаден руск. сьвящ. Головна річ в тім, що у нас мішають клерикалізм з християнізмом, культ священника з культом Христа. У нас не ті відносини, що в Італії або Франції. Наше духовенство народне, почуває себе за одно з народом, не хоче ані верховодити над ніким, ані змушувати суспільність до праці для себе, для свого стану, одним словом, ми не є і не можемо бути клерикалами. Помиляєсь отже п. Л. в тім, що нинішне духовенство боресь під прапором клерикальної інтернаціоналки, як також помиляєсь п. І. Ф. називаючи пок. Т. клерикалом. Ті, яких п. Л. зове клерикалами, є лише борцями Христа, якого нинішня наша су-

спільність стає забувати. Найбільший також фалш в словах п. Франка, що пок. Т. працював в хосен клерикальної партії. Протівно, покійний був найбільшим ворогом такої партії, а працював лише для станової організації, що прецінь не є одно з кл. партією. Сьмішно також звучить в устах п. Франка те зіставлення: поступовець, ліберал і вільнодумець — а клерикал (в „неклерикальним“ значінію). Ми пок. Танячкевича знали дуже добре, знали дуже добре також і его погляди. Колиж він був поступовцем, лібералом і вільнодумцем, то ми можемо впевнити п. Франка, що такими поступовцями, лібералами і вільнодумцями могли би і повинні би бути усі наші сьвященники.

Я. Л.

З релігійного життя.

Католицька організація у Поляків. Клич до організації підносить ся всюди. У Поляків виринала гадка католицької організації під формою основаня так званого „Зв'язку католицько-суспільного“. Основане товариство напевно причинить ся до сконсолідованя католицького руху і обудженя католицької самосьвідомости, коли зважимо, що з ним в парі йде голос цілого польского єпископату. Між иншими видав в тій справі пастирський лист і архієпископ Більчевський. В сім листі напминає він, аби „організації соціалістичній противставити сильну організацію католицьку і під сим зглядом настав уже крайній час і у нас накрутити годинник на добу теперішну“. Як справедливо замічає „Газета косельна“ с. р. на стр. 163 наведені слова треба передовсім віднести до організації духовенства. „У нас — каже далі таж часопись — нема жадного діла, якеби можна назвати в повнім того слова значінію спільним ділом всіх. Тому радить і завзиває польське духовенство, щоби воно спільними силами взялось за організацію видавництва суспільно-католицьких брошурок. Чи би і у нас не показалось пекучою потребою подібна організація, варто би над сим застановитись...

Що може осягнути добра організація католиків, бачимо на Швайцарії. Іменно фондами узираними, серед католиків швайцарських від кількох літ утримують ся місії для католиків жиючих в Дияспорах с. є. в околицях переважно замешкалих протестантами. Складки на сю ціль мин. року принесли значну суму 179.000 франків, а се знов причинилось до зорганізованя кружків католицько-суспільних в цілім краю.

Очевидно, що з так зорганізованими католиками мусить числитись правительство і противники... З тої причини рада кантональна ухвалила послідного місяця віддати католикам костел в Верзоа недалеко Женеві, в яким дотепер господарили старокатолики. Навіть сам старокатолицький еп. Герцог в Берні в відчиті, а радше в проповіді на зібраню вірних, на яке запросив і католиків, в духу дуже поєднавчим говорив на тему „о пробі згоди з церквою римо-католицкою“.

В сій праці організаційній велику страту понесли католики швайцарські з смертю еп. з снт. Галлен, Августина Еггера.

Еп. Еггер з сан. Галлен був для своїх священиків приміром побожного життя та заохочував їх до чим раз більше інтензивної акції на поли релігійно-суспільнім. Його старанєм утворено не лише фонд для священиків емеритів, але також основано численні товариства католицькі для ремісників, слуг, убогих і т. д. Був також славним проповідником і від кільканайцяти літ стояв на чолі швайцарского Товариства священиків-абстинентів. Ще рік тому в часі віча антиалкогольного в Будапешті, дуже горячо займав ся справою розширення сего товариства між клиром і людом, особливо сільским. Наслідником его є Мср. Ферд Рієр, род. 1847 р.

Організація католиків в Італії. І в Італії почались послідними роками сильно організуватись католики проти масонів, які напр. при послідних виборах до комуни міста Турина показали свій великий вплив на жителів міст, а навіть на парламент і міністерію. Тому тут організація показуєсь конечною в кождім напрямі. Тепер справді в організаційній роботі католиків замічаємо значний поступ. Сам св. Отець Пій Х. попирає сей рух своїх вірних. Доказом сего служить письмо з 24. марця с. р. опубліковане секретаром Меррі дель Валь в Аційоне Популяре з Бергамо, звернене до трьох папських мужів довіря Медоляго, Періколі і Тонійольо.

Згадане письмо Пія в справі організації католиків звучить так: Св. Отець прийняв до відомости діло, яке ви, мої панове, доручили по недавнім зїзді в Фльоренції, а яке окрім основних правил для католицької дієцезальної акції містить три статуту для потрійної акції між католиками в Італії, іменно, для людowego товариства, господарско-соціального і товариств виборчих. Его святість бажає, аби ся праця, овоч згоди і пильної науки, дійсно причинив ся до загальної організації католицького руху в Італії на основі непохитних засад Евангелія і після потреб теперішности. Дальше з приємностию підносить св. Отець, що дієцезальна акція, основа загальної організації католицького руху, повірена є опіці єпископів; се є також сильною заporукою, що в тісні круги до акції лише ті особи будуть допущені, яких успособлене і спосіб життя яко католиків є добре випробований і що усі ті елементи будуть виключені, які католицької справи хотять уживати до партійних цілій.

Справді католики Італії в посліднім часі розвинули надзвичайну діяльність на поли соціальнім і господарским. Довідуєм ся

о сій діяльності з справоздання гр. Медоляго-Альбані. Самі склади в їхніх селянських касах, основаних в користь італійських хлопів і посесорів, виносять около 61 мільонів франків.

Саме число членів різних католицьких організацій виносить пів мільона.

З огляду, що і у нас справа організації є актуальною, думаю не від річи буде пізнати основу нової організації католицьких товариств в Італії.

Слідуючі суть основні точки статутів ново заснованих трех великих католицьких людських товариств в Італії:

1. В кожній дієцезії Італії буде основана під наглядом єпископа дієцезальна дирекція, якої завданням є попірати, провадити і порядкувати католицьку місцеву акцію відповідно до вказівок і наук св. столиці.

2. Дієцезальна дирекція складає ся з делегатів більших католицьких товариств в дієцезії, які вперше були одобрені місцевим ординарієм. Дирекція може прибрати дальших діяльних членів, які відзначились діяльністю і привязанєм до католицької справи.

Наколи в дієцезії нема жадної католицької інституції, тоді сам єпископ назначає мужів довіря.

3. Дієцезальна дирекція має духовного асистента, з правами і обовязками, єпископом назначеними.

4. Кожда дієцезальна дирекція має власні статuti і правила ординарієм одобрені. Окрім того, що ті статuti мають відповідати потребам дієцезії, мусять вони бути також приміреними до рам статутів для цілої католицької акції в Італії.

5. Дієцезальна дирекція буде старатись, аби з нею злучились усі в дієцезії існуючі католицькі інституції і в злучі з дотичними головами буде старатись їх діяльність улекшити і приспішити.

6. Дієцезальні дирекції повинні стояти в ненастанній злучі з повисшими католицькими товариствами Італії і їх дійсно підпірати в осягненню загальної спільної цілі.

7. В власній діяльності в дієцезії уживає дієцезальна дирекція свободи, статutom дозволеної.

8. Католицькі товариства, які мають рівні або подібні цілі, можуть в порозуміню з дієцезальною дирекцією і за згодою власного ординарія організуватись в дієцезально-провінційально-краєві товариства.

с. с. с.

З сiоністичного руху.

I.

Під заголовком „Поважне Слово“ подає сiоністичний Таґ-блят з 13. цвітня с. р. в ч. 72. статю слідуячого змісту:

„Находять ся помежи птицями такі, що їх не видно через цілий день, тільки в ночі, коли кожний спить; тогди они отже виходять за добичею. Се суть сови, що криють ся в день і виходять доперва тогди до своєї хищої праці, коли знають, що їх ніхто не видить і ніхто не зверне на них уваги. Те саме можна примінити до жидівського політичного життя. Послідні змагання справили, що жидівський нарід, особливо в Галичині і на Буковині, прийшов до пізнання своєї сили і рішив використати сю силу для добра жидівського народу при виборах. Аж тут вилазять вже рікного рода сови в людській формі, що хотять при тім також щось скористати. Таких намацальних овочів як жидівська політика, не могла принести еще жадна инша політика, помимо того поборюють сю політику таки жиди. Но наша ідея була сильнійша, чим они і тому не дасть ся заперечити, що мимом всего она віднесла побіду. Що они нам шкодили в розвитку народного жидівського життя і що з тої причини повільнійше поступав розвиток, се річ певна, а того не булоби, если би ті люди не були кляли каміня на нашу дорогу. Но тепер пізнали наші люди, що через сiоністичну політику можна зробити інтерес і що там суть до того средства! Инші знова люди, що були на пів сiоністами, кляли по тихо сiоністичній політиці на дорогу і терне; і они зловили ся на тім. Також они хотілиби тепер збирати овочі з жидівської організації, що зістала створена з так многими трудами. Они думають, що тепер насіпв час, щоби догодити своїй хоробливій амбіції, та щоби узискати мандат до ради державної. Тепер хоче кожний використати силу сiоністичної організації для себе. Для того ми мусимо всім тим людям заявити слідуяче: По довголітніх трудах і по великих борбах удало ся сiоністичним жидам часть галицких жидів зібрати в організацію, вартість організації бачено добре на всіх великих народних зборах, які устроювано. Як потрібною єсть того рода організація особливо тепер, коли зі всіх сторін лучать ся против жидів, не потреба о тім і говорити. А понеже наші вороги лучать ся, а з того полученя ворогів виринає для нас велике небезпеченство, тому ми мусимо лиш таких членів вислати до будучого парламенту, котрі вийшли з нашої організації, що помогли заложити сю організацію і що до котрих ми є певні, що они не мають в тім жадного особистого інтересу.

Ми не хочемо вести мандатової політики, але політику жидівську. Ми хочемо вести таку політику, яка буде корисна для всіх жидів.

Таких політиків, що стояли з далека від нас, або навіть нам шкодили, ми не потребуємо.

Одним словом, ми хочемо скликати членів народної жидівської організації на парад. На нараді мають обговорити ся всі питання що до дальшої тактики, як також має докладно обговорити ся справа що до кандидатів, а правдоподібно рішити певні постанови.

Кандидати, яких поставить ся конференція, мусять заявити, що хочать бути відвічальними перед всіми галицькими жидами і ми віддамо наші голоси лиш на таких кандидатах. Ми не знаємо еще, котрі схотять бути такими, но они мусять бути в кождім разі такими, що схотять вести широ чисто жидівську політику. Ми не хочемо входити в се, якими они не повинні бути. Се не лежить в нашім інтересі, щоби наші послі робили кар'єру. Ми маємо лиш одинокий інтерес, служити народови жидівському. Для того будемо підпирати лиш таких кандидатів, що приймуть поставлені конференцією услівя, щоби були правдивими заступниками народу жидівського, а не одиницями, що виступають в своїм власнім імені, хотій би они були і найзнаменитішими мужами. Ми вже зробили досить гірке досвідчене і тому вже тепер час, щоби ми вибрали тільки таких людей, що походять з народних мас; таких, що мають довіру народу. Для того освідчаємо, що всі ті кандидати, що не хочать вийти від нашої організації, то хотійби они були і не знати якими людьми, будуть поборювані з нашої сторони як найострійше і мусять за всяку ціну упасти. Они можуть називати ся навіть сionістами і націоналістами (народовцями), то їм не допоможе нічого і най собі панове возьмуть се на увагу. А до наших братів в Галичині кажемо вже нині: тримайте ся разом, а если наш ворог буде старати ся розділити нашу єдність і розвільнити нашу карність то мусите его безглядно поборювати, бо тільки тогди покажемо нашу політичну зрілість і тільки тогди можемо числити на певні наслідки“.

Сю последню науку повинен собі запам'ятати наш руский нарід, що тільки в єдности та в лучности сила, поза котрими сили нема. У нас більше чим у котрого небудь народа бракує єдности, тому і ми слабі. Друга річ, яка крім єдности потрібна то карність. А і тої у нас нема. Тож учім ся тих двох найкрасших прикмет від народу жидівського.

II.

Новий атак на жидівський нарід.

Під таким заголовком подає Тагблят в тім самім числі 72. статю слідуючого змісту:

Що жидівське населенє в Галичині живе в найбільшій нужді і що велика часть тогож єсть засуджена на голодову смерть, если не має за що виємігрувати з краю — се належить вже до

найбільше звісних річій, а говорене на сю тему не розбуджує у нікого найменшого заінтересованя.

Велика часть жидівського населення займає ся понайбільше торгівлею. Ся торгівля спочивала до сего часу в жидівських руках, понеже християни не були способні до неї. І ми справді розвинули троха в Галичині сю торгівлю о стільки, о скільки се можливе було розвинути її в таким краю. Однак від якогось часу спостерегли ся наші вороги і зачали брати торгівлю в свої руки. Она стала великою в очах кожного жидівського ворога і стала перешкаджати всякому жидівському підприємству і тим способом руйнувати жидівське істнованє і виривати з уст жидівських потрібний кусок до життя. Одним з диявольських средств в тій цілі єсть „свідощтво уздібненя“.

Нашу народність нищить вже і так з дня на день так званий уличний пролетаріят. Люди без всякого занятя зростають у нас страшенно, а тут приходить єще нове право, яке означає нову катастрофу в жидівськім житю.

Ми-ж живемо в конституційній державі, що має боронити істнованя своїх горожан, як нам голосять асимілянти. Но у нас держава прикладає руку до нищення жидівської галузи промислу; она помагає виривати послідний кусень хліба від жидівських уст.

Комісія торговельна в австрійскім парлямеіті має тепер предложити закон що до виказу уздібненя і як віденьська торговельна часопись з дня 9. с. т. доносить, прийме парлямент сей новий закон. Проект закону подали розуміє ся антисеміти і хотий закон єсть перепоною до розвою австрійської торгівлі і промислу, мимо того правительство мовчить. Правительство не хоче вести борбу з антисемітами задля такої дрібниці.

В жаднім може краю в Європі нема таких ограничуючих прав, понеже всюди знають, що се шкодить загальному розвсєви торгівлі. Але у нас, понеже торгівля єсть переважно в руках жидівських, працюють панове Люеґер з товаришами всіми силами, щоби впровадити сей закон. В 1850 році істнувало вже таке ограничуюче право, але за конституції оно зістало знесене а тепер хотять єго впровадити на ново і то в часі, в котрім веде ся борба, щоби усунути застарілі середньовічні права. Антисемітска політика хоче дофнути Австрію до ограничень в правах середновічних часів в області торговельній, що єсть ганьбою перед цілим цивілізованим світом.

Як дивно се звучить: з одной сторони загальне виборче право, а з другої сторони заведенє середновічного права!

Віденьська торговельна палата з цілим гремієм запротестувала вже против сего права, а ми жиди, котрих сей закон дотикає найтвердше, мовчимо до тепер зовсім.

Жидівські торговельники спускають ся на жидівських послів і на парлямент, але забувають на се, що наші послы ведуть лиш політику польських шляхтичів, так, що се стало ся їх званєм, місто виступати відважно в обороні жидівських інтересів, до чого они морально зобовязані.

Коли право набере вже правової сили, тогди будуть виступати, аби зменшити його значінє, але тогди буде вже за пізно.

Заки єще право зістане прийняте через парламент та через палату панів, єсть єще час против него запротестувати.

У Львові, як і по містах, де існують купецькі товариства, повинні відбутися публичні збори і збирати ся тисячі підписів против введення сего закона. Жидівські купці в Галичині знають, що посвідченє уздібнєня єсть не лиш ограниченєм в торговельнім житю, але єсть впрост нещастєм особливо для жидівського населєня в Галичині.

А що-ж будуть потім робити тисячі жидівських людей, що не відбули торговельної практики? що будуть робити тисячі жидів з провінції, де фахова відомість єсть зовсім неможлива: чи приступ до торгівлі має бути для них замкнений? Через сей закон понали би тисячі жидів в убожество та нужду.

То-ж жиди з Галичини не засипляйте справи. Не допускайте, щоби антисеміти нищили нашу народність. Наші панове політики Бик, Колішер, Левенштайн, Зейнфельд працюють над нашим духовим упадком, антисеміти борються ся, щоби спровадити нашу економічну загибель. То-ж ми мусимо підняти борбу і против наших власних і чужих ворогів. Однак се не сьміє нас відстрашити; час єсть короткий. Ставайте до роботи! Скликуйте віча для зазначєня протесту, збирайте підписи против нищення вашого житевого зарібку!...

Статю писав якийсь Сальмон Герц. Застановім ся над нею хвилинку. Богато не треба застановляти ся, щоби спостеречи, що жиди занимали до сего часу виняткове становище в торгівлі. Наші люди занимали в тій так важній гадузи, що дає так знамениті средства до житя посліднє місце. Жиди були перед нами правительством форитовані, яко люди оборотні, що мають торговельні і купецькі спосібности. Се право, що має впровадити ся, а о яким згадує Тагблят, ставляло би нас лиш о стілько в кориснійшій положеню, що ми булиби бодай на рівні трактовані з жидами. І против того справедливого права виступає так остро Тагблят. Аргументи, які наводить та часопись сьуть такі самі, які ми можемо навести на нашу оборону. Во-ж і у нас пролетаріату є досить, а може навіть більше, чим між жидами. Та жидівський пролетарят єсть єще в лїпшій положеню, чим у нас. У нас вже не тільки гроший нема, але і землі мало. То-ж для наших людей нема вже иншої ради, як брати ся до торгівлі і промислу і ті-ж на користь краю розвивати.

*

О. Ілія Чорнодоля.

Важність першої св. сповіді і першого св. причастія та спосіб приготування дітей до сих св. тайн.

(Праця відчитана на соборчику в Мишині, дек. Пістиньського).

(Конець.)

IV.

О часі, в яким припускати діти до тих св. Тайн.

Заки бесіда буде о способі приготування дітей до першої св. сповіді і першого св. Причастія не від річи буде кілька уваг посвятити на питанє: в яким віці належить діти до першої св. сповіді і першого св. Причастія припускати. — Час сей залежить не так від віку дитини, як радше від розвитку її умових сил, від її успособленя і морального вихованя. Слідую се з постановлень Церкви св. на Соборі Лятераненським IV., а опісля Тридентійським (Sess. 13. Can. IX.), силою котрих до св. сповіді і до св. Причастія обовязані діти не в певнім віці, але „omnes utriusque sexus fideles, postquam ad annos discretionis pervenerint (lat. IV. Cap. Omnes...) „т. є. вірні обого пола, скоро прийдуть до уживаня розуму“. Час сей близше опредїляють св. Отці, котрі учать, щоби до першої св. сповіді припускати діти, котрі мають пізнанє і уміють розрізнити добре від злого, а до першого св. Причастія, котрі потрафлять розрізнити покарем душевний т. є. Тїло Христове від звичайної страви. Таку саму регулу в тій справі подає і Синод Зам. Tit. III. §. 3 р. 85. Час сей приходить у одних в молодшій, у других в старшій віці, що головнo зависить від обставин, в яких живуть і розвиваються, звичайно межі 7 і 8 роком життя і з відси загальна майже засада в Церкві католицкій, щоби родичі свої діти в тім віці до св. сповіді приводили, з того однак не слїдує, щоби їх конче сповідати. Св. Кароль Бор. радить побожним мамам, щоби свої діти як найвчаснїйше т. є. скоро лише зачнуть приходити до розуму, приводили до св. сповіді, а рівночасно поручає сьвященикам, щоби з такими дітьми дуже обережно поступали і без намислу не розрїшали. Щоби набирали сьмілости і вправляли ся в св. сповіді добре їх припускати до сповідальниці, але розрїшенє удїлити аж тогди, коли будуть належито розположені. Найлучше, коли дитина така приступить до сповідальниці, запитати її, чи уміє молитви і чи їх відмовляє, чи родичів слушає, чи знає по що тут прийшла і т. и. Коли дитина дає відповіді невластиві, а до того нетерпеливить ся, бавить ся пальцями, оглядає ся, а матерії нема, то завдати їй коротеньку молитву до відмовленя, відповідно напїмнути і поблагословивши відпустити не розрїшаючи. Бєли однак відповіді влучні, міна

серйозна і єсть матерія, то знак, що дитина належито розвинена і розрішення потребує. Не належить однак зараз по першій важній сповіді припускати діти до св. причастия; нехай ще рік два і більше ходять на науки і приступають до св. сповіди, аж коли священик узнає, що розуміють велику святість і значінє Найсв. Тайни Евхаристії, можуть приступити до св. Причастия. Се повинно наступити менше більше в 10 році житя, як то слідує з напівнення, яке священикам дає св. Альфонс Ліґурі (L VI, N 301): „Парохи повинні зібрати ті діти, котрі розпочали 10 рік — вяснити їм, що єсть Найсв. Т. Евхаристія і поучити, щоби з найбільшою почесністю до неї приступати. Не слідує однак з того, щоби скорше дітий до св. Причастия припускати не можна, если би оказались розвиненими і того бажали, бо той сам святий „*reprehendit parochos, qui indiscriminatim non admittunt ad Communionem nisi pueros in certa aetate constitutos*“. Нольдін на підставі науки св. Отців і звичаю Церкви св. подає в тій справі загальну директиву: „Не належить до першого св. Причастия припускати діти перед 8 роком житя, але і не відкладати поза 12“. Опреділене часу відповідного належить до дотичного священика.

Що до часу, в яким діти шкільні мають приступити до першої св. сповіди і першого св. Причастия, то в тій справі обов'язує розпоряджене Преосв. Еп. Ординаріату з дня 19 липня 1898 видане в VII числі Вістника т. р. Силою того розпорядження мають до першої св. сповіди приступати діти 4 року науки, а до першого св. Причастия діти 5 р. науки.

V.

О приготованю до св. сповіди.

Заки розпічне ся з дітьми властиве приготоване до св. сповіди, треба наперед переконатись, чи вони належито вже розвинені; в тій цілі найлучше першого дня перепитати їх, чи уміють важніші правди віри. Дітий, що не уміють тих правд віри, які кожний повинен знати і вірити „*necessitate mediū*“ — до св. Тайни покаяння допустити не можна; крім тих приступаючі до св. сповіди повинні знати і ті правди св. віри, котрі кожний обов'язаний вірити „*necessitate praecepti*“. — Але если їх не знають, а видно, що належито розвинені і прагнуть до св. сповіди приступити, а до того обіцяють, що доложать всякого старання в виученю всего потрібного, то до св. сповіди можуть бути припущені.

Коли так священик з дітьми заізнає ся, заохотить їх в короткій промові, щоби тепер на приготування пильно ходили, уважали на науки священика і добре собі їх запам'ятували, щоби могли як найлучше висповідатись, тоді приступити до властивого приготування, котре треба розложити на кілька наук. Приготоване єсть двоє: дальше і ближе.

1) Приготоване дальше стремить до того, щоби діти виробили собі понятє о св. Тайні покаяня, щоби пізнали єї значі-

не і кінцеву потребу, щоби вийшли в свою душу і если добачать, що она гріхом сплямлена, щоби зажагнули очистити ся, щоби отже до св. сповіди приступали не з приказу священника або родичів, але з своєї волі, для того що хотять Г. Богу вірно служити і з Ним поєднати ся. Щоби ту ціль осягнути, треба ясно і докладно переробити з дітьми більше-менше слідуєчі питання: 1) Чи може чоловік сам о своїх силах спасти ся? 2) Чого до спасення потребує? 3) Що єсть ласка освящаюча? 4) Чи з ласкою люди родять ся? 5) Де її отримують? 6) Чи мож її стратити? 7) Через що тратить ся ласку осв.? 8) Що єсть гріх? 9) Яка єго мерзість? 10) Які наслідки? 11) Чи можна гріха позбутися і утрачену ласку відзискати? 12) Де? 13) Що єсть св. Тайна покаяння? 14) Яка її потреба? 15) Які дійсва?

Коли діти уміють відповісти на повисші питання, коли на підставі тої науки виробить ся в їх серци горяче бажанє чим скорше до св. сповіди приступити, треба поучити їх, що не кожда сповідь з гріхів очищує і з Богом єднає, лише сповідь добра, а щоби сповідь була добра і хосенна, треба сповнити потрібні до того условия і відповідно перед, в часі і по св. сповіді заховувати ся, а се єсть якраз ціль приготования ближшого. — Тут належить діти як найточнійше поучити о 5 річах, потрібних до належитого приступленя до св. Покаяння і подати лехкий спосіб, як можуть ті услівя сповнити. В тій цілі треба як найдокладнійше поучити діти в слідуєчих питаннях: 1) Чи кожда сповідь приносить пожаданний хосен? 2) Що потрібно, щоби сповідь була добра? 3) Що єсть іспит совісті? 4) Як велика єго потреба? 5) Як єго робити? 6) Тут належить перейти з дітьми заповіді Божі і церковні і показати, які суть гріхи проти Божої заповіді, а також звернути увагу дітей, щоби при тяжших гріхах подавали їх число і обставини і подати спосіб, як число гріхів легко можуть собі пригадати. Дальше належить поучити діти, що найважнійша і найкінечнійша річ при св. сповіді се жаль — і вяснити: Що єсть жаль? Який єсть жаль? Що єсть жаль совершенний? Над чим роздумувати, щоби мати жаль совершенний? Що єсть жаль несовершенний? Чи вистарчає? Над чим роздумувати, щоби єго взбудити? З чим повинен бути получений правдивий жаль за гріхи? Що єсть постановленє поправи? Яке повинно бути? В чім починає? Чи може сповідь без жалю і постановленя поправи обійти ся? Що єсть сповідь? Яка повинна бути? Що поповняє той, хто затаїть який гріх? Чи треба перед священником в св. сповіді встидати ся або єго бояти ся? Вкінци, що єсть покута? На що накладає ся і як її сповнити?

Коли діти і на повисші питання уміють відповісти, то знак, що до св. сповіди вже належито приготовані; треба їх еще тільки о тім поучити, як мають заховуватись перед св. сповідію, в часі св. сповіди і по св. сповіді. На се осібної систематичної науки вже не треба, єсть то приготованє безпосередне. Німці називають єго „Einführung in die Beichtpraxis“. На ту ціль найлучше відложити день перед св. сповідію і в формі промови

на закінчене приготування подати дітям спосіб поведення. На початку тої промови найлучше коротко зібрати все, про що в часі приготування діти учились, а опісля звернути їх увагу з одної сторони на нескінчену мерзість гріха і сумні его наслідки, а з другої на то, яке то добродійство і щастє для людей, що так легко можуть з тої мерзости очистити ся і з Богом поєднати ся; тут заохотити діти, щоби доложили веїх старань, щоби після того, що чули і чого научились, як найліпше до тої св. сповіді приготувались, а вкінці звернути їх увагу на слідуєчі річі: Вечером перед днем св. сповіді належить зробити іспит совісти, взбудити щирий жаль і постановленє поправи, помолитись щиро о ласку доброї сповіді і непереставати думати о тій важній хвили, яка дня слідуєчого чекає, т. є. о св. сповіді; з тою гадкою повинна дитина уснути, з тою гадкою збудитись, і до часу, доки не висповідає ся, о тім гадати. Дальше напімнути діти, щоби коли прийде час заповідженний на св. сповідь чисто вимили ся, зачесались, в що лише мають найкрасшого убрались, вилокали уста, попращались з родичами і родиною та спішили до церкви. Тут нехай помолять ся і роздумуючи над мерзистю гріхів, які собі пригадали, до сповідальниці щоби не тиснулись, коли прийде черга нехай кожде з по корою приступає, опісля поучити діти, як мають свої гріхи визнавати і як сповідатись; тут конче треба звернути увагу дітей, щоби в часі сповіді говорили по тихо шепотом, але виразно і поволи, щоби уважно слухали на то, що говорить сьвященик, коли его не розуміють або не дочують, щоби просили о виясненє або повторенє, щоби, коли сьвященик дає розрішенє били ся в груди з жалем і по корою, щоби від сповідальниці не ставали скорше, аж коли сьвященик заупає, наконєць напімнути, щоби сейчас по св. сповіді не виходили з церкви, але щоби єще хвильку задержали ся і в щирій молитві подякували за добродійство, якого в св. сповіді дізнали. Се річі на позір малої ваги і многі навіть уваги на них не звертають і з відти походять, що люди по найбільшій часті не знаючи, як мають заховатись, а через невідповідне поведєнє наносять чимало зневаги для св. Тайн, а сьвященикови его працю утрудняють, приступають брудні, розхрістані, пхає ся оден навперед другого — оден говорить голосно, що веї чують, другий бурмотить під носом, що годі его зрозуміти, від сповідальниці встає, заки сьвященик вєспіє формулку розрішеня відмовити і т. п. Для того треба конче діти поучити, як мають заховуватись, щоби завчасу привикали до порядку.

VI.

О приготуваню до св. Причастия.

Великої ваги єсть приготуванє дітей до першої св. сповіді, але о много важнійше, о много потрібнійше і конечнійше єсть приготуванє до першого св. Причастия, як се слідує з не-

скінчено високого достоїнства Найсв. Тайни Евхаристії. Цар Давид, коли загадав вибудувати св'ятиню Єрусалимську, через кілька літ до того приготавляв ся і не жалував ні труду, ні коштів, щоби лише як найбільше срібла, золота і інших дорожчих цінностей до її убрання зібрати; „велико бо діло“ — мовив він „зане не чоловіку готувать ся здання, но Господу Богу“. (І. Парал. XXIX. 1.) Оскількиж більше тою гадкою повинен одушевлятися св'ятик, коли має приготувати діти до першого св. Причастія. Таж серце діточе має статись правдивою, живою Церквою Христовою, має статись тою св'ятицею, в котрій через св. Причастіє має загостити і засісти сам Бог правдивий Ісус Христос в Найсв. Тайні Евхаристії утаєний. Осправді, „велико діло“, а если так, то не повинні ми щадити ні трудів, ні праці, щоби лише серця діточі на прийняте Ісуса як найлучше приготувати. Приготовлене до св. Причастія повинно тревати кілька днів і має оно бути не лише чистою наукою, але певного рода вправами духовними для дітей, для того, щоб треба обдумати і з гори уложити поділ і плян наук. Щоби діточу увагу на важність того приготування звернути, щоби їх відразу ним заняти, то порадно розпочати єго з як найбільшим торжеством, найлучше в неділю по вечірні, щоби всі вірні були єго свідками і причинились до єго звеличення. Діти що мають приготуватись до св. Причастія, треба би зібрати перед царськими вратами, уклікнати з ними, відспівати „Царю Небесний“ і посвятити кілька хвиля на адорацію Найсв. Тайни Евхаристії, котру би закінчити якою короткою взнеслою молитовкою, прим. „Буди Ісусе благословенний...“, або іншою — потім коротко промовити до дітей — вказати їм на щастє, яке їх в дни першого св. Причастія чекає, показати на примірах св'ятих (Магдалини, Вероніки) і інших, як мають себе на той важний і найкрасший в житю день пристосувати і вівзвати, щоби через тих кілька днів не лише на приготування пильно і в означенім часі ходили, але щоби безперестанно мали на думці науки, які почують, щоби кожного дня робили собі іспит совісті, получений з жалем за гріхи і постановленем поправи, щоби через ті дні стерегли ся гріхів, в котрі звикли упадати, щоби частійше ходили до церкви, а передовсім Служби Божої не опускали, а що найважнійше, щоби горячо молились о ласку до достойного прийняття св. Причастія. По тій промові розпочати в імя Боже приготуване т. зв. дальше, котрого цілком взбудити в серці діточім живу віру в правдиву присутність Ісуса Христа в Найсв. Тайні Евхаристії і розпалити в нім горяче бажанє з Ісусом в св. Причастію полутитись. Найперша, найважнійша і найпотрібнійша до достойного прийняття св. Причастія річ єсть віра, „вѣровати же подобаетъ приходящему къ Богу, яко єсть“. (Євр. XI. 6.) Отжеж і приступаючий до св. Причастія, до Бога Ісуса в Найсв. Тайні Евхаристії утаєного, мусить наперед сильною і живою вірою вірити, що Господь Ісус там єсть. Сильне переконанє о правдивій присутности Іс. Христа викликає потрібний настрій і єсть підставою до достойного прийняття св.

Причастія. Треба отже як найбільшій праці собі завдати, щоби віру ту в серцях дітей утвердити і оживити. В тій цілі належить як найдокладніше поучити дітей о Найсв. Тайні Евхаристії і переробити слідуєчі більше-менше питаня: 1) Який найбільший дар дав Іс. Христос людям на землі? 2) Що єсть Найсв. Тайна Евхаристія? 3) Як присутній єсть Іс. Христос? 4) З відки то знаємо? 5) Що називаємо видами? 6) Коли і як установив Іс. Хр. Найсв. Т. Е.? Хто має власть справувати Н. Т. Е.? Коли переміняє священник хліб і вино? На що установлена Н. Т. Евх.? Що єсть св. Причаще?

Коли вже на підставі тої науки серця дітей переймуть ся вірою в правдиву присутність Іс. Хр. в Найсв. Евх., треба розпалити в них бажане того Ісуса в св. Причастію до свого серця прийняти і з ним полудитись; в тій цілі добре єсть показати дітям на прикладах святих як горячим було їх бажане св. Причастія. О св. Филипії читаємо, що з горячого бажання не міг часто спати. Св. Альфонс не могучи в велику п'ятницю запричащатись, з великого єго пожадання діставав певного рода горячку, і інші...

Коли вже діти о Найсв. Тайні Евх. належимо обучені, коли запрагнуть з Іс. в св. Причастію полудитись, треба їх поучити, що нескінчено високе достоїнство тої Найсв. Тайни вимагає як найстараннішого приспособлення із сторони приступаючого; горе тому чоловікові, котрий без належного приспособлення до св. Причастія приступає, такий чоловік „судь себѣ єсть и шість“. (І кор. XI. 29). Щоби уйти того страшного засуду, а з другої сторони, щоби статиєс учасником великих ласк св. Причастія, треба киче добре до єго прийнята себе приспособити, треба відповідно перед, в часі і по св. Причастію захуватись, а то єсть якраз ціль приготоваия близшого.

Єсть оно двоєке: 1) що до душі і 2) що до тіла. — Понеже приготіване се єсть великої ваги, треба як найточнійше поучити дітей і подати спосіб, як мають самі себе до св. Причастія приспособлювати. Найперше треба вяснити, в чім починаєс приготіване що до душі. Щоби діти зрозуміли ціль, потребу і спосіб тогож, найлучше вказати їм на то, що робить ся в дома, коли гостий сподіє ся? А в св. Причастію, чи не має загостити до нашої душі сам Іс. Хр.? Треба проте на прийняте так достойного гостя наперед очистити єї від гріхів в св. Тайні покаяня, а відтак єще прикрасити ріжними побожними чувствами. Тут треба повторити коротко з дітьми науку о св. сповіді і поручити їм, щоби перед першим св. Причастієм відбули сповідь генеральну і щоби доложили як найбільшого старання, щоби сповідь та була добра. Шо до чувств, якими душу перед св. Причастієм треба прикрасити, катехизм приписує чувства віри, надії і любови, а потім покори і жалю; щоби дітям викликати тих чувств улекшити, найлучше всільно їх з дітьми взбуджати, подаючи відповідний спосіб до того. Найлучшим способом до викликаня чувств потрібних єсть роздумуване трех річий: 1) Хто 2) до кого і 3) по що приходить? До св. При-

частия треба приготувити не лише душу, до котрої Іс. Хр. приходить, але і тіло, бо через него до душі входить. Дві річі до належитого розположення тіла перед св. Причастієм належать: *ieiunium* і *status decentiae*. Треба тут поучити діти, що церков св. приписує, аби перед св. Причастієм від півночі нічого не їсти, ані не пити. Належить тут напіннути діти, щоби рано, скоро пробудять ся, сейчас пригадали собі, що мають приступити до св. Причастия, щоби проте уважали, аби до уст чого не взяли. — На дві річі еще що до посту треба звернути увагу дітей; перша, що виполокати уста водою не лише можна, але і порадно би було, а друга, що слина посту не ломить, проте непотрібно, бо і не красно її безнастанно спльовувати. Високе достоїнство Найсв. Тайни Евхаристії вимагає, щоби приступаючий був як найкрасше, як найчистіше і найприличніше убраний, длятого треба напіннути діти, щоби рано перед св. Причастієм вимились, зачесались і чисто та порядно убрали ся.

Коли вже діти пізнали, що єсть Найсв. Тайна Евх., коли запрагнули з Ісусом в св. Причастію получитись, коли пізнали, як мають свою душу і своє тіло до того великого діла приспособити, то вже приготуване їх до св. Причастия скінчене; на одну еще річ треба звернути їх увагу, а іменно, як мають заховуватись перед, в часі і по св. Причастію. Річ се на позір менше важна, але тільки на позір, бо через невластиве заховане при св. Причастію много наносить ся зневаги тій Найсв. Тайні. Щоби діти завчасу втягнулись до порядку, треба їх о тім поучити; — на се особної систематичної науки не треба; найлучше подати дітям спосіб поведень в формі промови на закінчене приготування, подібно як перед першою сповідію. В тій промові треба звернути увагу дітей на слідуєчі річі: 1) щоби вже вечером перед днем св. Причастия зачали себе до того великого діла приспособлювати, займаючись читанем побожних книжок, а передовсім роздумуванем о великім ділі св. Причастия; 2) щоби в день св. Причастия раненько спішили до церкви, тут як найпобожнійше заховувались, займаючись лише щирою молитвою і розмишленем; 3) коли прийде час св. Причастия, щоби укланали один попри другого, не пхаючись і не штуркаючись і кланчали спокійно з найбільшим скупленем духа; 4) коли вже уклануть, щоби не шептали жадних молитов, але роздумували собі, що то за гість має загостити до їх серця; 5) коли священник оберне ся з чашою на „Со страхомъ Божиимъ“, щоби похилили голову глибоко до землі і з живою вірою Іс. Христу честь віддали; 6) щоби з правдивою побожністю і увагою відмовляли за священником: „Вѣрую Господи“... і з правдивим жалем били ся в груди, коли будуть вимовляти слова „Боже милостивъ“...; 7) опісля щоби зложили руки на вкрест на грудях і в найбільшій спокою очікували, доки не зближить ся священник, а тогди, щоби голову мірно піднесли до гори, уста мірно отворили, не затикаючи зубів, а язык опираючи о долішню губу (тут їм показати на собі) і не рушаючи ані головою, ані губами, ані языком, очікували, доки священник не вложить їм св. Причастия, а

тогда щоби уста замкнули, дали губи обтерти ручником і сей-час св. Причастіє пілкнули, не розжмікуючи без потреби зубами а вкінці, щоби схиливши голову до землі віддали честь завитавшому до їх серця Ісусу, спокійно встали і відійшли на своє місце. Наконєць треба діти поучити ще о одній дуже важній річі, а іменно, що мають робити по св. Причастію. В тій цілі треба ушімнути діти, щоби сейчас по св. Причастію з церкви не виходили, але щоби ще хвильку задержали ся, щоби подякувати Іс. Хр. за велику ласку св. Причастія і поучити їх, в який спосіб мають дякувати, а іменно звернути увагу, щоби не шептали сейчас по прийнятю св. Причастія молитов звичайних, але щоби обійшли ся з завитаним до їх серця Ісусом як з достойним і дорогим Гостем, щоби єму подякували за то, що не погордив ними, щоби пожертвували єму своє серце і себе цілих, щоби просили, чого потребують, а передовсім відпущення зневаг, які єму своїми гріхами зділали. Доперва, коли так в серці і душі погостять Ісуса, можуть устами молитись. Вкінці треба напімнути діти, що день св. Причастія єсть днем свя-тим, отжеж свято треба єго перевести, а передовсім уникати забав і розривок і віддаватись з охотою звичайним занятям і если час позволяє, читати побожні книжки та хоть раз піти до церкви і там щиро помолитись.

На тім кінчить ся приготованє дїтий до першого св. Причастія; — не належить однак сейчас по єго закінченю заряджувати св. сповіди і св. Причастія. Добре було би, щоби діти ще через тиждень, а найменше через 3 дні приходили рано на Службу Божу, а відтак на посіщенє Найсв. Тайн. Се посіщенє треба вспільно з ними відбувати, перед посіщенєм подати їм точки до роздумуваня в часі тогож, по посіщеню повторяти і перепитувати попередні науки, а головнo вправляти діти в розбуджуваню чувств віри, надії, любови, покори і жалю, щоби в той спосіб улекшити їм приспособленє себе до св. Причастія.

* * *

Наконєць думаю не від річі буде подати деякі підруч-ники, котрими би можна покористовуватись в приготованю дїтий до першої св. сповіди і першого св. Причастія. За підставу повинен служити катехизм, при чім велику прислугу можуть віддати слідуючі книжки:

1) Schwillinsky: Anleitung zum Erstbeicht-und Erstcommunion-Unterricht.

2) Keller J. A.: 65 lehrreiche Geschichten für Erstcommu-
nicanten.

3) Albers R.: Siehe dein König kommt zu dir.

4) Schmitt J.: Anleitung zur Ertheilung des Erstcommunion
Unterrichtes.

5) Mey: Der erste Beichtunterricht.

6) Frank Fr.: Katechetischer Unterricht über das allerheilig-
ste Altarssacrament für Erstcommunicanten.

7) Frank Fr.: Kat Unterricht über das hl. Sacrament.

8) Stieglitz: Renemotive für die Kinderbeicht.

9) Wacker Fr.: Geschichten für Neukommunikanten

10) Toussaint: Geistliche Übungen für Erstcommunikanten.

Книжки повисші можна набути через книгарню: В. Herder, Wien I. Wollzeile 33, а деякі і по значно зниженій ціні в антикварні: В. Seligsberg, Beyreuth, Bayern.

Бібліографія.

Справоване св. сповіді.

Reuter J. S. J., *Neoconfessarius practice instructus*. Ed. Lehmkühl S. J. Friburgi, Herder. 1906 XII, 498 p. 8° M. 4.

J. Reuter S. J., *Der Beichtvater in der Verwaltung seines Amtes*. 7 Aufl. v. Müllendorff S. J. 1906. Regensburg, Manz. Mk. 5.

Reuter J. S. J., *Neoconfessarius. Iuxta versionem germanicam elaboratum et nostri temporis exigentiis accommodatum* ed. J. A. Müllendorff S. J. Regensburg, Verlangsanst. Manz. 1906. XI, 358 p. gr. 8° Mk. 3.

Neoconfessarius Райтера († 1762) появився ще півтора століття тому. За той час практична моральна значно розвинулася і в виду сего відгребування старих творів моральної може бути і не дуже щасливе. Однак згадані оба видання, зладжені рівночасно через двох Єзуїтів мають свою вартість і значіння, бо дають старого знаменитого Райтера в переробці і приміненню до науки і потреб наших часів, кожний на свій лад. Лемкуль полишає старий текст, оскільки це можливо, а лиш долучає до него свої поправки, додатки і пояснення і відзначає їх зв'язочкою. Мілендорф перерабляє, де треба, старий текст зовсім на свій лад без всякого зазначення і ставить его в одноцільній формі.

Очевидно, що потреба наших часів вимагали відповідних доповнень. І так Лемкуль додає *de confessario virorum, de patronis et operariis conductis, de consuetudinariis et operariis* і инь., Мілендорф *instructio fidelium praevia, secretum sacramentale, poenitentes surdomuti, confessiones monialium, impedimenta matrimonialia* і инь.; — видання Мілендорфа робить вражіння практичнішого. Для початкуючого отця духовного Райтер є добрим, а часом необхідним підручником.

О. Боцян.

Нарис катихитики і методики враз з важнішими розпорядками і плянами для науки релігії в народних і виділових школах, уложив о. Євген Гузар, катехит мужескої учительської семинарії. 1906. Львів. Накладом автора. IV, 100 ст. 8°. 1 кор.

Катихитика або теорія і методика уділювання науки релігії має бути учителем, провідником і помічником катихита при его

праці. Вправді етимологія і історія слова (катехейн або кетехідзеін лучить у собі понятє лишень устної і початкової науки (Лук 1, 4; Дѣян 18, 25), однак вже в старохристиянській мові се слово мало ширше значіне виховуючого введеня непросвічених (новонавернених) до християнського знання і християнського житя. В тім значіню се понятє перетревало до наших часів. З часом місце новонавернених дорослих заняла християнська молодіж. Длятого нині під катихизованєм розумієм християнське вихованє молодіжи за посередництвом науки. Так отже на понятє катихитики складає ся і дидактика і педагогіка. Важнійша педагогіка, бо вона дає ціль: християнське жите, після правила св. Ап. Павла (Тит 2, 12): „Наказующи насъ, да... цѣломудренно и праведно и благочестно поживемъ въ нынѣшнѣмъ вѣцѣ“. Отже кожда катихитична книжка має бути так уложена, щоби катихит одержав вказівки, як з широкого обсягу релігійного знання видобути і впоїти правила карного, справедливого і побожного житя. Катихиза починає ся від виціплення в діти віри в одного Бога, Ісуса Хр. і пр.; але се не може ніколи діяти ся лишень теоретично, а все з цілю викликаня ушанованя для Бога, любови для Христа, послушеньства, вдячності і пр. Так само наука о тайнах, чеснотах, обовязках, не має розширити лишень круг знання, але положити в душі дитини основи для царства божого, які не так будуть опирати ся на знаню розуму, як на релігійнім успособленю, позисканю серця і волі дитини для Бога і добра. Дорога до сего веде не, як у дорослих, діланєм на розум інтелектуальними мотивами, але діланєм на фантазию, чутє і темперамент дитини, бо се властива дорога до єго душі. А як до неї промовити, як єї виобразувати, учить дитяча і педагогічна психологія.

З сеї точки видження приходить ся оцінювати прикмети і вартість кожної катихитичної книжки взагалі, а з окрема висше згаданої катихитики о. Гузара. Меньша про метод, бо після кожного: чи аналітичного, чи синтетичного дасть ся осягнути побожний настрій. Впрочім практика є найліпшим учителем метода. В тім річ, о скілько книжка має на оці релігійно-моральне жите. Під сим зглядом треба справедливо признати, що згадана катихитика на християнське жите яко на ціль катихизи не раз (ст. 1 два рази, ст. 8 і ин.) і не малу кладе вагу. Тільки здає ся, що §. 3, Християнське жите (ст. 8—12) обговорюючий лишень молитву, богослуженє і тайну не обнимає всего, що сущно належить до християнського житя; після Мат. 7, 21: „Не всякъ глаголюй ми, Господи, Господи, внидетъ во царствіе небесное, но творяй волю Отца моего“ і гл. 19, 17: „аще ли хощєши внити въ животь соблюди заповѣди“ до науки християнського житя належить і наука про чесноти, заповіді і гріхи, котрі не меньш як молитва і богослуженє належать до катихитики, тим більше, що їх катихиза (прим. 6, 9, 10-ої заповіді) справляє великі трудности, а найменьша методична похибка при тім може довести до небажаних наслідків. Отже всякий методичний провід має велику вартість, тим більше, що при науці катихизма, про яку автор (на ст. 6, 18—27) добре і практично говорить, в прак-

тищі мусить прийти бесіда і про заповіді та гріхи. Може автор се і нарочно поминув, тим більше, що і найліпші підручники катихитики при трактуванню о катихизмі майже виключно говорять про єго методіку з проминенєм змісту. Нам здає ся, що впрочім так практичний підручник о. Гузара міг був науку катихизма взяти з сеї більше практичної сторони і се піднесло би було дуже вартість сеї книжки. Причина, зза якої так не стало ся, по нашій думці лежить у тім, що автор не досить точно зазначив предмет катихизованя. На ст. 6 читаєм: „предметом катихизованя є катихитичні підручники, по котрим учить ся божих правд; як також виученє катехуменів, як мають по християнськи жити“. Вправді тут вся річ є, але неясний висказ єї пошкодив. Коли би автор був сказав, що предметом катихизованя є правди віри і моральности, (як річ в дійсности має ся), котрі для науки є зібрані у підручники, звані катихизмом і біблією, тоді вся увага, яку забрала книжка, звернула би ся була на єї предмет і зміст, бо се для катихитики важнійше. Тим більше, що катихизм у нинішній формі є знаний доперва від 16. віку, а з єго понятєм як прим. форма питаюча так і цілість науки християнської релігії суццо не вяже ся. Крім сего у підручнику катихитичнім є пожадана інформація про психологію дитини, круг і розвиток єї думаня і говореня, добрі і злі сторони єї обичаїв, бо се потрібне для основної річи в педагогії: індивідуального трактуваня дїтїй, яке мусить мати місце при науці о чеснотах і гріхах. Вправді се за великі домаганя зглядом катихитики о. Гузара, бо при єї компактности і малім обемі не може бути мова о цілковитім вичерпанню предмету; впрочім єї ціль: служити практиці, не теорії і претенсії до великої науковости вона не має. Яко підручник практичний вона вповні відповідає своїм цілям і зробить добру прислугу тим, що учать релігії по наших школах.

Для другого виданя радим справити деякі замічені неточности. Передовсім усунути незрозумілу згадку про дві неіснуючі катихитики (власні) одну згадану вже під р. 1904 (ст. 65, навіть за ціну: 1.20!), другу з р. 1905 (ст. 40). Дальше справити: (ст. 37) Григорій Нисский (не Нікійський), котрого дата смерті 388 не можлива тому, що єще 394 р. він є на соборі Царгородцїм (Bardenhewer, Patrologie 2 Aufl. 1901, ст. 258). „Катехизованє неумієтних“ Августина не так посьвяченє, як написанє на просьбу диякона, котрий звав ся Деорациас (не Деогриций. Пор.: Petisti a me, frater Deogratias... De cat. rud. 1, 1). Злученє „скрутинїй“ з катихитичними школами (ст. 37) не має історичного оправданя; впрочім скрутинїї мали значінє не так іспитів, як катихизи і екзоркізма (Kirchenlexikon, 2 Aufl. VII, 326); дальше (ст. 39) Карло (не Кирило) Боромей. На ст. 38 добре було згадати про катихизи Теодора Студита (†826), про які і наша Тріодь постна згадує (по 1-ім часі: Оглашеніє Студитово). Зглядом термінології здає ся, що слово: концентричний (ст. 13) ліпше буде переложити на „одноцільний“, як: сполучений, тим більше, що понятє концентричности значить радше навязуванє нових понять до тих, які дитина вже має і при пояснюванню стисло держати ся відповід-

них границь, щоби дитина, неспосібна до екскурзивного думання, не розривала своєї уваги на всі сторони. Знова називане тих, що учать ся релігії „катехуменами“ нам здає ся не дуже щасливе. Передовсім з боку історичного: „катихумен“ була назва станова і в протиставленю до „вірний“ означала тих, що доперва готовлять ся до хрещення. Наші діти вже охрещені, миропомазані і пережили вже частину церковного житя. Нема потреби робити собі багато клопоту з німецькими авторами, що уживають лишень *katechumen*: для нас найвідповіднійше ужити слова: діти, молодіж, бо о них йде, тим більше, що і сам автор лишень про шкільну науку говорить. При згадці про катихизацію старших або в церкві (що також в катихитиці могло би бути узглядене) вже навіть поминенє слова катихумен не справлялоби трудности; врешті воно в нашій мові покищо чуже — але *usus tyrannus*: може прийняти ся.

Друга часть катихитики о. Гузара обнимає всі важнійші церковні розпорядження зглядом науки релігії в школах і точно і совісно оброблені пляни і інструкції для народних шкіл низшого і висшого типу.

О. Боцян.

ВСЯЧИНА.

Нова насопись. Від 1. червня стала виходити у Львові нова часопись, під заг. „Основа“. Є се часопись просьвітно-політична і господарска для наших селян. Як видно з першого числа і як зачуваємо, має ся часопись видаватись в дусі чисто християнським і щиро народнім. „Основа“ виходить що середина цілїм аркуши друку, в формі і обемі „Свободи“ і коштує до кінця року 2 кор. Зміст першого числа вельми ріжнородний і поучающий. В кождім числі мають поміщуватись також ілюстрації. Отсю нову часопись поручаємо горячо нашому духовенству до розширюваня її між народ. Адреса „Основи“: Львів, уліця Петра Скарпи ч. 12.

Відозва до Всеч. Братий. Поводовані глибоким пієтизмом супроти великих заслуг, які положив для нашої церкви, духовенства і народа бл. п. о. Данило Таячкєвич і то серед незвичайно тяжких житєвих відносин — піднесли деканальні сьвященники на похоронах покійника однудушну гадку, щоби здвигнути на єго могилі памятник коштом всего клиру. Нєхай сей памятник вказує потомству те місце, де спочила та знесла душа і те горяче серце, що для всіх нас з таким посьвяченєм било. Підписаний комітет взиває отсею дорогою всіх земляків, щоби причинили ся

своїми лептами до здвигнення гідного пам'ятника на могилі мученика-патріота. Датки просимо присилати на руки о. сов. Александра Левицького, пароха в Олеську. — За комітет: Тома Дуткевич, Яков Гутковский, Александер Левицький, Николай Копач, Віктор Єзерський, Лев Тарнавський — священики олеського деканата.

Signum temporis. Від кількох літ буваю завсїгди на вічах, уряджених повітовою радою в Тернополи і дуже часто стрічаю ся на тихже з докорами на „попів“ та на їх єрархію. Ввійшло тепер у нас, яко шпорт, як щось дуже поступового з такими річами виїжджати на вічах і ними пописувати ся. Провід в тім ведуть наші збаразкі соціал-демократи, відай в тій цілі, щоби понижити перед людьми сьвященство, ослабити єго вплив на народ і тим робом скріпити свій стяг. Тому й на окружнім вічу в Тернополі дня 16. мая с. р. вибрав ся один соціал-демократ зі Збаражчини і нуж накидуватись на Єго Ексц. Митрополита за те, що Він сьмів в своїм пастирськїм листі перестеречи руский народ перед ексцесами і напоянав вести ся поважно, як пристойть сьвідомому справі народови. Дивно, перестеречи когось перед злом є в очах соціалїстів злочином! На кождім вічу остерігало ся народ перед якими будь ексцесами, бо се лежало в інтересі нашої справи вести ся спокійно, поважно, не дати ся спровокувати нашим ворогом. Так робив Народний Комітет, так робили инші партії, а коли се учинив Митрополит, — ого! — се злочин, се ознака клерикальної неприхильности для людю! Се дурниця, що руске сьвященство разом із Преосв. Епископатом солідарно попирають виборчу реформу в демократичнім дусі! Се рабство, чолобитіє, коли рускі Епископи взяли участь в депутації до цїсаря! О тім навіть не згадує ся, що завдяки головно впливови духовенства, єго акції, зміг ся у нас так поважний рух виборчий!

Нехай сей факт послужить для нашого духовенства як *signum temporis*.
о. М. К.

Супружій закон. Деякі стороництва намагають ся змінити австр. супружій закон в дусі ліберальнім. У Відни суть два товариства, а іменню *Eherechtsreformverein* і *Verein geschiedener Gatten*. В товаристві *Eherechtsreform Verein* був недавно відчит *Eherechtsreform- und Congruverallage*; в дієкусії брали участь ріжні послї, як всенімець Чан (*Tchan*) і б. посол Кронаветер, демократ. Они закидують кодексови цивільному, що єсть більше церковний, як церковне право супруже. Они бажають: 1) заведеня облїгаторийних цивільних вінчань, 2) щоби сепаровані супруги католики могли заключати важні супруга з другими, 3) евентуально заведеня супруж мішаних *Misch-Ehen-gesetz*) як на Угорщині. Один з прихильників реформи австр. закона супружого заявив, що неможливе від разу жаданя перевести, але депо дасть ся вже і тепер вибороти. *Verein geschiedener Gatten* має кілька тисяч членів, мабуть більше жєнщин як мушин і часто збори кінчать ся ріжними сцїсіями не-

раз комічним. Той Verein хоче конче вибороти то, щоби сепаровані супруги католики могли важно побирати ся з другими. Членам розходить ся о те, щоби було для католиків супругів... не тільки Scheidung, але також Trennung der Ehe; если одно з супругів єсть католиком, кодекс цивільний позволяє тільки на Scheidung т. є. сепарацію і хочби той католик виступив з віри кат. або вивандровав на Угорщину, все то перше супруже єсть важне і не можна женити ся. Німецькі часописи — між ними Quartal-Schrift — подають цікаві случаи, як то повисший закон старають ся ріжні обійти і входять в колізію з австр. судами — карними і цивільними за бігамію.

О. Йос. Ганк.

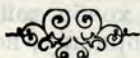
Історія жидівського „Бунду“. Про початок соціялістично-революційного Бунду подає публіцист Володимир Жаботинський ось такі дані: На два тижні перед пасхою 1903 р. (т. зн. перед Кішиневским погромом) роздавали в Одесі відозву помежи жидівських робітників. Автор відозви, один писатель сіоніст, висказував, що приготовляє ся погром жидівський і тому завзивав сіоністичну молодіж, щоби організувала ся в цілі самооборони. Тому завязав ся союз зложений з кількясот сіоністів, котрий постановив організувати ся дальше. В коротці по Кішиневским погроми межи 7 а 9 цвѣтня 1903 р. почали сіоністи сильно організувати ся. В три дни були вже гроші і оружїє, кількадесят револьверів, а члени самооборони поділили межи себе місто на кілька частий. Провідниками стали сіоністи, а партія соціяльно-демократична приобіцляла також поміч. Доси не було жадної організації в Одесі, „Бунд“ став отже першою. В тім самім часі чотирох жидівських писателів вислало відозви до інших міст через своїх довіренників, в яких взивано до організації. Трех з них були сіоністами, а один народовець (-націоналіст), що стоїть в близькім відношеню до сіонізму. І вони то зорганізували „Бунд“ перед погромом Кішиневским. Так отже основателями „Бунду“ були сіоністи. Як відважно боронив „Бунд“ справи жидівської виділи ми найлучше в часі російської революції. Він не ставав ніколи відважно до ока, але нападав несподівано, стріляв, як довго нарід не опамятав ся та не ставав у власній самообороні, а потім утікав, щоби себе не наразити на небезпеченство утрати житя. Но се не перешкаджає жидівским часописям називати виступи „Бунду“ геройскими.

Повідомляє ся, що числа „Ниви“ 2. і 14. з р. 1905 зовсім вичерпані. З р. 1904 можна дістати лише цілий річник брошурований по 5 кор.

Нові книжки.

Видавництво Тов. св. Ап. Павла. Ч. 8. **Наука о Службі Божій.** Написав о. *Атанасій Левинський.* Львів, 1906. Накладом Товариства св. Ап. Павла. З друкарні Народової Манецких; ст. 43, 16", ціна 20 сот. без поштової пересилки. Купувати можна в нашій редакції. Найліпше присилати належитість марками (20 с. на брошуру. 5 сот. на порто).

Книжочка місійна, ч. 3. і 4. **П'євєць. Зб'їрникъ новихъ церковно-народныхъ п'їсень.** Написав свящ. *Иванъ Дуцько.* Цїна 40 сот. Перемишль, Накладомъ о. Л. Джулинського. Ст. 64, 16°.

Переписка редакції.

Вп. о. В. Ван. в Гн. За Вп. о. Пайк. заплачено доси разом 5 кор., а за Вп. о. Заяч. 2 кор. — Впр. о. кр. І. Ред. в Ст. Доси заплачений рік 1904, 1905, а на рік 1906 лишаєсь 2 кор. Вп. о. Я. Мар. в Ст. Доси заплачено всього 7 кор. (12. падолиста 1904 — 2 кор. і тепер 2. мая 1906 — 5 кор. . Належить ся отже еще за р. 1905 — 5 кор. і за сей рік. — Вп. о. І. Кійш в Сок. Доси заплачено тільки за рр. 1904 і 1905. — Вп. о. Н. Свар. в Зал. Заплачено за р. 1904 і тепер 8 кор. — Вп. о. Ав. Лев. в Мух. Жаданого числа (і Наук) вже не маємо. Третий випуск проповідий о. Кінаша еще не вийшов.

Видання Товаристра св. апостола Павла.

Духовна л'їкарня (аптика) — Є. М. Мілер-Др. Сарницкий — 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Євхаристіи — Др. К. Сарницкий — 20 сот.

„Хошу, очисти ся!“ або приступна наука о св. Тайнѣ Покаянія — свящ. С. Донорович — 20 сот.

„Оставьте дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религій въ першій класі народної школи. Священик Л. Лужницький — 20 сот.

Слава Непорочної Діви. Обявленія і чуда Діви Марії в наших часах. Я. Л. 20 сот.

Віра і наука. — Перер. Ярослав Левицкий — 20 сот.

„НИВА“, річник 1904. Брошур. 5 кор.

Наукова апольогія християнської віри. Duilhe de Saint — Projet. — о. Ярослав Левицкий — 1.50 кор.

Перші основи економії. Косса-Мормайстер Ярослав Левицкий. — 1.50 кор.

Чоловік а звїрина — о. Т. Лежогубский — 30 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — 2 кор. 40 сот. — перший випуск з р. 1903. — 30 сот.

При замовленнях треба долучати гроші на поштову пересилку. Замовляти можна або в Товаристві (о. В. Лиско ул. Кльоновича ч. 8., або в Книгарни Тов. ім. Шевченка, ул. Трибунальська 1.

Жува

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодинокое число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Супруже, родина та їх суспільне завданє.

(Виклад пралата Сев. Даннера на соціологічнім курсі в Зальцбургу р. 1905).

Споміж всіх божих установ на землі в області природного ладу займає супруже та розвиваюче ся звідси родинне жите перше і найважнїйше місце. Супруже і родина се твір Божий. Як просто малює нам перша книга Мойсея сотворенє першого чоловіка і першої жінки: „Бог сотворив чоловіка на свій образ, мужа і жінку сотворив їх і Бог поблагословив їх і сказав: Росїть і множїть ся і наповняйте землю“. Супруже і родину установив Бог тоді, коли перші люди були єще в стані ласки освячаючої, отже перед їх упадком. Але і упадок не мав знести сеї Божої установи, бо вона мала тревати по всі часи, по всіх усядах, для всіх людей.

По Божій волі і зарядженю супруже полученє мужа і жінки се средство і то одинокое средство задля удержаня і помноженя людского роду. Всяке инше лише хвилеве полученє мужа і жінки строго заборонене. Єще більше! Всякі позасупружї, отже без полученя, зносини мужа з жінкою не лишє заборонені, але самі в собі злі, бо противлять ся моральному і соціальному ладови. Моральний лад домагаєсь панованя розуму над низшими поривами, над пристрастями, а при неполучених половых зносинах розум іде в кут, а головну ролю грає змисловість і тілесність. Соціальный лад домагаєсь, щоби родичі дали дитині не лишє жите, але також, щоби дитину виховали. А сего не буде ніколи, коли полученє мужа з жінкою буде свобідне і залежне від впадоби та волі обох сторін, хоч би воно, те полученє, в дійсности і не знать як довго тревало.

Свящ. Rive каже в своїм творі „Супруже“ так: „що голос сумління у всіх народів землі, публічна опінія і існуючі закони роблять велику різницю між супружем або законним полученем мужа і жінки, а всякими іншими половими зносинами між ними, хочби ті зносини були і як тісні та довго тревали“.

Супруже се не людська установа, що дасть ся її знова кожної хвилі усунути, скасувати. Воно надане для чоловіка самим Богом, вічна премудрість установила его задля вгамованя змишловости, Сотворитель дав его, по словам Kreutzwald'a людській природі як неоспоримий закон.

I.

Супруже було наражене після упадку прародичів на страшні удари; мало котра Божа установа потерпіла тільки, що супруже через безстримну людську пожадливість. Але Бог дав ему так міцну основу, що воно помимо так великих пристрастей чоловіка ніколи не могло бути зовсім знесене і знищене. Господь Бог оснував своє діло на чотирох стовпах: на святості, свободі, єдності і нерозривності.

а) Святість: Супругів має лучити свята звязь, яка перед Христом, по словам енцикліки Льва XIII. „Arcanum“ з 10. лютого 1880, мала бути прообразом і мала вказувати на таїнственне получение божої і людської природи в воплощенім Сині Божім, а по Христі є образом получения Христа з Церквою, — свята звязь, бо її ціль свята, вона має бути орудем всемогучости Бога в удержанню людского рода: отсе відносить ся вже до супруж передхристиянських, а й до нинішних супруж нехристиян; о скількож святійша звязь, що лучить двоє християнських супругів, звязь, що її освячує ласка Божа, заслужена нашим Спасителем.

б) Свобода: Супруже се акт лично свободного підданя жінки мужеві, мужа жінці. Тому то каже св. Письмо: „Тому муж опустить свого вітця і матір і пристане до своєї жінки і будуть они обоє якби одно тіло“. Свобода з боку мужа і з боку жінки є так конечною вимогою до заключеня супружя, що насильство є перешкодою природною, отже нерозрешимою. Де ходить о *consortium omnis vitae*, о получение на ціле житє, як тут можна кого силувати? Але коли раз супруже свободно і важно заключено, тоді вже не лишаєть ся більше самоволі супругів видержати у сій звязи, або ні, бо ся звязь є

в) нерозривна; по словах Христа: „Чи ви не читали, що сей, що на початку сотворив чоловіка, сотворив мужа і жінку?... що Бог злучив, чоловік нехай не розлучає“, нема сумніву, що Бог вже первісне супруже установив нерозривним. Супруже заключаєть ся добровільною умовою наречених; колиж они свободно взаємно віддали ся одно другому, лучить їх Бог звязию супружя. Кожде супруже заключаєть ся отже по воли Бога, мужа і жінки; коли муж зриває звязь з жінкою, з якою получил его Бог, то зриває рівночасно звязь і з Богом, як каже Дилінгер

в творі „Християнство і Церква“. Також і природний закон домагаєсь того, щоби нерозривність супружя була захована. Але щоби виключити всякий сумнів, то Бог вже на самім початку позитивним законом установив нерозривність, хоч полишив своїй волі і диспензувати від сего закона, як се було в старім Завіті. Що вже природному закону не була чужа нерозривність, видно з опрокиненого папою Пієм IX. в „Силябусі“ твердження 67, яке звучить: „Після природного закона не є супружє нерозривне і в різних випадках може світська власть законно оголосити розривність супружя“. Такого твердження не буде боронити жаден католик.

2) Четвертим стовпом супружя се єдність. Сотворенєм Адама і Еви вказав сам Бог всім часам на єдність, як на головну основу супружя, а Син Божий лише під сим услівєм позволив приймати Тайну супружя.

Отсе ті чотири стовпи, на яких хотів сотворитель людського рода збудувати супружє, а тим самим і родину, а разом і цілу людську суспільність.

Як довго удержувалось первісне обявленє і свідомість природного закона, так довго придержувалась сильно людскість отсих чотирох стовпів, а на вірнім їх придержуваню основувалось добро родин і народів. Д-р Йосиф Унгер, пізнійший член міністерства Карла Авершперга, так пише в своїй книжці „Супружє і єго історичний розвій“, 1850, на стороні 4:

„Де супружє і родинні звязи були в святим пошанівку, там процвітали держави та доходили до повної сили і зрілости, там штука і наука, духове і товариске житє приносило гарні овочі і благословєнство — а знова з упадком моральних звязів супружого і родинного житя, з єго розлюзненєм і здеправованєм, хилить ся також штука і наука до скорого упадку, а й сама держава іде на неминучу заглуду; всі пороки і гріхи, які знищили коли все духове, товариске і державне житє, підкопали були вперед супружє“. Так каже Унгер.

Історія вказує нам на те, що моногамія, хоч не в своїй повній чистоті, заховалась у многих народів, і що ся моногамія була тим чистіjšа, чим була близша до первісного обявлення, а тим гірше псувалась, чим більше віддалялась від него.

Жидам був даний строгий закон: „Не чужолож і не пожадай жінки ближнього твого“. Тільки задля їх твердого серця позволено їм давати відпустні листи і вінчатись з другою жінкою а то з огляду на вплив поганського окруження. Бог міг мати згляд в Завіті недосконалости і приготования, але Христос привернув на ново чистоту і єдність.

Хінці належать єще й нині до тих, що твердо придержують ся старих звичаїв. Д-р Унгер доказує, що там від найдавніших часів супружє було моногамічне. „Хінцєви дозволенє супружє лише з одною жінкою, а всякі інші зносини се простий конкубінат“. „Одна лише жінка уважаєсь законною, єї слухають усі діти, вона унасліджує майно мужа спільно з дітьми з виклю-

ченем всіх інших прибічних невіст, яких судьба на таких підряднім становищі є вельми сумна". Унгер, ст. 17.

Також і в старих Індіях було супружє спершу моногамічне, хоч відтак запанувала небавом полігамія; моногамічне супружє уважаєсь однак і нині єдино відповідним для побожних людей. Їх закон каже: „В якій родині муж вдовольаєть ся своєю жінкою а жінка своїм мужем, в тім домі буде все і стало перебувати щастє". Унгер, 25.

В Перзії був женський пол в далеко більшім пошанівку як на прочім Сході і Зороастер ставить моногамію як засаду, а забороняє як найострійше поза супружних зносин з жінчинами. Пізнійше стала полігамія загальною і вже за часів Кира мали королі більше жінок, а Камбізес веде навіть задля прибічної невісти війну. Змисловість, розпуста, упадок і занидіне духа доходить до вершка, аж вкінці здєправована наука Зороастра уступає місця іслямови. Унгер, 30.

Єгиптяни мали з початку моногамію і вона задержала ся як ідеал для всіх, як строгий закон для касти сьвящеників; Діодор подає, що за розвід тут строго карано, хоч правда, пізнійше стала і тут полігамія загальною.

Також і в Греції була моногамія первісною установою. Гомеровий твір вказує єще на деякі сьвітлі сторони; ми не знаходимо там найменшого сліду проституції, жадних неприродних гріхів, за те тіло прилично діте, приличні невісти в поважаню у суспільности, жінку як товаришку мужа, жінки одного духа, що й їх мужі, підпори чесноти, при тім шляхотні і піддані. (Девас „Родинне житє", ст. 53). Еврипід каже: „Грецький звичай каже любити одну жінку, а не дві на спосіб поганьський" і се уважало ся чимсь злим, коли муж входив в подвійне супружє. Але небавом призабуто на ідеали. У невіст зник всякий стид і найбільше впливовими невістами стались проститутки. Атени стали ся Содомою, невірництво улекшувало вибрики, а сі знищили всяке домашнє житє. (Девас, 54).

Прѣ Римлян за королівських часів звіщає Девас (ст. 24), що у них була заборонена полігамія і уживанє наложниць, також до рідкості належало заступати моногамію невірницями, метресами або проститутками: розвід був не так заказаний, як за щось злого уважаний, а в деяких випадках карано навіть за него. На мужа, що без важних причин відпустив свою жінку, накладав цензор кару. Вістка, що перший розвід в Римі приключив ся р. 230 перед Христом, не була би так розширилась по сьвітї, колиби розвід в попередних століттях був чимсь зовсім звичайним.

У старинних Германів було супружє чимсь сьвятим; у них була моногамія; Тацит каже: „Супружя заховують ся строго, велика рідкість тут розвід, тут і чистота обичаїв стоїть вище всякого внішнього добра, як краси, богатства або віку". Але Тацит малює нам занадто рожево. — Ми виділи на кількох прикладах, що первісне обявленє і сьвідомість природного закона задержали на довгий час у старинних народів моногамічну форму

супружя. Але чим даліше, тим більше затемнювала ся свідомість природного закону і звільна прірвала ся загата, а струї і філі неморальности втиснули ся також і до святаї інституції супружя, до благословеного огнища родинного і справили таке знищенє, що ледви можна було навіть говорити про супружє, як про діло Боже.

Супружє поган перестало бути прообразом таїнственного получения божої і людської природи в воплощеню Сина Божого, свята ціль пішла в кут, а товчком до заключеня і удержаня супружя була лише одна пристрасть.

На місце свободи прийшов примус, на місце єдності полігамія, а навіть і поліандрія, на місце нерозривности — розвід, розв'язанє найсвятійших звязий задля пристрасти. Я. Л.

(Далі буде).

ІСТОРІЯ Церковної Унії на Буковині

від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Кривош. Іван Ших, руский Віденьський парох.

(8. Продовженє).

Впрочім говорено тогди голосно, що урядники так само давного циркулу, як і краєвого правительства не безінтересовно побивали ся за православем, бо мали побирати немалі підмоги з букв. фонду релігійного, яким завідував тодішний правосл. єпископ Гакман. Ся говірка мала дійти до відомости високих сфер віденьських і була причиною, що необавки по неудалім переході в Оршівцях, піійшов шеф краю враз з комісарем в відставку.

Годі знати, чи та поголоска була правдивою!

Доперва від часів наданя конституції р. 1861 полекшало трохи букв. уніятам, бо правительство мусіло справедливіше відносити ся до них. До р. 1861-го виділось правительство зневоленим оснувати єще два нові руско-кат. приходи, іменно р. 1857 в Брошківцях, а р. 1858 в Боянах з такою самою дотацією, яку мали прочі душпастирські стації.

Від р. 1871, коли на Буковину прийшов барон Піно яко президент краю, наступило цілком инакше трактованє справи Унії сферами правительственными; давне безпідставне ворогованє щезло, а наступила справедлива опіка і поміч. Барон Піно, урядник енергійний, справедливий і вельми діяльний, перший зі всіх шефів краєвих погадав щирійше о руско-кат. духовенстві, а довідавшись, що доля єго незавидна, виробив в міністерстві малі запомоги, які уділяють ся і доси біднійшим священикам.

За Піна устали безконечні писанини священиків о асигнаціях пенсій і інших емолюментів, бо зачато все скорше полагоджувати в урядах як доси. Уряд почав щедрійше опікуватись апаратурою церковною і не відказував помочи при будівлі нових церков, мешкань парох. і різних прочих репараціях. Взаїмні відносини між духовенством а правительством стали від тепер лубяльними і дружними; не було випадку, щоби власти правительственні руско-кат. священиків секували або у них ревізії переводили. В р. 1861 побудовано нові руско-кат. церкви в Брошківцях, Путилові, Вижниці, Качиці, Садагорі, Боянах, Вашківцях, Кимполонзі, Кіцмани, Садові і Раранчу.

Друга зміна на лучше зайшла в відносинах руско-кат. духовенства до православною, бо скарги, прощеси і ненависть, які давнішими роками були на порядку деннім, устали майже цілком, а на місце давніших усобиць почала входити помало если не приязнь, то бодай більша толеранція.

В р. 1880 відбув митрополит Йосиф Сембратович візитацію канон. всіх руско-кат. приходів на Буковині в такім порядку: з Черновець поїхав до Глибоки, Серету, Сучави в супроводі крилошанина Величка і віцедекана Устияновича. З Сучави виїхав з крилошанином Готеровским і Устияновичем до Кимполонги, Качики, Радовець, Путилова, Вижниці, Вашковець, Боян, Садагори, Погорилівки, Заставни і Кіцманя. На відповідний прием митрополита Йосифа складали ся урядники без ріжниць національності і віри, бо руско-кат. душпастирі не були в силі самі приймати так достойного гостя. Ся гостина випала величаво, хоч одно не мило всіх вразило, що на Томину Неділю р. 1880, коли мав відбутися осмотр канон. в Чернівцях, випала якраз інсталяція букв.-правос. митрополита Морара-Андрієвича; а президент краю пок. Алесані, добачуючи в тім якусь демонстрацію, ані не повитав митрополита Йосифа, ані не приймив его візити. В наслідок того, відтягло ся було також кілька ц. к. старостів від повитання митрополита Йосифа.

По докінченій візитації подав був митрополит Йосиф Сембратович дня 2. юнія р. 1881 пропамятне письмо до цісаря Франц Йосифа з просьбою о узгляднене нужденного матеріяльного положення руско-кат. букв. душпастирів, як і о поміч при будові нових церковей. Зараз потім завізвало міністерство букв. правительство, аби висказало свою гадку в сій справі; тогди оказав ся президент Буковини Алесані в докладі своїм до міністерства неприхильним Унії. Однак не зважаючи на се, узглядив цісар просьбу митрополита і на підставі цісарского розпорядження з дня 11. цвітня р. 1883 приказало міністерство вибудувати руско-кат. церкви в Сереті, Кіцмани і Заставні. Дотичне розпоряджене міністеріальне датоване з дня 17. цвітня 1883 Ч. 6980.

Президент краєвий Алесані як не інтересував ся ніякою справою краєвою, — так тим менше Унією. Зв'язавшись з кількома боярами волоскими, спускав ся у всім на їхню раду, а они користаючи з того, почали поза плечима президента на свій лад

рядити краєм. Він не любив Славян, де міг, шкодив їм, а протегував Волохів. З відси і понятно, чому повисше розпоряджене цісарске з дня 11. цвѣтня 1883-го року не було в жите введене. З того цісарского добродійства скористала доси лиш одна руско-кат. церква в Кіцмани.

Від р. 1872 почало правительство наділяти букв. кат. душ-пастирів сталими замогами.

Одна з важніших подій касаючих ся Унії зайшла в 1885 році. Згаданого року зістала установлена нова руско-кат. дієцезія в Станиславові на підставі булі Папи Льва XIII. в дня 26. марта з. р. „De universo Dominico grege“ і розпорядження цісарского з дня 29. січня 1884 р. і 26. декембра 1885 р.; а першим єпископом станиславівским став др. Юліян Пелеш. Деканат букв. зістав виділений з під юрисдикції митрополитів львівських. Єпископ др. Пелеш розвинув був велику діяльність в хосен Унії на Буковині і де міг, підпомагав букв. святичеників; а вже в пайбільшу заслугу треба єму почислити се, що висилав на Буковину цвѣт духовенства, самих здібних, честних і діяльних святичеників.

Коли єпископ Пелеш від дня 27. юнія р. 1891 займив престол владичий в Перемишлі, наступив по нїм в Станиславові від 22. Септембра р. 1891 яко єпископ Юліян Куйловский

На весні р. 1885 відбула ся перша місія духовна на Буковині в селі Раранчу, устроєна боянецьким душпастирем Баласевичом. Проповідниками були: тодішний сотрудник черновецький Альфред Сіменович і завідатель Садагори Теофіль Озаркевич. За сю місію були всі три згадані святиченики потягані президентом Алесані до відвічальности.

При кінци р. 1887 перейшло поверх 300 душ правос. в селі Раранчу на Унію.

Дякуючи прихильному справозданю буков. президента краевого графа Паче, мужа великих здібностей, рідкої енергії і справедливости, котрий на жаль загальний занадто коротко управляв Буковиною, завело міністерство на підставі цісарского розпорядження з дня 21. марта 1889 того самого року експоновані сотрудиництва в Раранчу і Садові.

З поміж буков. православних владик, не був ані один таким завзятым ворогом Унії і руского народу як митрополит Морар-Андрієвич. Сю ненависть задокументував він не лише в ширшій крузі свого єрархічного становиска, але переніс її навіть на поле публіцистики.

В році 1885-ім появиля ся печатана брошура „Apologie der orthodoxen griechisch orientalischen Kirche der Bukowina“, а при кінци р. 1889-го друга під таким самим заголовком. Обі ці брошури написані в німецькій язиці вимірені проти католицизмови і Унії, суть плодом буков. митрополита Морара-Андрієвича. Гадав би хто, що ці апольогії написані певно в обороні zagrożеної церкви православної, однак на ділі не суть они апольогіями православя, лише радше апольогіями політики румуніза-

торської, яку від давна вів успішно згаданий митрополит супроти руского народу.

Для пам'яті даю короткий зміст сих брошур.

З причини що:

з Росії видалений польський архієпископ Фелинський хотів в Чернівцях осісти і спровадив там латинські монахині Уршулянки; що Ђзуїти поселили ся в Чернівцях і що монахи латинські наміряють в декотрих місцях на Буковині осісти, заходить, після гадки митрополита, обавя, що всі ті средства ужила католицька пропаганда проти церкви східної на Буковині в ціли вербованя прозелитів.

Відтак представляє автор історію католицизму і Унії церкв. на Буковині дуже тенденційно і не вірно, а виказавши з шематизму руского і латинського число душ руско- і римо-кат. на Буковині, говорить, що сї душі не в наслідок навернення жидів, ані через поселене католиків з других провінцій, лише просто з православя зістали „звербовані“.. А на доказ. як ся робота прозелітизму католи. цілими роками вела ся, мають послужити жалоби православного букв. духовенства. що обемистими списками залягають архіви правительственні. Коли р. 1849 Буковину відлучено від Галичини, імпортовано руску агітацію з Галичини на Буковину і тепер получили ся Поляки з Русинами, щоби свої національні аспірації на Буковині перевести! Мимо всеї тої агітації відносила ся букв. правос. консисторія завжди льояльно супроти католиків, бо коли р. 1856 громада галицька Попельники, а р. 1870 громада Шавник, а на кінець р. 1881 громада Гнилички просила її о прийняте до східної церкви, то букв. власть церковна їх просьб не увзглядила. А що і тепер веде ся агітація в хосен Унії, доказує автор апольогії тим, що львівська руско-кат. консисторія в куренді з р. 1884 Ч. 35 назвала православних „роскольниками і шизматиками“, що парох з Підгаєць Дудикевич і два холмські руско-кат. св'ященники Харалампович і Бобрович в проповідях мали голосити „віра православна ложна, в ній сам чорт сидить“, що ц. к. прокуратор підчас процесу політичного „Ольги Грабар і товаришів“ назвав церкву східну „апасазія, шизма“ і що вкінці руско-кат. крилошанин Бачинський провадив в заведеню карнім св. Магдадени у Львові між вязьнями православної віри, уніяцку пропаганду.

На підставі тих точок, звертає ся апольогіет до правительства і просить, щоби оно взяло в оборону церкву православну на Буковині перед агітаціями польско-руськими. В додатку залучені дві прилоги а) донос львівського православного душпастира Митрофановича до ц. к. прокуратурії на крилошанина Бачинського за агітації уніяцкі і б) справоздане того самого душпастира до правос. букв. консисторії в тім ділі.

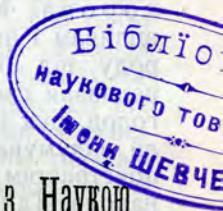
Не обійшло ся без того, щоби в тій апольогії І. не прозвано руско-кат. душпастирів Ruhestörer, Agitatoren, а їхню душпастирську працю „confessionelle Pionirarbeit, Minirungsversuche, Seelenfängerei, Usurpation і пр.

Хоть і догідний час вибрав був митрополит Морар-Андрієвич, щоби сю апологію в ширший світ пустити, іменно, коли в часах президентури пок. Алесані партія румунська підпирана правительством, в краю верховодила, однак надія, яку покладав він і его партія на евентуальні наслідки сеї брошури, завела їх дуже, бо замість сподіваних солодких овочів, довелося їм перекуштувати багато неприємности. Але один здобуток лишився по сій апології: она роздула на ново ненависть румунського духовенства проти католицизму і Унії.

І ледви чи булоб скортіло митрополита Морара-Андрієвича написати еще апологію II., коби не був зноволеним до сего ось такою причиною. Р. 1888-го помістив був професор Вільгельм Шмід довшу серію статей під заголовком „Laienstimmen aus der Provinz“ в німецькій часописи „Bukowinaer Rundschau“ і в них описав яскраво надужити, яких мав допуститись митрополит Морар-Андрієвич зі своїм консисторем в завідуваню букв. епархії.

А позаяк митрополит не оголосив ані спростованя ані запереченя закинутих фактів, завізав его міністер просвіти і віроісповідань, щоби виправдав ся. На сей зазив написав митрополит апологію II. в німецькій мові яко виправдане до міністерства і оголосив її печатню.

(Дальше буде).

Джон Віліям Дрепер і его Історія Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крикош. Ф. Щепкович.

(23. Продовжене.)

Ціла наука браманів дасть ся спровадити до слідующих кількох речень:

Підставою і початком істнованя всіх річий є буте абсолютне (tadce-hoc), безприкметне, незмінне, не даюче ся пізнати, від якого походять через еманацию (вплив) всі єства, як також пізнаванє сих єств. Се безіменне єство виходить з самого себе, обявляє ся, дає ся пізнати і витворює всьо із своєї субстанції. Але єства, які се єство витворює, не мають свого власного субстанціального істнованя; їх істнованє є мнїме, позірне, родом фантазмагорії, яка по многих тисячах віків повертає і розкладає ся в загальній великій субстанції. Заки однак всьо розложить ся, то в тім протягу часу підлягає чоловік відродженю, а в тім відродженю найстрашнішим нуждам. Від тих нужд може чоловік увільнити ся тільки через терпінє, бо тільки терпінє є в силі усунути перепони, які его спиняють від полученя з загальним бутєм. Се полученє

може наступити після одних через зєднанє, після інших через знанє або науку. Для втаємничених вистарчає прямо набуте пере-свєдченє, що чоловік становить з „Великим Всьо“ одно єство.

Такого бога і такої філософії нарід, розуміє ся, не міг поняти, длятого се божество не стало ся ніколи популярним у Індійців. На цілі Індії мав Брама всего одну сьвятиню, в Пушкар коло Аджміру в Рапнупані. Також не встановлено в єго честь жадних сьвят, не будовано жертвенників, ані не приношено жертв. То-ж брамани, щоби позискати собі нарід, оглянули ся для него за такими богами, які би єму були милі. В тій ціли, полишаючи старих богів, до яких нарід навик, як Індру, Sūrya, Agnī, витворили та розвинули багату мітольоґію, будьто подвоюючи та потроюючи старих богів, будьто додаючи до старого Олімпу чимало нових богів, які збогатили своїми статуями індійський пантеон. Кождому з тих богів додали подругу: Sarasvatī, богиня наук і вимови, дістала ся Брамі; Ляксмī богиня красоти і шастя стала женою Вішну, а Шіва став мужом поганої і злосливої богині знищеня і смерти, якій на імя Калі (Kali). Боги і богині стали так численні, що годі було би всіх вичислити. Вистарчить сказати, що Вішну мав приміром крім жінок єще наложницї, що небесних богів розвеселяли танцювники і танцювницї, що небо мало своїх музиків небесних, та що місце на престолах одержали звірята, з помежи котрих перше місце заняла корова. Коли-ж повстав буддизм і став поважно загрожувати впливам і значіню браманів, то они, щоби відвернути увагу народу від буддизму, стали ділати на єго уяву в той спосіб, що надавали своїм богам найдивоглядніші види, побільшаючи число голов, рук і т. п., а коли, здає ся, і се не дуже помогло, то стали видумувати ріжні пригоди богів, які схлібляли найнищим пристрастям людским і причиняли ся до ширеня розпусти серед народа. Так представлявано в часі торжеств в честь бога Вішну єго любовні пригоди з пастушками, а в часі торжеств Шіви обношено навіть публично сполучені разом емблеми родження, звані по індійски *lingam*. В ціли піддержуваня розпусти були також написані так звані Пурани, що мали ніби відтворювати давні легенди. Головними представителями і героями сих легенд є боги Шіва і Вішну. Сьвіт представлений в них яко пантеїстичне бутє, що представляє цілий ряд улуд та позорів (*māya*). Щоби не упасти, став буддизм і собі наслідувати способи, яких уживали брамани до позискування собі народа. З того можемо виробити собі понятє, як виглядала моральність у народа індійського. Брамани поставили собі вправді засаду моральну: „не робити другому, що їм самим не подобає ся“, але того самі не виконували. Крім тої моральної засади поручає ся після їх науки, як в буддизмі, лагідність, доброжеланє для других і загальна терпимість. Цілого народа не могли брамани ніколи позискати. Нарід сей ділив ся на багато сект, з помежи котрих були найчисленніші поклонники богів Вішну (в долині Ганґесу) і Шіви (в долині над Індом). Не в силі їх ані повернути ані знищити, впали на гадку, що найлучше буде получити тих

богів з Брамою. Так і зділали. В той спосіб утворили свого рода Трійцю, яку називають „Trimurti“ (від *tri* три і *murti* форми), бо сю Трійцю представляно в формі тіла з трема головами. Ісповідники тої Трійці не були обов'язані почитати всіх трех богів разом, але кождий міг почитати після своєї волі чи то всіх разом, чи одного більше, другого менше, чи одного виключно бога з тої Трійці. Не була то Трійця в значіню християнським, не були то віддільні особи, як у нас, але мали вони представляти прикмети і чинности одного бога, Сотворителя всіх еств, яким мав бути бог Вішну, котрий яко Брама, сотворяє, яко Пуруша (Puruṣha вседух) удержує, яко Рудра або Шіва нищить сотворене і приймає назад в себе. Сю гадку висказує досить виразно поема звана Магабарата (Mahabharata): „Той, що є Вішну, є також Рудра (Шіва), а той, що є Рудра, є також і отцем (Brahman), одно тіло (єство), але три боги: Рудра, Вішну, Отець. Індийська Трійця є отже богом пантеїстичним, що обявляє своє існуванє потрійною чинністю: творенєм, удержуванєм, нищенєм кожного єства.

Хоч і як ся Трійця не подібна до Трійці християнської, то все-ж таки хотів раціоналіст Жаколію (Jacolliot) доглянути ся в ній Трійці християнської. „Трійця в єдності, каже він, відкинена через Мойсея, служила опісля за основу для християнської теології, що безпечно набрала о ній понятя в Індіях“. Сю гадку підняв Марій (Marius) і старав ся її навіть оперти на доказах. Але що не мав на се ніяких основних аргументів, то став їх видумувати, однак так незручно, що крутіїство его є явне. Бо его докази стоять найперше в суперечности з правовірними браманьськими книгами, які говорять о Трімурті, а вже цілком побиває его докази сам час, в яким повстала одна і друга Трійця. Трійця християнська, іменно, вже передше існувала, заки брамани получили трех індийських богів в Трімурті. То-ж очевидна річ, що се, що повстало скорше, не могло бути взяте від того, що повстало пізнійше. Колиби отже можна було посуджувати кого о наслідованє, то хіба Індійців.

Тепер видимо, що не тільки Трійці зложені з Surya, Agni і Вауц, Брами, Вішну і Шіви або Рудри ріжнять ся помежи собою, та що велика ріжниця заходить помежи ними а Трійцею єгипетскою, але що більша єще ріжниця заходить помежи кождою з них а Трійцею християнскою. З того видно, що ані з одної з них не могла бути взятою Трійця християнська, та що ті, що хотіли випровадити її з одної з повисших Трійць були на дорогі блуду. Так отже твердженє кождого з них свідчить против правдивости твердження другого.

Тим то стає ясно, що Трійця християнська має своє власне жерело, а її прообразу належить шукати не в релігіях поганьських, але в релігії жидівській, яка була підготовленєм до християнства. Кажу прообразу, бо Трійця не була звісна не лише поганам, але навіть самому народови жидівському. Такий прообраз видимо вперве в книзі Бития (гл. I. 26) „И сотворимъ челоувѣка по образу нашему...“ А щоби люди не думали, що богів є біль-

ше, то каже ся низше: И сотвори Богъ челоуѣка... та сама глава ст. 27, отжеж сотворив Бог, а не сотворили боги чоловіка. Виразнійше виступає сей прообраз в главі XVIII. тоїж книги Битія: Воззрѣвъ же очима своїма видѣ и се тріє мужи стояху надъ нимъ... І до тих то трех мужів каже Авраам: Господи, аще убо обрѣтохъ благодать предъ тобою... (гл. XVIII. ст. 3), отже не перед вами, але перед тобою. Авраам видно догадує ся, що се не звичайні люди, але сам Бог. На се наводить нас перший стих тоїж глави: Явися же єму Богъ... Подібно відповідають они, не як би було їх трех, але неначе один: Рече же: (се) возвращаяся прийду къ тебѣ... Так видимо трех лише що до числа, с. є. три особи, але лише одного що до суті (есенції) і се годить ся з Трійцею християнською, а того в Трійці єгипетській не видно.

Сей прообраз виступає яснійше, чим ближе до часу відкуплення роду людского. Се видимо вже в псалмях Давидових. Так в псалмі II. (ст. 2) читаємо: Предсташа царіє земстіи и князи собраша ся на Господа и на Христа его... в стиху 7 того-ж псалма: Господь рече ко мнѣ, сынъ мой еси ты, азъ днесь родихъ тя... Також і о Дусі свѣтѣ є згадка в свѣтѣм Письмі. Так в псалмі 32 читаємо: Словомъ Господнимъ небеса утвердишася, и духомъ устъ его вся сила ихъ...

З початку була праця браманів чисто наукова та релігійна. Але коли вони запанували над народом умово і морально, тоді зажакали взяти в свої руки і панованє земске. В тій цілі поділили цілий нарід на дві кляси: на вільних або подвійного народження (dwija), званих так від того, що хлопець з тої кляси, коли прийшов до означеного віку, мусів бути торжественно впроваджений до своєї касті і на невільників (sudra). Клясу вільних поділили знова на дальші три кляси або касті: браманів або синів сонця, Кшатріїв або синів місяця і Ваісія (Vaisya), до яких належали мешканці міст, купці, ремісники і т. д. Які права мала кожда з тих каст і які тяжіли на ній обовязки, довідуємо ся з прав Ману, легендарного автора книги змісту релігійного і правничого того-ж імени. Вона ділить ся на 12 книг, а послідня з них говорить о метемсихозі, яку брамани перші впровадили до своєї релігії. Ся книга написана в найбільше блискучих часах браманізму. Головною ціллю сего діла було укріпити власть браманів над народом і зробити єю непоколебимою. Треба признати, що вони взяли ся дуже зручно до того. Для характеристики наведемо кілька уривків.

Після прав Ману ділять ся люди на 4 касті, але ті касті не мають спільного початку. Так читаємо в книзі I. 33. „Для розвитку свѣтів випровадив Брама з ріжних частий свого тіла людскієства. Сотворив він чотири касті: найперше Брамана, пізнійше Кшатрію (жовтіра), опісля Ваісія (купця-ремісника) а вкінці Судру“. „Брамана випровадив із своїх уст, Кшатрію із своїх рамен, Ваісія із свого уда, а Судру із своєї ноги“. Очевидно, що ті стихи зміряли до того, щоби перекопати людей і впоїти в них, що браман є висший не лише понад всі касті, але що навіть сам король повинен підчиняти ся власти браманів. Перших королів

старалися з'єднати обітницями. Для того вже в Ріг-Ведах (IV 50.) сказано, що тільки той король буде мати щастя, багатства і побіду над народами, що дає першєнство браманам і ними опікуєся, бо тільки такому королеви допомагають боги. Книга Ману натякає щось невиразно, що королі не годилися на вимоги браманів, однак ті послідні таки побідили. Тревала також довга боротьба з слідующею кастою Кшатріїв, однак і тут побідили брамани і тим довершили своєї побіди наложивши невиносиме ярмо на цілий нарід як під зглядом релігійним, так і під зглядом політичним. Як тяжкою була неволя браманьска особливо для найнижшої кляси Судра, доказують дальші стихи згаданої вже книги Ману. І так що до королів кажеся там: „Король не повинен приводити браманів до гніву, навіть доведенні до остаточности, бо розгнівані брамани спровадили би на него смерть сейчас, на него самого, его військо і его службу. Бо хтож би не міг згинутися, коли би розгнівав тих, через котрих зістали сотворені і огонь, що всьо нищить, і обширний океан з гіркими водами (непридатними до питя), і місяць, що на перемену то збільшаєся, то зменшаєся? Хтож би міг бути щасливим задаючи муки тим, що можуть в своїм гніві витворити інші світи, інших духів, що управляють світами і котрі можуть самим богам відібрати їх божество?“

„Котрий-же чоловік, що бажає жити, шкодив би тим, котрі своєю силою піддержують світи і богів у всім і всюди? Чи учений чи не учений, Брамани є за всігди великим божеством. Як чистий огонь не плямиться навіть тоді, коли палиться на похороннім костирі, так само Брамани повинні бути за всігди почитаний, хотяй би віддавав ся найнижшим заняттям і вчинкам, бо він є найвисшим божеством“.

„Король повинен, коли зближаєся его смерть, зіставити браманам весь дохід з правних податків“.

Що до Кшатріїв.

„Коли навіть сам Кшатрія показався бутим супротив Брамани, то нехай его Брамани укарає і упокорить, бо Кшатрія завдячує своє істнованє Браманови. Супротив его творчої сили зникає всякий блеск і всяка власть“. (Кн. X. 313—321).

(Далі буде).

Рефлексії на часі.

Преса, белетристика, лібералізм і націоналізм.

Сучасне покоління жадне можливо найскорішого знання, а то в цілі уживання, жадне дальше змислового подразнювання, жадне вкінці волі, що часто-густо перероджуєся в самоволу, анархію.

Ті знаменні черти сучасного покоління стали могутніми чинниками, що витискають своє пятно на сучасній культурі, вони викликають та удержують пресу для ширення широкого а поверховного знання, вони піддержують літературу найбруднішого сорта, вони викликають і підсичують опір і ненависть головно до церковного арторитету.

Жерелом тих стремлінь в першій мірі є воля, змисловим пожаданєм зіпсута воля; тому річеві і розумові аргументи дійшли в борбі напрямів на підрядне місце, а головним оручем в борбі сучасної культури против Церкви став аксіомат: „*Sic volo, sic iubeo, stat pro ratione voluntas*“ закрашений, розуміє ся, голосними а пустими фразами, позуючими на вченість.

Сесі загальні хиби западної культури зачинають запускати свої коріні і в нашій суспільности: і в нас зачинає розвивати ся противцерковна преса, неморальна література, анархія в слові і в ділі, покищо в незамітних єще початках. В нас зачинають ся розширювати західні, нездорові напрями, пізнійше, значить тоді, коли вони на заході, в місци свого походження, викликають вже против себе реакцію (страшне слово!); — а ми ще любимо улягати їх магічному впливови. Тому не без інтересу буде і для нас познакомити ся з западними і „реакційними“ струями; з того можнаби витягнути не одну науку та тим самим заощадити собі експериментів роблених на нашім суспільнім організмі.

Преса причиняє ся справді до ширення загального знання, але за те дуже плиткого, поверховного, тенденційного. Се лежить в єї природі. Коли однак суспільність хоче мати плитке, хоть широке знанє, то ніхто не потребує псувати їй неперебірчивого апетиту, але ніхто не потребує також і чистити ся із знанєм, набутим лише через пресу. Але з педагогічних зглядів було-би пожадане, щоби бодай молодіж, головно шкільну, перестерігати перед мало поживною, часто нестравною га затроєною журналістичною лектурою. Коли ученик привикне вже замолоду вдовольати ся знанєм набутим журналістично, то певно, що в будучности стане лише фразеольогом без трівких, солідних, наукових основ. Кождий з нас досьвідчив, що по перечитаню кільканайцяти часописий, встав так само мудрим як і тоді, коли забирав ся до читаня. А ще частійше вставало ся від стола, засипаного часописями, не то що не більше мудрим, але гіршим, більше знеохоченим до солідної праці, з більше порожнім серцем, з більшою конфузією в голові, з менше ідеальним полетом.

Дуже велика небезпека зі сторони преси лежить в тім, що преса подає вісти ложні, тенденційні, затаює правду там, де єї ся правда не вигідна, роздмухує дрібниці до небувалих розмірів там, де єї того потреба. Преса заступає лиш інтереси партії — а тих є без кінця — своїми софізмами може некритичного та наївного читача на все звихнути. Часто лучає ся бачити і чути людей, для яких найвисшим аргументом для попертя свого твердження або опроверження противного: „Так пише „Діло“, „Галичанин“ і т. д. І нічого дивного! Богато читає і образує ся на одній, однісінькій часописі і так пересякне її впливом, що стаєсь

неспосібним до самостійного, критичного думання. Коли би ті люди вглянули за куліси редакції, коли би вони так вглянули в мотиви, якими руководять ся автори статей?!

Згубні впливи тенденційної преси — а такою є майже вся світова преса — пізнають глибокі мислителі і психологи „маси“ і вони починають вказувати, якою дорогою повинна іти преса — яка стала ся *malum necessarium* — коли не хоче брати відвічальности на себе перед судом будучости. Англичанин Ch. M. Sheldon в своїй книжці „По Его слідам“¹⁾ говорить, як би поступав Христос Господь, коли би був редактором. Іменно: не приймав би до часописі неморальних, простакуватих образів і оповідань; всі події обговорював би з становища безпартійного патріотизму після засади справедливости, а не з точки інтересів якої небудь партії; остаточною ціллю видавництва Христового булоби ширенє Царства Божого на землі (отже не заведене самого лише матеріяльного добробиту та не укріплюване нації яко такої без згляду на висшу ціль); двозначні вискази не малиби в Христовій часописі місця; така часопись виступалаби проти алькоголізму (в модерних редакторів пише ся часто статі на коліні під впливом алькоголю, при столі заставленим фляшками); Христос не видавби недільного числа; вкінці подавав би цікаві новинки з цілого світа, головню про діяльність Церкви.

Часопись так редагована, певно, що малаби великий додатний вплив на суспільність. Але до того ідеалу ще безконечно далеко сучасній юдофільській пресі. Австрійські католики беруть ся поважнє до поборювання плюгавої, жидівської, соціалістичної та масонської преси і починають стреміти до змалюваного висше ідеалу Христової преси.²⁾

Великий, деструктивний вплив на підкопуване основ суспільности має сучасна брудна, белетристична (beau — гарний; о іронія!) література, що в ім'я підкасної музи дозволяє собі на найплюгавіші оргії на папері. Пошесть ся розширює ся епідемічно, головню між шкільною молодіжю. Найгірші т. зв. поезії, ілюстрації, картки з видами, образи, повісти, затрутують духову атмосферу молодіжи. Кожний з нас мав нагоду слідити се і бачити за гімназійльних часів.

„Ідеї“ маркіза Сада, якого Наполеон I. казав за плюгаві повісти замкнути в домі для божевільних, ширять ся і між нашою молодіжю середних шкіл та підгризають корінь нашого народного організму. Індивідуалізм і поступ зле понять молоденькими студентами грозить розкладом нашої суспільности: зі звале-

¹⁾ In seinen Fussstapfen oder Was würde Jesus thun? 3. Aufl. Göttingen. 80 St. 244. 1 M. 60 pf.

²⁾ Про становище католицької преси гл. Stimmen aus Maria Laach, 1906. I. St. 125 ff.; Bericht über österr. Katholikentag, Wien, 1906, St. 293, ff.; Piusverein zur Förderung kathol. Presse in Österreich, Wien, 1906, I. Vereinsgabe. — Інтересна книжка „Handbuch der Presse“ von Jos. Kürschner, Berlin—Eisenach—Leipzig, 1902, St. 1622 (дрібного, битого друку), подає число часописий видаваних на цілм світі в німецькій мові на 10606. Заголовки богословських часописий подані на ст. 1483 гл.; заголовки часописий з католицьким напрямом на ст. 1534 сл. 1543 гл.

нем догми валить ся мораль, а докази на се аж надто наглядні. „Промінь“ з повним цинізмом здирає заслону з полового питання і хоче ввести першого ліпшого дівчака в тайни того питання; „Літературно-Науковий-Вістник“ делектує своїх читачів „шелестом сорочки“ в спальні супружескій; Франко наводить взори своєї „бичої естетики“; Яцків горить своїми „нечистими огнями“; Крушельницький веде нас на сам спід звироднілого житя. Грубий натуралізм став кличем перенятим з Франції, став модним; але чи „поступ“ конечно вимагає від нас, щоби брати взори з гнилої Франції?

Як сензаційні оповідання розширяють ся на Заході, подає статистика. Оповідане „Гуго Шенк і єго злочини, або убійник жінок та єго жертви“ вийшло в однім виданю в 200.000 екземплярів; „Кат з Берліна“ в 260.000 і приніс своєму накладчикови в однім році 2 міліони марок обороту; „Шіндерганнес, найбільший розбійник 19. в.“ — 2 міліони марок; одна повість про смерть архикнязя Рудольфа розійшла ся в 190.000 екземплярах, а повістей того самого змісту було до двайцять¹⁾. Задачею белетристики повинно бути витручувати таке сьміте з рук читачів та подавати здоровий, духовий корм. І починають ся на Заході стремління в тій цілі: скликає ся віча, розсипує ся брошури і часописи про злі наслідки неморальности. Перед в тій роботі ведуть головню католики: катол. писателі і писательки поставили в тій справі свої резолюції²⁾; віче австрійских католиків в Відні заняло ся горячо тою справою³⁾; католики Німеччини на своїм вічу в Штрасбурзі, в днях 20—24. Vlll. 1905. рівнож горячо тим заінтересовали ся.⁴⁾ Бо і наслідки брудної літератури оказались фатальними: злочини на половім тлі, здичіне обичаїв, спідлюване людского достоїнства переходить всякі границі;⁵⁾ користаймо з досьвіду чужих, поки єще час, бо буде за пізно!

Гарний примір дав нам геніяльний, італійський писатель, Alessandro Manzoni, як то штука і література повинна числитись з вимогами моралі. Критик Bonghi порівнюючи друковану повість Манцонія (п. з. „Promessi sposi“) з рукописию, пересьвідчив ся, що багато любовних сцен, які були би викликали подив читачів для артизму автора, зовсім зістало викинутих і не відданих до друку. А причину сего подав сам Манцоні сю, що „любови“ аж надто в сьвітї, щоби єї ще підсичувати лектурою, та що задачею писателя повинно бути викликуване в читачів чувства мило-

¹⁾ Bericht über Wiener Katholiktg. St. 156.

²⁾ ibidem St. 229. ff.

³⁾ ibidem St. 186. ff.

⁴⁾ Verhandlungen der 52. Generalversammlung der Katholiken Deutschlands, Strassburg. 1905, St. 368 ff. et passim.

⁵⁾ Гл. Erlbach, Privilegierte Massenvergiftung in Algem. Rundschau, München, 1906. No. 4—6. Цінні всказівки в тій річі містить: Thetis, Die Macht der Moral, 8°, VIII. 54; d'Azambuja, Moderoman unmoralisch... moral. Roman nicht Mode. Strassburg, 1905, 8°, St. 61.

серця, любови ближнього, самопожертвования. ¹⁾ Як далеко відійшли від того ідеалу чужі і наші письменники, що в ім'я штуки деморалізують суспільність? Як глибоко упала суспільність, що таким болотом годує ся? Одинокую радою є вернути до християнської моралі та точнійше перестерігати приписи зненавидженої конгрегації „Індексу заказаних книжок.“ (Конець буде).

Соціологічні начерки.

V.

В наведених в IV. начерку програмі христ.-соц. організації становить християнська ідея підвалили не лише приватного, але також і публичного життя. Однак та здорова і глибоко обдуманна гадка не до вподоби всім тим, що без рефлексії на Сотворителя бажають сотворити новий лад. У нас в декотрих кругах — згадуючи мимоходом — подібну організацію, а навіть симпатію до неї, питає ся прилюдно яко змагане до клерикалізму.

Легко догадати ся, длячого всім атеїстичним реформаторам такі і їм подібні організації не подобають ся. Вони преці желают собі в самій річі не чого иншого, як того, щоби сотворити такий лад, в яким все було би независиме від Бога. Хочуть від Него независимої власті, моралі і т. п.

Не знаю, чи культурний світ згодив би ся на се і признав би се за добрий поступ та за щастє для народів, коли би знайшли ся такі апостоли, котрі би зачали голосити і всіми своїми силами і средствами стреміли до сего, щоби знищити всяку власть в державі, в громадах, ба навіть в родинах; або, що на одно виходить, коли би голосили, що не треба державної організації, ні громадської, ні родинної. Здаєть ся, що такого проекту жаден здорово думаючий чоловік не схотів би узнати.

Коли отже власть, яко чинник додатний і корисний, в щораз то совершеннішим розвою націй се річ конечна, вимагаюча від часу до часу — як впрочім все в світі — доповнень і модуляцій відповідно до даної хвилі, то чомуж ті самі культурні люди старають ся дуже часто перечити найвисшу власть Божу?

На мою гадку се так нерозсудно, як колиби прим. власть адміністраційна першої інстанції перечила інстанцію висшу; або коли би хтось твердив, що в ряді цифер по цифрі 6 не на-

¹⁾ Kaiser, Shakespeares Zeugnis wider die Unsittlichkeit, Hamm. 1906, Unsere Stellung zum Nackten in der Kunst in Hochland, VII. Jahrgang, I. Heft München; Renucci, L'influenza de la Religion dans l'art, Paris, (Science et religion, t. 157); Fogazzaro, Eine Ansicht Al. Manzonis, Florenz, 1887 (in Stimmen M. L. 1906. I. t. 3:6. ff).

ступає 7, по 7, 8 і т. д.; або, що математика не повинна і згадувати о математичній нескінченості; або коли би муж розважний і учений твердив, що поза видимим простором небесного зводу засіяного звільдами кінчить ся весь простір. Наводжу виправді аналогії, але хтож заперечить, що аналогії, контрасти і т. и. є першими ключами, що отвирають таки першу фіртку до всіх галузей знання.

Як взагалі жадна галузь науки не може повеличати ся, що вже все відкрила, дійшла до послідного вершка, до сталої границі, поза котрою нема що шукати, бо вже ся наука дальше не сягає, так ніхто розсудно і без упереджень не може твердити, що людська власть се послідна — най так скажу — інстанція всякої власті, послідний щабель власті від жадної иншої висшої незалежний.

Коли поза найбільшою математичною цифрою є математична нескінченість, коли всьо підчинене степенюваню, чомуж би одна людська власть мала бути так щасливою, а радше нещасливою, щоби не була від нікого т. є. від жадної иншої власті незалежна. А преці ті, що ширять атеїзм, тимсамим твердять, що власть пануюча в державах, краях, не є від висшої норми залежна, або, що законодавець — чоловік може викинути з мисли, серця і життя закон Божий. І тому замішаню, тій деклінації сучасного духа належить приписати зле і некорисне примінюване в практиці навіть і добрих законів. В світі нема нічого і нікого, щоби був цілком автономний, а все, що є, є повязане сітню причин, наслідків, взорів, копій, спорідненем і т. п. З сего погляду, коли розглянемо ся в нім широко, повинен навіть виходити кожний пануючий, коли хоче зрозуміти суть демократичного правління.

Однак не так думають атеїстичні реформатори. Вони кидають ключі, яких жаден критичний ум так по „ученому“ і з такою певністю вкинути би не міг. „Що вам дала ваша релігійність?“ — кажуть. Розумієть ся, що така діалектика є хитрим средством агітаційним для мас, що сейчас не уміють зрефлектувати ся. А преці річі так не стоять. Досвід історичний цілком противні дає докази. Він учить, що лихі часи не спричинила релігія християнська, а навпаки, коли була вона де хоть троха шанована, то була рівночасно одинокю причиною, що замість лихих часів не настали найгірші. Тим чином є вона елементом, що удержує занепадаючу суспільність своїми силами, аби вона не розпала ся до самого споду та аби в часі своєї немочі сягнула по цілючі средства, які як раз подає їй релігія христ., і двигла ся знова до нового життя. Як для осібняка, так для суспільности є вона деревом життя.

Власть — сказав я висше — є чинником конечним в розвою людскости. Щоби ідею власті зрозуміти, потреба конечно дати їй якась определене. Опреділім єї отже хоть би через єї першу прикмету: Власть є добром для суспільности.

На питанє, що мають робити ті люди, що держать власть у своїх руках, аби їх правління було добре, або — що на одно

виходить — аби їх власть була добром для суспільности, відповідає старий Robert Owen: „Найліпше правительство таке, що в практиці витворює як найбільшу суму щастя для як найбільшого числа людей“. І треба признати, що сей висказ задля своєї ясности в представленю повисшої правди не потребує ніяких коментарів. Коли отже власть є добром, то мусить бути підчинена якомусь висшому степеневі добра тої самої категорії. А мусить бути підчинена з сеї ясної причини, що кожда категорія низша того самого рода стоїть до висшої в майже причиновій звязи і та посвідна служить їй за норму, за взір, неначе образ гениального артиста для его копіянта. Ми хотьби були і як ученими в певній галузи знання, то годі нам твердити, що сю галузь знання беззглядно вже вичерпали і ті, що жити будуть по нас, висшого степеня у ній вже не віднайдуть і не досягнуть.

Тому то люди по правді думаючи не легко підлягають гордості. Вони знають, що дуже мало знають. А противно ті, що привикли плитко думати і скоро судити, легко підчиняють ся суєтній гордості і зарозумілості на своє мнине неограничене знане.

Із висше сказаного виходить, як грубо помиляють ся ті, що всі свої нерви напружують передовсім в тій цілі, аби з всіх областей життя суспільности вигнати християнський погляд на світ, а ідею християнську віддати вічному забутю.

Люди людьми були і остануть людьми, однак — вертаючи до річи — не тяжко відгадати, які прикмети може мати людська власть, що зриває свою звязь з найвисшою властю Створителя.

Характеристичною і домінуючою прикметою такої власти є деспотична самоволя, (без згляду на форму і назву власти), що не дає нічому права до істновання, як лише своїм креаціям. Доказом на се борба проти Церкви у Франції. Вправді сучасні атеїстичні „поступовці“ пропонідує гуманність, свободу, рівність і братерство і тими великими і чаруючими кличами, що виписують їх універсалом на своїх прапорах, многих безкритично думаючих ловлять у свою сіть, однак ніхто не заперечить, що тому як раз се дієсь, тому обіцюєсь, (відомо, що великими обітницями приманюєсь, хоть в практиці, як досвід історичний учить, цілком инакше їх інтерпретує ся) бо ті, що обіцюють, не стоять ще самі при державній кермі. Колиж стануть при кермі, то ті гарні самі в собі кличі звужать ся на строго партійні, пошарпані, сектантські, грубо егоїстичні, а тимсамим мусить діїти до деспотизму і до талмудичної моралі, яка своїх прихильників яко-такто трактує, для не таких знова ставляє виймкові закони, диктовані ненавистю. Що народи місто взаїмного зближувани опертого на справедливости і любови ближнього та шановани гідности і прав чоловіка помимо поступу на інших полях попадають в щораз то гірший стан озвірення, на то найновіші часи аж надто дають доказів. Видають ся вправді вже закони о охороні звіврат, але нещасний чоловік остав ся позаду. А преці се час поступу. Я сказав би, що се час відступу від здорового розсудку, час зловіщий для всіх тих, що не уміють цінити життя

своїх ближніх, що правду Божу допчуть, а кладуть замість неї свою покульбачену.

Замість свого ближнього в значіню науки Спасителя настає тепер ближній партійний, національний, корпораційний, касто-вий. Замість єдиного Бога і Господа, Бог національний, доходить і до того, що в цілі агітаційній толкуєсь як і часописи о тім від часу до часу згадують), що молитва прим. Русина менше варта, бо руска і т. д. і т. д.

Як судити таке помішанє розсудку, як назвати таке грубо-грішне туманенє менших братів і фалшованє відвічної правди Божої? Рука дрожить, серце набігає кровю на спомин того легко-важення собі правд очевидних.

Що зле діє ся, що розлад пригнітає суспільність щораз-ліпше, бачимо. Тепер т. в. в наших часах, потреба як раз такої ідеї, довкола якої групували би ся всі без ріжниць станів і походження, бо за вузкоглядна партійність, а ще до того дихаюча ненавистію і зайлістю, не приспорить добра.

Тою цілючою ідеєю, що узброєна любовю і вирозуміlostію є безперечно ідея християньска. Най собі антихристияньські елементи не знати як вишукують в арсеналах своєї мудрости, ми певні, що вишного і більшого над неї не знайдуть. Можуть поступати наперед, але все таки любов і вирозуміlostь, якої нас Христос научив своїм житєм на землі, буде завжди незмінною і вічною догмою здорово думаючої людскости, з котрої та-послідна снуючи інші житєві правди певно, що більше здобуде собі зглядного щастя, як ті, що посідають виключно любов партійну і таку саму вирозуміlostь і то по більшій части ех не cessitate. — о. А. Г.

Перегляд часописий.

„Діло“. Сими часами дають про себе знати чим раз-частійше анархісти. Бомба паде за бомбою. Звичайні люди люблять називати кожний анархістичний атентат звичайним мордом або актом божевільного чоловіка. Так думають і деякі Русини. Проти сего треба було запротестувати і стати в обороні анархізму. Хтож мав на се відважитись? А вжеж коли не п. Франко, то тільки один п. М. Лозинський. Якаж часопись мала опублікувати сю апольогію? А вжеж коли не „Monitor“ або „Громадський Голос“, то тільки одно „Діло“. І помістило „Діло“ оту апольогію п. Лозинського в двох числах: 110. і 111. Заголовок апольогії „Анархізм в Еспанії“. Щож в ній читаємо? Автор хоче нам пояснити, що се таке анархізм, які єго ідейні основи та яка єго історія. І на сїм поясненю слідби було авто-

рови і поперестати. Коротше і краще годі оборонити анархізму, як поданем его „ідейних основ“. Але автор любить багато писати. Отже оповідає обширно про те, як правительство еспанське гнобило анархізм від самого его початку аж доси. Се оповідане має викликати в читачів почуте милосердя зглядом невинних анархістів і має оправдати сам анархізм. Гарна логіка. Зрештою, коли би було навіть инакше. Колиби п. Лозинський написав, що тиранія правительства викликала анархізм, то і так мігби мати сей анархізм сяку таку рацію в державі, де була та тиранія. Була тиранія в Еспанії, повстав анархізм в Еспанії. Але ніколи: є тиранія в Еспанії і Росії, отже гинь цісарєво Елисавето, дрови поред бомбою цісарю австрійський та німецький і королю англійський, ба навіть хоронись анархіста президенте французський і Сполучених Держав! Не говорити вже й про се, що найчастійше поодинокі особа тут не грає жадної ролі. Дальші і кінцеві виводи автора поминаємо, бо вони самі собою говорять ясно і про силу логіки у автора і про его почуте етики. Маючи на увазі — кінчу словами п. Лозинського — цілість анархістичного руху представленого ним в „Ділі“, показуєсь мені анархізм в тім самім світлі, що передше, перед прочитанем сеї апології. А може се тільки так мені видаєть ся, може шановних редакторів і читачів „Діла“ зміг п. Лозинський переконати, може зміг їх і позискати для ідеї анархізму? На когоч впаде перша бомба в Галичині?...

„Економіст. Що може мати „Економіст“ спільного із справами, які звичайно порушують ся ось тут на сім місци? А вжеж має. Число 5. с. р. принесло вступну статю: „Духовний семінар а економічна організація“. Вплив духовенства на нашу економічну організацію — кажесть ся в статі — остане ся еще на довго рішачий. Тому важна річ, які погляди виносять в сім згляді з семінарії наші молоді священики. По думці автора, Ортоскопа, молоді священики не мають дотично економічної організації жадних поглядів. Богослов замкнений на чотири роки в семінарські мури нічим не інтересуєть ся, всі его студії ідуть в напрямі протівнім як думки того стада, яке колись прийдесть ему пасти, питання матеріяльні „в атмосфері семінара не істнують або признають ворогом того, чим має бути священик.“ „Оттим то — каже далі автор — крім певної погорди (!) і легковаження (!) для матеріяльного світа, не виносить питомець із семінара ніяких навіть ремінісценцій, які булиби для него провідними думками в практичній культурній роботі“. Кождий молодий священик в справах економічних се ігнорант, се середновічний хірург. Его економічні погляди такі самі, як погляди пересічної людини на хвороби нервової системи або на новітну бактеріологію. Він до справ економічних не має нічого більше, крім глибоких упереджень. Час свого побуту в семінарії замість визористати па пізнанє бодай елементарних законів економії, він его змарнував, прямо переспав. — Так

представляє Ортоскоп наше молодше духовенство і наших богословів.

Виходить, що коли Ортоскопом не є один з семінарських настоятелів, що богословів знає наскрізь, отже і правду про них пише, то може ним бути лише такий, що семінарії і на очі не бачив. Я можу потішити автора тим, що він таки грубо помиляється. (Щоби Ортоскопом був, як сказано, хтось з семінарії, я вірити не можу). А помиляється тому, бо прямо семінарії таки дійсно не знає. Богослови, (я говорю лише про відому мені послідню десятку літ), се не такі люди, яких ви собі панове представляєте. Се не закопані на чотири літа моральні трупи, що обоятні на оточуючий їх позамуреский світ, глядять тільки на маятник годинника, коли він вкаже обідню пору. Зрештою майте собі таке поняття і про богословів і про молодих священиків, те їм нічого не пошкодить. Ми всі вже привикли до такого суду про нас. Нас більше обходить суд, що его почуємо з уст самого народа, якому посв'ячуємо всі свої сили.

Свобода. „Свобода“ має клопіт. Хтось відважився видавати нову часопись в християнськiм дусі. Коби ж се була яка часопись радикальна, соціалістична, навіть анархістична (мігби її видавати п. Лозинський, але по польськи), або вкінці в роді „Руского Селянина“ та „Дзвона“, то „Свобода“ мовчалаби. Але часопись християнська? Се щось страшного, се більше нещастя, як поява другого „Слова польского“ або Дзєнніка. Менше з сим що та часопись, а зовесь она „Основа“, є більше просвітна, як політична, що просвітних народних газет у нас нема, що політика „Основи“ така сама, як і „Свободи“. Се всьо байдуже. Головна річ в тім, що „Основа“ стоїть на ґрунті християнськiм. І тому зараз по появі першого числа „Основи“ помістила „Свобода“ великими черенками ось таку „Осторогу“: У Львові появилася ся газетка, з виду цілком подібна до „Свободи“. Та сама величина і форма, той сам папір, то саме писмо, такі самі написи над ріжними частинами газети і той самий друкар її друкує. Тільки називає ся вона пнакше: „Основа“. Щоби ліпше підшити ся під „Свободу“ та щоби збаламутити менше зьвідомих селян, от ся „Основа“ передрукувала навіть живцем зі „Свободи“ ухвали „Ширшого Народного Комітету“ в справі виборчої реформи та підписала там Дра Костя Левицкого і Л. Цегельского без їх відома. Отже оstarігаємо отсим наших селян, що ся „Основа“ не має нічого спільного зі „Свободою“ ані з „Народним Комітетом“, але противно є то газетка, котрої ціль підкопати „Свободу“ та розбити народну єдність. Ся „Основа“ цілком не належить до нашої партії ані до „Народного Комітету“, але є то орган кількох єзуїтників, що має хитро баламутити наших селян, подібно як „Русское Слово“ або „Руский Селянин“. До ліпшого баламучення має „Основа“ уживати хлополапства то є, буде писати часом ніби за рускою і за хлополапською, аби тим способом злапати на вудку темніших людей. Якже нала-

пає їх досить, тоді доперва покаже єзуїтські роги. Що гроші на ту газетку зложили якісь вороги руских хлопів та якісь пани-богачі, того доказом се, що „Основа“ коштує лише 2 кор. За такі такі гроші жадна газетка не виплатить ся і не вдержить ся з такої предплати, — хіба що має гроші десь з потайного жерела. Тож ще раз остерігаємо перед тою єзуїтською шматкою, котра нікчемним і нечесним та цілком нехристиянським способом (бо ошукством)! підбиває ся під „Свободу“. — Ось такий універсал вийшов по появі першого числа „Основи“. В слідуючій числі „Свободи“ повторено ту саму остерогу вдруге, лише в коротшій формі і змінено о стільки, що коли передше писалось, що „Основу“ видають єзуїтники, то тепер вже говорять ся про „незнаних людей“. Для пояснення додаю, що вправді величина і форма „Основи“ цілком випадково така сама, як „Свободи“, та що вправді один друкар їх друкує, але папір „Основи“ красивіший і дорожший, чим в „Свободі“ і так само в „Основі“ пишмо краще. Що до заголовків, то редакція „Основи“ не може змінити загально прийнятого звичаю поміщати заголовки перед статтями. Заголовок під статтею був би чимсь в кождім разі оригінальним і не називав би ся вже „заголовком“. Що до передрукування ухвал Народного Комітету, то се жадна нікчемність ані ошукство, бо колиб Н. Комітет не бажав собі ширення своїх ухвал між народ, то був би собі се застеріг. Зрештою сї ухвали могла „Основа“ передрукувати не лише із „Свободи“, але також з „Діла“, „Галичанца“, „Руслана“ і т. д. Закид мовби „Основа“ мала розбивати народну єдність, упадає вже тим самим, що в єї програмі, напечатаній в 1. ч., лежить якраз ціль „накликати до єдності, бо в єдності сила“, то що вона поміщаючи ухвали Н. Ком., тим сажим неначе узнає єго власть в політиці. Називанє редакторів „єзуїтниками“ — се річ звичайна. У „Свободі“ кождий священик і правдивий християнин вже й є „єзуїтником“. Не менш курйозний дальший закид. На „Основу“ дають гроші якісь вороги „руских хлопів“ та якісь „пани богачі“, бо вона коштує всього 2 кор. до кінця року. Отже виходило би з того, що або на „Свободу“ дають також гроші „вороги руских хлопів та пани-богачі“, бо і „Свобода“ на пів року коштує 2 кор., або що редакція „Свободи“ не памятає, які се місяці тепер маємо, що се іменно червень тепер, а не січень, початок року.

Не забули привитати туж саму „Основу“ і інші газети. „Русское Слово“ видить в ній підступ ОО. Василяни. „Гайдамаки“ завязок клерикальної партії (еще не можуть собі дати ради люди з якоюсь клерикальною партією! отсе упір! так, якби газети не мали нічо до роботи, як тільки закладати різні партії, яких у нас по словам „Русского Слова“ та „Русской Воли“ і так загато. Не промовчав і любенький „Русский Селянин“, додаток „Дзєнніка польского“ — але даймо єму спокій...

Помимо сего всього „Основа“ таки єсмїєть ся із всіх. Зараз після появи першого числа зголошуєть ся денно по кіль-

кадесять предплатників. Видно, що реклама по сестер робить своє. І дасть Бог, що при Їго помочи та при помочи і відповідній агітації нашого духовенства „Основа“ стане сильно на ноги і буде основою, завязком рускої християнської преси в Галичині.

Яр. Лев.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЬОВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l'Eglise universelle)

Переклав

Сьвш. Володимир Герасимович.

ПЕРША ЧАСТИНА.

ПОЛОЖЕНЄ РЕЛІГІЇ РОСИЇ І ХРИСТИЯНСЬКОГО СХОДУ.

(7. Продовженє.)

Розділ IX.

Пророцтво, яке сповнило ся. — Критика цезаро-папізму.

Один приятель Аксакова і такий самий видний член славянофільської партії чи кружка, Юрий Самарін писав в приватнім листі з причини ватиканського собора:

„Папський абсолютизм не вбив життя католицького духовенства — се повинно і нам дати товчок застановити ся, — бо не сьогодні то завтра оголосять у нас непогрішимість царя або инакше сказавши оберпрокурора сьвятійшого синоду, бо тут цар ні при чім... А в сю днину, чи знайде ся у нас бодай один архієрей, один чернець, один сьвященик, який запротестувавби? Признаю ся, що як що буде хто протестувати, то сьвітський чоловік, ваш покірний слуга і Іван Сергієвич Аксаков, як ми ще тоді жити будемо на сьвітї. Що же дотичить нашого духовенства, яке ви вважаєте більше нещасним, чим винуватим (і ви мабуть не помиляєте ся) то воно замовкне“.

Я радо наводжу сї слова, бо я мало знаю пророцтв сего рода, щоби так точно сповнили ся.

Оголошенє цезаро-папського абсолютизму в Росії, глибока мовчанка і повна покірність духовенства, а вкінці одинокий протест сьвітського чоловіка¹⁾ все сповнило ся, як випророкував був Самарін.

¹⁾ „Государственная философия въ университетских программах“ „Русь“, вересень 1885 р. Я не підписав свого імени, бо гадав, що виражаю настрій цілої російської суспільности. Се була ілюзія і я можу

В 1885 р. офіційний документ, що вийшов від російського правительства¹⁾, оповістив, що східна церков відказала ся від своєї влади і передала її цареві. Не багато людей звернуло увагу на сей маніфест. Самарін помер кілька літ перед його появою. Аксаков мав ще лиш кілька місяців прожити; він одначе помістив в своїй газеті („Русь“) протест світського письменника, що не належав до славянофільської групи. Сей одинокий протест, ніким ні не дозволений, ні попертий хочби одним яким представником церкви, ще яркніше малював своєю самотністю оплакане релігійне положення в Росії. Вирочім цезаропапський маніфест петербургських бюрократів був лишень формальним признанем довершеного вже факту. Неможна заперечувати, що східна церков справді зрікла ся своєї влади в користь влади світської, питанє лиш в сьому, чи мала вона право се зробити, а зробивши таке, чи мала право далі вважати себе представницею Того, Якому дана вся власть на небі і на землі? Хоч би як накручувати євангельські тексти, які дотичать вічної влади, переказаної Ісусом Христом Своїй Церкві, ніде і ніколи в них не знайдеть ся такого права, щоби Церков могла відступити від сеї влади і віддати її в руки світської держави...

Держава, що змагаєть ся заступити Церков в її земській місії, мусіла би хіба дістати безпеку такої самої непохитности. Нам не здаєть ся, щоби наші влади и зrekli ся добровільно і по зрілій розвазі своєї влади. Але наколи східна церков втратила силою подій те, що їй з божого права належало ся, не ясна се річ, що „врата адова“ змогли її, отже виходить, що вона не є тою непохитною церквою, яку оснував Ісус Христос?

Ми не хочемо робити відвічальним світське правительство за неіормальне положення церкви у відношенню до держави. За державою була справедливність, коли вона заступала ся за свою незалежність і зверхність над духовною властю, яка ішла лиш від частинної національної церкви. відділеної від великого християнського загалу. Коли твердимо, що держава має підлягати Церкві, треба розуміти лишень Церков Богом основану, єдину, неподільну і вселенську. Управа церкви національної і віддільної, се лиш історична і чисто людська установа. Але голова держави, се законний представник нації як такої, тому і духовенство, що хоче бути національним, мусить хоче-чи-нехоче узнати абсолютну верховну власть світського уряду. Круг національного єствования може мати в собі самім тільки один одніський осередок: — голову держави. Єпископат частинної церкви може в відношенню до держави претендувати на першество своєї апостольської влади лиш тоді, коли справді лучити-ме націю з всесвітнім або міжнародовим царством Христа.

тепер заявити своє виключне право на сю „*vox clamantis in deserto*“. А не треба також забувати, що поза т. зв. суспільністю в Росії є 12—15 мільонів іновірців, які не дожидаючи 1885 р. запротестували проти московського і петербургського цезаропапізму.

¹⁾ „Правила государственного экзамена по юридическому факультету“.

Національна церков, коли вона не хоче підлягати абсолютизови держави, т. є. перестати бути церквою а стати департаментом горожанської управи, повинна конечно мати реальну точку опору поза державою і нацією: звязана з останньою природними і історичними звязами, вона як церков разом з тим повинна належати до суспільного круга більш ширшого з независимим осередком і всесвітню організацію, для якої місцева церков може бути лиш почастним органом. Єрархи російської церкви не могли, супротивляючись все зідуючому абсолютизови держави, опирати ся на свою духовну метрополію, бо ся остання не була нічо инше як національна церков здавна підлягаюча світським властям. Не церковна свобода, а цезаро-папізм прийшов до нас в Византії, де сей антихристиянський продукт без перерони розвивав ся почавши від IX. століття. Грецька єрархія, що сама відкинула могучий опір, який давнійше знаходила в независимим осередку вселенської церкви, отямилася покинутою на самоволі держави і її самодержця.

До часів схизми, кожного разу, коли грецькі імператори захоплювали духовну царину і грозили свободі церкви; тоді її представники — то св. Іван Золотоустий, то св. Флavian, то св. Максим ісповідник або св. Теодор Студит, або патріарх св. Ігнатій — звертали ся до міжнародного осередка християнства, до посередництва Первосвященника, і наколи самі гинули жертвами грубої сили, то їхнє діло правди, справедливости і свободи ніколи не зіставало ся без непохитної підмоги Риму, яка йому забезпечувала кінцевий тріумф. Грецька церков в сі часи і була і почувала себе вповні частиною вселенської Церкви, тісно звязаною з головним центром з апостольскою катедрою Петра. Ті відносини спасенної зависимости від наслідника верховних апостолів, від Божого Первосвященника, відносини чисто-духовні, законні і повні гідности, перемінили ся в залежність житєву, нелегальну і понижаючу власти звичайних світських ба навіть невірних людей. Тут говорять ся не о історичній несподіванці а о самій льогіці випадків, яка конечно відбирала в церкви чисто національної її незалежність і гідність і ставила її підярмо більше або менше тяжке, але все під понижаюче ярмо світської держави.

У всякій країні, яка вдоволяєть ся національною церквою, світська власть (все одно чи вона самодержавна ти конституційна) користуєть ся абсолютним авторитетом; і церковна управа фігурує лиш як спеціальне міністерство, яке залежне від загальної адміністрації держави. Національна держава єсть тутки лиш реальним і гловним організмом, а церков лиш його частиною і краще сказавши лиш звисним віділом сего суспільного організму в політичній цїмості та єстьвє сама для себе лишень в абстракції. Се невірництво церкви не годить ся з її духовною гідністю, з її Божим початком, з її всесвітньою місією. З другого боку і розум се каже і історія потверджує, що довше істнує побіч себе двох властей і двох правительств однаково незалежних і повновластних, замкнутих в тім самім територіальним районі, в границях одної і тої самої національної держави

цілковито неможливе. Така власть на два боки неминуче веде до антагонізму, який може видавати ся лиш повним тріумфом світського правительства, бо воно є справжнім представником нації а церков з самої своєї природи не є національною інституцією і може нею стати не иншим чином, як втративши радію свого істнованя.

Нам кажуть, що всеросійській імператор є сином церкви. Він, як голова християнської держави повинен би ним бути. Але щоби він ним був справді, треба, щоби церков мала над ним авторитет, щоби у неї була власть незалежна і вища чим власть держави.

Світський монарх, щоби з найкращими інтенціями не може бути по правді сином такої церкви, якої рівночасно є головою і якою він управляє через своїх урядників.

Церков в Росії, позбавлена всякої точки опору, всякого осередка єдинства поза національною державою, необхідно вкінці опинила ся невільницею світської влади, а остання не узявши нічого вишого на землі понад себе, не маючи нікого такого, який мігби їй дати релігійну санкцію, справжню можновласть Христового авторитету, так само необхідно перемінила ся в антихристиянський абсолютизм.

Наколи національна держава стоїть сильно як ціле, суспільне, собі вистарчаюче тіло, вона як живий член не може належати до всесвітнього Христового тіла. Колиж вона знаходить ся по за тим тілом, то вона вже не християнська держава; се тільки відновлений давний цезаризм, злегонька причепурений християнством.

Бог став чоловіком в особі єврейського Месії як раз тоді, коли чоловік робив з себе бога в особі римського цезаря. Ісус Христос не нападав на цезаря і не перечив йому його влади, але про нього об'явив правду. Він сказав, що цезар не Бог, і що цезарова власть поза царством божим. Цезарови віддавати гріш, вибитий на його приказ, а Богу все инше — се було се, що сьогодні називаєть ся відділенем церкви від держави; сей розділ конечний, поки цезар поганин, воно неможливе, як цезар стає християнином. Ніякий християнин, чи він цар, чи король, не може зіставати поза Божим царством і протиставити свою власть влади Божій. Висший приказ: „віддавайте Богови Боже“ зі своєї конечности об'язує і царя, наколи сей хоче бути християнином. Він також повинен віддавати Богу се, що до Бога належить, с. є. передовсім верховну і безумовну власть на землі, бо щоби добре зрозуміти бесіду Господа про цезаря, з якою звернув ся перед своїми терпцями до своїх ворогів, треба доповнити її другим висказом, більш торжественним, яке Він по своїм воскресенню сказав до своїх учеників, представників Своєї Церкви: „Всяка власть дана мені на небі і на землі“. (Мат. XXVIII. 18.). Ось текст дословний і рішучий, який після чистого сумління неминує толкувати на два боки. Сі, що справді вірять словам Христа, ніколи не згодять ся на се, щоби світська власть була безумовно незалежною і повновластною. Є тільки

одна власть на землі, а ся власть належить не до цезара а до Ісуса Христа. Наколи слово о гроши вже відібрало цезарови його божественність, то се друге слово відібрає йому його абсолютизм. Наколи він хоче царювати на землі, то він не може сього робити від себе в своїм імені, а мусить бути лиш делегатом Сего, якому даєть ся вся власть на землі. Алеж як він міг би добути сих прав делегата?

Ісус Христос обявляючи людству Царство Боже, що не від світа сього, обдумав всі необхідні способи, щоби се царство в світі перевести в дійсність. Оповідивши в своїй первосвященній молитві єдинство всіх, як завершене Свого діла, забажав Господь дати сьому ділу органічну і реальну підставу, оснувавши свою видиму Церков і поставивши над нею, для охорони Її єдинства одного голову в особі св. Петра. Наколи в євангелію де небудь є передача власті, то всього лиш в сьому місці. Ніяка світська власть не одержала від Ісуса Христа ніякої санкції ані лінійкої обітницї. Ісус Христос оснував тільки Церков і Він оснував Її на монархічній власті Петра: „Ты еси Петръ и на семъ камени созижду Церковь мою!“

Так отже християньска держава повинна бути залежною від Церкви, а сама Церков від голови, якого їй дав Христос. Ноконекъ через Петра повинен християньський монарх бути участником Христового царюваня. Він не може мати ніякої власті без того, хто одержав повноту всякої власті; він не може царювати без того, що має ключі Царства. Держава, хочаби бути християньскою, мусить підлягати Церкві Христовій, але щоби ся зависимість не була фіктивною, Церков мусить бути незалежною від держави, вона мусить мати свій зєднюючий осередок поза державою і понад нею, вона повинна дійсно бути вселенською Церквою.

Останніми часами почали в Росії розуміти, що чисто національна Церков, полишена своїм власним силам, необхідно стає пасивним і безхосенним орудєм держави, та що церковна незалежність може бути забезпечена лиш центром духовної міжнародної власті; та хоч признають конечність такого центра, хотїлиби його утворити якомсь так, щоби не виходити поза границї східного християнства. Се будуче утворене східного квазіпапства, се останнє антикатолицке змаганє, над яким нам ще лишило ся застановити ся. (Далї буде).

Бібліографія.

Конкуренція.

Przepisy o konkurencyi kościelnej i komitetach parafialnych obowiązujące w królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, zebrał ks. Dr. Władysław Mysot profesor prawa kanonicznego w sem. duch. w Tarnowie. 1906. W Tarnowie, nakł. własnym 88 str. 8° 50 h.

При помочи книжки І. Корженьовського „Zbiór przepisów odnoszących się do kościoła i duchowieństwa katolickiego“ (Львів, 1900) і артикулів духовних часописей Автор зіставив в одну цілість закон конкуренційний, нині обов'язуючий. Для нашого краю справи конкуренції церковної унормовав закон краєвий з 15. VIII. 1866 (В. з. кр. 28), який у дечім змінив і доповнив рішення цїсарске „нормальне“ з р. 1811. Постанови сего закона у 7-ох §§. змінив новий закон краєвий з 16. IV. 1896 В. з. кр. 25), з якого знова 4-и §§. улягли зміні в наслідок закона краєвого з 20. VIII. 1905 (В. з. кр. 115). В сей спосіб три устави складають ся на нинішній закон, одна змінена другою. Параграфи, нині правосильні, автор зіставив разом з відповідним назначенем при кінци, звідки вони взяті, та додав до сего об'язник ц. к. Намісництва з 29. IV. 1899 ч. 42471, нормуючий поступованє конкуренційне. В такій роботі нема нич нового ані особлившого, але при ній вартість мають численні і старанні примітки, у яких принагідно порушені справи звязані з питанням конкуренції парохіяльної і комітетів, як: запасного фонду парохіяльного, обезпеченя від огня, цвинтарів, грабаря, патрона-та, громади парохіяльної комітета парохіяльного, пляна будови, правного заступництва парохіян, і ин. До ст. 13: при питаню, кому прислугує право заряду майном церковним, звертаєм увагу на виразне рішення ц. к. Намісництва з 19. VIII. 1868 ч. 33071, (відмовляюче комітетам право заряду), яке ствердив §. 46. закона з 7. V. 1874 (пор. Paliwoda-Jaszowski, Praelectiones ex jure canonico 1901, pag. 502.). Парохам, які пераз мають до діла з конкуренцією, ся збірка у неоднім придасть ся.

О. Б.

Алькоголь.

Der Alkoholismus. Seine Wirkungen und seine Bekämpfung. Hrsg. vom Zentralverband zur Bekämpfung des Alkoholismus. 1906. Leipzig, Teubner. 2 Bde, 8°, IV, 124, 128 ст. опр. 3 кор. („Aus Natur und Geisteswelt“ том 103 і 104).

„Руси есть веселье пить, безъ того не можемъ жить“ — мов глум долі тяжило і тяжить еще доси над нашим народом. Про то „весельє“ моглаби багато розповісти неодна обдерта хата і свита, неодна розпаношена родина жидівска і „święta karczma“, неодно виблідле лице, неоден шпиталь і вязниця... Широкі круги нашого народа відносять ся до алькоголю симпатично, навіть у нас се уважає ся за сьвятій обов'язок життя, вську „оказию обіляти“. Застрашаюче знищенє, яке алькоголь ширив у нашім простім народі за послідне столітє, викликало потребу енергічного ратунку. До сего діла сганули брацтва тверезости, проп'ановані Митрополитом Йосифом Сембратовичем. Нема сумніву, що сї брацтва отверезили неодну душу, але сумаричний результат їх змагань доволі скупий. З жалем приходить ся сконстатувати, що наше духовенство не мало сили як слід приложити рук до сего апостольського діла на цілій лінії, бо еще нині в нашім краю маєм села (особливо вздовж підгір'я), де в коршмах день і ніч гуде, як в улю. Вправді борба з алькоголем є тяж-

ка в виду его переможного впливу на страсти чоловіка, однак наглядно видно, як з поступом просвіти у нашого народа поступає і отверезене его. А у просвічованю звернути, де треба, особлившу увагу на алкоголь, є святим і першим обовязком священиків.

Певно, що у борбі з алкоголем багато осягає проповідь, заняте ся народом у его свободних хвилях, читальня, убагородняюча розривка, але найсильнішою зброєю проти него є як раз відповідне поучене народа, отворене єму очей на єство і відносини сего ворога до життя одиниць і народа. У сїм змаганю без сумніву велику прислугу можуть зробити згадані оба томики, у яких зібрані малі, популярні, але багаті змістом монографії фахових людей відносячі ся до круга алкогольічного питання.

Перший томик обговорює білше практичні питання: „Алькоголь і дитина“ (вплив а на дітей через житє родичий і самої дитини); „Завдання школи у борбі з алкоголем“ (як може дїм родинний і школа впливати на тверезість дітей); „Алькоголізм і опіка над убогими“. Другий томик кидає луч світла на єство алкогольізму, відносини алкоголью до людського щастя („Введене — знаменште!) і его згубні, переражаючі наслідки („Алькоголізм і первовість“, „Алькоголь і умові недуги“, „Алькоголізм і проституція“, „Алькоголь і комунікація“).

Для просвіти і агітації у тих книжочках зібрано дуже багато доброго матеріалу. Річню провідників і учителїв народних має є використанє его для добра тих має. Тимбільше, що у нас сего дуже потреба, а, правду сказати, мало робить ся.

О. Б.

ВСЯЧИНА.

Часописи для народа „Основи“ вийшло вже два числа. Як сказано в попереднім числі „Ниви“, є се тижневник редагований в дусі християнським і народнім. Пише статі політичні, просвітно-научні, господарські, релігійні та подає гарні оповідання. Кожде число гарно ілюстроване. Кождий священик повинен горячо заняти ся розширюванєм між народ отсеї одинокої християнської і щиро народної популярної часописи. Предплата по кєнець року виносить 2 корони. Замовляти можна під адресою: Львів, ул. Петра Скарги, 12.

Проти реформи супружного закона. Католицкий центральний комітет у Відни доносить, що на его відклик до католицького населєня в Австрії в справі запротестованя проти наміреної реформи супружного закона вплинуло 7.925 протестів від громад з 4.527.038 підписів.

Стараня о заснованє рим. кат. єпископства в Станиславові. Станиславівска рада міска рішила старати ся о отворєнє

рим. кат. єпископства і вислала в тій цілі депутацію до архієпископа Більчевського у Львові. Сей прийняв депутацію дуже прихильно і прирік свою поміч. Нам видаєть ся, що вже навіть сама гадка основаня польского єпископства у східній Галичині, є провокацією в найвисшій степені руского народа. Бо й длякогож те єпископство? Де ті Поляки, щоб для них аж єпископство установляти? Рацию істнованя малоби в східній Галичині єпископство римо-католицке, але тільки руске, бо латинники тут сеж самі Русини. Виїмок становлять лише інтелігенти по містах. Польске єпископство серед руского населеня може мати виключно політичний характер і такуж ціль. Колиж так, то сеї справи не повинні легковажити наші представителі в соймі і парламенті.

Руска прив. гімназія жінок у Львові. Як вже відомо з попередних відозв, отвирася у Львові приватна дівоча гімназія з рускою викладовою мовою з днем 1. н. ст. вересня 1906 р. Є се перший і одинокий того рода заклад на цілій австрійській Русі, а як важний, оцінює безперечно кожний тямучий чоловік. От наші сусіди мають таких закладів вже кілька, а крім того учить ся ще багато їх дівчат по домах родичів приватно і здають відтак іспити в державних мужеских гімназіях. Сам факт отже стверджує найліпше, як дуже відчуває суспільність потребу солідного образования женщин, котре би отвирало їм дорогу найвисших наук. І наша суспільність не може в тім згляді остати по заду. Тому надіємо ся, що супроти факту отвореня згаданого закладу поспішать зі зголошеннями дівчат до I. гімназіальної а також приготовляючої класи. Звертає ся увагу, що на сей рік з причини ненадто великого льокалю число учениць в обох класах обмежене в I. гімназіальній класі до 30, а в приготовляючій до 20. Супротив того, що до I. класи зголосило ся вже згладно досить значне число учениць, просить ся з зголошеннями не отягатись, щоби відтак не було за пізно. Зголошення ще до 30. червня будуть приймати або Настоятельство монастыря С. С. Ч. св. В. В. при ул. Зибликевича ч. 24. або о. Спиридон Кархут, ц. к. професор академічної гімназії, а речинець вступного іспиту до обох клас перед вакаціями оголосить ся, як справа порішить ся ще остаточно в міністерстві.

Оплата за науку в I. класі гімн. буде виносити по 20 К., а в приготовляючій по 5 К. місячно. При сїм пригадує ся, що вік учениць приготовляючої класи не може бути низший, як 9, а I. гімназіальної 10 літ, кінчених найпізнійше з 31. груднем 1906 р.; кожний вік висший полішений осудови родичів і опікунів. До вступного іспиту можуть зголошувати ся також ті, що не ходило до ніяких публичних шкіл, але придбати собі відповідне підготовлене приватною наукою дома. За місцеві учениці найдуть в інституті С. С. Василянко як найкрасше, відповідаюче вповні всім вимогам гігієни поміщене і харч тай найстараннійшу опіку за місячною оплатою по 44 К., однак тота оплата може бути навіть по зможі відповідно знижена. За комітет: *О. Володимира*

Філевич, настоятелька монастира СС. Ч. св. В. В. у Львові, *О. Спиридон Кархут*, ц. к. професор акалемічної гімн., *Др. Евстахій Макарушка*, ц. к. професор акалемічної гімназії.

Переписка редакції.

Вп. Х. У. Зовсім слушно. Дивно, що над сим треба було аж спорити. Вистарчить взяти перший ліпший підручник богословский. Не тільки священикам, але взагалі всім католикам зборонена чинна участь в похороні іновірця. Про відправлюваня якихось молитов, парастаса, або аж навіть Служби Божої за душу іновірця, про се хиба і бесіди не може бути. Се хиба байку люди кажуть. Се було хиба можливе за польських часів, але не тепер, коли священики кінчать гімназію і духовну семінарію.

Попирайте і ширіть між народ

„О с н о в у“

просьвітно - політичний і господарский ілюстрований тижневник!

„Основа“ виходить кожної середи і коштує до кінця сего року 2 (дві) корони. Адреса: ЛЬВІВ, УЛ. ПЕТРА СКАРГИ 12.

